Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И.Алтынсарина

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҮШІН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ЭФФЕКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Нұр-Сұлтан
2020

Ұлттық білім академиясының Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды. (2020 жылғы 26 ақпандағы № 3 хаттама)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 3 от 26 февраля 2020 года)

Білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру үшін оқытудың тиімді әдістерін қолдану бойынша әдістемелік ұсынымдар – Нұр-Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2020. – 272 б.

Методические рекомендации по использованию эффективных методов обучения для формирования коммуникативных навыков обучающихся – Нур-Султан: НАО имени И. Алтынсарина, 2020. – 272 с.

Әдістемелік ұсынымдарда Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында жұмыс істейтін мұғалімдердің және мектептердің педагогикалық ұжымдарының білім алушыларда коммуникативтік дағдыларды қалыптастырудың тиімді әдістері, практикалары және сәтті тәжірибелерін талданып және жүйеленіп ұсынылған, білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруда оқытудың тиімді әдістерін қолдану бойынша әрбір «қадам» көрсетілген ұсынымдар әзірленді.

Әдістемелік ұсынымдар облыстық (аудандық) әдістемелік орталықтардың/кабинеттердің әдіскерлеріне, директорларға, директорлардың оқу ісі жөніндегі орынбасарларына, орта білім беру ұйымдарының педагогтарына арналған.

В работе представлены эффективные методы, анализ и систематизация опытов и успешных практик формирования коммуникативных навыков обучающихся учителей и педагогических коллективов школ, работающих в организациях среднего образования в Республике Казахстан, а также разработаны «пошаговые» рекомендации по использованию эффективных методов обучения для формирования коммуникативных навыком обучающихся.

Методические рекомендации адресованы методистам областных (районных) методических центров/кабинетов, директорам, заместителям директоров по учебной работе, педагогам организаций среднего образования.

© Ы.Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2020
©Национальная академия образования
им. И.Алтынсарина, 2020

КІРІСПЕ

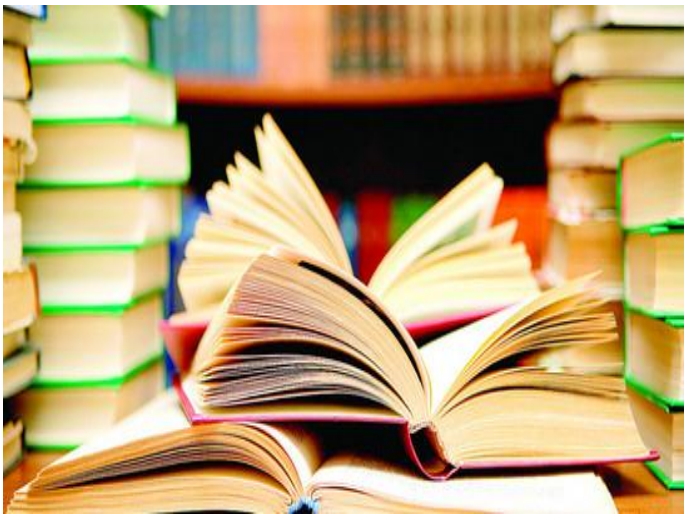

Білім алушының коммуникативтік дағдыларын және біліктерін қалыптастыру қазіргі заманғы білім беру үрдерісінің өзекті мәселесі болып табылады оның шешімі әрбір нақты адам үшін де, жалпы қоғам үшін де маңызды мәнге ие.

Адам қоғамын қарым-қатынассыз елестету мүмкін емес. Қарым-қатынас адам болмысының қажеттілігі болып табылады, онсыз адамның жекелеген психикалық функцияларын, үдерістері мен қасиеттерін ғана емес, сонымен қатар жалпы жеке тұлғаны қалыптастыру мүмкін емес. Қарым-қатынастың шынайылығы және қажеттілігі келесі бірлескен қызметпен белгіленеді: адамдар өмір сүру үшін өзара іс-әрекет жасауға мәжбүр. Іс-әрекеті басқа адамдардың іс-әрекетімен қиылысатын, әрдайым белсенді адам қарым-қатынас жасайды. Қарым-қатынас қоғамдық қызметті ұйымдастыруға және оны адамдар арасындағы жаңа байланыстар және қарым-қатынастармен байытуға мүмкіндік береді.

Адам дүниеге келген сәттен бастап басқа адамдармен қарым-қатынас жасайды, бірақ кейде материалдық әлем құбылыстарын зерттеуде жоғары жетістіктерімен ерекшеленетін адамдар тұлғааралық қатынастар саласында дәрменсіз болып шығады, сондықтан адам қоғамның әлеуметтік толыққанды мүшесі болу үшін адамдармен өзара іс-әрекеттесу ережелерін зерделеуі тиіс. Бұл дегеніміз, бір-бірімен өзара іс-әрекет жасайтын адамдар сол жағдайдан құзыретті болған кезде ғана қарым-қатынас тиімді болады.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев «Bilim jáne Ǵylym!» атты тамыз конференциясында сөйлеген сөзінде басты үміт барлық жаңашылдыққа ашық және прогрессивті ұрпақты тәрбиелеуге қабілетті мұғалімдерге жүктелетінін, сонымен қатар педагогтер мен ата-аналардың міндеті – еліміздің лайықты азаматтарын тәрбиелеу екендігін атап өтті.

Әдістемелік ұсынымдардың өзектілігі Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 - 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында үш тілде білім алушылардың негізгі құзыреттілігі ретінде коммуникативтік дағдыларының дамытылатындығымен расталады.

Бірінші (Т1, Я1) екінші (Т2, Я2) және/немесе шет тілдерін (L3) оқыту кезінде коммуникативтік тәсіл коммуникативтік дағдылар мен құзыреттілікті дамытуға, сонымен қатар тілді шынайы қарым-қатынаста қолдануға бағытталады. Коммуникативтік құзыреттілік тілді түрлі мақсаттар және функциялар үшін қолдану, әр түрлі және сипаттағы мәтіндерді құру, оқу және

түсіну, шектеулі лексикалық және грамматикалық база негізінде де әңгімені қолдау іскерлігін қамтиды.

Көп жылдық педагогикалық тәжірибелер сабақ өткізудің пікірталастық, жеке әдістерін, жарыспалы тест тапсырмаларын және әр түрлі ойындарды қолдану оқу процесінде коммуникативтік дағдыларды жандандыру және арттыру үшін кең мүмкіндіктер беретіндігін көрсетеді. Бірақ бұл әдістердің тиімділігі білім алушылардың жас ерекшеліктері мен тілдік деңгейіне байланысты болатындығын атап өту керек.

Бастауыш білім беру деңгейіндегі білім алушылардың қарым-қатынас дағдыларын дамыту ойын формасында жақсы жүзеге асады.

Бастауыш білім беру деңгейіндегі білім алушыларда қарым-қатынас дағдыларын дамыту ойын түрінде қалыптасқан жақсы, бұл туралы Ел Президентінің "педагогтар оқыту әдістемесін ойын форматтарына қарай өзгертеді, жаңа кәсіптер мен дағдыларға үнемі оқыту іздеуде"сөзінде айтылды.

Ойын формасы оқытудың ең үздік формаларының бірі болып табылады және коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру да осы ережеге бағынады. Балалардың қарым-қатынас дағдыларын дамыту ерекшеліктерін толық зерттеу үшін Г. М. Андреева, М. Г. Елагина, И. И. Иванец, Л. А. Колунова, И. А. Кумова сияқты және басқа да танымал мамандардың, педагогтар мен психологтардың жұмыстарына жүгінген дұрыс. Сабақтың дискуссиялық және рефлексиялық әдістері негізгі және жалпы орта білім беру деңгейінің білім алушылары үшін қолайлы болып табылады.

Коммуникативтік дағдылар қарым-қатынас орнатуға, әңгімелесушіні қызықтыруға, қарым-қатынасты қолдауға, қарым-қатынасты сақтауға, өз ойын дәлелдеуге, өз мүдделерін қорғауға, жанжалдарды шешуге, қарым-қатынастың бейвербалды құралдарын пайдалануға, манипуляциядан қорғауға, айналасындағыларды және олардың іс-әрекеттерінің негізгі себептері мен реакцияларын түсінуге мүмкіндік беретін ерекше мінез-құлық кешенін құрайды.

Осы әдістемелік ұсынымдардың мақсаты – бастауыш, негізгі және жалпы орта білім беру деңгейіндегі педагогтарды білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру мен дамытудың тиімді әдістерімен таныстыру.

Қойылған мақсатқа жету үшін келесі міндеттерді шешу қарастырылған:

- білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыратын тиімді әдістерді зерттеу;

- Қазақстан Республикасындағы орта білім беру ұйымдарында жұмыс жасайтын мұғалімдердің және мектептегі педагогикалық ұжымдардың білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастырудағы табысты тәжірибесі мен практикаларын жинақтау, талдау және жүйелеу;

- педагогтер тақырыптық блоктардың ауысуы және бір тілдік деңгейден екінші деңгейге өту кезінде өздері түзетулер енгізіп, кез келген жағдайда меңгерілген әдістемені еркін пайдалана алуы үшін білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруда оқытудың тиімді әдістерін қолдану бойынша әрбір «қадам» көрсетілген ұсынымдар беру.

Әдістемелік ұсынымдар мұғалімдерге білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында білім алушылардың коммуникациялық дағдыларын қалыптастыру үшін оқытудың тиімді әдістерімен толығырақ танысуға мүмкіндік береді.

1 БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕРІ

Коммуникативтік құзыреттілікті зерделеу қажеттілігі қазіргі әлемде болып жатқан барлық өмірлік жағдайларда, оның ішінде кәсіби жағдайларда адамға қажетті сапаларға қойылатын талаптардың артуымен байланысты. Соңғы жылдары жұмыс берушілер тарапынан қызметкерлердің коммуникациялық дағдылары мен біліктерін дамыту деңгейіне қойылатын талаптар өсті. Коммуникация теориясын зерделеу коммуникативтік құзыреттілікті дамытуға кәсіби орта мен қоғамда табысты қызмет ету үшін қажетті қоршаған адамдармен өзара іс-қимыл тәжірибесінің деңгейі ықпал етеді.

Коммуникативтік құзыреттіліктің жоғары деңгейі:

- ақпаратты қабылдап, алынған ақпаратты еркін тарата алуға;
- вербалды емес тілдесу тілін түсінуге;
- тілдесудің нормалары мен ережелерін білуге;
- адамдардың әлеуметтік-мәдени сипаттамасын, мәртебесін, жас еркшелігін ескере отырып, олармен байланысқа түсуге;
- әр түрлі жағдайда өзін дұрыс ұстауға және оны мақсатына жету үшін пайдалана білуге;
- сұхбаттасушыны өзінің тарапына қарай өзгертуге әсер ете білуге, өзінің айтқан дәлелдеріне сендіре білуге;
- әңгімелесушіні жеке тұлға ретінде, әлеуетті бәсекелес немесе серіктес ретінде дұрыс бағалау және қажетті коммуникативтік стратегияны таңдау;
- өзі туралы әңгімеселушіде оң пікір қалдыра білуге мүмкіндік береді.

Коммуникативтік құзыреттілік жеке өзара іс-қимыл жағдайларының белгілі бір шеңберінде тиімді коммуникацияны құру үшін қажетті ішкі ресурстар жүйесі ретінде қарастырылады.

Коммуникативті құзыреттілік:

- ➢ қарым-қатынас жасайтын коммуникативтік жағдайдың әлеуметтік-психологиялық болжамын беру;
- ➢ коммуникативті жағдайдың өзіндік ерекшелігіне сүйене отырып, қарым-қатынас процесін әлеуметтік-психологиялық бағдарламалау;
- ➢ коммуникативтік жағдайда сөйлесуді әлеуметтік-психологиялық тұрғыда басқаруды жүзеге асыру сияқты қабілеттерден құралады.

Әріптестің коммуникативті бағыты – ол сөйлесу барысында тұлғаның мінез-құлқының өзіндік бағдарламасы. Коммуникативті бағыттың деңгейін

әріптестің пәндік-тақырыптық мүдделерін, сөйлесудің формасын, әріптестің коммуникативтік өзара іс-әрекет жүйесіне қосылуын анықтау барысында болжауға болады.

Коммуникативтік құзыреттілік сипаттамасын келесі құрамдас бөліктері бар жүйелік-интегралдаушы процесс ретінде қарастыру орынды:

1. Коммуникативтік-диагностикалық – болашақ коммуникативтік іс-әрекет жағдайында әлеуметтік-психологиялық жағдайдың диагностикасы, қарым-қатынаста тұлға тап болуы мүмкін ықтимал әлеуметтік, әлеуметтік-психологиялық және басқа да қайшылықтарды анықтау

2. Коммуникативтік-бағдарламалаушы – сөйлесу бағдарламасын дайындау, сөйлесу үшін мәтіндерді жасау, қарым-қатынас стилін, позициясын және қашықтығын таңдау.

3. Коммуникативтік-ұйымдастырушылық – әңгімелесу тақырыбы бойынша әріптестердің назарын аудару, олардың коммуникативтік белсенділігін ынталандыру және т. б.

4. Коммуникативтік-орындаушылық – жеке тұлғаның қарым-қатынасы дамитын коммуникативтік жағдайды қалыптастыру, алдын ала ойластырылған жеке қарым-қатынас бағдарламасы бойынша жүзеге асырылатын осы жағдайдың даму болжамы.

Коммуникативтік құзыреттілік қарым-қатынас нормалары мен ережелерін білу және технологиясын меңгеру ретінде «тұлғаның коммуникативтік әлеуеті» сияқты кең ұғымның құрамдас бөлігі болып табылады.

Тұлғаралық коммуникация вербалды және вербалды емес деп екіге бөлінеді.

Тұлғааралық коммуникацияның вербалды емес (ишара, ым және т.б.) түрі неғұрлым ақпараттық және нақты, ал вербальды (сөйлеу) коммуникация ең әмбебап байланыс түрлері болып табылады.

Вербалды емес (вербалды емес мінез-құлық) коммуникация әрдайым жеке байланыста болған жағдайда ғана жүзеге асады. Бұл құрал, белгілі болғандай, ауызша құралдардан бөлек сөйлеуі мүмкін және қолданылуы мүмкін. Вербалды емес белгілер үш негізгі топқа бөлінуі мүмкін: дене тілі, паралингвистикалық құралдар, киім және әшекейлер. Дене тілі бес құрамдас бөліктен тұрады:

- ишара (жесты) – қолды қолдану тәсілі. Адам үшін іс-қимылдарды пайдалану басқа құралдар қол жетімсіз немесе жетіспеген кезде қажет болады. Мысалы бапкерлер жарыс кезінде шаңғышыға немесе конькимен жүгірушіге аралық нәтижелерді ым-ишара қолдану арқылы хабарлайды, себебі жай

сөз естілмейтін болар еді.

- ым (мимика) – бет, көз, ауыз бұлшықеттерін қолдану тәсілі. Біз күлімсіреу мен көзқарастың нәзік айырмашылықтарын байқай аламыз. Бет бөлшектерінің орналасуы таңбалы функцияларды орындайды мысалы, қастың қозғалысынан таңқалуды, ашуланғанды, қорқынышты немесе сәлемдесуді түсінуге болады

- дене жағдайы: өзін ұстау тәсілі (біздің дене). Босаңсыған жағдай сұхбаттасушыға деген сенімнің куәсі деп саналады. Мысалы, сөйлесу барысында сұхбаттасушыға қарай қызығушылықты білдіру үшін көзіне қарап аздап еңкею байланыстың тиімді әрі сәтті болуына ықпалын тигізеді.

- проксемика – кеңістікті пайдалану тәсілі. Сұхбаттасушылар арасындағы қашықтық жасы мен жынысына және олардың арасындағы танысу дәрежесіне байланысты.

- тактильді коммуникация – әдет-ғұрыптық сәлемдесу (қол алысу), жанасу және т.с.с. Коммуникацияның тактильді элементтерін пайдалану сұхбаттасышылар арасындағы өзара қарым-қатынас, мәртебесі, достық дәрежесі туралы айтады.

Паралингвистикалық элементтер-қимылға қарағанда-сөйлеуді сүйемелдейді, коммуникацияның эмоционалдық жақтарын толықтырады. Паралингвистикалық сәттерге тілдік құралдар: интонация, дауыстың үндік деңгейі, дауыс қаттылығы, мысалы, ашу, ыза, қуаныш т.б. Паралингвистикалық құралдар әңгімелесушінің жағымды жағдайы туралы көп айта алады (тыныштық, толқушылық, сенімділік, шаршау және т.с.с.).

Киім және сыртқы бет келбеті (шаш үлгісі, әшекейлер, косметика және т.б.) сұхбаттасушының жеке басы, оның әлеуметтік мәртебесі, рөлі, жұмысы сияқты тұрақты нәрселер туралы айтады.

Сөйлеу коммуникациясының құрылымы – вербалды байланыс. Вербалды қарым-қатынас адам коммуникациясының ең зерттелген түрі болып табылады. Бұдан басқа, бұл ой берудің ең әмбебап тәсілі.

Коммуникация теориясы тұрғысынан, сөз бірыңғай коммуникативтік актіге қосылады және келесі қасиеттерді көрсетеді:

- сөйлеу жалпы коммуникативтік мәдениет пен жалпы мәдениеттің бір бөлігі болып табылады,
- сөйлеу сұхбаттасушының қоғамдық рөлін қалыптастыруға ықпал етеді,
- сөйлеудің көмегімен сұхбаттасушыларды өзара қоғамдық тану жүзеге асырылады,
- сөйлеу коммуникациясы негізінде әлеуметтік мәндер құрылады.

Сөйлеу коммуникациясында сөздер заттарды немесе заттардың топтарын анықтау үшін ғана қажетті белгі емес. Сөйлеу арқылы коммуникациядағы сөздерді пайдалана отырып, біз белгілі бір қоғамдастыққа, белгілі бір мәдениетке тән идеялар мен ұғымдардың тұтас жүйесін жасаймыз.

Коммуникативтік құзыреттілік тұлғааралық өзара іс-қимыл жағдайларының белгілі бір шеңберінде тиімді коммуникативтік әрекетті құру үшін қажетті ішкі ресурстар жүйесі ретінде қарастырылады.

Коммуникативтік тәжірибені қалыптастыру басқа адамдармен қарым-қатынас жасаудың негізінде ғана қалыптаспайды. Коммуникативтік жағдайлардың сипатын танудың, тұлғааралық қарым-қатынас мәселелері және оларды шешу тәсілдері туралы мәліметтер алудың көптеген жолдары бар.

Коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру процесінің маңызды сәті әр түрлі жағдайларда өз мінез-құлқын оймен ойнату болып табылады. «Ойда» өз іс-әрекеттерін жоспарлау қалыпты өтетін коммуникативтік әрекеттің құрамдас бөлігі болып табылады. Адамның «ойда» әрекет ету қабілеті коммуникативтік мінез-құлықтың маңызды сипаттамасы болып табылатын «бақыланатын спонтандықты» қамтамасыз ету үшін мақсатты түрде пайдаланылуы мүмкін.

Құзыретті коммуникативтік мінез-құлықты оқытудың **белсенді топтық әдістерін** шартты түрде үш негізгі блокқа біріктіруге болады:

- пікірталас (дискуисся) әдістері;
- ойын әдістері;
- мінез-құлық тренингі.

Пікірталас қатысушылардың келесі іздеу белсенділігіне эмоционалдық түрткі береді, бұл өз кезегінде олардың нақты іс-қимылдарында іске асырылады.

Пікірталас талқылауының объектісі ретінде тек арнайы тұжырымдалған проблемалар ғана емес, сонымен қатар кәсіби практикадан болған жағдайлар мен қатысушылардың тұлғааралық қарым-қатынасы да қатыса алады. Топтық талқылау әдісі әрбір қатысушының өз көзқарасын түсінуге, бастаманы дамытуға ықпал етеді, сондай-ақ коммуникативтік қасиеттер мен іскерлікті дамытады.

Оқытудың ойын әдістерін операциялық және рөлдік деп бөлуге болады. Операциялық ойындарда қабылданған шешімнің «дұрыс» және «дұрыс емес» қатаң алгоритмі бар сценарий жазылған, яғни білім алушы оның болашақ оқиғаларға шешім көрсеткен әсерін көре алады. Операциялық ойындар мамандарды оқыту және олардың жеке және іскерлік қасиеттерін, атап айтқанда кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру құралы ретінде қолданылады.

Тұлғаны жетілдіру үшін рөлдік ойындар үлкен қызығушылық тудырады. Дәл осы ойын түрі профессор М. Форверг жасаған, әлеуметтік-психологиялық тренинг деп аталатын әдістің негізінде жатыр.

Рөлдік ойын жағдайында білім алушы өзінің нақты іс-әрекетіне тән жағдайларына ұқсас релевантты жағдайларға тап болады және өз ұстанымдарын өзгерту қажеттілігін тудырады. Ол кезде жаңа, неғұрлым тиімді, коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру үшін жағдай жасалады. Бірінші орынға әлеуметтік-психологиялық тренинг табыстылығының негізгі критерийлері ретінде белсенді іс-әрекеттер ұсынылады.

Бұл әдістің ерекшелігі қатысушылардың барынша дербестігіне ұмтылу болып табылады.

1.1. Коммуникативті құзыреттілікті анықтау әдістері

Коммуникативтік дағдылар – бұл адамның басқа адамдармен өзара іс-қимыл жасау қабілеті, алынған ақпаратты дұрыс түсіндіре отырып, сондай-ақ оны дұрыс бере отырып. Бұл дағдылар қоғамда күн сайын көптеген адамдармен өзара іс-қимыл жасау қажет болғанда өте маңызды.

Психолгияда коммуникативті дағдылар ұғымына ұқсас синонимді – **коммуникативтік құзыреттілік** деген ұғым бар. Бұл белгілі бір әлеуметтік ортаға барабар және өзіне кіретін адамның біліктерінің жиынтығы:

- қарым-қатынастағы шектеулер мен мәдени нормаларды білу;
- салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды білу;
- этикетті меңгеру;
- тәрбиелілікті көрсету;
- коммуникативтік құралдарды шебер қолдану.

Коммуникативтік құзыреттілік адамның әлеуметтік тәжірибесімен бірге қалыптасады. Кейбір дағдыларды адам бала кезінде тәрбие мәдениеті шектерін түсіндіру барысында, тәрбиелеу кезінде алады. Алайда бұл жеткіліксіз, коммуникативті байланыстың сәтті болуы үшін сұхбаттасушы күтетін белгілі

бір көрсеткіштерге сәйкес болу керек. Мысалы, тілді білмейтін шетелдік ақпарат берудің таңбалы-мағыналық жүйесін иеленгенге дейін басқа тілде сөйлейтін адамдармен толыққанды қарым-қатынас жасай алмайды.

Байланыстың кез келген түрі мен сөйлесу шарттары үшін әмбебап болып табылатын бірнеше ережелер бар:

1. Кез-келген хабарланатын ой ең бірінші сол ойды айтатын адам үшін түсінікті болу керек.
2. Түсіну. Әңгімелесушілер өзара түсіністікке әрқашан дайын болуы және өз позицияларын барынша түсінікті тәсілмен хабарлауы тиіс.
3. Нақтылық. Айтылған фразалар нақты болу керек және ол бірнеше мағынаны білдірмеу керек.
4. Бервалды емес белгілер. Хабарланатын ақпаратқа қарай өзінің ымына, ишарасына және дауыс интонацичсына баса назар аудару қажет.

Осы ережелер сақталған жағдайда коммуникативтік дағдылар жетіледі, ал сөйлесу арқылы адамдар арасындағы психологиялық кедергілерді жойылады [https://fb.ru/article/37946].

Кез келген ақпаратты интернетте оңай алуға болатын қазіргі заманғы техникалық жетістіктер әлемінде, қарым-қатынас жасай білу бағалы дағдыларға айналуда. Қалыптасқан коммуникативтік дағдылар тауарларды табысты сатуға, келіссөздер жүргізуге, көпшілік алдында сөйлеуге, әңгімелесушіні түсінуге және оларға түсінікті болуға көмектеседі.

Коммуникативтік дағдылар жалпы тұлғалық даму үшін өте маңызды, өйткені әлеммен, қоршаған адамдармен, өзімен өзара іс-қимылдың табыстылығын анықтайды, сондай-ақ шығармашылық арқылы өзін-өзі көрсетуге мүмкіндік береді [https://samopoznanie.ru].

Коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру үшін келесі әдістерді қолдануға болады:

1. «Қолдану» тестері. Пәнаралық құзыреттілікті анықтау кезінде қолданылады. Зерттелген материалды нақты жағдайларда және жаңа жағдайларда қолдану дағдылары зерттеледі. Бұған ережелерді, әдістерді, ұғымдарды, Заңдарды, қағидаларды, теорияларды қолдану кіреді. Бұл қағидат бойынша көптеген олимпиадалық тапсырмалар жасалған.
2. Өзін-өзі бағалау – жасөспірімдердің өз коммуникативтік білімдерін, іскерліктері мен дағдыларын өз бетінше бағалауын зерттеу үшін сауалнамаларды қолдану.
3. Әр түрлі қызмет түрлерін орындауда білім алушының тұрақты жаттығуы: сөйлеу, оқу, тыңдау және жазу, яғни «әрекет ету қадамдары» деп аталатын, келесі бірізділікті қамтиды:

1. Іс-әрекетке өзін-өзі анықтау (ұйымдастыру сәті).
2. Білімді өзектендіру және іс-әркетте қиындықтарды тіркеу.
3. Оқу міндетін қою.
4. Білім алушылардың жаңа білім алу қиындықтарынан шығу жобасын құру.

5. Сыртқы сөйлеуде алғашқы бекіту.

6. Эталон бойынша өздігінен тексерумен дербес жұмыс.

7. Білім жүйесіне қосу және қайталау.

8. Іс-әрекет рефлексиясы (қорытынды сабақ).

Қазіргі заманғы үрдістерге сәйкес «әрекет ету қадамдарын» іске асыру үшін сабақта ұжымдық іс-әрекетті ұйымдастыру қажет. Баланы белсенді танымдық ұжымдық әрекетке қосу үшін:

- оқылатын материалды күнделікті өмірмен және оқушылардың қызығушылығымен байланыстыру;

- сабақты оқу жұмысының түрлері мен әдістерінің алуан түрлілігін, ең алдымен өзіндік жұмыстың барлық түрлерін, диалог және жобалау-зерттеу әдістерін пайдалана отырып жоспарлау;

- білім алушының өткен тәжірибесін талқылау үшін тарту;

- білім алушының жетістіктерін тек белгімен ғана емес, мазмұндық сипаттамасымен де бағалау қажет.

Оқыту процесінде коммуникативтік құзыреттілікті дамытудың тиімділігі көбінесе дұрыс таңдалған оқыту әдістеріне, яғни оқытудың қойылған мақсаттарына қол жеткізу үшін педагогтың оқушыға әсер ету тәсіліне байланысты болып келеді.

Білім беру процессінде коммуникативтік құзыреттілікті дамыту үшін мақсатты түрде қолданылатын оқыту әдістеріне дәстүрлі әдістер, белсенді оқыту әдістері, тренингтер, қашықтықтан оқыту әдістері жатады.

Оқытудың дәстүрлі әдістері адамдардың психологиясы, қарым-қатынаста қолданылатын әдістер мен тәсілдер туралы ақпаратты беру кезінде пайдалы.

Дәстүрлі әдістерге дәрістер, семинарлар, оқу фильмдерін көру, оқу мәтіндерімен өз бетінше жұмыс істеу, жазбаша тапсырмалар жатады. Бұл әдістер оқуға кететін шығындарды азайтуға, монологиялық және диалогтық сөйлеу үлгісін көрсетуге, тыңдаушылардың ауызша және жазбаша сөйлеуін, тілдік мәдениетін дамытуға мүмкіндік береді. Алайда коммуникативтік құзыреттілікті дамыту үшін дәстүрлі әдістерді қолдану тиімділігі айтарлықтай жоғары емес.

Коммуникативтік құзыреттілікті дамытудың үлкен мүмкіндіктері белсенді оқыту әдістеріне негізделген. Мұндай әдістерге семинар, пікірталастар, дөңгелек үстелдер, іскерлік және рөлдік ойындар жатады. Бұл әдістер нақты коммуникативтік жағдайларды моделдеуге, нақты коммуникативтік есептің шешімін табуға және қабылданған шешімдердің салдарын сезінуге мүмкіндік береді. Белсенді оқыту әдістері өте тиімді, себебі оқушыларға типтік жағдайларда тұлғааралық қарым-қатынас дағдыларын пысықтауға, кері байланыс алуға, өз мінез-құлқын түзетуге және коммуникативтік мәселелерді шешудің баламалы тәсілдерін табуға мүмкіндік береді.

Барлық жерде енгізілетін қашықтықтан оқыту немесе жиі аталатын электрондық оқыту оқылатын материалды құрылымдаудың жоғары дәрежесімен және оны меңгерудің қадамдық бағалауымен ерекшеленеді.

Қашықтықтан оқыту мүмкіндігі шектеулі, үйде оқитын білім алушылар үшін өте маңызды.

Қашықтықтан оқыту кезінде ақпаратты беру құралдарына байланысты:

• оқытушының тікелей қатысуынсыз асинхронды режимде Интернет желісі (веб-курстар) арқылы оқыту;

• интернет желісі (веб-конференциялар) арқылы виртуалды сынып арқылы оқыту, оқытушы мен оқитындар бір уақытта Интернет желісіндегі сол сайтта (синхронды режим) болғанда оқыту деп екіге бөлуге болады.

Қарастырылған оқыту әдістерінің әрқайсысының оларды қолдану кезінде ескеру қажет өзіндік ерекшеліктері бар. Білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту үшін ең қолайлы және ұтымды кіріктірілген тәсіл болып табылады. Бұл оқыту әдістерінің комбинациясы.

Әрбір әдістің өзіндік қолдану саласы мен шектеулері бар. Егер оқыту әдістерін сауатты таңдап, біріктірсе, онда коммуникативтік біліктерді неғұрлым тиімді дамытуға болады. Дәстүрлі әдістер мен қашықтықтан оқыту білім алушыларға коммуникация саласында қажетті білім мен дағдыларды меңгеруге көмектеседі. Белсенді әдістер мен тренингтер жағдайлық қарым-қатынас дағдыларын меңгеруге, коммуникативтік құзыреттілікке қатысты жеке қасиеттерді меңгеруге мүмкіндік береді.

Оқушылардың коммуникативтік мәдениетінің деңгейі сабақты ұйымдастырудың мынадай әдістерін қолдануды арттырады:

- оқытуды қарым-қатынастың табиғи жағдайларына жақындатуға және тілдік қарым-қатынас мәдениетінің деңгейін арттыруға мүмкіндік беретін коммуникативтік-ахуалдық міндеттерді шешу әдеби тіл нормаларын, этикалық нормалар мен сөйлеу тәртібінің ережелерін сақтауға мүмкіндік береді;

- сұрақ қоятын немесе оған жауап беретін мәселені талқылау кезінде баяндамашы, оппонент рөліндегі диалогқа, пікірталастарға, сөз сөйлеулерге қатысу;

- жеке, оқырман, өмірлік, қиял және музыкалық әсерлер негізінде шығармашылық жұмыстарды орындау;

- мәтіндерді түсіндіру және жасау бойынша түрлі жаттығуларды қолдану (хаттарды, хабарландыруларды, афишаларды құрастыру, мәтінді редакциялау, мәтіндерді қайта құрудың түрлі түрлері, тірек сөздер бойынша мәтіндерді жасау);

- лингвистикалық газеттер, жобалар мен мультимедиялық презентациялар жасау.

Тұлғаның коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру үшін:

- топтық жұмыс,

- жұптық жұмыс,

- семинарлар,

- рөлдік және іскерлік ойындар («Корректор», «Точка зрения», «Вертушка», «Компакт-опрос»),

- тілдік ойындар («Перевёртыши», «Буриме») сияқты оқытудың белсенді түрлері кеңінен қолданылады.

Педагогикалық практикада білім алушыларға сөйлеуге көмектесетін:

• «Мақал – көңіл-күй айнасы»,
• «Телеграмма»,
• «Кел сырласайық»,
• «Сенің көзқарасың»,
• «Сөйлемді аяқта»,
• Р. Амтхауэр мен Л. Михельсонның. тест технологялары сияқты рефлексия формалары қалыптасқан.

1.2 Сөйлеу іс-әрекеті – коммуникативті дағдылар мен білікті дамыту шарттары

Қазіргі заманғы педагогика білім алушылардың сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін қалыптастырудың маңыздылығын атап көрсетеді, ол дыбысты (тыңдау қабілеті) және баспа сөзін (оқу қабілеті) саналы түрде қабылдау; сөйлеу қарым-қатынас жағдайларын (сөйлеу және жазу шеберлігі) ескере отырып, өз ойларын ауызша және жазбаша түрде сауатты, дәл, логикалық тұрғыдан үйлесімді, мәнерлі түрде беру.

Бүгінгі күні оқыту әдістемесіне тілдік, коммуникативтік, сөздік, тілтану және дұрыс жазу ұғымдары енгізілді. Сөйлеу әрекетінің әртүрлі түрлерін қалыптастырудың қажетті шарты ретінде коммуникативтік құзыреттілікке тоқталайық.

Коммуникативтік құзыреттілік - бұл адамның тіл құралдарымен әр түрлі салаларда және қарым-қатынас жағдайларында қандай да бір коммуникативтік міндеттерді шешу қабілеті.

Оқытудың коммуникативтік мақсатын іске асыру оқу, сөйлеу, жазу, тыңдау сияқты тілдік іс-әрекеттің барлық түрлерінде қалыптасады деп қарастыруға болады. Коммуникативтік дағдылар мен біліктер тілдік байланыстың мақсаттарына, себептеріне, міндеттеріне және тілдік мінез-құлықтың әлеуметтік нормаларына сәйкес ұйымдастырумен байланысты. Практикалық мақсаты қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру бірінші орынға қойылуында. Оның маңыздылығын психолог А. Н. Леонтьев: «толыққанды қарым-қатынас жасау үшін, адам негізінде бірқатар іскерлікке ие болуы керек. Ол, біріншіден, қарым-қатынас жағдайында тез және дұрыс бағдар ала білуі, екіншіден, өз сөзін тез және дұрыс жоспарлай білуі, қарым-қатынас актісінің мазмұнын дұрыс таңдай білуі, үшіншіден, осы мазмұнды беру үшін барабар құралдарды таба білуі, төртіншіден, кері байланысты қамтамасыз ете білуі тиіс. Егер байланыс актісінің қандай да бір буыны бұзылған болса, онда сөйлеушіге қарым-қатынастың күтілетін нәтижелеріне қол жеткізе алмайды - ол тиімсіз болады» -деп атап өтті.

Негізінен коммуникативтік бағыттағы талаптар тілдік пәндер сабақтарына қойылады, олар коммуникативтік дағдылар мен біліктерді қалыптастыру және дамыту үшін кең мүмкіндіктер береді.

В.И. Капинос, Н.Н. Сергеева, М.С. Соловейчик, Н.А. Пленкиннің жұмыстарын зерделеу маған тиісті дағдыларды қалыптастыруға апаратын жалпы коммуникативтік біліктерді бөліп көрсетуге мүмкіндік берді (1-сурет).

1-сурет

Орыс тілі мен әдебиеті, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қолданылатын коммуникативтік дағдылар мен біліктерді қалыптастыру және дамыту бойынша жұмыстың кейбір түрлерін атап өтуге болады.

I. Ауызша және жазбаша сөйлеуді дұрыс қабылдай білуді қалыптастыру, ең алдымен, тыңдаудан басталады.

Психологтар мен лингвистер тыңдау мен сөйлеуді қабылдау білігін дамыту бойынша жұмыстың маңызды тәсілдерін анықтады: фактілерді жазу, жоспар мен тезистерді құру, конспектілеу, ақпаратты кодтау және т.б. бұл тәсілдердің маңыздылығы – есту талдағыштарының жұмысы моторлы буынмен бекітіледі: тыңдаушы өзі туралы маңызды ақпаратты айтады немесе оны хатта белгілейді.

Ауызша және жазбаша сөйлеуді дұрыс қабылдауға бейтаныс сөздердің мағынасын түсіндіру көмектеседі. Сабақта тақырыпты оқу кезінде қарапайым сөздердің мағынасын түсіндіру қажет. Білім алушылар тыңдаудың негізгі тәсілдерімен таныс болғандықтан, бейтаныс сөздердің мағынасын түсіндіру ойлауды белсендіруге және дәрісті ой елегінен өткізуге мүмкіндік береді.

II. Мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойын аша білуді бастауыш сынып мұғалімдері қалыптастыра және дамыта бастайды. Мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойының түсінігімен оқушылар тіл сабақтарында танысады, ал мектепте оқыған барлық жылдар бойы тіл және әдебиет сабақтарында білім мен іскерлікті жетілдіреді.

III. Белгілі бір тақырыпқа ауызша және жазбаша сөйлеуге материалдарды жинау және жүйелеу біліктілігінің дамуына эссе материалдарын жинау және жүйелендіруге арналған сабақтар ықпал етеді.

Жоғары сыныптарда әдебиет сабақтарында белгілі бір автордың шығармашылығын зерттеуде жазбаша жұмыстар жүйесіне (Г. А. Обернихинаның идеясы) негізделген эссеге кезең-кезеңмен дайындық неғұрлым тиімді болып табылады. Жазбаша жұмыстар жүйесімен жұмыс істей отырып, оқушылардың мәтінді жасауға қажетті қабілеттері мен дағдыларын жүйелі түрде дамытуға бағытталуы үшін әдебиет пәнін оқуда және үй тапсырмаларын орындауда білім алушылардың жұмысын дұрыс ұйымдастыру міндеті қойылуы қажет. Ол үшін сөздік жұмыс, дәйексөз салу, кейіпкердің сипаттамасын құрастыру, талдау элементтерімен мазмұндау, шығарма элементтерімен мазмұндау, сыни мақала жоспарын немесе шығарманы (оның бөлігін) құрастыру, тезистер құрастыру, миниатюралар жазу, сұрақтарға жазбаша жауаптар, эпиграфты таңдау (немесе талдау), шығарма жоспарын құру және т.б. сияқты тапсырмаларды қолдануға болады.

IV. Бастапқы мәтінді қысқа, іріктеп, егжей-тегжейлі әңгімелей білу бастауыш білім беру деңгейінде қалыптасып, негізгі орта және жалпы орта деңгейлерінде ары қарай дамиды және жетілдіріледі. Тіл бойынша жазбаша емтиханда берілген тақырыпқа өз мәтінін жасай білумен қатар осы біліктіліктің қалыптасуы тексеріледі.

Сөйлеу психологиясы тұрғысынан мәтіннің мазмұндалуы сөйлеу әрекетінің екі түрінің – басқаның пікірін қабылдау және оны ойнату комбинациясы болып табылады.

Сондықтан мәтінді қайта жазу біліктілігінің дамуымен жұмыс істегенде бастауыш мектеппен сабақтастық маңызды, жұмыста жүйе қажет.

V. Әр түрлі түрдегі мәтіндерді және сөйлеу стилдерін жасай білуді дамыту сұрақ теориясымен танысуды білдіреді. Ең алдымен, балаларды мәтін ұғымымен таныстыру қажет, өйткені тілді оқытудың коммуникативтік-бағытталған маңызды сипаттамасы мәтінді оқу материалының дидактикалық бірлігі ретінде пайдалану болып табылады.

VI. Жазылғанды жетілдіруге және редакциялауға үйрету өте маңызды, өйткені түзетудің болмауы, жазылғанды түзете алмау эссе сапасын төмендетеді.

1.3 Дискуссия коммуникативтік дағдыларды дамыту формасының бірі ретінде

Соңғы онжылдықта білім алушы тұлғасының интеллектуалдық және адамгершілік дамуын ынталандыратын, оның әлеуетті мүмкіндіктерін белсендіретін, сыни ойлауды қалыптастыратын, пікірталасты жүргізе алатын, өз көзқарасын дәлелді түрде қорғай алатын және басқа пікірге құрметпен қарайтын оқытудың бұл формасына деген бағдар неғұрлым кең таралған. Оқытудың мұндай түріне жеке-әрекеттік және коммуникативтік тәсілдер сәйкес келеді. Бұл ретте, қазіргі әлемдегі мәдениеттер мен өркениеттер диалогы аясында тілді қарым-қатынас құралы ретінде пайдалану қабілетін қалыптастыру маңызды мақсат болып табылады.

Бұл мақсат коммуникативтік және лингво-мәдени құзыреттілікті меңгеруді, әлеуметтік маңызды жағдайларда мәдениетаралық қарым-қатынас жасауға дайындық, тілді өз бетімен білім алу құралы ретінде және басқа халықтардың мәдениетіне жеке-тұлғалық енудің құралы ретінде пайдалануды көздейді.

Тілді мәдениетаралық коммуникация құралы ретінде оқыту қазіргі заманғы әдістемеде ерекше өзектілікке ие болады. Топтық оқытудың белсенді әдістеріне қызығушылық артты. Топтық немесе командада оқыту жеке оқытумен салыстырғанда бірқөатар ерекшеліктерге ие:

- ❖ ұжымдық өзара іс-қимыл мәдениетін дамытады,
- ❖ ойды сауатты тұжырымдауға, сұрақтар қоюға қорықпауға және оларға жауап беруге, көпшілік алдында сөйлеуге үйретеді,
- ❖ стереотиптерді жеңу,
- ❖ командада міндеттерді бөле білу,
- ❖ ақпарат тапшылығы және уақыт жағдайында дұрыс шешім қабылдау,
- ❖ психологиялық қорқыныш пен шиеленісті жоятын еркін жағдайды талап етеді.

Дискуссиялық әдістерді балалардың сыни ойлауын қалыптастыру мен дамыту, белсенділікті, бастамашылдықты, шығармашылықты, дербестікті ынталандыру үшін кеңінен қолданады. Нақты және логикалық ауызша және жазбаша қарым-қатынас жасауға, өз ұстанымын дәлелдей білуге, әңгімелесушінің сөзі мен эмоционалдық жағдайын шыдамды тыңдауға және түсінуге үйрету сияқты қарым-қатынас жай вербалды процесс емес, қиын міндет болып табылады. Оның тиімділігі тілді білуден басқа қарым-қатынас бағыты, жағдайы және мәдениеті, сөйлеу этикеті ережелері, сөйлеу тәртібі, сөйлемнің вербалды емес формаларын (ым, ишара) білу, терең фондық білімнің болуы сияқты көптеген факторларға байланысты.

Коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру процесін ақпараттық көздерді, яғни өз сипаты бойынша проблемалық әдістерді пайдалана отырып оқыту процесін проблематизациялау жолымен тиімді өзектендіруге болады. Оларға зерттеу, іздеу, пікірталас әдістері, рөлдік ойындар әдісі, кейс-әдіс, жоғарыда аталған барлық әдістерді қамтитын жобалар әдісі жатады. Өз сипаты бойынша проблемалық әдістердің арасында пікірталас әдісіне толығырақ тоқталайық.

Пікірталас барысында әлеуметтік-лингвистикалық және прагматикалық құзыреттер неғұрлым тиімді қалыптасуда. Талқылау барысында әлеуметтік-мәдени жоспардың қарама-қайшылықтары анықталады, аргументтер мен контраргументтер ұсынылады, сөз сөйлеушінің ұстанымын дәлелдеу логикасы құрылады. Сонымен қатар, балалар мәселені барлық жағынан қарауға, өз көзқарасын тұжырымдауға және қорғауға үйренеді. Оның үстіне балалар нақты қорытындысы бар, дәл әрі нақты аргументтер келтірілген мәселелер бойынша қорытынды жасау керек екендіктерін білу қажет. Пікірталас жүргізуге қойылатын бұл талаптар сөйлеу мен мінез-құлықтың белгілі бір мәдениетін қалыптастыруға мүмкіндік береді, мысалы, әңгімелесушіні аяғына дейін елемей

тыңдап, сұрақтар қойып, пікірлерді теріске шығаруға немесе керісінше, ойды дамыта отырып, онымен келісуге болады.

Дискуссиялық әдіс ұсынылған мәселелерді қарауға саналы көзқарасты қалыптастыруға, оларды талқылаудағы белсенділікті, сөйлеу мәдениетін қалыптастыруға, туындаған келіспеушіліктердің себептерін анықтауға және оларды шешудің мүмкін жолдарын іздеуге мүмкіндік береді. Бұл ретте білім алушыларда сыни ойлауды қалыптастыру принципі іске асырылады. Осылайша, тіл оқытудың мақсаты мен құралы болып табылады.

Пікірталастық әдіс білім алушыларға сөйлеу қызметінің барлық төрт түрін меңгеруге ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік-мәдени саладағы мәселелер аясында тілдік жағдай арқылы туындаған жағдайлардың себептерін анықтауға және оларды тіпті шешуге тырысуға көмектеседі. Проблеманы өз бетінше шешуге деген қызығушылық таным үдерісінің қозғаушы күші болып табылады.

Осылайша, пікірталас әдісін қолдану оқушылардың танымдық іс-әрекетін, олардың дербестігін белсендіруге, шығармашылық жедел ойлау мәдениетін қалыптастыруға мүмкіндік береді, жеке өмірлік тәжірибесін және жаңа білімді меңгеру үшін бұрын алған білімдерін қолдануға жағдай жасайды.

Дискуссиялық әдістер-оқу-кәсіптік міндеттерді шешу процесінде топтық коммуникацияға негізделген командада белсенді оқыту әдістерінің түрі топтық пікірталас немесе «дөңгелек үстел», «миға шабуыл», нақты жағдайды талдау, инцидент және т. б. түрінде ұйымдастырылуы мүмкін. Дж. Дьюиге сәйкес, педагог материалды дайын етіп бермеуі тиіс, ал педагогикалық өзара әрекеттестік барысында білім алушыларды қарама-қайшылыққа апарып, оларға проблемалы жағдайлар жасай отырып, шешім табуды өзі ұсынуы тиіс. Бұдан басқа, балаларды бір сұраққа түрлі көзқарасты баяндауға, салыстыру, қорыту, қорытынды жасауға итермелеу қажет. Бұл әдістемелік тәсілдер білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, «сыни ойлауды» қалыптастыруға арналған белсенді – проблемалық және іздеу әдістері мен оқыту формаларының жаппай дамуына байланысты өзекті болып табылады.

Оқу диалогының негізі проблемалық мәселе болып табылады. Сұрақтардың арқасында оқушылардың альтернативті ойлауы, олардың танымдық мүдделері қалыптасады, түрлі дидактикалық және танымдық мақсаттар қойылып, қалыптасады, оқу ақпаратын ұғыну, білім алушылардың нанымдарын тұжырымдау, оқытудың ұйымдастырушылық формаларын жетілдіру жүргізіледі.

Дискуссияны ұйымдастыруда бірнеше кезеңдерді атап өтуге болады:

– дайындық (ынталандыру),

– мазмұнды-операциялық,

– бағалау-рефлексивті.

Дайындық кезеңі ең күрделі болып табылады. Бұл кезеңде мұғалім пікірталас мәселесін тұжырымдайды, білім алушыларды өзінің прививиалды емес шешімімен қызықтыра алатын проблеманы білдіреді, пікірталасқа дайындалу үшін тиісті әдебиеттер мен интернет-дереккөздерінің тізімін

ұсынады. Егер білім алушы материалмен таныс болмаса, онда ол туралы пікірталаса алмайды. Үй тапсырмасы ретінде оларға пікірталас тақырыбы бойынша бірнеше мақалаларды оқып, авторлардың бағасын бір құбылыс бойынша салыстыруға; өз көзқарасын мақала авторының көзқарасымен салыстыруға немесе даулы мәселе бойынша өз позициясын анықтауға болады.

Сабақта топтық пікірталас зерттеу, мәселені талқылау барысында пікір қайшылығын болжайды. Пікірталастың тақырыбы көбінесе педагогпен алдын ала ойластырылады, тиісті сұрақтар, мысалдар, пікірлер белгіленеді. Кейде пікірталастар сөз сөйлеуші білім алушы дұрыс емес немесе қате ой қалыптастырған жағдайда немесе басқа да білім алушыларда проблемаға басқа көзқарас қалыптасқан жағдайда еріксіз, аяқ-асты туындайды.

Пікірталас элементтерін «егер... болса» әдісін пайдалана отырып қолдануға болады: оқушыларға егер әлемде бір нәрсе өзгерсе, мысалы, ҰБТ-ны алып тастаса немесе ағылшын грамматикасында белгілі бір грамматикалық ережелер жоғалса не болатынын баяндау немесе сипаттау ұсынылады. Алдымен топтарда білім алушылар өз шешімін талқылайды, содан кейін оны аудитория алдында қорғайды. Осындай тапсырмаларды орындау қиялды дамытады және әлемдегі оқиғалардың өзара байланысын жақсы түсінуге мүмкіндік береді.

Эвристикалық сұрақтар әдісін Ежелгі Рим педагогы және шешендік Квинтилиан әзірледі. Қандай да бір оқиға немесе объект туралы мәліметтерді табу үшін жеті негізгі сұрақ қойылады: Кім? Не? Не үшін? Қайда? Немен? Қалай? Қашан? Топтарда білім алушыларға оқытылатын тақырыпқа жеті сұрақ қойып, басқаларға жауап беруге мүмкіндік беруге болады. Бұл сұрақтарға жауаптар зерттелетін объектіге немесе процеске қатысты жаңа идеялар мен шешімдерді жиі тудырады.

Пікірталасты ұйымдастыру үшін ситуациялық талдау әдісі, оған ситуациялық сұрақтар мен жаттығулар, нақты жағдайларды талдау, инцидент әдісі және т. б. көптеген әдістер қызығушылық туындатады. Жағдайды көрсету тәсілдерінің ауқымы кең: нақты оқиғаның бейнежазбасы, оқылатын тақырыпқа арналған көркем немесе деректі фильмнің эпизоды, сұхбат немесе әңгіме жазу, фотоқұжаттар.

Мазмұнды-операциялық кезең – пікірталас өткізу кезеңі болып табылады. Бұл кезеңде педагог үшін өте қиын ереже бар:педагог аз сөйлеп, білім алушыны неғұрлым көбірек ынталандыруы қажет, өйткені практикалық сабақтарда коммуникативтік дағдылардың жоғары деңгейін қамтамасыз ету және әрбір білім алушы оқу процесінің белсенді қатысушысы болу үшін қызықты, шығармашылық және тілектестік атмосфераны құру маңызды.

Жақсы эмоциялар жады жұмысын жақсартып, өзге тілді вокабулярдың ұзақ мерзімді толықтырылуына ықпал етуі мүмкін. Педагог бір-біріне құрметпен және тілектестік қарым-қатынас, басқа көзқарас тұрғысынан төзімділік көрсету сияқты пікірталас өткізу мәдениетін қалыптастыруы қажет. Өз сипаты бойынша сұрақтар нақтылаушы, қарама-қарсы, жетекші немесе жасырын (көрінетін немесе айқын қарама-қайшылықты қамтитын) болуы

мүмкін. Білім алушылардың коммуникативтік қызметін жандандырудың басқа тәсілі «қызықты ой», «өзіндік көзқарас» және т.б. сөздермен қолдау, көтермелеу болып табылады. Педагогтың авторитарлық ұстанымы диалогтың дамуына ықпал етпейді.

Пікірталастың бағалау рефлексивті кезеңі қорытынды шығарудан тұрады, ол пікірталас, аргументация қорытындыларын талдауды, пікірталастың мәдени деңгейін, командалық жұмыста бір-бірімен өзара іс-қимыл жасай білуді қамтиды.

Пікірталастар педагог әдістемені меңгерген және оны өткізуге мұқият дайындалған жағдайда ғана табысты болуы мүмкін. Әсіресе білім алушылардың айтқан сөздері шет тілінде қалыптасатын жерлерде табысты қамтамасыз ететін тәсілдерді, әдістерді, шарттарды анықтау аса маңызды. Оқылатын тілде коммуникативтік сөйлеудің психологиялық ерекшеліктерін айқын және толық көрсететін жаттығулар ретінде пікірталасты қолдану бірқатар әдістемелік талаптарға жауап беруі тиіс

Пікірталас:

- білім алушылар алдында ойлауға тиісті міндеттер қою;
- талқылау оқушыға белгілі өзге тілдік ұғымдар мен ұсыныстардың шегінен шықпайды;
- тілдік материалдарды меңгерудің тілдік дағдыларын автоматтандыру жасалды;
- пікірталас әңгімелерін жүргізу тәжірибесі бар (ана тілінде) болғанда сәтті болады..

Оқу дискуссиясының құрылымында В. Л. Скалкин:

- тақырып,
- экспозиция,
- сөйлеу ынтасы,
- бағыттаушы сұрақтар,
- түйін сөздер,
- коммуниканттардың сөйлеу реакциясы сияқты бөлімдерді ажыратады.

Әрбір бөлінген компоненттерді егжей-тегжейлі қарастыру керек. *Дискуссия тақырыбы*. Пікірталастар тақырыбы өте әртүрлі. Білім алушыларды сөйлеу белсенділігіне ынталандыру үшін қарым-қатынастың қазіргі өмірлік жағдайларына қатысты ең қызықты тақырыптарды таңдау керек. Бұл тақырыптар келесі ортақ сөйлеу әрекетінің коммуникативтік негізіне айналады.

Коммуникативтік әдістеме пікірталас ойындарын да қолданады. Бұл ойындардың мәні оқушыларды толғандыратын өзекті тақырыптарды талқылау және талдау болып табылады. Әрбір оқушы қандай да бір сұраққа қатысты өз көзқарасын білдіреді. Педагог тақырыпты бағыттайды және дамытады, жетекші сұрақтарды қояды, өз пікірін білдіреді. Пікірталас тақырыптары әртүрлі, сондықтан пікірталас барысында сүйікті фильмдер мен музыкалық бағыттар, сондай-ақ жастар арасындағы экология мен жұмыссыздық мәселелері де талқылануы мүмкін. Білім алушыларға «мектеп өмірі», «тайм-менеджмент негіздері», «Білім беру, мамандық таңдау», «менің өмірімдегі шетел тілдерінің

рөлі», «адам және оның адамгершілік құндылықтары», «ғаламдық Интернет желісінің артықшылықтары мен кемшіліктері», «ХХ ғасырдың көрнекті ашылуы», «Өнер, біздің қаламыздың мәдени өмірінің жаңалықтары» және т.б. тақырыптарды талқылау қызықты болды. Бұл тақырып қызықты, өзекті, алуан түрлі, білім алушыларға өз көзқарасын айтуға және дәлелдеуге мүмкіндік береді, сыни ойлауды қалыптастырады.

Ал талқылау табиғи және тиімді болу үшін білім алушылар пікірталасқа мұқият қатысып, әңгімелеуі, дәлелдеуі және өз көзқарастарын қорғап, жоққа шығаруы немесе мәселе бойынша әңгімелесушілердің пікірімен келісуі үшін. оқушыларға сауалнама жүргізу арқылы талқылау тақырыбын таңдауға болады,

Экспозиция. Бұл кез-келген талқылаудың негізі болатын нақты материал, ақпарат пен онымен байланысты мәселе. Экспозицияның негізгі құрамдастары материал және проблеманы тұжырымдау болып табылады. Көрсетілген компоненттердің экспозицияда көрсетілгеніне байланысты ол мынадай түрлері бөлінеді:

– материалды да, талқылау проблематикасын да баяндау болып табылатын экспозиция;

- өңделмеген проблематикасы бар экспозиция;

– талқылаудың өңделмеген материалдары бар қойылған мәселелер экспозициясы.

Мазмұны мен материалдары бар экспозиция және талқылау мәселелері білім алушыларға қысқа хабарлама, кейбір жағдай, сол немесе басқа тұлғамен болған эпизод, афоризм, белгілі сөз тіркесі түрінде ұсынылуы мүмкін.

«Менің достарым» тақырыбы бойынша ағылшын тілі сабағында пікірталасты ұйымдастыра отырып, келесі экспозицияны ұсынуға болады:

“Nowadays having a close group of people to depend on seems more attractive and more secure than one exclusive relationship with one other person which can be devastating if it goes wrong. Do you have the same opinion or to have just one close friend is safer for you?”. Бұл мәселені талқылай келе, «Менің достарым» тақырыбы бір жақты болмауы үшін пікірталас үшін тағы да бірнеше жағдайды ұсыну керек. Ол үшін білім алушыларға «Достардың жасы», «Достармен жанжал», «Достардың күшті және әлсіз қасиеттері», «нағыз дос қандай болуы керек?», «Мен қандай доспын?», «Дос болу деген не?», «Достық саған не береді?» және т.б. экспозициялар ұсынылады. Бірнеше проблемалы жағдайлардың ішінде әркім оны көбірек толғандыратын жағдайды тауып, талқылауға үлкен ықыласпен кірісетін болады.

Педагог кинофильмді, әңгімені, театр қойылымын, баспасөз материалдарын, өмірден алынған оқиғаларды талқылауды ұсынғанда, әңгіме түсініксіз проблематикалы экспозиция туралы болып отыр. Білім алушыларға талқылау үшін кейбір материал ұсынылады,оның мазмұнының өзі мұғалімді мәселені арнайы қою қажеттілігінен босатады. Мұндай экспозиция, әрине, білім алушылардың ойлауына үлкен талаптар қояды, өйткені олар проблемадан талқылау тақырыбын өздері алып тастауы тиіс. Кейде білім алушылар пікірталасты жүргізу кезінде қиындықтарға тап болады және жиі талқылауды

көрген немесе оқыған адамның жалпы бағасынан қандай да бір дәлелсіз (мысалы, «маған Фильм ұнады /ұнамады») пікірмен бастайды.

Егер бұл орын алса, мұғалім бірқатар жетекші мәселелерді ұсына алады. Мысалы, Жастар субкультурасы туралы фильм көрсете отырып, дәлелді пікір білдіруге және одан әрі талқылауды келесі сұрақтармен бастауға болады: What are the main principles of this subculture? What can you say about their style of clothing? Does their music attract you? How can you characterize their behavior? What are your arguments for and against this subculture? Would you like to join this subculture? Why (not)? және т.б. Берілген проблематикасы бар, бірақ талқылаудың түсініксіз материалдары бар экспозиция білім алушылардың жеке өмірлік тәжірибесі мен біліміне, олардың шығармашылық қиялға қабілеттілігіне сүйенеді. Мысалы, «What things are most highly valued by modern students?» мәселені талқылауда, білім алушылар жеке өмірлік тәжірибесіне сүйенетін болады. Ал «What makes students try and get addicted to such evils as drugs, drinking alcohol, smoking or gambling?» мәселесін талқылау өмірдің қоғамдық және әлеуметтік салаларында болып жатқан оқиғаларды білуге негізделетін болады.

Ынталандыру. Аудиториялық дискуссияда сөйлеу ынтасы әрдайым табиғи сипатқа ие, ол нақты шетел тілінде сөйлеуді қамтамасыз етеді. Стимул коммуникативті реакция тудырады және экспозицияның сапасына байланысты: экспозициядағы қойылған сұрақ немесе мәселе неғұрлым қызықты болса, соғұрлым сөйлеудің туындауы оңайырақ болып, сөйлеу ұзаққа созылады. Қызықты емес экспозиция әңгіме үшін ешқандай ынта тудырмайды. Кейде стимул шамадан тыс күшті болып, үлкен эмоционалдық пікір тудыруы мүмкін. Бұл кері әсерге әкелуі мүмкін – мәселеге өз көзқарасын білдіруге тырысып, оқушылар мұғалімнің наразылығына қарамастан, кейде ана тіліне көшеді.

Бағыттаушы сұрақтар. Сәтсіз тұжырымдалған экспозиция білім алушылардың дұрыс жауап бермеуін тудырады. Сондықтан оқу дискуссиясын дайындау кезінде педагог экспозициямен қатар, пікірталасқа қажетті бағытта бастамашылық жасау үшін сұрақтарды мұқият ойластыруы керек. Пікірталас проблематикасын нақтылайтын сәтті қойылған бағыттаушы сұрақтар жемісті болуы және жанды дискуссия тудыруы мүмкін. Егер «Жеке бас бостандығының шекарасы» тақырыбы бойынша құрылған экспозиция білім алушыларды қызықтырмаса, онда келесі бағыттаушы сұрақтарды ұсынуға болады: What does personal freedom mean to you? What and who can restrict your personal freedom? Do you have personal freedom at home? Can the Internet, if not restricted, be dangerous? What restrictions at your school can you name? What is your attitude to the school uniform? Do any restrictions make you angry, unhappy and prevent to express your individuality? Do you agree that sometimes it is necessary to restrict your personal freedom in order to live harmoniously and not to get into troubles?

Түйін сөздер. Егер пікірталас дайындығы төмен білім алушылар тобында ұйымдастырылса, онда түйінді сөздердің шебер құрастырылған тізімі оларға шет тілінде адекватты сөйлеуді ресімдеуге көмектесе алады. Мысалы, «менің болашақ мамандығым» тақырыбын талқылау үшін келесі лексикалық тіректерді

ұсынуға болады: – to take up a job; – work experience; – to realize a value of work; – to help financially (a financial help); – to save money; – can (can't) concentrate on academic work; – to be helpful for future career; – a part- time job; – to teach self-discipline; – to work in a team; – to budget one's time; – to help to decide what to do in future; – to distract somebody from studies and work; – to make too tired to do something и др.

Дискуссияда *сөйлеу реакциясының* әр түрлі формасы бар:

1) бірнеше қатысушылардың қысқа репликалары;

2) әр түрлі ұзақтықтағы монологтық сөздер;

3) жеке репликалармен және басқа сұрақтармен үзілетін бір оқушының монологы.

Сөйлеу реакциясы пікірталасқа табиғи сипат беретін арнайы сөйлесу лексикасының сүйемелдеуінсіз мүмкін емес. Сондықтан, командада проблеманы бірлесіп талқылау ретінде пікірталасқа кіріспес бұрын, педагог білім алушылардың сөйлеу лексикасын білетініне, әңгіме жүргізу ережелерін меңгерген және өзінің әңгімелесушісін үзіп, оның пікірін сұрап, өз көзқарасын дұрыс жеткізе алатынына көз жеткізуі керек.

Сіз пікір білдіресіз: I think (that)… I guess (that)… I suppose (that)… I feel (that)… As I see it… My view is that… My opinion is that… If you ask me… I'd say that… In my view… In my opinion… I'd rather not say anything about it… и др. Вы согласны: Just so… I quite agree here… Certainly. Sure. Exactly. I should think so. That's just what I was thinking… және т.б. Сіз сенімсізсіз: Yes, but… On the other hand… I'm afraid I don't agree. I don't think you are right. I can't agree with you here. I'm not so sure және т.б. Сіз келіспейсіз: On the contrary! Certainly not. Don't be so silly! Just the other way round және т.б.

Педагог пікірталасқа бастамашылық жасайды және оны қажетті арнаға бағыттайды, пікірталас барысын түйіндейді, білім алушылардың сөз сөйлеуінде жеткілікті зерттелмеген идеяларға тактикалық түсінік береді.

Сондай-ақ, пікірталас белгілі бір лексикалық және грамматикалық фонда, коммуникативтік мәдениет болған жағдайда ғана мүмкін екенін атап өткен жөн. Лексикалық қор бай болған сайын, білім алушылардың шет тілі құралдарымен шығармашылық потенциалын ашу, өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндігі арта түседі.

Пікірталас әдісі жобалар әдісінің бастамасы болады. Егер оқушылар сыни қарым-қатынас жасай білсе, әдісті таңдау зерттелетін тақырыптың мазмұнына, ұсынылған зерттеу және талқылау проблемаларына байланысты болады. Бұл әдістерді таңдаудағы ең бастысы – талқылаудың лингвистикалық рәсімделуіне назар аудару. Әдістердің жиынтығы коммуникативтік құзыреттілікті, мәдениетаралық қарым-қатынасты қалыптастыру ерекшелігін көрсетеді.

Осылайша, пікірталас әдісін қолдану коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыруға, білім алушылардың танымдық қызметін, олардың дербестігін белсендіруге, шығармашылық жедел ойлау мәдениетін қалыптастыруға мүмкіндік береді,жеке өмірлік тәжірибе мен жаңа білімді меңгеру үшін бұрын алған білімдерін қолдануға жағдай жасайды.

Осыған байланысты білім алушыларда сын тұрғысынан ойлауды кезеңкезеңмен қалыптастыру процесінде дайындық деңгейіне қойылатын қазіргі талаптарды ескеру қажет: алдымен пікірталасты жүргізудің, дәлелдеудің, жеке көзқарасын қорғаудың базалық біліктері қалыптасады; содан кейін олардың негізінде – білім алушының өзінің болашақ кәсіби қызметін ұйымдастыруда толық дербестігіне қол жеткізу мақсатында рөлдік ойындар мен жобалық іс-әрекет арқылы әлеуметтік рөлдерді жүзеге асыруда белсенді ұстанымды дамыта білуі.

1.4 «Рөлдік ойын» арқылы коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру

Құзыреттілік - (лат. competentis-қабілетті) тілді оқыту процесінде қалыптасатын білім, дағды, іскерліктер жиынтығы ретінде. Демек, «тіл» - адамды қоршаған әлем ғана емес, оның менталитеті, ұлттық сипаты, өмір салты, салт-дәстүрлері мен әлем көрінісін беретін мәдениет айнасы болып табылады. Сонымен қата тіл лексикада, грамматикада, фольклорда, жазбаша және ауызша сөйлеу формаларында болатын мәдени құндылықтардың сақтаушысы болып табылады.

Шет тілін оқыту мақсаттарының бірі шет тілді коммуникативтік құзыреттілікті дамыту болып табылады, демек, шет тілін оқытудың негізгі мақсаты коммуникативтік құзыреттілікті, яғни тіл тасымалдаушылармен тұлғааралық және мәдениетаралық қарым-қатынасты жүзеге асыру қабілеті мен дайындығын қалыптастырудан тұрады. Тіл мәселелерін зерттеушілер «коммуникативтік құзыреттілік» ұғымы әр түрлі авторлардың әр қандай түсінік беретіндігі туралы айтады. Мысалы, «коммуникативтік құзыреттілік» - бұл қарым-қатынас мақсаттарына, салаларына, жағдайларына барабар тілдік мінез-құлықтың өзіндік бағдарламаларын тудыру және басқаларды түсіну үшін қажетті білім, білік және дағды. Ол сөйлеу лингвистикасының негізгі ұғымдарын (сөзтану білімі) – мәтін және т.б. сөйлемдердің стильдері, типтері, байланыс тәсілдері; мәтінді талдау шеберлігі мен дағдылары және өзіндік коммуникативтілік іскерліктері – әр түрлі салалар мен қарым-қатынас жағдайларына қатысты, адресатты, мақсаттарды есепке ала отырып, тілдік қарым-қатынас дағдысы мен білігін қамтиды.

Коммуникативтік құзыреттіліктің құрылымын зерделеудің барлық түрлі тәсілдерінде:

- лингвистикалық (лексика, грамматика, фонетика,орфография),
- дискурсивті (ауызша және жазбаша мәтіндерді құру),
- прагматикалық (коммуникативтік мақсатқа сәтті қол жеткізу),
- стратегиялық (коммуникация қиындықтарын жеңу),
- әлеуметтік-мәдени (әлеуметтік мәдени нормаларға сәйкестігі) біліктер жалпықұрылымдық компоненттер болып табылады

Осылайша, егер коммуникативтік құзыреттілік коммуникативтік қызметтің табысты саласы болып табылса, онда коммуникативтік құзыреттілік жеке ресурс деп аталатын неғұрлым жаһандық білім болып табылады.

Оқытуды белсендіру арқылы коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудың тиімді жолдарының бірі – білім алушылардың болашақ еңбек қызметінің моделіне тілді оқыту процесін тікелей қосуға мүмкіндік беретін рөлдік және іскерлік ойындар әдісі болып табылады. Шетелдік педагогикада «рөлдік ойын» ұғымы:

- рөлдік қарым-қатынасты имитациялайтын жаттығулар түрі;
- қысқа көріністерді ойнату нысаны;
- белгілі бір оқу проблемасын шешу үшін жағдайларды сахналауды білдіретін ауызша оқу тапсырмасы;
- берілген жағдай шеңберінде оқушының еркін импровизациясын қабылдау;
- практикалық сабақ нысаны, ол шынайы жағдайларды имитациялау және алдын алу болып табылады;
- simulation (модельдеу, ойнату), оның міндетті элементі мәселені шешу болып табылады деген түсінікті береді.

Шет тілі пәні бойынша дәстүрлі және рөлдік ойын сабақтарын салыстыру арқылы, рөлдік ойын әлдеқайда тиімді нәтиже беретінін көруге болады:

1. Рөлдік ойында дәстүрлі оқытудан гөрі сөйлесудің жоғары деңгейіне жетуге болады, өйткені рөлдік ойын нақты қызметті жүзеге асыруды көздейді (жобаны талқылау, конференцияға қатысу, әңгімелесу).
2. Рөлдік ойын бүкіл топтың және әрбір топ мүшесінің белсенді қатысуын көздейтін ұжымдық іс-әрекет болып табылады.
3. Әр түрлі тапсырмаларды орындау нақты нәтижеге әкеледі, соның арқасында білім алушыларда бірлескен іс-әрекеттерден қанағаттану сезімі, жаңа міндеттерді қою және шешу ниеті пайда болады.
4. Рөлдік ойында қарым-қатынасты орнату; жеке тұлға ретінде әріптесті дұрыс қабылдау және бағалау; қарым-қатынас стратегиясы мен тактикасын жасау; бұл ретте ең қолайлы формалар мен құралдарды таңдау дағдылары қалыптасады.

Мектептің оқу-тәрбие процесіндегі іскерлік ойын принципін талдай отырып, оларда тек қана іскерлік принциптің сақталғандығы ғана емес, сонымен қатар рөлдік ойындардың жағдаяттылық; тақырыптық; табиғи тілдік қарым-қатынасты моделдеу; ойын арқылы оқу қызметін жүзеге асыру; ұжымдық іс-әрекет; тәрбиелеуші оқыту принципін жүзеге асыру сияқты сипаттамалары толықтырылып, жетілдірілетіндігі туралы қорытынды жасауға болады.

Іскерлік ойын өткізудің табысты болуы, ең алдымен, мазмұн жоспары мен оны көрсете білу жоспарының нақты моделіне байланысты. Жаттығу кезеңінде білім алушы коммуникацияның қойылған мақсаттарын іске асыру үшін қажетті коммуникативтік ниеттерді тілдік ресімдеу дағдыларын меңгеруі тиіс. Іскерлік ойынды тікелей дайындау кезінде педагог мазмұн жоспарының материалдарын өңдейді, оны білім алушылардың өздері қамтамасыз етеді, ойын түрін, қатысушылардың құрамын, әрбір коммуникант мақсаттарын анықтайды, оларға қол жеткізудің мүмкін жолдарын жоспарлайды, қойылған міндеттерді

шешу барысында туындауы мүмкін проблемалық жағдайларды болжайды, қарым-қатынас орнын нақтылайды, қажетті реквизит дайындайды.

Іскерлік ойын әдісімен тілді оқыту барысында білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру қамтамасыз етіледі. Тілді білуден басқа, оқушы өз тұлғасын дамытуға, болашақта кәсіби жұмыс үшін ғана емес, күнделікті өмірде басқа адамдармен қарым-қатынас жасауға қажетті дағдыларды қалыптастыруға мүмкіндік алады.

Жоғарыда айтылғандардан іскерлік ойын, ең алдымен, педагог пен білім алушылар тобының өзара іс-қимылына сүйенетіндігін көреміз. Оқылатын тілде кәсіби қарым-қатынас жасауға қажетті атмосфераны құру үшін педагог өз пәнін жақсы білуі ғана емес, сонымен қатар олардың ой-пікірлерінен қорықпауы керек, жиналған мәліметтердің көмегімен оқылатын тілде кәсіби қарым-қатынасқа оқыту процесін жетілдіруге тырысу керек.

2 ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ: ТӘЖІРИБЕ ЖӘНЕ ПРАКТИКАДА ҚОЛДАНУ

Коммуникативтік әдісті қалыптастыру негізінде оқытудың тиімді әдістері жатқаны белгілі. Коммуникативтік тәсіл – бірінші кезекте білім алушылардың ауызша және жазбаша сөйлеу дағдыларын дамытуға, қарастырып отырған мәтін, қатысып отырған әңгіме мазмұнын түсініп, туындаған жағдаятқа сәйкес тілді қолданып үйренуге бағатталған.

Коммуникативтік әдісті оқытудың алдыңғы қатардағы әдісі ретінде санауға не себеп? Коммуникативтілік оқу барысында не үшін керек? Бұл сұрақтардың ауқымы кең болуы себепті, «коммуникативтілік» оқу процесіне қатысты жан-жақты қарастырылады.

Оқу процесі тиімді болу үшін коммуникативтік әдістер принциптерін қалыптастыру қажет. Негізгі қағидаттарды анықтап алғаннан кейін ғана оқытуда қолданылатын тиімді әдістер туралы сөз қозғауға болады.

1) Коммуникативтілік оқу процесін тілді дамытуға бағыттайды. Тілді дамыту деген білім алушылардың сөйлеу белсенділігінің артуын білдіреді. Сөйлеу белсенділігі – коммуникативтік оқыту процесінің өзегі. Сөйлеуге бағыттап оқыту барысында сөйлеуді дамытуды көздейтін жаттығулар орындалуы тиіс. Ең алдымен ондай жаттығулар дағды қалыптастыруға арналған жаттығулар болуы тиіс. Сөйлеу білігін дамыту мақсатында тілдік білімді дамытатын емес, шартты-тілдік жаттығулар қолданған дұрыс. Ашып айтсақ, жаттығулардың барлығы қайталауға емес, сөйлеуге бағытталуы тиіс, яғни сөйлеушінің алдына қойған сөйлеу міндеті бар да, ол өзімен сөйлесушімен қарым-қатынасқа түсетін жағдайда болады. Осылайша, оқу процесі оқу қарым-қатынасында сөйлеу әріптестігінің құралуын ұйымдастыруға бағытталады.

Сөйлеу әріптестігін құру барысында педагогтің сөйлеу мәдениетінінің маңызы зор. Демек, сөйлеу іс әрекетінің бір түрі ретінде сөйлесуге үйретуде алғашқы принцип **сөйлесу белсенділігі принципі** болып табылады.

2) Коммуникативтік әдіс сөйлеу іс-әрекетіне үйретуде **дараландыруды** қамтиды. Дараландыру дегеніміз білім алушының жеке бас ерекшеліктерін: оның қабілеттерін, оның оқу және сөйлесу іс-әрекеттерін жүзеге асыру біліктерін, ең бастысы – оның жеке дара қасиеттерін ескеру. Дараландыру коммуникативтік әдісті қолдану барысында ынталандыру және белсендендіру үшін басты құрал болып табылады.

Мұндай тәсіл білім алушының шынайы уәждемесіне, сондай-ақ шынайы ішкі белсенділігіне кепілдік береді. Сыртқы белсенділік көбінесе сыныптың

белсенділігінен, оқушыларды әңгімеге тартудан туындайды. Ішкі белсенділік орнатылған жағдайда қосымша белсендендірудің ешқандай тәсілдері қажет болмайды, өйткені оқушы өзі жеке тұлға ретінде өздігінен қарым-қатынасқа түсетін сөйлеу міндеттерін орындап, қарым-қатынасқа түседі. Сөйлеу – бұл жеке құбылыс, сөйлеуді дараландырудан тыс үйрету мүмкін емес. Сондықтан сөйлеу қызметінің түрі ретінде сөйлеуге үйретудің екінші қағидатын **дараландыру принципі** деп атауға болады.

3) коммуникативтік әдіс **функционалдылық** ұғымымен байланысты. Бұл ұғым кез келген сөйлеу бірлігі, кез келген тілдік форма қатысым процесінде қандай да бір сөйлеу қызметтерін орындайтынын білдіреді. Функционалдылық – бұл кез келген сөйлеу бірлігінің, яғни сөйлеуде қолданылатын кез келген тілдік форманың маңызды сипаты. Сөйлеуге үйретуде коммуникативтік әдістің үшінші қағидатының тұжырымдамасы **функционалдылық принцип** деп аталады.

Функционалдылық қағидат материалды іріктейді, яғни:

а) лексиканы жаһандық жиілік негізінде емес, осы жағдайдағы сөйлеу міндеті үшін жиілік негізінде іріктейді;

б) «Кино», «дүкен» және т. б. осы іспеттес тақырыптарды емес, адамаралық қарым-қатынас мәселелерін талқылау үшін қажетті лексиканы іріктейді;

в) сөйлеуге оқыту тұрғысынан негізінен оқылатын тілдің емес, оқушының тұратын елімен байланысты мәселелерді іріктейді.

Сонымен қатар функционалдылық хабарланатын білімнің дер кезінде қажет болуын және сөйлеу құралдары жүйесін меңгеру міндеттеріне сәйкес келуін білдіреді. игерілетін құбылыс туралы барлық ықтимал мәліметтерді олардың барлығы қажет пе және олар керек кезде берілді ме екенін ескермей хабарлау жиі ұсынылатыны белгілі. Оқытудың мақсаты сөйлеу құралдары жүйесін меңгеру болып табылатын кезде тек қандай да бір құбылысты іс жүзінде игеру үшін қажетті мәліметтер ғана, қателіктің алдын алу қажет болған кезде және әдетте «нұсқаулық-ереже» деп аталатын нысанда хабарлануы тиіс.

4) коммуникативтік әдіс **оқытудың жағдаяттылығын** білдіреді. Қазіргі кезде барлығы жағдаяттылықтың қажет екені мойындаған. Жағдаяттылық тілдік ынталандыру тәсілі ретінде және тілдік біліктілікті, атап айтқанда, оның мақсаттылық, өнімділік және т. б. сияқты қасиеттерін дамытудың шарты ретінде қажет.

Жағдаяттылықтың қатысым шындығын қайта құруға және сол арқылы сөйлеудің шынайылығына қызығушылық танытуға қабілеттігінің маңызы зор. Бірақ бұл ретте «жағдай» ұғымын және соған байланысты «жағдаяттылық» ұғымын қайта қарастыру қажет. «Жағдай» деп әңгімелесушілердің санасында көрсетілген өзара қарым-қатынас жүйесі; ал «жағдаяттылық» деп пікірдің осы өзара қарым-қатынастармен арақатынасы деп түсіну қажет. Мұндай тәсіл оқу үдерісін ерекше ұйымдастыруды көздейді. Сөйлеу әрекетінің түрі ретінде сөйлеуге үйретудің төртінші қағидаты – **жағдаяттылық принципі**.

5) Қарым-қатынас үдерісі әңгіме нысанының, жағдайлардың,

міндеттердің және т. б. тұрақты ауысуымен сипатталатыны белгілі. Сөйлеуші әңгіме тақырыбы бойынша әрқашан хабардар болуы үшін, қарым-қатынас компоненттерінің барлық жаңашылдығын ескеруі тиіс. Оқушыны қарым-қатынас жасауға дайындау, оның барабар әрекет ету қабілетін дамыту тек осы компоненттердің үнемі ауысып тұруының арқасында ғана мүмкін болатыны күмәнсыз. Сондықтан қарым-қатынас құралы ретінде сөйлеуді оқытудың бесінші қағидаты деп **жаңашылдық принципін** атап отырмыз.

Бұл қағидат оқыту барысында нені қамтамасыз етеді? Ең алдымен, бұл сөйлеу дағдыларының икемділігі. Жаңашылдық сөйлеу біліктілігінің қажетті дамуын, атап айтқанда оның серпінділігі, өз сөзімен айту қабілетін, біріктіру механизмін, сөйлеудің бастамашылдығын, сөйлеу қарқынын, әсіресе сөйлеушінің стратегиясы мен тактикасын қамтамасыз етеді. Білім алуға деген қызығушылық та жаңашылдық қағидатының өнімі болып табылады, оның маңыздылығын бағалау қиын. Қызығушылықтың пайда болуына, оның тұрақтылығына формасы тұрғысынан әрі мазмұны тұрғысынан материалдың жаңалығы ықпал етеді.

Мазмұнның жаңашылдығы тек (білім алушылардың нақты жасына арналған) ақпараттық материалды пайдалануды болжайды; коммуникативтік құндылығы жоқ кез келген фразаларды ешқандай игі ойлармен ақтауға келмейді, өйткені жаңашылдық – бұл әрдайым ақпараттылық. Қайталап айтуды, бір материалдың сол формада және сол жағдайда бірнеше рет қайталануын қоспағанда жаңашылдық қағидаты ерікті түрде жаттап, бақылау үшін өте қатаң талаптар қояды.

6) Жаңашылдық қағидатымен қатар ойындардан шыққан **креативтілік принципі** кеңінен қолданылады. Ойын қиялды дамытады, ойды дамытады, жаңа көзқараспен қарауға және қандай да бір оқиғаларға қатысты өз түсінігін табуға үйретеді.

Жаңашылдық пен креативтілік принциптері оқу процесін ерекше, шаблондық емес жолмен ұйымдастырып, жұмыс тәсілдерінің әртүрлілігін талап етеді.

Жоғарыда көрсетілген барлық принциптер қарапайымнан күрделіге көшу міндетіне бағытталуы тиіс, яғни коммуникативтік міндеттердің күрделілігінің біртіндеп өсуі сөйлеуді дамыту сабақтарының табыстылығының қажетті шарты болып табылады.

Оқу процесі жоғарыда аталған принциптер негізінде құрылады, яғни тілді оқытуда мынадай тиімді әдістерді қолданылады:

- *Коммуникативтік әдіс*, оның мәні – «алдымен қарым-қатынас, кейін ереже» - оқушылар қатысымды іс жүзінде қолданады, содан кейін грамматикалық ережелерді үйренеді.
- *Функционалдық әдіс*: тақырып пен қажетті функциялардың негізінде - алдымен коммуникативтік жағдай мен сөйлеу интенциялары таңдап алынады, содан кейін меңгерілуі қажет тілдік модельдер анықталады.
- *Дедуктивтік және индуктивті әдістер*: бірінші тәсілде мұғалім ережелерді мысалдармен қатар үйретеді, содан кейін оқушылар тілді қолданып

дағдыланады. Екінші тәсілде мұғалім мысалдарды беріп, оқушыларға өздері ереже шығаруды ұсынады.

- *TTT әдісі*: *Test – teach – test* «Тексеру – оқыту – тексеру»:

TTT – тілді оқытудағы дәстүрлі тәсіл: мұғалім алдымен оқушыларға өз бетінше орындауға сынақ жұмыстарын береді. Алынған нәтижелер оқушылардың не білетінін көрсетеді, кейін олардың білмеген тұстарын оқытады да, оқушылар жаңа білімді қалай пайдалана алатынын тексеру үшін тағы бір сынақ жұмысын жасайды.

- *Қателер әдісі*: қателер нақты сөйлеу тілі мен әдеби норманың арасындағы алшақтықты көруге көмектеседі – оқушылардың сөйлеу тілін тілдің нормативтік формаларымен салыстыру мұғалімдер мен оқушыларға қандай айырмашылықтар бар екенін және оқушыларға нені өзгерту не жақсарту керек екенін көрсетеді.
- *Жағдаяттық әдіс* – жаңа тілдік білімді қолдану контекстінде оқушыларға арналған сөйлеу жағдайларын жасау.
- *Болжау әдісі* – оқушылар жаңа тілдік бірліктің мәнін анықтау үшін контекст қолданады. Мәнмәтін ретінде, мысалы, тілдің жаңа элементтері бар жағдай, сурет, сюжет, диалог және т.б. алынады.
- *Тікелей әдіс* – мұғалімдер сөйлеу жағдайын жасап, жағдайға сәйкес тілді қолдануды үйрететіндіктен, олар грамматика ережелерін оқытуы тиіс.
- *Тұжырымдамалық сұрақтар әдісі* – оқушылардың түсінгенін көрсететін сұрақтарды қою. Мысалы: «Ол осында үш жыл тұрды». Сұрақ: «Ол осында қашаннан бері тұра бастады? Ол осында әлі тұра ма?»
- *PPP әдісі – Presentation, practice, production* «Танысу – тәжірибе – қолдану» – мұғалім сызбанұсқаларды ұсынады, оқушылар оларды бақыланатын формада қолданылады, мысалы, грамматикалық жаттығуларды жасап, қарым-қатынас үшін пайдаланатын және бақыланатын практикаға қарағанда көп еркіндік беретін тапсырмаларды орындайды.
- *Өз бетінше оқу әдісі* оқушыларға тапсырмаларды қою арқылы ережелерді «анықтауға / ашуға» көмектеседі.

Тиімді әдістер сабақта оқытудың белсенді түрлерін қолдануды көздейді. Еліміздің педагогтерінің тәжірибесі көрсеткендей, сабақта тілдік пәндерді оқытуда оқушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру үшін түрлі тиімді әдістер белсенді қолданылады.

Заманауи білім беру үдерісін ұйымдастырудың және коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудың әдіснамалық негіздерінің бірі проблемалық оқыту болып табылады. Проблемалық оқытудың төрт деңгейі белгіленген:

1. мәселелер мұғалімнің айтарлықтай көмегімен қойылып, шешіледі, оқушылардың дербестігі жоғары емес;
2. проблемалы жағдайды педагог қалыптастырады, проблеманы анықтау және шешудің қалған кезеңдерін білім алушылар мен педагог бірлесіп орындайды;
3. проблемалық жағдаяттарды білім алушылар өздері құрастырады да, оларды мұғаліммен бірге шешеді;

4. проблемалық жағдаятты қою мен шешудің барлық кезеңдерін білім алушылардың өздері жүзеге асырады.

Педагогикада 50-ден астам білім беру технологиялары бар, бірақ XXI ғасырдың негізгі технологиясы ақпараттық-коммуникативтік технологияларды (АКТ) қолдану болып табылады.

АКТ адам өмірінің барлық салаларына, әсіресе, оқыту жататын ақпараттық қызметке әсер етеді. Оқу-тәрбие процесінде АКТ-ны пайдалануды оқыту мен өзін-өзі оқытудың тиімділігін және қарқындылығын арттырудың тиімді тәсілі ретінде қарастыруға болады. Мектепте әртүрлі сабақтарда АКТ-ны пайдалану оқушылардың қоршаған ортаның ақпараттық ағымдарына бағдарлай білуін дамытуға, ақпаратпен жұмыс істеудің практикалық тәсілдерін меңгеруге, ақпаратпен алмасуға мүмкіндік беретін іскерліктерді дамытуға мүмкіндік береді.

АКТ-ны пайдалану баланың оқу іс-әрекетінің белсенді субъектісі болатын оқытудың түсіндірмелі-иллюстрацияланған тәсілінен әрекет ету тәсіліне көшуге мүмкіндік береді. Бұл оқушылардың білімді саналы меңгеруіне ықпал етеді. АКТ ақпараттық процестерді автоматтандыруға: ұзақ мерзімді және жинақы сақтауға, жедел іздеуге, тез өңдеуге, кез келген қашықтыққа жіберу және талап етілетін түрде мультимедиялық (мәтіндік, кестелік, графикалық, анимацияланған) ақпаратты ұсынуға мүмкіндік береді.

Соңғы кезде дәстүрлі оқыту құралдарымен қатар презентациялар пайдаланылады. Олардың көмегімен көп көлемді ақпарат ұсынуға, білім алушыларды қандай да бір тақырыпқа қызықтыруға, сабақты қызықты етуге болады. «Презентация» ұғымының бірнеше анықтамасы бар, бірақ сабақта ол екі негізгі: ақпараттық және оқыту функцияларын орындауы тиіс. Презентация білім беру процесіне, яғни негізгі құзыреттілікті қалыптастыруға барынша ықпал ету үшін, кез келген ақпаратты қабылдау ерекшеліктеріне: шаблонды, түр-түсін, шрифт өлшемін таңдауға, графикалық суреттерді пайдалануға қойылатын талаптарға ықпал ететін ережелерді сақтау қажет.

Жаңа ақпараттық технологиясыз заманауи мектепті елестету мүмкін еместігін тәжірибе көрсетіп отыр. Алдағы онжылдықта дербес компьютерлердің рөлі артады, осыған сәйкес оқушылар мен мұғалімнің компьютерлік сауаттылығына қойылатын талаптар да артады. АКТ-ны қолдана отырып өткізілетін сабақтар мектеп оқушылары үшін үйреншікті болады, ал мұғалімдер үшін жұмыс нормасы болады – бұл, біздің ойымызша, мектептегі инновациялық жұмыстың маңызды нәтижелерінің бірі болып табылады.

Тілді оқытудағы үйлесімді технологияларды пайдалану білім берудің басты мақсаттарының бірі – коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудың кепілі бола алады. Қалыптасқан сөйлеу құзыреттілігі – тек оқу үрдісінде ғана емес, одан әрі ересек өмірде де табысқа жетудің кілті [https://nsportal.ru/shkola/].

Жинақта еліміздің педагогтерінің осы бағыттағы тәжірибелері көрсетілген. Педагогтердің кейбір табысты тәжірибелерін атап өтуге болады.

Петропавл қ. Қазақ мектеп-гимназиясының орыс тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі **Үмітай Әкімбайқызы Жақыпова** атап өткендей, «оқушылардың мәдени қарым-қатынас мәселесі – әлеуметтік оқу ортасын ұйымдастырудағы ең маңызды мәселелердің бірі. Өйткені коммуникативтік құзыреттілік кәсіби дайындық пен еңбек қызметінде көмек көрсете отырып, негізгі рөл атқара бастайды. Қазіргі қоғамға жан-жақты сауатты, ауызша және жазбаша сөйлеу дағдылары қалыптасқан адамдарға сұраныс көп. Кәсіби, іскерлік байланыстар, тұлғааралық өзара әрекеттер қазіргі заманғы адамнан сөйлеуде ауызша да, жазбаша түрде де көптеген түрлі пікірлерді білдіру үшін әмбебап қабілетін талап етеді». Білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту мақсатында өзінің педагогикалық қызметінде мұғалім орыс тілі мен әдебиеті пәні бойнша сабақтарында мәтінмен жұмысты белсендендіруге мүмкіндік беретін әдістер мен тәсілдерді қолданады. Ол өз тәжірибесінен кейбір жаттығулар мен тапсырмалардың үлгілерін ұсынады:

1. Тақырыппен жұмыс: мәтін тақырыбын; онда көтерілген мәселелер тізімін; түйінді сөздер мен сөйлемдерді анықтау.

2. Автордың атымен байланысты ассоциациялар құру:

- Мәтінді қандай жанрға жатқызуға болады?
- Басты кейіпкер, оның мамандығы, ұлты кім болады?
- Іс-әрекет қайда және қандай уақытта болуы мүмкін?

3. Қолдағы иллюстрациялар негізінде мәтін тақырыбы туралы болжамдарды қалыптастыру.

4. Жаңа лексикамен жұмыс істеу және тілдік болжам негізінде мәтіннің тақырыбын/проблематикасын анықтау.

5. Мәтін бойынша сұрақтарды/бекітулерді оқып, оның тақырыбы мен проблематикасын анықтау.

6. Мәтінді оқығанға дейін сұрақтарға жауап беру.

<u>«Әли шебер» қазақ халық ертегісі бойынша сабақ</u> (2-сурет):

2-сурет

Амал-тәсіл: «Сюжетті суретті талдау». Экранда сурет көрсетілді.

Тапсырма: сурет бойынша мәтін мазмұнын болжау.

<u>«Киім кию мәдениеті» тарауы бойынша сабақ</u> (3-сурет)

«**Әліпби дөңгелек үстелі**» әдісі

Мақсаты: оқу мақсатын қалыптастыру.

Түрі: топтық

Тапсырма: берілген сөздердің қайсысы осы сөзбен байланысты екенін анықтаңдар және ұяшықтарды сөзбен толтырыңдар.

1-топ: «Стиль» (үйлесімділік, тартымдылық, жетілдіру, идеал, даралық және т. б.);

2-топ: «Сән» (имидж, талғам, талғампаздық, мәнер, дизайн, модель және т. б.);

3-топ: «Идеал» (фанат, әдемі, керемет, құмарлық және т.б .).

аа	**ьб**	**вв**	**гг**	**дд**
ее	**ж ж**	**жз**	**зи**	**ик**
лл	**лм**	**мн**	**но**	**оп**
рр	**рс**	**ст**	**ту**	**уф**
хх	**хц**	**чч**	**ш ш**	**ээ**
юю	**эя**	**ю**	**я**	

3-сурет

<u>«Ішкі және сыртқы сұлулық» аңызы негізінде сабақ</u> (4-сурет)

«Фрейер үлгісі» әдісі

4-сурет

Мақсаты: шығармадан сөздердің лексикалық мәнін талдау, онлайн-сөздіктермен жұмыс.

Жұмыс түрі: топтық.

Тапсырма: онлайн-сөздіктер арқылы лексикалық мәнді табыңдар, қазақ және ағылшын тілдеріне аударыңдар, оларға синонимдер мен антонимдерді таңдап алыңдар, олармен сөйлем құрыңдар.

- ✓ Невзрачный – көріксіз – nondescript;
- ✓ Гармония - жан жарасымы – harmony;
- ✓ Тщеславный -атаққұмар-vain;
- ✓ Обладать - ие болу, қабілетті болу-possess.

<u>«Плэйсмэт» әдісі</u> <u>(5-сурет)</u>

Оқушыларға құрамына тек 4 адам кіретін шағын топтарда жұмыс істеу ұсынылады. Әр топқа плакат беріледі де, проблемалық сұрақ қойылады. Мысалы, батырдың күші неде?

5-сурет

Әр оқушының міндеті – өзіне берілген шаршыға өз жауабын жазу, содан кейін оқушылар идеялармен алмасып, келісімге келеді. Проблемалық мәселенің жалпы шешімі ортадағы шаршыға жазылады. Әзірленген шешімдерді талдау мен бағалау үшін топтардың бірі бүкіл сыныпқа өзінің жауабын айтады, басқа топтар оны толықтырады.

<u>«Гауһар иерархиясы» әдісі</u> <u>(6-сурет)</u>

Бұл әдіс шағын топтармен жұмыс істеу барысында қолданылады және ақпарат пен идеяларды таңдаудағы басымдықтарды анықтауға, сондай-ақ оқушылардың белгілі бір мәселелерді саралау және оны негіздеу дағдыларын қалыптастыруға бағытталады.

Сыныпты жоспарлау және оқушылардың өзара әрекет ету қағидаты. Оқушылар тақтада, қабырғада, сондай-ақ топпен, үстел басында жұмыс істей алады.

Қабылдауды іске асыру алгоритмі

1. Оқушылар белгілі бір сұраққа қатысты тоғыз идеяны карточкаға немесе стикерге әзірлейді немесе алдын ала жазады.

2. Оқушылар жоғарғы жиекте неғұрлым басым бір карточканы таңдап алып, орналастырады, одан әрі келесі орындарда карточкаларды мынадай тәртіппен орналастырады: екінші орында - екі карточка, үшінші орында - үш карточка, төртінші орында - екі және бесінші жерде, төменгі жағында - ең аз басымдықты білдіретін бір карточка. Карточкалар гауһар нысанын құрастырады.

3. Оқушылар карточкалардың орналасу тәртібін және оның негіздемелерін бірлесіп талқылаумен қол жеткізілетін пікірлердің келісімділігіне ұмтылуы тиіс.

А. Құнанбаевтың «Он төртінші сөзін» оқи отырып, оқушылар автор үшін батырдың күші мейірімділік пен мейірімділіктің тамыры болып есептелетін жүрегінде екенін анықтайды. 14-қара сөз идеясын терең түсіну үшін оқушылар «Гауһар иерархиясы» графикалық органайзерімен жұмыс істейді және Абайдың пікірінше, батырдың жүрегінде не бар екенін анықтайды. Құрама карточкалар иерархиялық тізбекте орналастырылады. Құрамдас бөліктер гауһардың қыры сияқты 9 болуы тиіс екеніне назар аударылады.

6-сурет

«Кейс» әдісі

Кейстің қысқаша құрылымы:

Кіріспе, ол алғашқы бірнеше абзацтарды қамтиды: кейс атауы және авторлық; ұйымның атауы, кейс беттерінде одан әрі сөз етілетін басты кейіпкерлердің аттары мен лауазымдары.

Сипаттамасы бірнеше абзац түрінде берілетін мәселе: проблеманың

қысқаша сипаттамасы (оқиғалардың әртүрлі қатысушылары оны қалай түсінеді); проблемалы жағдаятты құрылымының сипаттамасы. Егер бұл мүмкін болса.

Сұрақтар мен жауаптар түрінде құрылымдалған немесе тақырыптар мен тақырыпшаларға бөлінген осы проблеманы шешуге арналған материалдар.

Кейспен кезең-кезеңмен жұмыс істеу:

- Бұрыштама нұсқауды дыбыстау,
- Дефинициялармен жұмыс,
- Негізгі мәселелерді қою,
- Жағдаятты (жеке немесе шағын топтарда) талдау.
- Қатаң талап - белгіленген мерзімде үлгеру.
- Кейстер бойынша шешімдердің тұсаукесері

«Әуе шары» әдісі (7-сурет)
Электрондық хат жазуды оқыту сабағы

Әдіс жоспарлау процесінің құралы ретінде қолданылады.

Ол тыңдаушылардың проблемаларды салыстыру дағдыларын қалыптастыруға, барлық ықтимал салдарларды болжауға және қандай да бір іс-шараларды ұйымдастырып, жоспарлау мәселелерінде құрылымдалған тәсілді іске асыруға мүмкіндік береді.

Тақтаның жанында, қабырғада немесе үстелде жұмыс істеуге рұқсат етіледі.

7-сурет

Мақсаты: мазмұнды және танымал посттың проблемасын электрондық хат түрі ретінде салыстыру, барлық мүмкін болатын салдарды болжау және әлеуметтік желі үшін жеке посты жазуды жоспарлауды ұйымдастыру.

Тапсырма: мазмұнды және танымал пост құру үшін не қажет екенін анықтаңдар, пост түріндегі электрондық хаттың жеке жобасының салдары мен жоспарлау болжамын жазыңдар.

Жұмыс түрі: топтық

Жұмыс алгоритмі (әр топқа беріледі):

1. Әуе шарының суреті.

2. Электрондық хат кімге арналуы керек? (басты әрекет етуші тұлғалардың аттарын сұрақтар бойынша жазыңдар: шардың ұшып, оны басқару үшін бортта болуы қажет адамдар)

3. Ол табысты болуы үшін қолда не болуы керек? (жобаның табысты болуы үшін қажетті элементтерді белгілеңдер)

4. Оны баяулатады? (жобаның сәтті басталуына кедергі келтіретін факторларды жазыңдар)

5. Оған үлкен жылдамдықпен қозғалуға не көмектеседі? (әуе шарына тікелей қатысы жоқ, бірақ жобаны іске асырудың табысты болуына ықпал ететін фактілерді белгілеңдер: жұмысқа қабілеттілік, мотивация, креативтілік және т. б.)

6. Шардың белгіленген бағытын не өзгерте алады? (жобаны орындау барысында туындауы мүмкін мәселелерді екі жағынан белгілеңдер).

«Телевизия дикторы» әдісі

Мақсаты: оқушыларға осы мәселе бойынша өз ойларын, идеяларын және пікірлерін айтуға мүмкіндік беру.

Түрі: жеке

Тапсырма: сөздегі екпіннің дұрыс қойылымын сақтай отырып, «Сән қуушылық дұрыс па?» деген сұраққа жауап беріңдер.

Әдісті іске асыру алгоритмі:

1. Оқушылар шеңберге тұрады

2. Мұғалім қатысушылардың кез келгеніне микрофон береді де, сұрақ қояды.

3. Қатысушы өз жауабын дәлелдей отырып, сұраққа жауап беруі қажет.

4. Оқушылар ұсынылған сұрақ бойынша пікірталас өткізеді. Сөйлеуге құқығы бар жалғыз адам – қолында микрофоны бар адам.

Пікірталас кезінде балалар бір пікірге келулері тиіс.

«5 слайд» әдісі (1-кесте)

М. Мақатаевтың «Үш бақыт» өлеңі бойынша сабақ

Мақсаты: «Қазақтың ұлы ақынының бақыты» тақырыбында жоспар негізінде пікір (баяндау) құру.

Тапсырма: презентацияны жасау үшін қазіргі заманғы құралдарды пайдалана отырып, 5 слайдтарды құрастырыңдар , олардың әрқайсысында 5 сөзден тұратын 5 тұжырым болуы керек. Оларды суреттермен безендіріп, сыныпқа көрсетіңдер.

Түрі: топтық

1- кесте. « 5 слайд» әдісі

Критериилер	Дескрипторлар
«Ұлы қазақ ақынының бақыты» тақырыбына	-баяндау- сөйлеу құрылымын сақтайды; - слайдтар жүйесін қисынды түрде құрастырады;

жоспарын тірек етіп пікір (баяндау) жасайды	- жоспарға сүйене отырып, тақырыпты ашады; - өлеңнен дәйексөз келтіреді; - слайдтар автордың көзқарасын көрсетеді .

Б.Х. Шамшиева, Солтүстік Қазақстан облысы Петропавл қ. №9 орта мектебінің ағылшын тілі пәнінің мұғалімі, бастауыш сынып оқушыларының лексикалық бірліктерді есте сақтау үшін оқытудың уәждемесін сақтау және оқушылардың өз бетінше сөйлеу шығармаларын жасау үшін оларды қолдануда неғұрлым қарқынды жаттығуды ұйымдастыру қажеттігін анықтады.

Сондықтан белсенді әдістерді қолдану негізінде бастауыш сынып оқушыларының ағылшын тілін үйрену уәждемесін сақтау үшін белсенді оқыту тәсілдерін қолдану оның тәжірибесінің жетекші идеясы болып табылады. Педагогтің тәжірибесінен негізгі ой туындайды, ол әр түрлі ойын сәттерін пайдалана отырып, ағылшын тілі сабақтарында жаңа формалар мен жұмыс әдістерін меңгеруден тұрады.

«Өз жұмысының мақсаты деп белсенді әдістерді қолдану негізінде бастауыш сынып оқушыларының ағылшын тілін үйренуге деген уәждемесін сақтау үшін белсенді оқыту тәсілдерін қолдануды есептеймін». Ойын технологияларын пайдалану оқылатын тілде мәдениетаралық коммуникацияға қатысуға қабілетті және ниет білдірген оқушы тұлғасын дамытуға, өз бетімен өзге тілді сөйлеу қызметін меңгеруге және өз білімдерін қажетті уақытта қолдана білуге мүмкіндік береді.

Педагог «белсенді әдістер арқылы пәнге деген қызығушылықты арттыру тек ағылшын тілі сабақтарында ғана емес, сабақтан тыс қызметте де қажет» деп атап өтті. Тәжірибе көрсеткендей, сыныптан тыс сабақтар үшін тиімді әдістердің бірі жобалау әдісі болып табылады. Осы әдістің негізінде оқушылардың танымдық дағдылары мен сыни ойлауын, өз білімін өз бетінше құрастыра білуін дамыту, тұрақты мотивация мен жоба жұмысына қажетті жаңа білім алу қажеттілігін сезінуді қалыптастыру және оқушылардың өз білімін өздері жасаушылары ретінде түсінуін дамыту жатыр.

Б.Х. Шамшиеваның бастауыш мектеп балаларымен жасаған жұмыс тәжірибесі: ең бастысы балалардың тезірек шет тілде сөйлеуі емес, ал олардың өздері қалауы керек деп айтуға мүмкіндік береді. Ең қажетті шарт – бұл олардың қалауын сақтау әрі дамыту. Сондықтан да шет тілін оқыту процесі әрбір оқушыға табыс жағдайын жасайтын және пәнге шынайы әрі жанды қызығушылық тудыратын белсенді әдістемелерді қолдана отырып, шығармашылық болып қалуы тиіс. Тәжірибе бастауыш мектепте оқытудың белсенді әдістерін қолдануды көрсетеді, оларды педагог ағылшын тілі сабағының мысалында ашып көрсетеді: «2-сыныпта «Travel» (6 сағат) бөлімін оқу кезінде оқытудың белсенді әдістерін қолдану мысалында өз тәжірибемнің жетекші идеясын ұсынғым келеді»:

- **Lead in кезеңі – сабақты құрудағы маңызды саты.** Осы кезеңде оқушылар аудиожазба тыңдай алады, бейне көре алады, ребустар, шарадтар

немесе жұмбақтар шешіп, сабақ тақырыбын анықтай алады. Сабақтың басында қолданылатын бұл әдіс оқушыларға оқуға дайындалуға және олар не үйренеді деген идеяны алуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ол сабақта жақсы атмосфераның қалыптасуына және жаңа тақырыпқа деген қызығушылықты ынталандыруға әсер етеді.

- Жас ерекшеліктерін ескере отырып, бастауыш сынып оқушыларының пәнге деген қызығушылығын тәрбиелеудің тиімді жолдарының бірі **ойын әрекетін ұйымдастыру** болып табылады. 2-сыныпта ойындар нақты жағдайда оқыған лексиканы қолдануға мүмкіндік беретін тілдік қабілеттерді дамытуға бағытталған. Ұлдар мен қыздар арасындағы «Brainstorming» формасындағы ойын-сайысы бастауыш сынып оқушыларының бұрынғы білімін өзектендіруге және оқушының тақырып бойынша қандай лексикалық қорды меңгергендігін, ал тақырыпты оқудың бастапқы кезеңінде неге назар аудару керектігін анықтауға мүмкіндік береді. Бұл технология шығармашылық және ассоциативті ойлауды жақсы дамытады, соның арқасында оқушылардың жадысында жаңа сөздер, тіркестер бекітіліп, тілдік кедергі жойылады.
- Ағылшын тілі сабақтарында, әсіресе бастауыш білім беру деңгейінде әр түрлі ойындар ғана емес, сонымен қатар **АКТ-ны қолдану да** жаңа лексиканы меңгерудің жақсы ынталандырушы құралы болып табылады. Мысалы, «What do you see?» дидактикалық мультфильмін көру оқу ақпараттарын көрсетудің түрлі: визуалды, тыңдау және анимация түрлерін жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Нәтижесінде оқушылар «Types of vehicles» тақырыбындағы жаңа сөздерді қиындықсыз айта алады.
- Лексиканы барынша есте сақтауға қол жеткізу үшін мысалы, «What sound is this?» «Show the vehicle» т.б. амалдарын қолдана отырып, меңгерілетін жаңа сөздер мен сөйлемдерді бірнеше рет қайталау бойынша оқушылардың қызметі ұйымдастырылады. Ұсынылған тәсілдер есте сақтаудың барлық түрлерінің: есту, көру, вербалды, моторлы дамуына еркін жағдайда балалардың лексиканы есте сақтауға деген жағымды ішкі мотивациясына әсер ететін тілдік құзыреттілікті қалыптастыруға ықпал етеді.
- Дифференциалды тәсілді қолдана отырып сөйлеу дағдысына арналған жаттығулар мысалында білім алушыларға ұсынылатын жоспар бойынша өзінің саяхаты туралы айту ұсынылды. Дифференциация әлсіз оқушыларға scaffolding learning tool деп аталатын қолдау көрсетуде жүзеге асырылды. Бұл психологиялық шиеленісті жоюға және олар үшін табысты жағдай жасауға мүмкіндік береді.
- Осылайша, жаңа грамматикалық ережелерді оқу және қолдану, оқу ақпаратын көрсетудің заманауи әдістерін, АКТ-ны пайдалана отырып, жаңа лексиканы енгізу және бекіту бастауыш сынып оқушыларының ойлау және сөйлеу қызметін дамытуға ғана емес, сонымен қатар ағылшын тілін үйренудегі олардың уәждемесін арттыруға мүмкіндік береді. Оқыту барысында білім алушылар әртүрлі белсенді әдістер арқылы зерттеу сипатындағы белсенді ойлау және практикалық қызметке тартылған, онда балаларға бар білімді ғана

емес, сонымен қатар өздеріне белгілі іс-әрекетті орындаудың жаңа тәсілін табу қажет.

Шығыс Қазақстан облысының Өскемен қаласындағы дарынды балаларға арналған валеологиялық мамандандырылған мектеп-кешенінің педагогтерінің көпшілігі өз тәжірибесінде ойын технологияларын пайдаланады. Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі **Екатерина Сергеевна Мацактың** пікірінше, ағылшын тілі сабағында ойын әрекеті шетел тілінде қарым-қатынас үдерісін ұйымдастырып қана қоймай, сонымен қатар оны табиғи коммуникацияға барынша жақындатады: «ойындардың арқасында оқушылардың барлық танымдық процестері белсендіріледі: зейін, есте сақтау, ойлау, шығармашылық қабілеттері дамиды. Оларды пайдалану әрқашан жақсы нәтиже береді, пәнге деген қызығушылықты арттырады, ойын кезінде қарым-қатынастың табиғи жағдайы барысында сөйлеу дағдыларын меңгеруге басты назар аударуға мүмкіндік береді.

Сабақтың мақсаты мен міндеттеріне байланысты әр түрлі ойындар пайдаланылуы мүмкін, менің оқушыларыма қызықты және оқу барысында оң нәтиже беретін осындай ойындардың бірнеше мысалдарын келтіремін.

Лексикалық ойындар

Мақсаты: оқушыларды табиғи жағдайға жақын жағдайларда лексиканы қолдануға үйрету; оқушылардың сөйлеу әрекеттерін белсендіру; оқушылардың сөйлеу реакциясын дамыту.

«Word chain» ойыны

Мақсаты: есте сақтау, зейінді дамыту және бір-бірін тыңдай білу.

Оқушылардың бірі қандай да бір сөзді ағылшын тілінде атайды. Әрбір келесі оқушы алдыңғы сөздің соңғы әрпінен басталатын сөзді атайды. Егер ойнаушы сөзді ойлап таба алмаса, ол ойыннан шығады.

«Colours» ойыны

Мақсаты: зейінді, логикалық ойлауды дамыту.

Мұғалім екі топқа кезек сұрақтар қояды: «What is white?» Оқушылар жауабы: «The chalk is white», «The snow is white» және т.б.

«Home, School, Zoo» ойыны

Мақсаты: есте сақтауды, зейінді дамыту және бір-бірін тыңдай білу.

Мұғалім қандай да бір оқушыға «Home», «School» немесе «Zoo» деп атайды. Оқушы тақырыпқа қатысты сөзді тез атайды. Әрбір келесі оқушы оның сыныптастары атамаған сөзді еске түсіруі керек. Тақырып бойынша сөзді атай алмаған ойыннан шығады.

«Snowball» ойыны

Мақсаты: есте сақтау, зейінді дамыту және бір-бірін тыңдай білу.

Мұғалім, мысалы, «Sport» сияқты тақырыпты атайды. Бірінші оқушы сөзді атайды, екіншісі оның сөзін қайталау және өз сөзін айту керек.

«Rhymes» ойыны

Мақсаты: бағдарлама бойынша бұрын оқыған лексиканы жандандыру; зейінді, логикалық ойлауды дамыту

Мұғалім сөзді атайды, оқушылар осы сөзге ұйқас таңдау керек, мысалы: ten – pen, house – mouse, right – night.

«Mime» ойыны

Мақсаты: "to be" етістігін және бұрын өткен лексиканы белсендіру; зейінді, логикалық ойлауды дамыту.

Бір оқушы сыныптың ортасына шығып, мимика мен ишарат көмегімен қандай да бір жануарды бейнелейді. Қалған оқушылар «Are you a monkey?» құрылымын пайдалана отырып, жасырылған жануарды көрсетеді. Тапқан бірінші ойыншыны ауыстырады. Ойын барлық оқушылар қатысқанға дейін жалғасады.

Commands ойыны

Мақсаты: бұрын өткен лексиканы қайталау және предлогтарды пысықтау.

Мұғалім бұйрық атайды, ал оқушылар әрекетті орындайды, мысалы: «Put your book on the desk!», «Put your bag under the chair!» және т. б.

Фонетикалық ойындар

Мақсаты: оқушыларды ағылшын дыбыстарын айтуға жаттықтыру; оқушыларды өлеңдерді дауыстап және анық оқуды үйрету; рөлдерді ойнату мақсатында өлеңдерді үйрету.

«Топқа бөл» ойыны

Мақсаты: фонематикалық есту дағдыларын қалыптастыру.

Оқушылар екі топқа бөлуі тиіс сөздер карточкаларын алады. Мысалы: cinema, circus, concert, cat, city, cosmonaut, crocodile, circle және дыбыстар [k], [s].

«Ұзақ және қысқа дауыстылар» ойыны

Мақсаты: фонематикалық есту дағдыларын қалыптастыру.

Мұғалім сөздерді атайды, Егер дыбыс ұзақ айтылса, оқушылар қолын көтереді. Егер дауысты қысқа айтылса, қолды көтеруге болмайды.

«Tongue twisters» ойыны

Мақсаты: байланыстырылған сөз немесе мәтіннің айтылу дағдысын қалыптастыру.

Тақтада жаңылтпаш жазылады. Мұғалім сөздердің мағынасын оқиды да, түсіндіреді, жекелеген дыбыстардың айтылу қиындығына назар аударады. Мәтінді оқушылар бірнеше рет оқиды. Осыдан кейін жатқа жаттауға бірнеше минут беріледі. Тақтадағы мәтін жабылады, ал оқушылар оны жатқа айтуы тиіс.

«English sounds» ойыны

Мақсаты: фонематикалық есту дағдыларын қалыптастыру.

Мұғалім ағылшын дыбыстарын айтады, ал оқушылар тиісті транскрипциялық белгілері бар карточкаларды көрсетеді.

Орфографиялық ойындар

Мақсаты: ағылшын тілінде жазуға жаттығу.

Ойындардың бір бөлігі жадыны жаттықтыруға арналған, басқалары ағылшын сөздерін жазудағы кейбір заңдылықтарға негізделген.

«Add consonants» ойыны

Мақсаты: оқушылардың орфографиялық дағдыларын қалыптастыру; зейін, көру жадысын дамыту.

Мұғалім тақтада дауысты әріпті жазады. Дауыссыздарды қосып, оқушылар басқа сөздерді алады. Мысалы, «i» әрпі беріледі. *Мүмкін сөздер*: *big, sink, pig, swim.*

Белгілі бір уақыт ішінде көптеген сөздерді жазған оқушы жеңеді.

«Word composers» ойыны

Мақсаты: оқушылардың орфографиялық дағдыларын қалыптастыру; зейінді, көру жадысын дамыту.

Мұғалім тақтаға сөз жазады, оның әріптерінен балалар жаңа сөздерді құрастырып, оларды жазу керек. Мысалы, «representanive» сөзі, *мүмкін жауап нұсқалары: present, tea, test, nest, part, art.* Белгілі бір уақытта көптеген сөздерді жазған адам жеңеді.

«Riddles» ойыны

Мақсаты: оқушылардың орфографиялық дағдыларын қалыптастыру; зейін, көру жадын, логика мен ойлау икемділігін, тілдік болжамдарын дамыту.

Мұғалім жұмбақ жасырады, оқушылар жауаптарын жазып алуы керек. Мысалы:

- *over the head and under the hat (hair);*
- *it runs all day but never runs away (clock);*
- *it moves without legs and flies without wings (cloud);*
- *it lives in winter and dies in spring (snow).*

«Кім көп біледі?» ойыны

Мақсаты: оқылған лексикалық материалдың орфографиясын меңгерілуін тексеру.

Оқушылар берілген тақырыптар бойынша неғұрлым көп сөздерді жазулары керек, мысалы: а) спорттық ойындар атауы; б) жануарлар; в) жемістер және т. б.

«Шашылған сөздер» ойыны

Мақсаты: оқушылардың орфографиялық дағдыларын қалыптастыру; зейінді, қиялды, тілдік болжауды дамыту.

Мұғалім балаларға әрпі бар карточкалар таратады және былай дейді: «менің сөзім болды, бірақ жел соғып, әріптер шашылып, бұл қандай сөз екенін тауып, оны жинауға тырысыңдар. Оқушылар алған сөздерді жазады.

«Жоғалған әріптер» ойыны

Мақсаты: оқушылардың орфографиялық дағдыларын қалыптастыру; зейінді, қиялды, тілдік болжауды дамыту.

Тақтада әріптері түсірілген сөз жазылады. Оқушылар түсірілген әріптерді қойып, сөздерді жазулары керек.

«Кроссвордтың шешімін тап» ойыны

Мақсаты: емле дағдыларын дамыту.

Әр түрлі кроссвордтардың шешу балаларға сөздің айтылуын есте сақтап қана қоймай, оны дұрыс жазуына да көмектеседі.

Грамматикалық ойындар

Мақсаты: оқушыларды белгілі бір грамматикалық қиындықтардан тұратын сөйлеу үлгілерін қолдануға үйрету; осы сөйлеу үлгісін қолдану үшін табиғи жағдай жасау; оқушылардың сөйлеу шығармашылық белсенділігін дамыту.

«Detectives» ойыны

Мақсаты: a/an артиклін қолдану ережелерін өз бетінше үйрену.

Тақтаға таныс сөздер жазылады: a banana, an apple, a monkey, an elephant, an egg, a tomato. Оқушылар жұппен жұмыс істей отырып, осы сөздер жиынтығынан ережені іздейді. Бірінші «детективтер» сынып алдында ережені ашып көрсету керек: біз дауыстыдан басталатын сөздердің алдында «a», ал «an» дауыссыздардың алдында пайдаланамыз. Балалар ережені мәтіннен оқығаннан гөрі, өздері тауып алса, естерінде қалады.

«Hide-and-Seek in the picture» ойыны

Мақсаты: мекен предлогтарын пайдалануды жаттықтыру.

Бөлменің суреті бар үлкен сурет қажет. Жүргізуші (оқушылардың бірі) суреттің бір жерінде «жасырынады», жасырынған жерін қағазға жазып, оны мұғалімге береді. Балалар, жүргізушіге жалпы сұрақтар қойып, оны суреттен «іздейді».

- Are you under the bed?
- Are you behind the door?
- Are you on the chair?
- Are you in the box?

«Act as you say» ойыны

Мақсаты: Present Continuous-ты пайдалануды жаттығу.

Командаларды комментарийлермен орындау тапсырма болып табылады. 3 оқушы ойнайды: 1-еуі бұйрық береді , 2-ншісі орындайды және не жасап жатқанын айтып тұрады, 3-іншісі екіншінің іс-әрекетін сипаттайды.

Daily life

1 – Play volleyball. 2 – I am playing volleyball. 3 – He/She is playing volleyball.

1 – Wash your face. 2 – I am washing my face. 3 – He/She is washing his/her face.

«Magic Box» ойыны

Мақсаты: шақ формаларын қолдануды бекіту.

Мұғалімнің қорабында карточкалар бар. Оқушылар бір карточкадан алады. Олар карточкада жазылған етістікті пайдаланып, барлық белгілі шақ формаларында сөйлем құруы керек. Мұғалім карточканы бірінші болып алады да тапсырманы мысал ретінде орындайды.

Take a shower!

I take a shower every day. I am taking a shower now. But I didn't take a shower yesterday because I went for a walk with my dog and came home late. Tomorrow I will take a shower because I will do exercises.

«What do you like to do?» ойыны

Мақсаты: сөйлеу барысында жалпы сұрақтарды белсендіру.

Оқушылардың бірі ол не істеуді ұнататынын жасырады, қалғандары оған сұрақтар қояды: Do you like to swim? Do you like to play football? Жасырынған сөзді тапқанша дейін жалғасады. Тапқан оқушы жүргізуші болады.

«We are nice» ойыны

Мақсаты: «to be» етістігін Present Simple-де қолдануды бекіту.

Балалар бір-біріне қарама-қарсы екі қатарға тұрады. Мұғалім әр жолды қайталауды сұрайды:

- I am nice (өзін көрсетеді)
- You are nice (басқа қатарда қарама-қарсы тұрған көрсетеді)
- We are nice (балалар, әр қатарда жанында тұрған барлығын көрсетеді)
- And you (қарсы тұрғандардың барлығын көрсетеді)
- He is nice (ұлдарды көрсетеді)
- She is nice (Қыздар көрсетеді)
- They are nice, too (барлығын көрсетеді)

«There is …» ойыны

Мақсаты: «There is/There are…» грамматикалық құрылымды пайдалану

Оқушылар екі топқа бөлінеді. Мұғалім атауы оқушыларға белгілі заттарды қорапқа салады. Содан кейін топ мүшелері бұл заттарды ағылшын тілінде атайды: «There is a book in the box».

Бұл, әрине, бастауыш мектепте ағылшын тілі сабағында қолданылатын ойын тапсырмаларының толық тізімі емес. Бір ойын сабақтың әр түрлі кезеңдерінде пайдаланылуы мүмкін.

Ағылшын тілі сабағында ойындарды үнемі қолдану керек. Тек осы жағдайда ғана білім алушыларда белсенді оқу-танымдық қызмет қалыптасады, бұл шет тілін меңгерудің жаңа сапалы деңгейіне жеткізеді.

Ойын интеллект, танымдық іс-әрекет, шығармашылық, белсенділік саласында жаңа мүмкіндіктерді ашады. Мұғалім ойын мен оқу-тәрбие үдерісін біріктіре отырып, сабақта оқу процесінен оң эмоциялардың пайда болуына және пәнді оқу кезіндегі қызығушылыққа ықпал ететін жақсы шығармашылық жағдай жасайды.

Бастауыш сынып мұғалімі **Надежда Александровна Малютина** коммуникативтік дағдыларды қалыптастыруға арналған оқыту тәсілі ретінде түрлі ойын технологиялары мен тәсілдерін қолданады:

- оқу-тәрбие үрдісіне көптілділікті енгізудің ең алғашқы қадамы – бір-бірінің үш тілде күнделікті сәлемдесуі. Ертегі кейіпкері, орыс, қазақ және ағылшын тілдерінде балалармен қоштасып, қызығушылық тудырады;
- сөздікпен жұмыс жүргізу кезінде сөздер аударылады;
- мәтіндерде аударманы қажет етпейтін интернационалдық сөздер көрсетіледі. Мысалы: автобус, трамвай, троллейбус, телефон – орыс және қазақ тілдері үшін ортақ сөздер;
- кез келген бөлімнің лексикалық тақырыбын үш тілде ашқан кезде көптеген жаңа сөздер енгізіледі. Мысалы, «Мой родной край» бөлімін оқыған кезде гора - тау - mountain, река - өзен - river , степь - дала - steppe , лес - орман – forest;
- литерлік оқу сабақтарында түрлі мәтіндерде негізгі ой анықталып, екі тілге аударылады. Білім алушылар оқулықпен жұмыс істейді, сөйлеуді дамытады, мәтіннің негізгі ойы мен тақырыбын анықтай алады;
- математика сабағында – бұл үш тілде 20-ға дейін тура және кері тәртіптегі есеп;
- жаратылыстану және дүниетану сабақтарында – әр түрлі терминдер. Мысалы: космос - ғарыш - space.

Бірінші санатты ағылшын тілі пәні мұғалімі **Марианна Александровна Альварес** сөздерді есте сақтаудың **ассоциативті әдісін** тиімді әрі кең тараған деп санайды. Психологиялық тұрғыдан сөздер ассоциациясын педагог балалармен бірге өздері ойлап табады. Мысалы:

1) buy – покупать (скажи деньгам «бай-бай»);
2) sleep – спать (когда хочется спать, то слипаются глаза);
3) she – она (не шипи змея);

4) cup – чашка (капля попала мне в чашку).

Дайын ассоциациялар әдісі:

1) they – они (They чата (зайчата) они всегда пушистые!);

2) must – должен (Этот Musttак мне должен!);

3) he – он (Он НеНекает за спиной).

Сөздерді еркін есте сақтаудың келесі әдісі – ағылшын тілін ән бойынша үйрену. Ән тыңдай отырып, білім алушылар белгілі бір сөздерді есте сақтап, сөйлемнің құрылымын түсіне алады, өйткені ағылшын тілінде сөйлемдегі сөздердің тәртібі тұрақты.

Физикалық әрекет әдісі етістіктерді есте сақтау үшін қолайлы. Қандай да бір әрекетті орындау кезінде шет тілінде етістік айтылады.

«Қағаз моншақ» әдісі - 20-40 шағын қағаз тіктөртбұрыштар кесіледі. Бір жағында шетел сөзі, екіншісінде – аудармасы жазылады. Жіпке тізіп, кез келген ыңғайлы сәтте оқушы сөздерді қайталайды.

Лейбл әдісі – пәтерде, сыныпта, мектепте орналасқан кез келген зат атауы жазылады да, ыңғайлы жағдайда дауыстап оқылады.

Сөздерді есте сақтаудың тиімді тәсілдерінің бірі **Дмитрий Петровтың әдісі** болып табылады, -ция, -сия біртипті жалғауы бар барлық орыс сөздері -tion, -sion жалғаулы ағылшын сөздеріне өзгереді. Мысалы: администрация – administration, ассимиляция – assimilation, акция – action.

Келесі **«Сөздегі бір немесе бірнеше әріптерді алып тастау» әдісі**, егер кейбір орыс сөздерінде бір немесе екі әріпті алып тастаса немесе ауыстырса, онда ағылшын сөзі шығады. Мысалы: leg-o-leg(аяғы), кук-ла-cook (пісіру).

Педагог оқу үдерісі барысында осы әдістер мен тәсілдерді қолдану лексиканы көп мөлшерде есте сақтауға мүмкіндік беретінін, білім алушыларды сөйлеу қызметіне ынталандыратынын көрсетеді.

Өскемен қаласының дарынды балаларға арналған валеологиялық мамандандырылған мектеп-кешені директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары, педагог-зерттеуші **Анастасия Геннадьевна Ермакова** интеграцияланған сабақтарды өткізу оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту үшін тиімді нысан болып табылатынына сенімді. Осы мектеп педагогтерінің сәтті тәжірибесі интеграцияланған оқыту білім алушылардың пәнге қызығушылығын сақтайтынын және сабақта ізденіс пен шығармашылық атмосферасын құратынын дәлелдейді.

Ең сәтті әдіс – осы сабақтарды бірлесіп жоспарлау. Одан әрі әдеби оқу, музыка, бейнелеу өнері бойынша жақын тақырыптар оларды біріктіру үшін анықталады. Ол үшін үйлестіру кеңесінде осы пәндердің жұмыс бағдарламалары талданады.

Құрастыру кезеңінде сабақтың мазмұны жалпы сипатта, материалды нақтыламай жасалады: сабақтың композициясы әзірлененіп, оның негізгі бөліктері анықталады. Жұмыс басты мақсатты анықтаудан басталады, ол сабақтың лейтмотивіне айналады.

Мақсатқа сәйкес сабақтың мазмұны қалыптасады. Әріптестермен «брейнсторминг» әдісін пайдалана отырып, шығармашылық топ мүшелері

сабақтың әр түрлі нұсқаларын, жұмыс әдістері мен түрлерін ұсынады. Алуан түрлі идеялар мен нұсқалардың ішінен қойылған мақсатқа сәйкес келетін оңтайлы шешім таңдап алынады.

Сабақтың мазмұны бойынша келесі кезең – өзіндік шығармашылық кезеңі: әр мұғалім өз бағыты бойынша материалды өз бетінше таңдайды. Мұғалімдер үшін кіріктірілген сабақ топта жұмыс істей білуді, әртүрлі жолдар мен әдістер арқылы жалпы нәтижеге келіп, стандарттан тыс ойлауды өзін-өзі тексеру ретінде қарастырылады.

Содан кейін шығармашылық топ сабақтың жоспар-конспектісін жасауға кіріседі. Барлық жиналған материалды қарап, барлығының ішінен ең қажетті ақпаратты ғана іріктеу жүргізіледі. Бұл кезеңнің басты міндеті – интеграцияланған бөліктер арасындағы нақты шекарасы жоқ тұтас сабақты құру.

Кіріктірілген сабақтың негізгі сипаттамалары:

- Көп дауыстылық – педагогикалық үдерістің әрбір қатысушысының қарастырылатын кез келген мәселе бойынша жеке көзқарасының болуы мүмкіндігі.
- Диалог – мұғалімдер мен оқушылардың қарым-қатынасының диалогі олардың бір-бірін тыңдау және есту, бір-біріне мұқият қарау, проблема жайлы өз көзқарасын қалыптастыруға, өз міндеттерін шешу жолында көмек көрсету іскерлігін көздейді.
- Ойлау әрекеті – педагог пен оқушылардың белсенді ойлау қызметін ұйымдастыру. Педагогтардың дайын білімді оқушылар санасына көрсетпеу, олардың өзіндік танымдық қызметін ұйымдастыру.
- Табыстылық жағдайын жасау: табысты жағдаятын жасау үшін жетекші жағдайлар – оқушыларға оң және оптимистік баға беру.
- Рефлексия – педагогикалық үдеріске қатысушылардың өз іс-қимылы мен өзара іс-әрекетін өзін-өзі талдауы, өзін-өзі бағалауы.

Бірінші кезең – дайындық кезеңі. Дайындық барысында мұғалімдердің сабақтағы «рөлі» анықталады. Мұғалімдер жұппен жұмыс істеуі керек, егер жетекші рөлді белгілі бір сәтте бір педагог атқаратын болса, екінші педагог жұмыс жасамай отырмауы тиіс: ол келесі кезеңге дайындалады немесе балалардың жұмысын бақылайды, оларға көмектеседі. Дайындық кезінде сабақтың хронометражы өткізіледі, ол сабақтың барысын нақты анықтауға және белгіленген уақытта барлық тапсырмаларды орындап үлгеруге көмектеседі. Оқушыларға жаңа материалдың бір бөлігін алдын ала дайындауды ұсына отырып, кіріктірілген сабаққа дайындалуға білім алушыларды да тартуға болады. Соның нәтижесінде сабақ рөлге бөлініп оқытылатын болады.

Екінші кезең – атқарушы кезең. Кіріктірілген сабақтың бірінші сатысының міндеті оқытылатын тақырыпқа қызығушылықты ояту, әр түрлі курстардан алынған тақырып бойынша білімді өзекті мәселеге айналдыру және

әрі қарай жалғастырып оқудың немесе мақсат қоюдың бағытын айқындау болып табылады. Ол үшін бірқатар тәсілдер қолданылады:

- «Миға шабуыл»;
- кілт сөздер, схема бойынша болжам жасау;
- балама тест (дұрыс немесе дұрыс емес айтылған сөздер);
- сабақта жауабын беру керек болатын сұрақтарды құрастыру;
- кластер;
- «сәйкестендіру тізбегі»;
- жұмбақтар; ребустар;
- презентация слайдтары;
- бейнеүзінділер.

Кіріктірілген сабақтың басталуы увертюра – көркем-педагогикалық шығарма секілді сабаққа салтанатты шақыру сияқты болады. Сондықтан да осы кіріспенің режиссурасын мұқият ойластыру керек. Оқушылардың қызығушылығын ояту тәсілдері әртүрлі болады. Сабақты өткізу кезінде оны жаңашылдық, қарама-қайшылық, ақпараттың жеке маңыздылығы және оның әдеттен тыс болуы сияқты элементтермен қамтамасыз ету көзделеді.

Бұл кезеңде оқушылар жаңа ақпаратты түсінудегі өздерінің жетістіктерін қадағалай алатындай етіп жаңа материалмен жұмысты ұйымдастыру маңызды.

Сабақтың міндетті элементі – балалардың қиялын, шығармашылық ойлауын, ой-өрісін дамытатын тапсырмаларды, оқу ақпаратын белсенді түрде іздестіру және талқылау болып табылады.

Бекіту кезеңінде сабаққа басқа кезеңдермен салыстырғанда анық, нақты, жеке жұмыс жасауға сай келетін жаттығулар кіреді.

Сабақтың қорытынды бөлімінде сабақта айтылғандардың барлығы қорытындыланады: оқушылардың пікірлеріне қорытынды жасалады, қорытынды шешімдер тұжырымдалады. Сабақта жоспарланған пәнаралық байланыстарды оқушылар өздері анықтаулары керек. Сабақтың басталуы сияқты, оның соңы да оқушыларға күшті эмоционалды әсер қалдыруы керек.

Сабақтың қорытынды бөлімінде энергия беретін жаттығулар қолданылады:

- «Менікін қайтала және өзіндікін қос» тәсілі қысқа мерзімді жедел жадыны дамытады, оқылатын тақырып бойынша оқушылардың білімін анықтауға көмектеседі. Бұл тәсілді ойын-эстафета түрінде өткізуге болады. Мұғалім (немесе оқушы) тезисті атайды да эстафеталық таяқшаны көршісіне береді, ол тезиске дәлел келтіреді де таяқшаны келесі оқушыға береді, келесі оқушы өзінің білгенін косып айтады және әрі қарай жалғастырады.
- «Қобдиша» тәсілі ойлау операцияларын дамытуға, басты ақпаратты жалпылауға және ерекшелеуге, сонымен қатар заттың дұрыс таңдалғандығын дәлелдеу кезінде сөйлемді дұрыс құрастыра отырып ауызша сөйлеуді дамытуға бағытталған. Педагог қобдишаны оған заттарды салумен, мысалы, табиғи құбылыстың қасиеттерімен, бейнеленген заттың сапасымен, кейіпкердің мінез-құлқымен, кейіпкерге деген тілектермен, технология және т.б. бойынша

тапсырмаларды орындау кезінде керек болатын заттармен толтыруды ұсынады. Білім алушылар өздерінің таңдауларын міндетті түрде түсіндірулері қажет.

▪Бекіту кезеңінде өзара тексеру ретінде «Сұрағым келеді» немесе «Сұрақ қой» тәсілін қолданамыз. Бұл тәсіл оқу материалына деген қызығушылықты арттыруға бағытталған және мазмұнды сұрақтарды құрастыра білу қабілетін қалыптастырады. Педагог оқытылған материалға қатысты мүмкіндігінше көп сұрақтар құрастыруды сұрайды немесе сұрақтардың нақты санын көрсетеді. Оқушы «Менің сұрағым келетіні...» деген сөзден бастай алады немесе бірден қызықтыратын сұрақты қоя алады. Сұрақтарды дайындау үшін біраз уақыт беріледі, сұрақтарды параққа жазуға болады. Басталуы сұрақ түріндегі сөздерден (қалай, неге, қайда және т.б.) тұратын карточка түрлерін дайындауға болады.

▪Кіріктірілген сабақтарда ойлай алатын, аландаушылық білдіре алатын, әрекет етуге қабілетті баланың жеке басының дамуындағы динамикасын педагогке көруге мүмкіндік беретін рефлексия әдісі міндетті түрде қолданылуы керек. Рефлексия кезеңінде «Еркін пікір алмасу» әдісі тиімді болып табылады. Аталған тәсілді іске асырудың мақсаты оқушыларды сабақтан алған жалпы әсерлерін бағалауға итермелеуден тұрады.

▪Сабақта, сондай-ақ оған дайындық барысында болған барлық нәрсе еркін сөйлесудің мазмұны болып табылады. Сөйлесудің мазмұны бойынша: ең жақсы баяндама үшін, ең жақсы сұрақ үшін, тезистің ең жақсы түсініктемесі үшін, ең жақсы талданған пікір үшін, бірегейлік үшін, мәселені қарастырудағы тереңдігі үшін, топтан ең жақсы сөйленген сөз үшін, сараптамалық пікір үшін, бағалау пікірлері үшін номинациялары тағайындалады. Ақпартты, пікірлерді білдіру нысандары ретінде: қошемет сөз, «Мен – хабарлама» («Мені әрқашан таң қалдыратыны, тамсандыратыны…»; «Маған әрдайым ... қызықты болатын» және т. б.), бір-біріне қойылған сұрақтар, («Бұны қалай істедің?"; «Сен оны қай жерден таптың?» және т. б.) бола алады.

Кіріктірілген сабақпен жұмысының үшінші кезеңі – рефлексивті немесе бағалау болып табылады. Бұл кезеңде сабаққа талдау жүргізіледі: жақсы жүргізілген талдаусыз мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін дамыту және жетілдіру мүмкін емес. Сондықтан да шығармашылық топ өткізілген сабақты мұқият талдайды.

Кіріктірілген сабақтарда балалардың жұмыс жасауы жеңіл болады және олар көлемі бойынша ауқымды материалды қызығушылықпен меңгереді.

Бастауыш сынып оқушыларының алған білімдері және дағдылары олардың практикалық қызметінде стандартты оқу жағдайларында ғана қолданылмайды, сонымен қатар шығармашылық дербестік танытуға жол беретіні маңызды.

Жалпы алғанда, дарынды балаларға арналған Шығыс Қазақстан облысының валеологиялық мамандандырылған мектеп-кешені педагогтерінің жұмыс тәжірибесі коммуникативтік дағдыларды дамыту көптілді білім беру жағдайында неғұрлым тиімді және өзекті екендігін дәлелдейді. Осы мектеп-

кешенде білім алушылар бірнеше тілді: қазақ, орыс, ағылшын, француз тілдерін үйренеді. Сондықтан да оқытудың тиімді әдістері тілдік пәндерді оқытатын барлық сабақтарда, сондай-ақ кіріктірілген сабақтарда қолданылады.

Мектеп директоры, педагогика ғылымдарының докторы, ҚПҒА академигі, ҚР құрметті қызметкері, шебер педагог **Ахаева Наталья Васильевна** мектеп педагогтарының көптілділікті дамыту үшін кешенді бағдарламаны жүзеге асыру бойынша жұмыс жасап жатқандығын, онда оқушыларды үш тілді оқуға тартуға, олардың коммуникативтік дағдыларын дамытуға бағытталған негізгі іс-шаралар көрсетілгендігін айтты, мысалы:

- «Тілдер күні» және Қазақстанның тілдік мәдениетінің сан алуан түрлілігін ашатын басқа да мерекелер;
- тілдер бойынша жыл сайынғы мектеп олимпиадалары (қазақ, ағылшын);
- «Жас полиглот» байқауы, жарты жыл және жыл ішінде тілдік пәндер бойынша үздік баға алған шет тілдерін оқитын талантты оқушыларды анықтауды көздейді;
- тілдік пәндері бойынша ашық сабақтар апталығы;
- қазақ және ағылшын тілдерінде таңғы жаттығуларды және үзілістерді өткізу;
- қазақ және ағылшын тілдері сабақтарында және күннің екінші жартысында (титрмен) мультфильмдерді көру;
- «Let' s read English» акциясы (бастауыш сынып оқушыларының ағылшын тілінде ертегілерді оқуы);
- оқушылардың шығармашылық ойлау қабілетін дамытып қана қоймай, білімнің түрлі салаларында шетел тілін пайдалануға ықпал ететін 3 тілде қабырға газетін шығару;
- оқушылардың, педагогтер мен ата-аналардың қазақ және ағылшын тіліндегі тақырыптық сөздіктерді сабақта ғана емес, сыныптан тыс іс-шараларда да пайдалануы;
- ақпараттық орта құру (стендтер мен көрнекі материалдарды үш тілде рәсімдеу).

Өзара ынтымақтастық туралы келісімшарт шеңберінде мектеп Қазақстан-Американдық еркін университетімен бірігіп жұмыс жасайды. Аталған ынтымақтастық балабақша тәрбиеленушілері мен бастауыш мектеп оқушылары үшін тілдік білім беру ортасын құруды көздейді, бұл өз кезегінде ағылшын тілін үйренудегі сабақтастықтың шешімін табады. Сонымен қатар, дарынды балаларға арналған валеологиялық мамандандырылған мектеп-кешені Шығыс-Қазақстан облысында француз тілін оқыту бойынша пилоттық мектеп болып табылады. Мектеп педагогтері «Францияның тілі мен мәдениеті» білім беру бағдарламасын іске асыру моделін әзірледі (8-сурет)

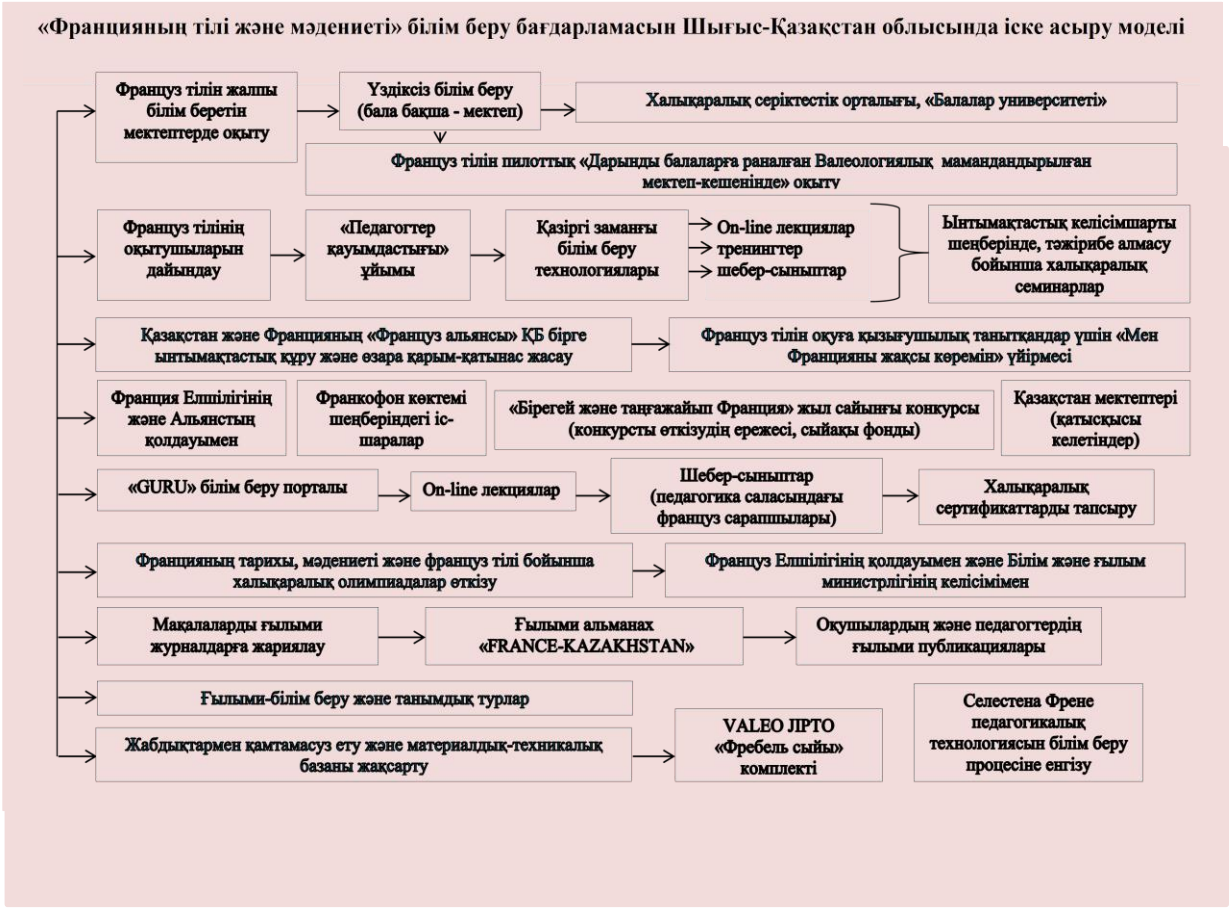

8-сурет

Жоба аясында оқушылардың кәсіби және тұлғалық дамуының қазіргі заманғы жүйесін құруға, педагогтердің біліктілігін арттыруға байланысты француз тілін, мәдениетін және білім беруді дамыту мақсатында Париж қаласындағы «EUROPASIA» халықаралық білім беру қауымдастығымен ынтымақтастық туралы Меморандум жасалды.

Мектеп директоры Н. В. Ахаева атап өткендей, үш тілде оқыту, нәтижесінде оларды жетік деңгейде меңгеру, білім алушылардың академиялық ұтқырлығына, олардың халықаралық кеңістікте еркін бағыт-бағдар алуына, әртүрлі халықтардың мәдениеті мен дәстүрлерін білуіне мүмкіндік береді.

Алматы облысы Іле ауданы №7 орта мектебінің ағылшын тілі пәнінің мұғалімі **Мейрамбек Сейітұлы Қаржаубаев** коучинг әдісін қолданады.

Коучинг – (ағыл. coaching) өткізілу барысында коуч білім алушыға белгілі бір кәсіби мақсатқа жетуге көмектесетін әдіс. Коучинг нақты белгіленген мақсаттарға жетуге бағытталады және білім алушыға перспективаны өзгертуге, қалаған мақсатына жету үшін жаңа тәсілдерді көруге көмектесетін ден қойып тыңдау, сұрақтар қою, нақтылау, қайта фразалау сияқты техникаларды қамтиды.

Педагог «Сөйлеу дағдылары коммуникацияның маңызды тәсілі ретінде» тақырыбына коучинг ұсынады. Коучингтің мақсаты жас педагогтарға ауызша сөйлеу дағдыларына оқыту мәселелерін шешуде көмек көрсету және осы

бағытта өткізілген эксперименттерді талқылау болып табылады. Коучинг өткізу үшін интерактивті тақта және арнайы дайындалған карточкалар қажет. Коучинг ұзақтығы – 40 минут.

Коучингтің басында сөйлеу дағдылары туралы қысқаша ақпарат беріледі. Коуч сөйлей білу – кез-келген уақытта және кез-келген жағдайда сөйлей білу екендігін атап өтеді. Бұл жағдайда өзіңіз туралы: кім екендігіңіз, өз жұмысыңыз, қарым-қатынас шеңберіңіз және т. б. туралы айта білу керек. Осылар туралы айту үшін сөйлеу дағдысы қажет.

Коуч тыңдаушылардың назарын **сөйлеу қарқыны, сөйлеу дәлдігі және коммуникативтік тәжірибе** сияқты үш негізгі сәтке аударады.

Сөйлеу қарқынын дамыту үшін ауызша және жазбаша топтық тапсырмалар орындалатын шағын топтармен жұмыс жүргізу ұсынылады. Оған белгілі бір уақыт аралығында мәтіндердің мазмұнын талқылай отырып оқу, толық жауап беруді қажет ететін сұрақтар қою, толық жауаптар талап етілетін сұрақтар қою, презентациялар әзірлеу сияқты тапсырмалардың түрлері кіреді.

Қарқынды сөйлеу дәрежесіне жету үшін коуч айтылғандармен қатар коммуникативтік дағдыларды қалыптастыруға көмектесетін оқу және жазу арқылы сыни ойлауды дамыту технологиясын қолдануды ұсынады.

Топтармен жұмыс жүргізген кезде бейнежазба жүргізілі ұсынылады. Шағын топтарда жұмыс істеу және бейнежазбаларды көру білім алушыға рефлексия кезеңінде өзінің күшті және әлсіз жақтарын бағалауға, басқаларды бағалауға және өз сөзіне берілген бағаны естуге мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде конструктивті сынды дұрыс қабылдауға мүмкіндік береді.

Коуч сөйлеудің дәлдігін бір нәрсені қатесіз жасау қабілеті ретінде түсіндіреді. Сөйлеген сөз нақты болу үшін коуч оқушыларға сөздің лексикалық мағынасы, сөзді қолданудың ерекшеліктері, осы сөздің грамматикалық формаларының ерекшеліктері, айтылу ерекшеліктері туралы толық ақпарат беруді ұсынады. Коуч оқушының айтқан сөзінің мағынасын жеткізе отырып, оның қарқынды сөйлей алатындығын айтады, бірақ бұл ретте ол көп қателер (грамматикалық, стилистикалық, фонетикалық) жіберіп, сөзін дәл жеткізе алмау мүмкіндігіне назар аударады. Алдын алу шаралары ретінде белгілі бір контексте сөздер мен сөйлемдерді дұрыс қолдануға, грамматика ережелері туралы білімдерін тексеруге және оларды қолдануға бағытталған жаттығуларды орындауды ұсынады. Ол жаттығулар оқушыларға өз қателіктерін байқап, оларды түзетуге көмектеседі.

«Коммуникация практика ретінде» теория мен практиканың өзара байланысы жайлы біздің түсінігімізді трансформациялап, коммуникация теориясына қызмет етеді. Коуч мұғалім мен білім алушылар арасындағы қарым-қатынас айтарлықтай дәрежеде еркіндік пен тәуелсіздік атмосферасын құрайтын интерактивті/диалогтік үлгі бойынша құрылуы тиіс және ол да білім алушылардың педагогпен өзара іс-әрекетіне әсер етеді деп есептейді. Коуч ертеңгі күннің үздік сөз шеберлері мен жазушыларының пайда болуына жағдай жасауға, өз оқушыларын сыни тұрғыдан ойлауға, басқалардың пікірлеріне құлақ түруге және бірлесіп жұмыс істеуге шақырады.

Қойылған мақсатқа жету үшін коуч **фильмдерді қарау мен талқылауды ұсынады**, өйткені қарым-қатынас адамдарға ой-пікірлерімен, идеяларымен бөлісуге және оларды кері алуға мүмкіндік береді. Бір қарағанда, бұл қарапайым болып көрінсе де, әңгімелесудің тиімділігі ақпарат алмасумен анықталады. Қарым-қатынас кезінде дене тілі, көру байланысы, қорытынды шығару, қайта фразалау, кері жауап қайтару реакциясы сияқты ақпарат алмасу элементтерін де ескеру қажет.

Егер бейнежазбаны тоқтата тұрып, келесі сұрақтарды қойса: «Тыңдаушы қолдарын кеудесіне айқастырып қойып тұр, ол нені білдіреді? Сөйлесуге қатысушылардың бет келбетін және дене тілін бақылау арқылы, не айта аласыз?» білім алушылар бейвербалды қарым-қатынастың негізгі элементтерін меңгере алады. Егер бейвербалды қарым-қатынас – бұл коммуникация процесінің маңызды және ажырамас бөлігі екендігін негізге алсақ, онда мимика, қимыл, қозғалыс, интонация және дауыс тоны мен көзқарас – барлық осы факторлар адресат пен адресант арасындағы ақпарат алмасу процесінің тиімділігіне әсер етеді.

Соңында коуч бір немесе екі білім алушыдан тапсырма бойынша нұсқауларды түсінгенін көрсетуді (сөйлеу арқылы), басқа білім алушылардан оның сұрағына жауап беруді сұрай отырып сондай-ақ қарапайым және анық нұсқаулықтар бере отырып педагогтың сыныпта сөйлейтін сөзін (ТТТ-ағылш. Teacher Talking Time) қысқартуды ұсынады. Тілдік пәнінің мұғалімі болу – бұл дәріскер болу емес. Сонымен қатар коуч басқа білім алушылардан сабақ тақырыбына қатысты фотосуреттерді көрсете отырып, оның сұрағына жауап беруді және бір сөзді айтпастан білім алушыларды сабаққа қатысуға шақыра отырып, білім алушының сөйлеу уақытын (STT - Student Talking Time) ұлғайтуды ұсынады. Коуч жақсы сөз шеберлері сөйлеуде қателіктер жіберсе де, ақпаратты қол жетімді түрде жеткізетіндігін атап өтті.

Сөйлесу – бұл адам сөзінің ең маңызды бөлігі, және бұл жерде идеялардың мүмкіндігінше табиғи түрде берілуі маңызды. Коуч еркін сөйлеуге көмектесетін бірнеше кеңестер береді, олар: оқытылатын тілде сөйлеу үшін сыныптағы кез-келген мүмкіндікті пайдалану, білім алушыларға оқытылып отырған тілде өздерінің сыныптастарымен және педагогпен сөйлесуге тапсырма беру, себебі олар оқып жатқан тілде неғұрлым көп сөйлесе, өздерінің ой-пікірлерін білдіру соғұрлым оңайырақ болады. Коуч оқылатын тілде сөйлеген кезде өздеріне сенімді болуға, хабарламаға қатысты дәлдікті сақтауға шақырады және тілді қолданып өз білімін көрсету қажет екеніне сендіреді, өйткені бұл сөйлесудің түпкі мақсаты болып табылады.

Г. М. Бадыгулова, Алматы қаласының №68 мектеп-гимназиясының неміс тілі мұғалімі, 7-8 сыныптарға неміс тілі пәні бойынша «Gelegenheiten mit Deutsch» бағдарламасын әзірледі және бұл бағдарламада оқушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруға және оларды қолдану тәсілдеріне ықпал ететін оқытудың түрлі интерактивті түрлерін ұсынады.

Бағдарламаның мақсаты – неміс тілін оқытудың лингвоелтанымдық, мәдениеттану және әлеуметтік-мәдени компоненттеріне оқыту процесінде білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру, есте сақтау және ойлау креативтілігін дамыту. Аталған мақсатқа оның өзара байланысты: тәрбиелік, дамытушылық, білім беру және практикалық компоненттерін біріктіріп қолданумен жетуге болады.

- Тәрбиелік компонент оқытылатын тіл елінің тілі мен мәдениетіне деген құрмет пен қызығушылықты, коммуникативтік-сөйлеу тактісін қалыптастыру; тапсырмаларды өз бетінше орындау; анықтамалық басылымдар мен шетелдік ақпарат көздерімен жұмыс істеуге баулу; әртүрлі салаларда мәдениетаралық қарым-қатынас жасауға, шетел тілін білім беру және өз бетінше білім алу құралы ретінде пайдалануға дайындау үшін білім алушыларды шетел тілін үйрену қажеттілігі түсінігін қалыптастыру; қазақстандық патриотизм мен азаматтық жауапкершілік, құрмет, ынтымақтастық, еңбек пен шығармашылық, ашықтық, өмір бойы білім алу Қазақстан жолының топтастырушы құндылықтары арқылы «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясын іске асыруды қамтамасыз ету міндеттерін атқарады.
- Дамытушы компонент тұлғаның тілдік, интеллектуалдық және танымдық қабілеттерін дамыту; өздігінен білім алу қажеттілігін дамыту; жалпы оқу іскерліктерін дамыту; туған және шет тілдік мәдениеттің мәліметтері мен фактілерін талдау және салыстыру іскерліктерін қалыптастыру; шығармашылық ойлауды, қиялды, дербестікті дамыту міндеттерін көздейді.
- Білім беру компоненті сөйлеу, тыңдау, оқу, жазу дағдылары мен іскерліктерді дамыту; білім алушылардың эрудициясын, олардың лингвистикалық және жалпы ой-өрісін кеңейту міндеттерін жүзеге асырады.
- Практикалық компонент білім алушыларды мәдени қарым-қатынасқа, тілді тасымалдаушылармен тең дәрежедегі диалогқа түсуге, коммуникация процесінде өз ойларын өзге тілде тұжырымдау және хабарлау қабілетін қамтамасыз ететін коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру міндеттерін атқарады.

Коммуникативтік құзыреттілікті сөйлеу және тілдік құзыреттіліктермен бірге қалыптастыру және дамыту негізгі мазмұндық бөлік болып табылады. Коммуникативтік құзыреттіліктің даму деңгейі оқытудың нақты кезеңінде шетел тілінің сөйлеу дағдылары мен тілдік құралдарын меңгеру деңгейін анықтайды.

Бағдарламада ұсынылған тапсырмалар оқытудың белгілі бір кезеңінде білім алушылардан өз пікірін білдіруді, пікіріне қажетті дәлелдерді табуды, дара ақпаратты бір тұтастыққа келтіруді, қайшылықтарды анықтап оларды талдауды, өз көзқарасын негіздеуді және т.б. талап етеді. Бұл ретте білім алушылардың жазбаша берілген және ауызша айтылғандары қарым-қатынас жағдайлары мен мақсаттарында дұрыс қолданылатын еркіндіктің үлкен дәрежесімен, байланыстылығымен және қисындылығымен, сөйлеу құралдарының әртүрлілігімен сипатталады. Мәтіндермен жұмыс істеуге ерекше көңіл бөлінеді, оның шеңберінде білім алушыларда әртүрлі типтегі, стильдер

мен жанрлардағы қазіргі заманғы және классикалық мәтіндерді талдай білу дағдысын дамыту міндеті қойылады.

7-8 сыныптарда оқуға және тыңдауға арналған мәтіндердің көлемі айтарлықтай ұлғаяды. Білім алушыларға мәтінді өңдеу, қысқа эссе жазу, графикалық мәтіндерге түсініктеме беру және аргументтеу бойынша әртүрлі тапсырмалар ұсынылады. Жоба жұмыстар мен жобалық тапсырмалардың саны артады және мағыналық мәні тереңдейді. Оқу процесінде қажетті ақпаратты іздестіруді жеңілдететін және білім алушылардың танымдық және сөйлеу белсенділігін дамытуға ықпал ететін қазіргі заманғы техникалық оқыту құралдарын (ең алдымен компьютер) көбірек пайдалануға ұмтылу керек.

Неміс тілі сабақтарында педагог дискуссия сабақ, «Mind-maps» сабағы, жоба әдісі және т. б. сияқты әр түрлі интерактивті сабақ түрлерін қолданады.

Оқылатын тілді білім алушылардың меңгергендігінің дәлелі, олардың нақты тақырып бойынша әңгіме жүргізе алу қабілеті болып табылады, осы мақсатта педагог жиі сұхбат-сабақтарды өткізеді.

«Сұхбат-сабағы – бұл шетел тілін оқытуда коммуникативтік тәсілді жүзеге асыруға мүмкіндік беретін оқу процесін ұйымдастырудың күрделі нысаны». Бұл оқу процесін нақты қарым-қатынас жағдайларына жақындатуға мүмкіндік беретін нысан және Р. П. Мильрудтың сөзімен айтқанда – «білім алушыларды шетел тілінде практикалық қарым-қатынас жасауға дайындау» болып табылады.

«Баспасөз мәслихаты» сұхбаты сабақтарда келесі түрде өткізіледі: бір - екі білім алушы берілген тақырып бойынша дайындалады (мысалы, олар диетологтардың («Дұрыс тамақтану» тақырыбы) немесе шақырылған қонақтың рөлінде болады). Қалғандары баспасөз мәслихатындағы репортерлерді бейнелеп, оларға алдын ала дайындап сұрақтар қояды. Сонымен қатар сабақта рөлдік диалог элементтерімен бірге пікір алмасу сұхбаттары қолданылады. Бұл жағдайда серіктестердің біреуі қазақстандық оқушының рөлінде қала берсе, ал екіншісі ақпарат алмасу бойынша өзіндік диалог болатын неміс құрдастарының рөлін атқаруы тиіс. Білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыратын сабақтың мұндай түрі үлкен дайындықты қажет етеді. Білім алушылар өтетін тақырып бойынша педагог ұсынған әдебиеттер мен веб-сайт арқылы тапсырманы өздері орындайды, жауап алғысы келетін сұрақтар дайындайды.

Сонымен қатар, педагог Mind-maps сияқты сыни ойлауды дамыту технологиясында қолданылатын тәсілдерді шебер қолданады. Білім алушы ақпаратты меңгеріп қана қоймай, оны сыни тұрғыдан бағалауды, түсінуді үйренеді.

Mind-maps әдісін XX ғасырдың 60-70 жылдары американдық ғалым Тони Бьюзен ойлап тапты, оны кейде ақыл-ой картасы, интеллект-картасы, жад картасы, менталдық карта деп атайды. Mind-maps – ортасында кілт сөз / сурет тұратын және одан әр жаққа бұтақтар (категориялар, негізгі ұғымдар) одан әрі бұтақшаларға (тармақтар, тармақшалар) бөлініп тарайтын схема. Бұл менталдық карталарды 7-8 сыныптарда қолдану айтарлықтай нәтиже береді,

себебі білім алушылар қажетті ақпаратты таңдауды, құрылымға бөлуді және есте сақтауды ғана емес, сонымен қатар оны одан әрі басқа сабақтарда қолдануды үйренеді. Сабақты жеке, топпен, сондай-ақ барлық сыныппен ұйымдастыруға болады. Білім алушылардың неміс тілін қарым-қатынас құралы ретінде оқытуға мотивациялары артады. Олар берілген тақырып бойынша қажетті шешімді іздеген кезде педагог ұсынған сөздіктерді, анықтамалықтар мен басқа да жазбаша және ауызша ақпарат көздерін қолдануға қуана кіріседі.

Педагог квиз – Quiz (ағылш. т. «Quiz – қысқа жазбаша немесе ауызша тест, алдын ала өткізілетін емтихан, тексеру сауалнамасы; бос уақыт өткізудің танымал тәсілі: радио немесе теледидарлардағы түрлі тақырыптарға сұрақ-жауап ойыны; әдеби, музыкалық викторина») сияқты шынайы қарым-қатынас жағдайларын жасаудың тәсіліне ерекше назар аударады.

Сабақ материалдарын түсінгендігін бақылау үшін педагог Quiz-ді тест түрінде қолданады, ол кезде білім алушы дұрыс логикалық бірізділікпен әрекеттердің дұрыс тәртібін анықтай отырып, ұсынылған нұсқалардың қатарынан дұрыс жауапты таңдайды. Бұл біраз уақыт алады, бірақ педагог бұл әдіспен барлық сынып оқушыларын бір уақытта тексеруіне болады. Мысалы, Quiz «Umwelt und Naturschutz»: кәдімгі сабақ қоршаған ортаны және табиғатты қорғау тақырыбына бойынша қызықты тапсырмалар сериясына айналады.

Педагог қолданатын интерактивті оқытудың тиімді әдістерінің бірі – бұл оқушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру мақсатындағы жобалар әдісі. Бұл әдіс білім алушылардың танымдық дағдыларын, сыни және шығармашылық ойлауын дамытады. Жоба сабақтарын да жеке, жұптық, топтық және ұжымдық түрде өткізуге болады, бұл өз кезегінде оқушылардың коммуникацияға түсу қабілеттерін қалыптастырады.

Жоба бойынша жұмыс жасаған кезде білім алушылар өздерінің сөздік қорын кеңейтеді, елтанымдық және әлеуметтік-мәдени білімін байытатын Германияның салт-дәстүрлерімен, мәдени ерекшеліктерімен танысады.

Коммуникативтік құзыреттілік шетел тілде сөйлесуге мүмкіндік беретін, тілдік, коммуникативтік қабілеттер мен сөйлеу дағдыларының белгілі бір деңгейіне қол жеткізуді көздейді. Жоба тақырыбын енгізу, оны талқылау, түсініктеме беру де білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытуға ықпал етеді.

Педагог аталған курстың оқу процесінде келесі тақырыптарды ұсынады:

Ауызша – сөйлеу және жазбаша қарым-қатынас тақырыбы

7- сынып

1. Mensch, Natur und Technik
2. Gesunde Ernährung
3. Wie Lernen funktioniert
4. Umweltaktionen
5. Nationalpark Wattenmeer
6. Medien

7. Berufswünsche

8-сынып

1. Kleidung und Einkaufen
2. Umwelt und Verkehr
3. Miteinander lernen
4. Zusammenleben
5. Jugend-und Hilfsorganisationen
6. Sich begegnen und verstehen
7. Sprechtraining

Өзінің бағдарламасында педагог оқушыларға қойылатын негізгі талаптар мен күтілетін нәтижелерді анықтады:

Тілдік қарым-қатынас құралдарын меңгеруге қойылатын талаптар. Орта кезеңде оқыту оқушыларда бағдарламалық тілдік материалды пайдалануда және оны оқу процесінде және одан тыс әртүрлі қарым-қатынас жағдайларында саналы түрде қолдануда үлкен сенімділікті қамтамасыз етуге бағытталған. Осы кезеңде фонетикалық, грамматикалық және лексикалық білімді кеңейту бойынша мақсатты және жүйелі жұмыс жүргізіледі, тиісті тілдік дағдылар жетілдіріледі.

Бұл жұмыстың мақсаты оқушылардың тілдік құралдарды жағдайға байланысты және сөйлеу ниетіне сәйкес пайдалану қабілетін қалыптастыру болып табылады. Сондай-ақ бұрын зерделенген сөздер мен грамматикалық құбылыстарды қайтадан қолданысқа әкелу, тілдік материалды жүйелендіру және жалпылау іскерліктерін дамыту қажет.

Сөйлеудің дауыстап айтылу жағы. Орта кезеңде оқушылардың фонетикалық дағдыларын одан әрі жандандыру, неміс тілінің барлық дыбыстарын дауыстап айту және оларды ажырата білу дағдысы, сөздер мен фразаларда дұрыс екпінді сақтау, сөйлемдерді мағыналық топтарға бөлу, әр түрлі сөйлемдерде дұрыс интонацияны сақтау және оларды меңгеру жалғасады. Есту-сөйлеу дағдылары, әсіресе жаңа тілдік материалға қатысты, одан әрі жетілдіріледі. Оқушылар шетел сөздерінің транскрипциялық белгілерімен танысады.

Сөйлеудің лексикалық жағы. Осы бағдарламаны іске асыру нәтижесінде оқушылар оқытудың осы кезеңінің тақырыптарымен және қарым-қатынастың тиісті жағдайларымен байланысты жаңа лексикалық бірліктердің мәнін, соның ішінде неміс тілді елдер мәдениетінің ерекшеліктерін көрсететін бағалау лексикасын, тілдік этикеттің реплика-клишесін білуі және түсінуі тиіс.

Дағдыларды дамыту және оларды тану және сөйлеуде қолдану. Оқушылардың сөздік қоры, әдетте, тақырыптық лексика арқылы кеңейеді. Оқылатын тақырыптардың шеңберінде оқушылар ауызша және жазбаша түрде сөйлей білуі тиіс, олар: өз пікірін, бір нәрсеге қатысты қарым-қатынасын білдіру үшін, яғни пікірдің субъективті реңктері үшін тілдік қарым-қатынас

жағдайына сәйкес келетін тілдік материалды пайдаланады; тұрақты сөз тіркестерін қолданады.

Шығармашылық жұмыстың тілді қолданудағы үлес салмағы артып келеді. Бұл ретте оқушылар өздерінің сөздік қорын өз бетімен кеңейтуді, жаңа сөздерді құрастыруды және оларды ауызша және жазбаша түрде қолдануды үйренуі тиіс.

Орта кезеңде оқушылар сөзжасамының негізгі заңдылықтарымен реті бойынша ақырындап танысады. Олардың анықтамалықтармен, бір және екі тілді сөздіктермен жұмыс істей білу қабілеті жетілдіріледі.

Тілдің грамматикалық жағы. Орта кезеңде оқушылардың бастауыш мектепте игерген білімдері кеңейтіледі, бұрын алған грамматикалық дағдылары жетілдіріледі, неғұрлым күрделі грамматикалық құбылыстар меңгеріледі. Оқушылар кең көлемдегі оқылған грамматикалық құбылыстардың мағынасын білуі және түсінуі тиіс.

Жұмыстың мақсаты оқушылардың өз пікірлерін дұрыс айтуды (мысалы, етістіктердің уақыт формаларын, есімдіктерді, жалғаулықтарды, сын есімдерді және т.б. дұрыс қолдану), грамматикалық тұрғыдан уақытша, логикалық, себеп-салдарлық қарым-қатынастарды сауатты жеткізуді (мысалы, себеп бағыныңқы сөйлемдерді немесе шартты бағыныңқы сөйлемдерді пайдалана отырып) дамыту болып табылады . Сонымен қатар, оқушылар мәтіндегі грамматикалық құбылыстарды танып, грамматикалық анықтамалармен жұмыс істеу үшін қажетті грамматикалық терминологияны меңгеруі тиіс.

Күтілетін нәтижелер. Осы бағдарламаны қолдана отырып оқыту нәтижесінде оқушылардың неміс тіліне, ол тілде сөйлейтін халықтардың мәдениетіне деген оң көзқарасы қалыптасады; оқушылар қазіргі әлемде неміс тілін оқудың маңыздылығын және оны қолдану қажеттілігін, сонымен қатар оның өзін-өзі жүзеге асыру және әлеуметтік бейімделу тәсілдерінің бірі екенін түсінеді.

Осы оқу курсын аяқтағаннан кейін оқушылар **білуі және түсінуі тиіс:**

- оқылған лексикалық бірліктердің (сөздердің, сөз тіркестерінің) негізгі мағыналарын; сөзжасамның негізгі тәсілдерін;
- оқытылатын шетел тілінің қарапайым және күрделі сөйлемдерінің құрылымының ерекшеліктерін; сөйлемдердің әртүрлі коммуникативтік түрлерін интонациялауды;
- оқыған грамматикалық құбылыстардың белгілерін (етістіктерді, құрмалас сөйлемдерді, зат есімдерді, есімдіктерді басқару, сын есімдерді, инфинитив орамдарды, қос жалғаулықтарды, ырықсыз етісті, райларды, үстеулерді, етістіктердің шақ формаларын септеу);
- оқытылып отырған тіл елінде қабылданған сөйлеу этикетінің негізгі нормаларын (реплика-клише, ең көп таралған лексика);
- қазіргі әлемдегі шетел тілдерін меңгерудің рөлін, оқытылатын тіл елдерінің өмір сүру, тұрмыс, мәдениетінің ерекшеліктерін (әлемге әйгілі көрікті жерлері, танымал тұлғалары және олардың әлемдік мәдениетке қосқан үлесі), өз

елінің және оқытылатын тіл елдерінің дәстүрлеріндегі ұқсастықтар мен айырмашылықтарды.

Оқушылар білуі керек:

<u>Сөйлесім</u>

- қарым-қатынастың стандартты жағдайларында сөйлесу этикетінің нормаларын сақтай отырып, сөйлесуді бастау, жүргізу/қолдау және аяқтауды, қажет болған жағдайда қайталап сұрай отырып, нақтылауды;
- әңгімелесушіге сұрақтар қоя білуді және оның сұрақтарына жауап беруді, өз пікірін, өтінішін айта алуды, зерделенген тақырыпқа және меңгерілген лексика-грамматикалық материалға сүйене отырып, әңгімелесушінің ұсынысына келісумен/бас тартумен жауап беруді;
- өзі, отбасы, достары, өзінің қызығушылықтары мен болашақ жоспарлары туралы айтуды, өзінің қаласы, елі және оқып жатқан тілінің елі туралы қысқаша мәлімет беруді;
- қысқаша хабарламалар жасауды, оқиғаларды сипаттауды (өткен тақырыптар аясында), негізгі мазмұнды, оқыған немесе естігенінің негізгі ойын жеткізуді, оқыған/естігеніне өз көзқарасын білдіруді, кейіпкерлердің қысқаша сипаттамасын беруді; кейіпкерлердің әрекеттерін бағалауды;
- графикалық немесе суреттерде ұсынылған мәтін мазмұнын немесе сабақта талқыланатын мәселеге түсініктеме беруді, салыстыруды;
- өзінің пікірлері, ұстанымдары, жеке мәселелері, бірдеңеге немесе біреуге қарым-қатынасы туралы хабарлауды.

<u>Тыңдалым</u>

- әңгімелесушінің сөзін есту арқылы түсінуді;
- мәтіннің негізгі мазмұнын түсінуді және өзіне маңызды ақпаратты таба алуды, мәтін тақырыбын анықтай білуді, мәтіндегі басты фактілерді анықтауды;
- өткен лексика-грамматикалық материалда берілген және 2%-дан аспайтын бейтаныс сөздерді қамтитын 4 минутқа дейінгі кассетадан айтылатын дәйекті мәтіннің мазмұнын түсінуді;
- қайта сұрауды, қайталауды өтінуді.

<u>Оқылым</u>

- минутына 400-450 (7-сынып), 450-500 (8-сынып) баспа белгілері бар өткен лексика-грамматикалық материалдағы бейтаныс мәтінді жылдамдықта дауыстап оқуды;
- тақырып аты бойынша негізгі тақырыпты, мәтін мазмұнын анықтауды;
- әр түрлі жанрдағы түпнұсқалық, аутентті мәтіндердің негізгі мазмұнын түсінуді (тақырыпты анықтау, басты ойды анықтау, негізгі фактілерді таңдай білу, қосымшаларыа көп назар аудармау, мәтіннің негізгі фактілерінің қисынды дәйектілігін белгілеуді);
- мәтіннің мағыналық өңдеуінің түрлі тәсілдерін (тілдік болжам, грамматикалық талдау, таңдамалы аударма) пайдалана отырып, әр жанрдағы

күрделі емес мәтіндерді толық және дәл түсінуді, алынған ақпаратты бағалауды, өз пікірін білдіруді;

- қажетті немесе қызықты ақпаратты іріктеп түсіну арқылы мәтінді оқуды.

Жазылым

- оқытылатын тіл елдерінде қабылданған сөйлеу этикетінің формулаларын қолдана отырып, хаттар жазуды (жеке және іскерлік);
- шақыру, құттықтау, өмірбаян жазуды;
- хабарламалар, эссе жазу, жоспар құру, статистиканы сипаттауды.

Қарағанды облысының Ақадыр поселкесіндегі Ю. А. Гагарин атындағы лицей-мектебінің мұғалімі **Г. А. Нұрхайдарованың** ойынша, коммуникативтік қызметтің дамуы – тынымсыз және ұзақ процесс. Бұл жерде көрнекті педагог В.А. Сухомлинскийдің сөздерін келтіруге болады: «Балаларды логикалық ойлауға үйрету, өз ойларын білдіруге үйрету үшін оларды ойлайтын етіп шығару үшін көп күш салу керек».

Іскерліктер қызметте құрылады, ал коммуникативтік міндеттер білім алушылардың сабақтарда, сондай-ақ сабақтан тыс іс-әрекеттерде қарым-қатынас жасаулары барысында қалыптасады және жетілдіріледі. Педагог білім алушыларды екінші тілде – туған тіл емес, басқа тілде белсенді қарым-қатынас жасауға үйретуі керек.

Екінші тілді оқытудың сапасы мен тиімділігі, коммуникативтік дағдыларды дамыту көбінесе дұрыс таңдалған және дәйекті іске асырылатын жұмыс жүйесіне байланысты болады. Педагог сабақта қолданатын әдістер мен стратегиялар білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруды қамтамасыз етеді, білім алушылардың тақырыпты толық меңгеруіне көмектеседі. Орыс тілі сабағында топтық іс-әрекетті ұйымдастыру коммуникативтік дағдыларды дамытуға үлкен мүмкіндіктер береді. Топтағы оқушылардың жұмысы оқу мотивациясын құруға, олардағы танымдық қызығушылықты оятуға, табысқа ұмтылуға, басқа білім алушылармен қарым-қатынас жасай білуге және өзара іс-қимыл жасауға көмектеседі.

Оқушылардың коммуникативтік қабілеттерін қалыптастыруға бағытталған топтық ойындардың мысалдары ретінде педагог түрлі әдістер мен тәсілдерді қолданады. Мысалы, американдық ғалым Дж. Белланс ойлап тапқан «Болжам ағашы» әдісі көркем мәтінмен жұмыс істеу үшін қолданылады. Бұл әдіс оқу және жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту үшін қолданылады, бейнелі ойлауды дамытуға, дәлелдер мен фактілерді сәйкестендіруге, олардың қиялдарын дамытуға және перспективті ойлай білуге көмектеседі.

«Абай жерінде» тақырыбы бойынша сабақ мысалында В. Гундаревтің «байланыс орнатыңыз» стратегиясының көмегімен білім алушылар видеороликте көрсетілген екі ақынның портреттерін (9- сүрет).,

9-сурет

және картада қаланы байланыстыруға және сабақ тақырыбын болжауға тырысады (10- сүрет).

10-сурет

«Карталарды орналастыру» стратегиясы (11- сүрет) білім алушылардың «Әлем халықтарының мәдениеті» бөлімінің тақырыбын толық меңгеруін қамтамасыз етеді, яғни өзінің мысалында қоғамдық орындарда өзін-өзі ұстау мәдениеті мұражайға бару ережесін және қауіпсіздік техникасы жөніндегі нұсқаулықты өздері құру жолымен өңделеді. Білім алушылар «Туристер» бірінші тобы ретінде: Абай мұражайына келушілердің өздерін ұстау ережелері, «Гидтер» екінші тобы ретінде: Абай мұражайындағы қауіпсіздік техникасы бойынша нұсқаулықты құрайды.

№ 2-тапсырма. «Карталарды орналастыру» стратегиясы

1- топ. Сіз – Абай мұражайдың кызметкері, мұражай қызметкері ретінде қандай қауіпсіздік ережелерін сақтайсыз? Қауіпсіздік техникасы жөніндегі нұсқаулықты құрыңыз.

2- топ. Сіз – Абай мұражайдың келушісі. Мұражайда келушінің өзін-өзі ұстау ережелерін құрыңыз.

11-сурет

Педагог оқыту процесінде көрсетілген кесте мысалында өзін-өзі бағалауды, сондай-ақ **формативті бағалау техникасы ретінде рефлексияны** міндетті деп санайды (12-сурет)

Мен өз көзқарасымды өзгерттім ...
Мен ... туралы көбірек білдім
Мен ... таң қалдым
Мен ... сезіндім
Мен ... қарадым.

- Мен жарадым, менің өз жұмысыма көңілім толады;

- Менде барлығы ойдағыдай болмады, мен бұдан да жақсы жұмыс істей аламын;

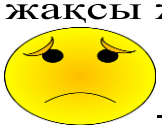
- Мен сабақта нашар жұмыс жасадым, менің өзіме көңілім толмайды.

12 - сурет

Сабақта әр түрлі жаттығуларды кезектестіру тілдік ойлау мен коммуникативтік біліктердің дамуына ықпал етеді. Білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруда педагогтың ұстанымы да қағидатты түрде өзгереді. Ол оқушыға беруге тырысатын «объективті білім» иесі болуды тоқтатады. Оның басты міндеті білім алушыларды бастамашылық пен дербестік көрсетуге ынталандыру болып табылады.

Еліміздің педагогтары білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру үшін тек тіл пәндері бойынша сабақтарда ғана емес, сонымен

қатар тілдік емес пәндерде оқу процесін ұйымдастыру кезінде, сонымен қатар пәндерді кіріктіріп оқыту кезінде оқытудың түрлі тиімді әдістерін қолданады. Оқытудың тиімді әдістері сөйлеу қызметінде лексикалық және грамматикалық материалмен жұмыс істеу кезінде білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру үшін қолданылады.

Мысалы, оқыту кезіндегі қызмет түрлерін қарастырайық:

➢ **Фотосуреттер мен картиналар:** білім алушыларға картина, суреттер жиынтығы ұсынылады, оларға сүйене отырып, олар белгілі бір грамматикалық құрылымды пайдалануды болжамдай отырып, өз тарихын жасайды.

➢ **Ақпараттың алшақтығы** (Information Gap): әрбір оқушыда тұтасты құру үшін қажетті ақпараттың әр түрлі бөліктері бар. Жұмыс барысында олар кестені, диаграммаларды, сызбаларды толтыру үшін бір-бірімен ақпарат алмасады және олар толық тарихын айту керек немесе мәселені шешулері қажет.

➢ Логикалық басқатырғыштар (13-сурет):

Басқатырғышты оқыңыз! Бұл жерде қандай грамматикалық модельдерді қолдануға болады?

Фермер өзінің итімен, қоянымен және сәбіз толы себетімен нарыққа барады. Ол өзенге келеді, енді өзенді шағын қайықпен кесіп өту керек. Қайықта тек оған және бір жануарға немесе себетке ғана орын бар. Ол қоян мен итті қалдыра алмайды, өйткені ит қоянға тап береді немесе қоянды сәбізбен қалдыра алмайды, өйткені қоян сәбізді жеп қояды. Олар барлығы бірге өзен арқылы қалай өтеді?

Жауабы:

13-сурет

➢ **Үлгімен жасалатын жазбаша жаттығулар:** білім алушылар нақты грамматикалық құрылымды/модельді пайдалана отырып, жазбаша форманың үлгісін (мысалы, хат) алады. Олар сол үлгілерді пайдалана отырып, өзінің жазбаша үзіндісін дамытады.

➢ **Рөлдік ойындар:** оқушылар нақты өмір жағдайын модельдеуде рөлді қабылдай отырып, коммуникативтік жағдайда грамматикалық модельдерді практикалауға мүмкіндігі бар, ол жерде әлеуметтік факторлар оны пайдалануға әсер етуі мүмкін.

➢ **Сұхбат:** білім алушыларға әртүрлі тақырыптарға адамдардан сұхбат алу тапсырмасы беріледі. Тапсырма сол тілде сөйлеушілермен сөйлесу үшін белгілі бір грамматикалық модельді қолданатындай берілуі мүмкін.

➢ **Экскурсиялар:** білім алушылар белгілі бір ортаға тапсырмамен жіберілуі мүмкін, тапсырма сол арнаулы тілде белгілі бір үлгілерді қолдануды талап ететін болуы мүмкін.

➢ **Диалогтар:** педагог екі кейіпкердің әңгімесі арқылы грамматикалық форманы ұсынады.

➢ **Уақыт сызығы:** бұл графикалық ұйымдастырушы етістіктің әр түрлі уақытын салыстыру және оқыту үшін сәтті қолданылады.

➢ **«Қолдар» принципі** (14-сурет): саусақтар сөйлемнің бөліктерін бөлу үшін пайдаланылуы мүмкін. Әрбір саусақ сөйлемдегі жеке сөзді білдіруі мүмкін. Тиісті/белгілі бір саусақты көрсете отырып, мұғалім оқушыларға негізгі грамматикалық элементті қайдан табатынын, сөйлем қалай құрастырылатынын көрсете алады.

14-сурет

➢ **Есептеу таяқшалары**: педагогтар грамматикалық формаларды көрнекі ету үшін түсіне, ұзындығына байланысты таяқшаларға әртүрлі грамматикалық қасиеттерді бере алады.

➢ **Толық физикалық жауап әдісі:** білім алушыларға контекстің мәні мен пішінін біріктіруге, салыстыруға көмектесу үшін тыңдауға (аудио тыңдауға) негізделген жаттығуларды қолдануға болады. Білім алушылар физикалық немесе ауызша түрде әрекет ете алады немесе әртүрлі мысалдар тыңдап, содан кейін грамматикалық ережелерді өзі үшін анықтай алады немесе мұғалім ережені түсіндіре алады.

➢ **Тарих**: білім алушылар өтіп жатқан тақырыпқа негізделген қысқаша тарихты одан ары қарай жалғастырады. Бұл тарихта бірнеше рет грамматикалық элемент қолданылады, бұл тақырыпта осыған назар аудару қажет.

➢ **Аяқталған үзінді:** тарих баяндалып болғаннан кейін, педагог оны жаза алады. Оқушылар бос орындарды қажетті грамматикалық элементтермен толтыру керек.

➢ **Реалиялар / кассадағы заттар** құрылымды мәнімен салыстыру үшін пайдаланылуы мүмкін.

➢ **Диаграммалар, кестелер, графиктер, сызбалар** грамматикалық модельдер практикасында қолданылады.

➢ **Бөлшектенген фразалар:** сөйлемдерді бөлу: сөздердің дұрыс ретпен жазылуы, сұрақтарды құрастыра білу, етістіктің болымсыз түрін қолдана білу тәжірибесі үшін әр сөз сөйлеммен карточкаларға жазылады, сөздер араластырылады, сөйлемдегі сөздерді дұрыс ретке келтіру керек.

➢ **Сөзжұмбақ:** педагог білім алушы сөзжұмбаққа кіргізетін грамматикалық формалар тізімін жасайды.

➢ **Ойындар:** тілді үйрену кезінде үнемі жұмыс жасай беру шаршатуы да мүмкін. Ойындар сыныптағы жұмысқа енгізілуі тиіс болатындай оның бірнеше себептері бар:

- күлкілі және ынталандырушы ойындар **жоғары ынталандырушы** болып табылады;

- ойындар контексте тілді **мағыналы пайдалануға** мүмкіндік береді;

- мәселелерді шешуге арналған ойындар мен тапсырмалар коммуникативтік қызметтің ең қолайлы міндеттерінің мысалы болып табылады.

➢ Кейбір грамматикалық және лексикалық құрылымдарды қайталау кезінде **әндер** жиі қолданылады. Олар тыңдалым, сөйлеу, оқу және жазу қабілеттерін дамыту үшін тамаша ресурс болып табылады. Олар сондай-ақ тілдік модельдер, сөздік қоры, айтылымы, ырғағы, сын есімдер мен үстеулер сияқты тілдің түрлі аспектілерін оқыту үшін пайдаланылуы мүмкін. Ән арқылы оқыту сондай-ақ оқушылар үшін қауіпсіз атмосфераны қамтамасыз етеді.

Оқушылардың іс-қимыл тәсіліне байланысты дайындық және сөйлеу жаттығулары ажыратылады:

Дайындық жаттығулары жекелеген операцияларды немесе сөйлеу әрекеттерін пысықтауға бағытталған және оқушыларды табиғи коммуникацияға, қарым-қатынасқа дайындайды. Дайындық жаттығуларын орындау барысында сөйлеу дағдысы қалыптасады.

Орындау әдісі бойынша дайындық жаттығулары келесідей болып бөлінеді:

1. Имитативті жаттығулар ұсынылған сөйлеу үлгілерін бірнеше рет тыңдау және айта алу мақсатында қолданылады.
2. Жаттығуларды орындау кезінде оқушылар өздері ештеңе құрастырмауы тиіс: олар дайын пішіндер алады және оларды айтуда қолданады.
3. алмастырылатын;
4. трансформациялық;
5. репродуктивті.

Имитативті жаттығуларға жататындар:

1. Сұрақтарға қысқаша жауап беру. Мысалы: *Сіз* ***кітапханаға*** *барасыз ба? - Иә,* ***кітапханаға.***

2. «Келісіңіз» секілді түрдегі жаттығулар. Мұндай жаттығуларда оқытушының репликасына жауап ретінде оқушы дәл осындай жағдайда екенін айту керек. Мысалы: Мен қазір *кітапханаға* барамын. - Мен де *кітапханаға* барамын.

Оқушыларға өз репликасын қандай да бір сөзбен немесе сөйлеу стилінің ерекше үлгісімен бастауды ұсынуға болады (Иә? Міне жақсы! Қызық екен, мен де... және т.б.)

3. «Нақтылаңыз» секілді түрдегі жаттығулар. Оларды орындау кезінде оқушылар сұрақтың бір бөлігін немесе репликаларды олардың қалай дұрыс түсінгенін, не туралы айтылып жатқанын нақтылап, қайталауы тиіс. Мысалы: - Мен қазір *кітапханаға* барамын. - *Кітапханаға*? - *Иә, кітапханаға*. Дұрыс ұйымдастырылған имитативті жаттығулар өте тиімді, өйткені:

- олар оқушыда қиындықтар туғызбайды;
- қарым-қатынас иллюзиясын жасайды, жаңа грамматикалық форманы «еркін» меңгереді;
- барлық оқушылар үшін психологиялық жайлылық атмосферасын жасайды.

4. Алмастырылатын жаттығулар. Алмастыру жаттығуларында білім алушылар грамматикалық конструкцияның басқа лексикалық мәнін беруі тиіс. Мысалы: - қазір мен *кітапханаға* барамын. - Ал *емханаға* ше? - *Емханаға* кейін барамын. Педагог алғашқы және қорытынды репликалар береді. Бұл оқушыларға пікірдің дұрыстығын тексеруге мүмкіндік береді.

5. Трансформациялық жаттығулар. Оларды орындау кезінде оқушылар лексикалық бірлікті қажетті түрде өздері пайдалануы тиіс. Мысалы: - түстен кейін сізге қоңырау шала алмаймын. - Ал *түске дейін* ше?

6. Репродуктивті жаттығулар. Оларды орындай отырып, оқушылар грамматикалық құрылымда қандай лексикалық бірлікті қолданатынын өздері таңдайды. Репродуктивті жаттығуларға мыналар жатады:

1. Сұраққа еркін жауап беру.

Сіз Отаныңызға қашан барасыз? Экскурсияға қайда барасыз?

2. «Тауып алыңыз» жаттығу-ойындары.

Мысалы, *кітапханаға* сияқты типтегі форманы жаттықтыру кезінде оқытушы оқушыларға былай дейді: «ал енді менің сенбіде қайда баратынымды табыңыздар». Оқушылар өздерінің болжамдарын айтады. Сабақта тез қарқынмен тағы да бірнеше рет қажетті формалар айтылады:

- *Ал енді табыңдар, мен сенбіде қайда барамын?*
- *Мұражайға!*
- *Мұражайға? Жоқ, мұражайға емес!*
- *Театрға!*
- *Театрға ма? Жоқ, театрға емес!*

Содан соң «жүргізуші» оқушылар болады.

3. Пәндік көрнекілікті қолдана отырып жасалатын жаттығулар.

Мысалы, заттың орналасқан жерін білдіретін конструкциялармен жұмыс істегенде үстелге кітаптар, дәптерлер, қаламдар, бор, кілттер және т.б. қойылады. Оқытушы заттардың қалай орналасқанын есте сақтауды ұсынады, содан кейін заттардың орналасуын өзгертеді. Оқушылар: «кілттер дәптердің астында жатты, енді олар оқулықта жатыр және т.б» деп айтулары қажет.

Сөйлеу жаттығулары – сөйлеу әрекетінің алуан түрлеріндегі табиғи коммуникациядағы жаттығулар. *Сөйлеу жаттығулары сөйлеу дағдыларын дамытады.* Жаттығуларды орындау кезінде тілдік материал берілмейді. Сөйлеушінің назары оның мазмұнына бағытталған.

Сөйлеу жаттығулары мыналарды қамтиды:

- мазмұнды беруге арналған жаттығулар (мазмұнын айтып беру, сипаттама, қарым-қатынасты білдіру, оқиғаны, фактіні бағалау);
- ситуативтік (оқу-сөйлеу жағдайлары негізінде өз пікірлерін құру);
- ойын (рөлдік ойындар, сұхбат, викториналар, конкурстар).

Әрбір оқылатын грамматикалық форма табиғи коммуникацияда сөйлеу - жаттығуларға дайындық жаттығуларының «баспалдақтары» арқылы жүйелі түрде жүргізілуі тиіс.

Педагогтердің табысты тәжірибелерін талдай отырып, мынадай қорытынды жасауға болады: педагогтардың тілдік пәндерді оқытуы кезінде білім алушыларда коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру үшін олар оқыту процесінде тиімді болып табылатын әр түрлі қызмет түрлерін қолдана алады.

Оқытудың белсенді формалары мен әдістері тиімді болуы үшін оларды белгілі бір сабақтарға дұрыс қолдана алу қажет, оларды жіктеу үш тәсілге бөлінеді.

Тіл пәндері бойынша сабақтар кейбір ерекшеліктерге негізделеді. Тілдік пәндер сабақтарының типтерін жіктеуге **үш көзқарас** анық байқалатын олардың ең көп таралғандарын қарастырамыз:

Бірінші тәсілді Е. Пассов (1988 ж.) көрсетті, мұнда басты критерий сабақтың тіл бойынша бағыттылығы қарастырылады: не сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға не сөйлеу біліктерін дамытуға. Осыған байланысты сабақтың 3 түрі бөліп көрсетіледі:

1-түрі – сөйлеу дағдыларын қалыптастыру сабақтары.

2-түрі - сөйлеу дағдыларын жетілдіру сабақтары.

3-түрі - сөйлеу біліктерін дамыту сабақтары.

Сабақтың әрбір түрінің шеңберінде қалыптасатын дағдылардың сипатына (фонетикалық, лексикалық, грамматикалық), сөйлеу түріне (монологтық/диалогтық), сабақтың сипатына (жаңа материалды түсіндіру-сабақ, пікірталас-сабақ және т.б.) байланысты сабақтардың әртүрлі түрлері ерекшеленеді.

Екінші тәсіл (И.Л. Бим, 1988) тіл құралдарымен қалыптасатын сөйлеу қызметінің түрлеріне негізделген. Сабақтың 2 түрі бар:

1 түрі – қарым-қатынас құралдары мен технологиясын және сөйлеуді меңгеруге бағытталған сабақтар. Оқушылар тіл бірліктерін және оларды оқу, сондай-ақ қарым-қатынастың табиғи жағдайында – аспектілік сабақтарды қолдану тәсілдерінде меңгереді.

2 түрі – коммуникативтік қызметтің әртүрлі түрлері мен формаларында өтетін даму сабақтары. Бұл сабақтар көбінесе әр түрлі қызмет түрлерінде сөйлеу құралдарын қолдануға бағытталған. Осыған байланысты ауызша сөйлеуді (тыңдау, сөйлеу) және жазбаша сөйлеуді (оқу, жазу) дамыту сабақтары болып бөлінеді, олар сөйлеу қызметінің түрлері – сөйлеу сабақтары өзара байланысты оқыту принципіне сәйкес бір-бірімен үйлеседі.

Үшінші тәсіл тілдік коммуникативтік зерттеулерді оқыту тәжірибесін жинақтауға негізделеді (А.Н. Щукин, 2003) және сабақтың 3 түріне бөлінеді:

1 түрі – тіл құралдарын меңгеруге бағытталған сабақтар: фонетикалық, лексикалық, грамматикалық деңгейлерде тіл элементтерін меңгеру бойынша сабақтар, онда сабақтың нәтижесі тіл жүйесі туралы білім алу және алған білімдерін сөйлеу деңгейінде пайдалану тәсілдерін меңгеру бойынша сабақтар (дағдыларды қалыптастыру) болып табылады.

2 түрі – қарым-қатынас қызметін меңгеруге бағытталған сабақтар, олардың мақсаты әр түрлі іс-әрекеттерде сөйлеу біліктерін дамыту, сөйлеу әрекетінің рецептивті түрлерін меңгеру бойынша сабақтар (тыңдалым сабақтары, жазу және жазбаша сөйлеу сабақтары), сондай-ақ сөйлеу әрекетінің нәтижелі түрлерін меңгеру бойынша сабақтар (сөйлеу сабақтары, оқу сабақтары) беру болып табылады.

3 түрі – бір сабақ шеңберінде білімді, дағдыларды және іскерлікті өзара меңгеруге бағытталған аралас сабақтар.

Еліміздің педагогтары **«Оқу және жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясын** белсенді қолданады, ол XX ғасырдың 80-ші жылдарында Америкада жасалған.

Бұл технологияның негізінде тұрғандар – баланың ақыл-есінің дамуының кезеңдері туралы Ж. Пиаж теориясының идеялары мен ережелері; Л.С. Выготскийдің жақын арадағы даму аймағы және баланы оқыту мен жалпы дамытудың ажырамас байланысы туралы; К. Поппер мен Р. Полдың сыни ойлауды қалыптастыру мен дамытудың негіздері туралы.

Осы технологияны әзірлеушілер Дженни Стилл, Куртис Меридит, Чарльз Темпл және Скотт Уолтер жоғарыда аталған теориялардың ережелерін практика тіліне аударды, педагогикалық технология деңгейіне жеткізе отырып, нәтижені бағалаудың кезеңдерін, әдістемелік тәсілдері мен критерийлерін бөлді.

«Оқу және жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясында мақсат негізінен жаңа стильді қалыптастыруға бағытталған, оған ашықтық, икемділік, рефлексивтілік, позиция мен көзқарастың ішкі көп мағынасының, қабылданатын шешімдердің баламалылығы тән және коммуникативтік, креативтілік, мобильділік, төзімділік, өз таңдауы мен өз

қызметінің нәтижелері үшін жауапкершілік сияқты базалық қасиеттерді дамытуға бағытталған.

Бұл технология мыналарды үйретуге мүмкіндік береді:

- себеп-салдарлық байланыстарды бөлу;
- жаңа идеялар мен білімді қолда бар контекстінде қарау;
- қажетсіз немесе дұрыс емес ақпаратты қабылдамау;
- ақпараттың әр түрлі бөліктері бір-бірімен байланысты екенін түсіну;
- ойдағы қателерді бөлу;
- нақты құнды бағдарлары, мүдделері, идеялық ұстанымдары мәтінді немесе сөйлейтін адамды бейнелейді деген қорытынды жасау;
- категориялы түрде тұжырымдардан аулақ болу;
- өз ой-пікірлеріне адал болу.

Бұл технологияны пайдалану аналитикалық және сыни ойлауды дамытуға ықпал етеді және білім алушыларға мүмкіндік береді:

- дұрыс емес қорытындыларға апаратын жалған стереотиптерді анықтауға;

- бір жақты қарым-қатынасты, пікірлерді, ойларды анықтауға;

- болжам мен жеке пікірден үнемі тексеруге болатын фактіні ажырата білуге;

- ауызша немесе жазбаша сөйлеудің қисынды дәйексіздігіне күмән келтіру;

- өз бетінше іздеу қызметін ынталандыру, өз бетімен білім алу және өзін-өзі ұйымдастыру тетіктерін іске қосу.

«Оқу және жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясы оқу мәдениетін дамытады және мына қасиеттерді қалыптастырады:

- ақпарат көздеріне бағдарлана білу;
- әр түрлі оқу стратегияларын қолдану;
- оқығанды дұрыс түсіну;
- ақпаратты оның маңыздылығы тұрғысынан сұрыптау, аса маңызды еместерін «електен өткізу»;
- жаңа білімді сын тұрғысынан бағалау, қорытынды жасау және жалпылау.

«Оқу және жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясының базалық дидактикалық циклі: шақыру, ұғыну, рефлексия.

Шақыру кезеңінде педагог жаңа ақпаратты таныстырады, ал білім алушылар тыңдайды, жазады, талқылайды. Педагогтің қызметі білім алушыларда оқылатын мәселе бойынша бұрыннан бар білімдерді тексеруге, олардың қызметін жандандыруға, оларды одан әрі жұмысқа итермелеуге бағытталған, ал білім алушыларда бұрыннан бар білімі жандандырылады, тақырыпқа деген қызығушылықтары оянады, алдағы оқу материалын зерттеу мақсаттары айқындалады.

Ұғыну кезеңі мазмұнды кезең болып табылады, оның барысында педагогтің қызметі тақырыпқа деген қызығушылықты сақтауға, ескіні білуден

жаңаға біртіндеп ауысуға, ілгерілеуге бағытталған. Осы кезеңде білім алушылар жаңа ақпаратты алады және мәтінмен бағытталған, мағыналы жұмыс істейді, тыңдайды, жаңа ақпаратты ұғынуына қарай белгі, жазбалар жасайды. Бұл ретте «мәтін» ұғымы кеңінен түсіндіріледі: бұл оның негізгі түсінігіндегі жазбаша мәтін, педагогтың сөзі және бейнематериал.

Рефлексия кезеңінде шығармашылықпен өңдеу, талдау, зерттелген ақпаратты түсіндіру жүзеге асырылады. Педагог білім алушыларды өзгерістер, толықтырулар енгізу үшін бастапқы жазбаларға қайтарады, жаңа ақпарат негізінде шығармашылық, зерттеу немесе тәжірибелік тапсырмалар береді. Білім алушылар жаңа ақпаратты ескі ақпараттармен байланыстырады, мәтінге жеке көзқарасты қалыптастырады және оны өз мәтінінің көмегімен немесе пікірталас барысында өз позициясында белгілейді. Рефлексия кезеңінде жаңадан алынған білімді есепке ала отырып, өз түсініктерін белсенді түрде қайта ойластыру орын алады.

Жалпы алғанда, сыни ойлау – сыртқы ақпаратты адамда бар білімдермен байланыстыру процесі, нені қабылдауға болады, нені толықтыру қажет, нені қабылдамау туралы шешімдер әзірлеу.

Сыни ойлау белсенді әрекет етуге үйретеді және алынған ақпаратқа сәйкес қалай әрекет ету керектігін түсінуге көмектеседі. Сын тұрғысынан ойлау – шығармашылық ойлауды дамытудың негізі [http://zhiet.ru/uploads/docs/svedenija-o-poo/rukovodstvo/tehnolog].

Коммуникативтік оқыту негізінде қарым-қатынас мақсатында оны тиімді пайдалану кезіндегі тілді меңгеру жатыр. Оқу ортасындағы қарым-қатынас жағдайының бірнеше алғышарттары бар;

1) нақты қарым-қатынас жағдайына бағытталуы;
2) сөйлеу интенциясының пайда болуы (ниеті);
3) қарым-қатынас жағдайына сәйкес тілдік материалды құрылымдау;
4) сыныпта еркін психологиялық ахуал туғызатын педагогикалық қарым-қатынас стилі;
5) оқуды ұйымдастырудың нысандары мен әдістерін коммуникативтік тапсырмаға сәйкес келтіру.

Коммуникативтік тәсіл мұғалімнің жұмысына әсер етеді. Мұғалім ғана сыныпта еркін қарым-қатынас атмосферасын жасай алады.

Неге коммуникативтік тәсілді қолдану керек? Тілді оқытудың әдістемелік бағыты тілді оқытудың мазмұнын және одан туындайтын оқыту міндеттерін меңгерудің мақсаты болып табылады.

Коммуникативтік тәсіл тіл заңдылықтарын назарға ала отырып, қарым-қатынастың әр түрлі жағдайларында тілді пайдалануды көздейді, мұғалім мен оқушылар арасындағы белсенді қарым-қатынасты, сондай-ақ оқушылардың өздерінің өзара іс-қимылын талап етеді.

Сабақты тілді оқыту мазмұны тілдік біліктерді жетілдіріп қана қоймай, сонымен қатар ойлауды, сезімдік саланы, сондай-ақ білім алушылардың әлеуметтік іскерлігін дамыту құралы болатындай етіп ұйымдастыру керек.

3 БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҮШІН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

Коммуникативтік жағдай - сөйлеу әрекетін ынталандыратын мән-жайлар кешені. Бұл факторлар - әңгімелесушілердің өздері, олардың әлеуметтік рөлдері, қарым-қатынастары, сөйлеу тілектері, сондай-ақ жағдайдың дамуы. Жағдайдың компоненттері неғұрлым дәл анықталса, жаттығу соғұрлым тиімді болады.

Педагогтерге білім алушылардың коммуникативті дағдыларын тиімді қалыптастыру үшін жинақта **төмендегідей әдістемелік ұсыныстар ұсынылады:**

1. Ең алдымен, **оқыту үдерісінде мұғалімнің рөлін** өзгерту қажет. Педагогтың коммуникативтік қызметке қатынасы білім алушылардың қарым-қатынасына және дербестігіне жәрдемдесу арқылы көрсетілуі тиіс:

- ❖ оқу мазмұнын өз бетінше таңдау (пікірталас тақырыптары, мәтіндер),
- ❖ идеясын білдіруге және пікірін қорғауға;
- ❖ білім алушыларда топта жұптаса, бірлесіп жұмыс жасау қажеттіліктері туындайды және мүмкіндіктері бар;
- ❖ мұғалім білім алушылардың пікірлері мен қызығушылығын қолдайды.

Тиісінше ынтымақтастық білім алушылар еркін сөйлегенде, пікірлердің мазмұндық және тілдік дұрыстығына сенімді болмай, педагог пен білім алушының әріптестік қарым-қатынасын болжайды.

Бұл мұғалімнің рөлін де өзгертеді. Мұғалім енді тек ақпаратты жіберіп қана қоймайды. Мұғалім бағыт береді, ынталандырады, бастайды, қолдайды, көтермелейді, көмектеседі және шабыттандырады. Мұғалім енді тек ақпаратты жіберіп қана қоймайды. Мұғалім бағыттайды, ынталандырады, бастамашылық етеді, қолдайды, қуаттандырады, көмектеседі және шабыттандырады.

Мұғалімнің рөлінің өзгеруімен сыныптағы оқу ортасы да өзгереді . Мұғалім монологы диалогпен ауыстырылады. Оқыту оқуға айналады. Оқуға ықпал ететін оқу әдістері (рөлдік ойындар, диалог, симуляция, ақпаратты іздеу және т.б.) оқуда басым болып табылады. Оқуға қатысушылардың белсенді ынтымақтастығында болып жатқан өзгерістер:

- оқушылардың оқуға деген көзқарасы өзгереді;
- зерттеу және ойлау тәсілі әр түрлі болады;
- назар, шоғырлану қабілеті артады, жанама есте сақтау жақсарады;
- мектеп оқушыларының жеке бастамасы, қосылу белсенділігі артады;
- қауымдастық сезімі қалыптасады;
- зерделеуге ықпал ететін эмоционалды атмосфера қалыптасады;
- «жалған» қатысу жоқ;
- оқытудан тікелей пайда артады: білім алушылар түсініп, ұғына алады, меңгерілгендерді түсініп, шығармашылықпен пайдалана алады.

Педагогтар білім алушыларының тілді меңгерудегі қорқыныш әрекеттерінде балаларды қолдауға және мадақтауға жауапты.

Коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру бойынша жұмыста Швед педагогтары ұстанған келесі ережені қолдану ұсынылады:

- Талап емес, ынталандыру.
- Жаттығу емес, ойнау.
- Нұсқаулық емес, айту.
- Сынамау емес, көңілін көтеру.
- Түзету емес, сөйлесу.

2. Білім алушылар бір-бірін қолдайтын және бір-біріне меңгерілетін тілде сөйлесуге көмектесетін тілді пайдалануда **міндетті кері байланыс** қажет. Педагог білім алушы сөйлегеннен кейін ғана қателіктер мен дәлсіздіктерді көрсетуі, оның жетістіктері бойынша өз қуанышын білдіруі қажет.

Демек, мұғалім тек тіл білімін таратады, бағалайтын, тілді меңгеруді бағыттайтын, сонымен қатар тіл үйренуге ықпал ететін , кеңесші, зерттеуші, шыдамды тұлға - тілді меңгеруге қатысушы, тілді меңгерудің оң тәжірибесін қалыптастыра отырып, осы үдерісті уәжделейтін және ынталандыратын адам болып табылады.

Жаңа тілдік материалды пысықтау жаттығуларын орындау кезінде және содан кейін мұғалімнің білім алушыларға кері байланыс жасауға мүмкіндігі бар. Ол білім алушыларға айтылым әрекетін орындауға немесе қателерді түзетуге көмектесе алады. Егер мұғалім білім алушыларының жаңа құрылымдармен қиындықтары туындағанын байқаса, ол алдыңғы кезеңге қайта оралып, сөйлемнің мәнін немесе құрылымын қайта түсіндіре алады.

Жалпы топта орындалатын жаттығулар кезінде мұғалім білім алушылардың айтқанын тыңдай отырып, қателіктерді түзетеді және дереу көмек көрсете алады. Жаттығуды орындау кезінде мұғалім жаттығудың орындалу барысын бақылап, білім алушылар кездесетін қиындықтарды өздері үшін белгілейді. Егер бірнеше білім алушы бір қате жасаса, мұғалім шешім қабылдап, жаттығуды орындау барысын тоқтатып, түсіндіру жұмыстарын жүргізе алады, содан кейін білім алушылар жаттығуды орындауын жалғастыра береді.

Егер қателер жеке сипатта болса, мұғалім жаттығуды аяқтағаннан кейін қателерді түзете алады. Егер білім алушыларға өз бетінше қатені табу және түзету мүмкіндігі берілсе, ол әрқашан жақсы. Мұны іске асырудың көптеген әдістері бар.

Мысалы, ағылшын тілі сабағында мұғалім қолдың саусақтарын қолдана отырып, қатені көрсете алады (15-сурет).

Егер білім алушылар Turn right at crossroads фразасын айтса, мұғалім өзінің бес саусағын көрсете алады және әрбір саусағын көрсете отырып, бір сөзбен сөйлей алады. Бас бармақ - *take*, сұқ саусақ - *right*, ортаңғы саусақ - *at*, төртіншіге (сақина саусақ) жеткенде, мұғалім оқушыларды осы саусақты атауға шақырғандай кідіреді. Егер оқушылар crossroads сөзін айтатын болса, мұғалім

бесінші саусақты (кішкентай саусақ-шынашақты) көрсетеді.

Осылайша, оқушылар Turn right at ... crossroads сөйлемінде сөз қабылданғанын түсінеді және ол crossroads сөзінің алдында тұруы тиіс.

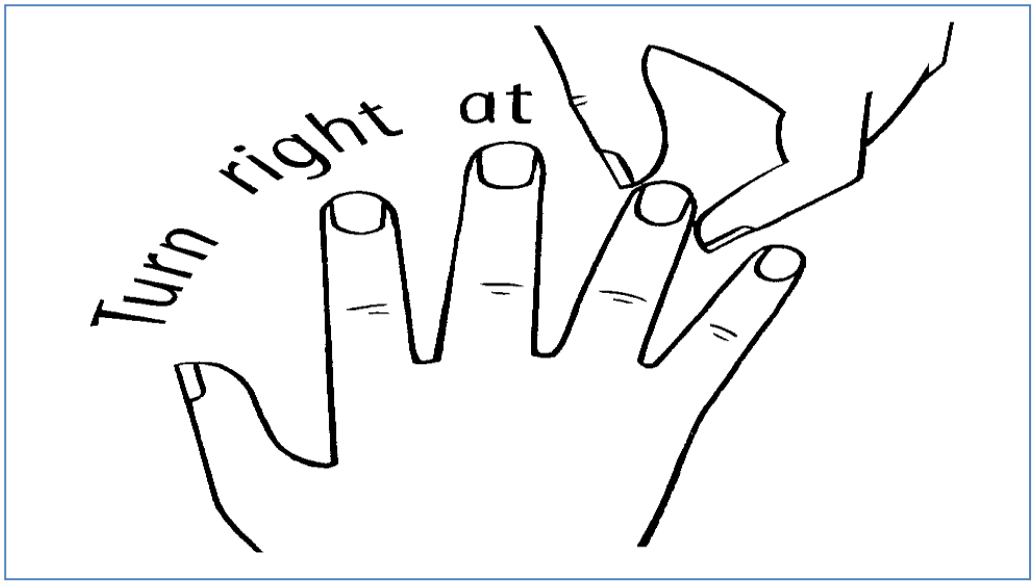

15-сурет

Мұғалім сондай-ақ оқушыларға тақтада қате ұсыныс жазып, өз қателіктерін түзеуді сұрай алады. Бұл жағдайда мұғалім анонимдік туралы есте сақтау керек және оқушылардың қайсысы қандай да бір қателік жасағанын айтпауы керек. Әйтпесе, оқушылар ағылшын тілінде сөйлеуді тоқтатып, қателесіп, барлық сыныптастар алдында күлкілі болып қалуы мүмкін.

3. Интерактивті оқу ортасы. Әрбір мұғалім білім алушылармен , сондай-ақ білім алушылармен өзара қарым-қатынаста олардың коммуникативтік қабілетіне ықпал ету үшін өзінің педагогикалық құралдарын, оқытуды ұйымдастырудың әдістері мен нысандарын бағалаған жөн.

4. Интенцияларды пайдалану.

Интенция (лат. *intentio* «ниет, ұмтылыс») - кез-келген тақырыпта ойлау, сананың бағдарлануы, сөйлеудің белгілі бір стилінде, монологиялық немесе диалогтық формада сөйлеу құруға ниет түріндегі коммуникативті ниет.

Интенция оқудың негізгі бірлігі ретінде алға қойылады. Оқытуды ұйымдастыру тұрғысынан бұл инновациялық әдіс, яғни оқу процесінің технологиясын өзгерте алатын осындай әдістер мен дидактикалық құралдарды қолдану. Мазмұны жағынан - бұл мағынадан формаға өту жолы. Қазіргі уақытта интервенциялар Еуропа және Балтық жағалауы елдерінде белсенді қолданылады.

Біз өзімізге жиі сұрақ қоямыз: бұрын не болуы керек еді, бәрі бір емес пе: жатталған сөздер немесе олардан сөйлем құрай білу? Мүмкін екеуі де бір уақытта болуы керек пе? Егер талқылау болса, бірінші кезекте, біздің алдымызда қандай міндет бар? Оқытылатын тілде қарым-қатынас жасауға үйрету. Ал кез-келген тілдік қарым-қатынастың мақсаты - белгілі бір

мазмұнды, яғни белгілі бір мағынаны білдіру. Егер бұл ауызша немесе жазбаша түрде айтылатын ой болса, айтуға болатын нәрсе болған кезде мүмкін болады. Өз ойларыңызды сөйлеуге айналдыру (сонымен қатар сұхбаттасушының сөйлеген сөзін түсіну), сіз сөйлеуге деген нақты ниетіңіз болса және сіз неге сөйлейтіндігіңізді түсінген жағдайда ғана осы ойлар мүмкін болады.

Бұл жерде ниет қажет: тек мотивация ғана емес. сөйлеушінің коммуникативті ниеті белгілі бір ойды өз тілінде, тіпті шет тілінде де айтуға ынталандырады.

Интенция (ниет) сізге **НЕ** айту керектігін, **КІМГЕ** және **НЕ ҮШІН** екенін анықтауға мүмкіндік береді. Байланыс ниетсіз мүмкін бе? Бұрын дәстүрлі сабақ аясында біз оқушыларды коммуникативтік ниетсіз сөйлеуге мәжбүрлейтінбіз, білім алушылар сөздерді жаттап, оларды аударып, сөздіктерге жазатын. Ал бұдан не шықты? Біз талап қоюды тоқтатқаннан кейін оқушы сөйлесуді тоқтатты, өйткені ол біздің ойымызды өз сөзімізбен жеткізді. Ал өз ойлары пайда болу үшін оны оқушының қандай да бір сөйлеу әрекетін жасауға ниеті пайда болған жағдайда қою керек. Сонда бұл оның ойы болады және ол оларды өз сөздеріне келтіре алады. Ал біздің міндетіміз - оған қандай форманы қолдану, қандай ұсыныстарды пайдалану керектігіне көмектесу.

Интенция - бұл сөйлеудің бастапқы негізі: бір жағынан – пікірге алғышарттар, екінші жағынан - бұл пікір құрылатын база. Демек, оқытудың барлық кезеңдерінде интенция жетекші орын алады және үнемі мұғалімнің назарында болады. Мәтінде, сөйлеу жағдайында оны сұрақтардың көмегімен анықтау оңай және бұл ретте терминді пайдаланудың ешқандай қажеттілігі жоқ. Мысалы: - *Біз не үшін комплименттерді айтамыз?* (Алайда бұл жағымды.) Мұндай сұрақтардың міндеті - интенцияны табу, көру, өйткені егер интенция түсінікті болса, сөйлеу әрекеті қандай болуы керек екендігі түсінікті болады.

Ниет лексикалық материалда жүзеге асып, олардың грамматикалық құрылымы кеңейеді. Бұл ниет:

- қалай мақтауға болады,
- қайда, қай жаққа, қайдан - деп, қалай айтуға болады?
- қашан, қанша - деп, қалай айтуға болады?
- мен не істедім - деп, қалай айтуға болады?
- қалай сұрақ қоюға болады?
- қалай салыстыруға және бағалауға болады?
- қалай кеңес беруге болады?
- әңгімелесушіні қалай сендіруге болады?
- әңгімені қалай жүргізуге болады?

Интенцияны пайдалану тиімділігі - бұл:

✓ жұмысқа дейін мұғалім коммуникативті ниетті анықтауы керек::

- (сен не үшін сөйлейсің?) сұрағы болуы мүмкін;

- нұсқау (*сұхбаттасушыға оның уәдесі туралы әдепті түрде еске салу үшін сұрақ қой*);

- кеңес (*басқалардың іс-әрекеттерін жақсы бағала*) яғни, кез келген форма, бірақ міндетті түрде: алдымен интенция, содан кейін сөйлеу жұмысы.

✓ белгілі бір ниетті сөзбен жеткізе білу, яғни, білім алушылардың өз бетінше мәтінге, иллюстрацияларға, жағдайларға сұрақтар қоюы.

✓ ниет әр түрлі жағдайларда жүзеге асырылады. Жаттығулар кезінде оқушылардың назарын әр түрлі тілдік мінез-құлықтың негізінде, көркем мәтін немесе дайындалмаған балалар диалогы болсын, бір ниет жатыр. Басқаша айтқанда, интенция бір мезгілде әмбебап және бірегей.

Егер педагог қосымша тапсырмалар ойлап табу керек болса, әр түрлі сөйлеу мүмкіндіктерін ұсынатын әлеуметтік рөлдерді, лексика-грамматикалық безендіруді таңдау қажет. Педагог бір емес, бірнеше дұрыс жауап беретін сұрақтарды қоюға тырысуы керек. Бұл білім алушыларға басты түсінуге көмектеседі: біздің ниетіміз – тұрақты, ал оның сөйлеу өрнегі өмірдің өзі сияқты алуан түрлі.

✓ әр ниеттің негізгі ойда бейнеленген өзіндік ерекше көрінісі болады.

✓ әдістемелік ұсыныстар ретінде біз жоғарыдағы интенцияларды бөлек қарастырамыз:

1. **«Қалай сұрақ қою керек»** интенциясында сұрақ не үшін қойылады деген ой маңызды, содан кейін оны тұжырымдау керек. Жауап болжанған жерде сұрақтың мазмұны оның мақсатына тікелей байланысты. Бұл мақсаттар әр түрлі болуы мүмкін: біз нақты ақпарат алуды қалаймыз, мүмкін – жаңа нәрсе білу, кейде-сұхбаттасушының ниетін анықтау, ал кейде – бірдеңені нақтылау; біз қандай да бір қорытынды жасау немесе өз пікірімізді бекіту үшін жиі сұраймыз және т. б. Әр жолы бұл әр түрлі болады, құрылымында олар тек екі түрге ие: сұраулы сөзбен немесе онсыз.

2. **«Қалай мақтауға болады»** интенциясында білім алушыларға тек мадақтау мен комплимент арасындағы айырмашылықты көрсету қажет, оларды жақсы, әдемі, табысты емес, өз айналасындағыларын байқап, шын жүректен қуануға үйрету керек, яғни бұл туралы қарапайым және дәл айта білу керек. Өйткені, комплимент айту - бұл жай ғана дауыстап ойлау.

3. **«Қалай кеңес беру керек»** интенциясымен жұмыс істегенде оқушыларға кеңес әрқашан шынайы және мейірімді болуы керек деген ойды жеткізу маңызды.

4. **«Қайда, қай жаққа, қайдан дегенді, қалай айтуға болады»** деген сөйлеушінің кез-келген кезеңінде мағынаны білдіруге ниетін білдіреді. Аталған интенция негізінде пікір жасай білу мәтінмен, иллюстрациялармен жұмыс істеу кезінде, диалогта және сөйлеу қызметінің басқа да түрлерінде үнемі талап етіледі. Бұл қабілет мұқият өңделуі керек.

5. Әр түрлі уақыт кесінділерін: сағат пен минут, апта күндері, жыл мезгілдері, тұтас дәуірлер, нақты күндер мен әрекет ету уақытына белгісіз нұсқауларды (әлдеқашан, кейде, мамырда) білдіретін конструкцияларда іске асырылатын қарым-қатынас пен интенцияда «қашан қалай айтайын» деген мағынада маңызды емес. Уақытша мәндер білім алушыға кез- келген пікірде қажет, ал сөйлеу кезінде өзінің көзқарасын анықтау, өткен дәуірден өткенге

оралу немесе өткен дәуірден болашаққа өту қажеттілігі осы сөздің тірі мағынасында ғана емес, сонымен қатар философиялық және грамматикалық санат ретінде уақытты түсінуге көмектеседі.

6. **«Мен не істеп жатқанымды қалай айту керек»** интенциясы – базалық: *қашан және қайда?* ол кез келген тақырыпқа және кез келген жағдайда қарым-қатынасты алдын ала анықтайды, алдыңғы екі интенциямен тығыз байланысты. **Жазда ауылда** демалдым. Қарым-қатынастағы осы интенцияның жетекші рөлі оқу жұмысының сипатын да анықтайды. Осы интенцияның көмегімен білім алушылар жетекші грамматикалық категориялардың, бірінші кезекте етістің түрі мен уақытын түсінеді.

7. **«Қалай салыстыруға және бағалауға болады»** интенциясымен екі ниет бар: бір жағынан заттардың ұқсастығы мен айырмашылықтарын іздеу, ал екінші жағынан - бұл пәнге баға бере білу, оны басқалардан бөліп алу . Екіншіден, интонация күрделі логикалық операцияларды талап етеді: салыстырар алдында заттың белгілерін табу керек, олардың ішінен қажетті және жеткіліктісін анықтау керек, бұл белгілерді белгілі бір жүйеде құрып, содан кейін осы заттың, құбылыстың және т. б. құндылығын анықтау керек. Білім алушыларды осындай операциялық әрекеттерге біртіндеп дайындау қажет. Кроме того, нельзя не обратить их внимание на многозначность слова *оценить*: ведь это и *назначить цену* (*в магазине оценили вещь*), и *получить отметку* (*знания можно оценить на 10 баллов*), и *признать чьи-либо достоинства* (*я оценил твой поступок*), и, наконец, *понять, осознать, осмыслить* (*оценить произведение*). Сонымен қатар, олардың назарын сөздің көп мағынасына аудартпауға болмайды: *өйткені бұл баға белгілеу (дүкенде затты бағалау), және белгі алу (білімді 10 баллға бағалауға болады),* және *біреудің қадір-қасиетін тану (мен сенің ісіңді бағаладым),* және, ақырында, *түсіну, қабылдау, ойлау (шығарманы бағалау).*

8. **«Әңгімелесушіні қалай сендіру керек»** интенциясы білім алушылар бұл ниетін сөйлеуге айналдырғанда, олардың дау мен жанжал арасындағы айырмашылықты анық түсінуі, өз көзқарасын сенімді қорғауға және жазалаусыз эмоциялық тұжырымдардан аулақ болуға үйренуі, дау, көзқарас, аргументтер, дәлелдер, пікір сияқты ұғымдарды меңгеруі маңызды. Бұл ұғымдарды меңгеру дауды жанжалдан ажыратуға, өз ниетін анықтауға көмектеседі. Жанжалдардың мақсаты - кез-келген құралдармен (тіпті айқайлап немесе жұдырықпен) тыңдамай және ешқандай қарсылықты қабылдамай, өзінің әділдігін дәлелдеу. Даудың мақсаты- сұхбаттасушының пікірін білу, оны өз көзқарасының дұрыстығына сендіру және нәтижесінде проблеманың барлық үшін қолайлы шешімін табу.

9. «**Әңгіме қалай жүргізу керек»** соңғы түйсігі осының бәрін қорытады. Оны жүзеге асыру үшін сұрақтар қойып, кеңес беріп, мақтап, баға беріп, айта білу керек. Егер оқушылар әңгімелесу мақсатын нақты елестетсе – ақыл-оймен, сезімдермен алмасу, қандай да бір мәселені талқылау үшін нақты сөйлеу әрекеттеріне осы күрделі интонацияны айналдыруды үйрету оңай болады. Бұл оларға әңгіме мен диалогты шатастырмауға көмектеседі. Әңгіме –

баяу сөйлесу, ол үшін уақыт пен орын қажет, ең бастысы - ортақ, барлық тақырып пен белгілі бір мақсат. Өз кезегінде диалог жүгіруде де өтуі мүмкін, онда мақсат әрдайым бақыланбайды, тек тақырып қана бар, кейде ол ештеңе туралы болмауы мүмкін. Егер білім алушы әңгіме жүргізе білсе, онда ол ең бастысы қарым-қатынас жасау үшін өз ойын тыңдау ғана емес, сондай-ақ, әсіресе, өз әңгімелесушісін түсіну керек.

5. Грамматикалық модельді пайдалану өзінің коммуникативтік ниетін нақты сөйлеу әрекетіне аударуға көмектеседі. Модельдің мүмкіндіктері сөйлемдердің типтік мәндерін жеткізе алу қабілеті – бұл қарым-қатынасты мағынадан формаға үйретудің ең қысқа жолы. Грамматикалық модельдердің негізі - сұраулы сөйлемдер. Бұл ұсыныстар бізге қажетті ақпаратты алуға көмектеседі. Олардың синтаксистік құрылымы әртүрлі.

- Сұраулы сөздерсіз сұраулы сөйлемдерде грамматикалық ресімдеу құралдары әңгіме сияқты бірдей, бірақ сөйлем соңында сұрақ белгісі сұрақтың мағынасына байланысты сөзде тонды арттыру басқа интонацияны анықтайды: Мысалы: *Азамат оқушы ма? Сіз мұғалімсіз бе? Анам қалаға барады? Сен мәтінді оқыдың?*
- Сыпайылық немесе сұрақтың жұмсаруын білдіретін **ма** және **жоқ** бөлшектермен құрылған сұрақ ұсыныстары: *Шай ішуді қалайсыз ба? Газеттерді оқыдыңыз ба?*
- Сұрақ сөзі бар ұсыныстар әңгімелесушіні сөйлеушіні қызықтыратын ой айтуға итермелейді.

Педагог нақты үлгі бойынша ұсыныстар жасауды үйреткен кезде, басты ұсыныстан қосымша ұсынысқа дейін мәселені пайдалану қажет. Ол әрқашан ойдың дамуы қай бағытта жалғасатынын көрсетеді және өз пікірін жасау үшін «ақыл» бола алады . Бұл әрқашан ойдың дамуы қай бағытта жалғасатынын көрсетеді және сіздің жеке ойыңызды құруға «кеңес» бола алады.

6. Алты тілдік деңгей негізінде құрылған білім алушылардың өзін-өзі бағалау құралы ретінде **иллюстративті дескрипторларды пайдалану** (2-кесте). Осы кестенің көмегімен оқушылар өздерінің тілдік біліктерін анықтай алады. «Мен істей аламын» типті дескрипторлар интерактивті қызмет түрлерін қабылдауды және сөйлеудің туындауын сондай-ақ, коммуникативтік қызмет процесінде пайдаланылатын кейбір стратегияларды сипаттау үшін қолданылады. Стратегиялар оқушының ресурстары (құзыреттілігі) және оның көмегімен не істей алатынын байланыстырушы буын ретінде түсініледі (коммуникативтік қызмет).

2- кесте. Дескрипторлар білім алушының өзін-өзі бағалау құралы ретінде

		AI	A2	B1	B2	Cl	C2
Түсіну	**Тыңдау**	Мен күнделікті қарым-қатынас жағдайларында, Менің отбасым мен жақын маңдағы ортада сөйлескен кезде, жеке таныс сөздерді және өте қарапайым сөз тіркестерін түсінемін.	Мен үшін маңызды тақырыптарға қатысты (мысалы, өзіңіз және өз отбасыңыз туралы, сатып алулар туралы, тұратын жері туралы, жұмысы туралы негізгі ақпарат) сөз тіркестерін және ең көп қолданылатын сөздерді түсінемін. Мен қарапайым, нақты айтылған және көлемі жағынан шағын хабарламаларда және хабарландыруларда не туралы әңгіме болып жатқанын түсінемін.	Мен жұмыста, мектепте, демалыста және т. б. маған белгілі тақырыптарға әдеби норма шегінде нақты айтылған пікірлердің негізгі ережелерін түсінемін. Көптеген радио және теледидар бағдарламаларында ағымдағы оқиғалар туралы, сондай-ақ жеке немесе кәсіби мүдделеріме қатысты бағдарламалар туралы не айтылатынын түсінемін. Сөйлеушілердің сөзі анық және салыстырмалы түрде баяу болуы керек.	Мен толық баяндамалар мен лекцияларды және оларда қамтылған күрделі дәлелдерді, егер бұл баяндамалардың тақырыбы маған жеткілікті таныс болса, түсінемін. Мен ағымдағы оқиғалар туралы барлық жаңалықтар мен репортаждарды түсінемін. Мен көптеген фильмдердің мазмұнын, егер олардың кейіпкерлері әдеби тілде сөйлесе, түсінемін.	Мен толық хабарларды, тіпті олар анық емес логикалық құрылымы және жеткіліксіз мағыналық байланысы бар болса да түсінемін. Мен барлық теледидар бағдарламалары мен фильмдерін еркін түсінемін.	Мен тікелей немесе жанама қарым-қатынас кезінде кез келген сөйлесу сөзін еркін түсінемін. Мен оны айтудың жеке ерекшеліктеріне үйрену мүмкіндігі бар болса, тез қарқынмен сөйлейтін тіл тасымалдаушысының сөзін еркін түсінемін.

	Оқу	Мен таныс атауларды, сөздерді, сондай-ақ хабарландыруларда, плакаттарда немесе каталогтарда өте қарапайым ұсыныстарды түсінемін .	Мен өте қысқа қарапайым мәтіндерді түсінемін. Мен күнделікті қарым-қатынастың қарапайым мәтіндерінде: жарнамаларда, проспектілерде, мәзірде, кестелерде нақты, оңай болжанатын ақпаратты таба аламын. Мен жеке сипаттағы қарапайым хаттарды түсінемін.	Мен күнделікті және кәсіби қарым-қатынастың жиілік тілдік материалында жасалған мәтіндерді түсінемін. Мен жеке сипаттағы хаттардағы оқиғалардың, сезімдердің, ниеттердің сипаттамасын түсінемін.	Мен авторлары ерекше позицияны алатын немесе ерекше көзқарас білдіретін қазіргі заманғы мәселелер бойынша мақалалар мен баяндамаларды түсінемін.Мен қазіргі заманғы көркем прозаны түсінемін.	Үлкен күрделі көркем емес және әдеби мәтіндерді, олардың стилистикалық ерекшеліктерін түсінемін. Сондай-ақ арнайы мақалалар мен үлкен көлемді техникалық нұсқауларды, тіпті егер олар менің қызметімнің аясына қатысы болмаса да түсінемін.	Мен мәтіндердің барлық түрлерін, соның ішінде абстрактілі сипаттағы, композициялық немесе тілдік жағынан күрделі мәтіндерді : нұсқауларды, арнайы мақалаларды және көркем шығармаларды еркін түсінемін.
А	**Диалог**	Егер сұхбаттасушым менің өтінішім бойынша өз пікірін баяу қарқынмен қайталаса немесе оны қайта сөз етсе, сондай-ақ мен айтуға тырысатын нәрсені тұжырымдауға көмектессе, диалогқа қатыса аламын. Мен қарапайым сұрақтар қойып, оларға өзіме таныс немесе маған	Мен таныс қызмет түрлері мен тақырыптар шеңберінде тікелей ақпарат алмасуды талап ететін қарапайым әдеттегі жағдайларда сөйлесе аламын . Мен тұрмыстық тақырыптарға өте қысқа сөйлесуді қолдай аламын, дегенмен, өздігінше сөйлесуді жүргізу үшін жеткілікті түсінбеймін.	Мен оқып жатқан елде болған кезімде пайда болатын көптеген жағдайларда сөйлесе аламын. Алдын ала дайындықсыз мен өзіме таныс / қызықты тақырып бойынша диалогтарға қатыса аламын.	Мен дайындалмай оқылатын тілді тасымалдаушылармен диалогқа өте еркін қатыса аламын . Мен таныс мәселе бойынша пікірталасқа белсене қатысып, өз көзқарасымды дәлелдеп, қорғай аламын .	Мен сөздерді таңдау барысында қиындықтарға тап болмай, өз ойларымды өздігінен және еркін айта аламын.Менің сөзім тілдік құралдардың алуан түрлілігімен және кәсіби және күнделікті қарым-қатынас жағдайларында оларды қолданудың дәлдігімен ерекшеленеді . Мен өз ойымды дәл	Я могу свободно участвовать в любом разговоре или дискуссии, владею разнообразными идиоматическими и разговорными выражениями. Я бегло высказываюсь и умею выражать любые оттенки значения. Если у меня возникают трудности в использовании языковых средств, я

		қызықты тақырыптар аясында жауап бере аламын.				тұжырымдап, өз пікірімді білдіре аламын, сондай-ақ кез келген сұхбатты белсенді түрде қолдай аламын.	умею быстро и незаметно для окружающих перефразировать свое высказывание.
	Монолог	Қарапайым тіркестер мен сөйлемдерді қолдана отырып, мен тұратын жер туралы және мен білетін адамдар туралы айта аламын.	Мен қарапайым тіркестер мен сөйлемдерді қолдана отырып, менің отбасым және басқа адамдар туралы, өмір сүру шарттары, оқуы, қазіргі немесе бұрынғы жұмысы туралы айта аламын.	Мен өзімнің жеке әсерлерім, оқиғаларым туралы қарапайым, дәйекті тұжырымдар жасай аламын, арманым, үміттер мен тілектерім туралы сөйлесе аламын. Мен өз көзқарастарымды қысқаша негіздеп, түсіндіре аламын. Мен кітаптың немесе фильмнің тарихын айтып немесе сюжетін жазып, оған өз көзқарасымды білдіре аламын.	Мені қызықтыратын сұрақтардың кең ауқымы бойынша түсінікті және жан-жақты айта аламын. Мен «қолдаймын» және «қарсымын» деген барлық дәлелдерді айта отырып, өзекті мәселе бойынша өз көзқарасымды түсіндіре аламын.	Мен күрделі тақырыптарды түсінікті және егжей- тегжейлі баяндай аламын, біртұтас құрамдас бөліктерге біріктіре аламын, жекелеген жағдайларды дамытып, тиісті қорытынды жасай аламын.	Я умею бегло свободно и аргументированно высказываться, используя соответствующие языковые средства в зависимости от ситуации. Я умею логически построить свое сообщение таким образом, чтобы привлечь внимание слушателей и помочь им отметить и запомнить наиболее важные положения.
Письмо	**Письмо**	Мен қарапайым ашық хаттарды (мысалы, мейраммен құттықтау) жаза аламын, формулярларды толтырып, өз тегімді,	Мен қарапайым қысқа жазбалар мен хабарларды жаза аламын . Мен жеке сипаттағы қарапайым хатты жаза аламын (мысалы, біреуге	Мен өзіме таныс немесе қызықты тақырыптар бойынша қарапайым, келісілген мәтіндер жаза аламын. Мен жеке сипаттағы хаттар жаза аламын, оларға өзімнің	Мені қызықтыратын көптеген сұрақтар бойынша түсінікті толық хабарлама жаза аламын. Мен эссе немесе баяндамалар жаза аламын ,	Мен өз ойларымды жазбаша түрде анық, қисынды жеткізе аламын және өз көзқарастарымды жан-жақты жариялаймын. Мен хаттарды,	Я умею логично и последовательно выражать свои мысли в письменной форме, используя при этом необходимые языковые средства. Я умею

		ұлтым, мекен-жайымды қонақ үйдегі тіркеу парағына енгізе аламын.	бірдеңе үшін алғыс білдіру).	жеке тәжірибем мен әсерлерім туралы айта аламын.	сұрақтарды баяндай аламын, «қолдаймын» немесе «қарсы» деген көзқарасты дәлелдей аламын. Мен үшін аса маңызды оқиғалар мен әсерлерді бөліп, хат жаза аламын.	шығармаларды, баяндамаларды күрделі мәселелерді егжей-тегжейлі баяндай аламын. Мен болжамды адресатқа сәйкес тілдік стильді қолдана аламын.	писать сложные письма, отчеты, доклады или статьи, которые имеют четкую логическую структуру, помогающую адресату отметить и запомнить наиболее важные моменты. Я умею писать резюме и рецензии.

7. Коммуникативтік құзыреттіліктің жекелеген аспектілері негізінде білім алушылардың тілдік мінез-құлқын бағалау

Педагог 3-кестеде көрсетілген коммуникацияның жекелеген өлшемдері негізінде білім алушылардың тілдік құзыреттерін анықтайды.

3- кесте. Айтылымды бағалау

	Диапазоны	Дәлдігі	Жылдамдығы	Өзара әрекеттесу	Байланыс
C2	Мәндік реңктерді дәл жеткізу, мағыналық екпін, түсініксіздікті жою үшін әр түрлі тілдік формалардың көмегімен ой тұжырымдау арқылы икемділікті көрсетеді. Сондай-ақ ол идиомалық және ауызекі сөйлемдерді еркін меңгерген.	Күрделі грамматикалық құрылымдардың дұрыстығын үнемі бақылауды жүзеге асырады, тіпті бұл жағдайда кейінгі пікірлерді жоспарлауға, әңгімелесушілердің реакциясына көңіл бөлінеді.	Сөйлеу ұстанымдарына сәйкес ұзақ кездейсоқ пікірлерге қабілетті; әңгімелесуші үшін іс жүзінде көрінбейтін қиын жерлерден қашады немесе айналып өтеді .	Сондай-ақ, бейвербальды және интонациялық сигналдарды түсініп, іс жүзінде қиындықсыз тез және шебер араласады. Бұрын талқыланған ақпаратқа немесе басқа қатысушыларға және т. б. белгілі болуы тиіс ақпаратқа сілтеме жасай отырып, қажетті сәтте қиындықсыз әңгімелесуге тең құқықты қатыса алады.	Әр түрлі ұйымдық құрылымдарды, қызметтік бөліктерді және басқа да байланыс құралдарын дұрыс және толық пайдалана отырып, байланысқан және ұйымдастырылған сөйлесуді құра алады.
Cl	Сөйлеу мазмұнын таңдауда өзін шектемей, түсінікті, еркін және тиісті стиль аясында көптеген тақырыптарға (жалпы, кәсіби, күнделікті) өз ой-пікірлерін білдіруге мүмкіндік беретін тілдік құралдардың кең спектрін	Үнемі грамматикалық дұрыстықтың жоғары деңгейін қолдайды; қателер сирек, іс жүзінде байқалмайды және пайда болған кезде дереу түзетіледі.	Іс жүзінде күш-жігерсіз жүгіртпе пікірлерге қабілетті. Сөйлесу үшін таныс емес тақырып күрделі жағдайында ғана тегіс, табиғи сөйлеуі баяу болуы мүмкін.	Дискурсты жүргізу құралдарының кең арсеналынан лайықты сөйлемді таңдап алып, сөз алу, сөйлеушінің ұстанымын сақтау немесе тақырыпты талқылауды жалғастыра отырып, өз репликасын сұхбаттасушылардың репликаларымен	Ұйымдық құрылымдарды, қызметтік бөліктерді және басқа да байланыс құралдарын сенімді меңгеруін көрсететін, ашық, үзілмейтін кідірістер, дұрыс ұйымдастырылған пікір жасай

	меңгерген.			шебер байланыстыру үшін оны өз сөзінің басында қолдана алады.	алады.
B2	Бірдеңені сипаттауға, жалпы мәселелер бойынша дұрыс сөйлемді анық іздеусіз көзқарас білдіруге мүмкіндік беретін жеткілікті сөздік қоры бар . Кейбір күрделі синтаксистік құрылымдарды қолдана алады.	Грамматикалық дұрыс бақылаудың жоғары деңгейін көрсетеді. Түсініспеушілік ке әкелуі мүмкін қателерді жасамайды және өз қателіктерінің көпшілігін түзете алады .	Ол белгілі бір уақыт кезеңі туралы мәлімдемелерді өте жылдам қарқынмен жасай алады. Өрнектерді немесе тілдік құрылымдарды іріктеу кезінде ауытқуларды көрсете алады, бірақ сөйлеуде айтарлықтай ұзақ үзіліс аз.	Ол әңгіме бастай алады, сөйлесуді өз уақытында бастайды және сөйлесуді аяқтай алады, бірақ кейде бұл әрекеттер белгілі бір ұсақтықпен сипатталады. Танымал тақырыптағы әңгімеге қатыса отырып, басқаларды қатысуға шақырады және оның тақырыпты түсінетіндігін растайды, т.б.	Жекелеген пікірлерді бірыңғай мәтінге қосу үшін байланыс құралдарының шектеулі санын пайдалана алады. Сонымен бірге, әңгімеде тұтастай алғанда жеке бір тақырыптан екінші тақырыпқа «секірулер» байқалады.
Bl	Әңгімелесуге қатысу үшін жеткілікті тіл білімі бар; сөздік қоры отбасы, хобби, әуестену, жұмыс, саяхат және ағымдағы оқиғалар сияқты тақырыптар бойынша кейбір кідірістер мен сипаттама сөйлемдерін түсіндіруге мүмкіндік береді.	Таныс, үнемі болып жатқан жағдайлармен байланысты конструкциялар дың жиынтығын жеткілікті ұқыптылықпен пайдаланады.	Грамматикалық және лексикалық құралдарды іздеу үшін кідірістер, әсіресе едәуір ұзақтықтағы сөздерде байқалатынына қарамастан, түсінікті болуы мүмкін.	Егер талқылау тақырыбы таныс болса немесе жеке маңызды болса, әңгімені бірден бастауға, қолдауға және аяқтауға болады. Алдыңғы репликаларды қайталай отырып, осылайша өзінің түсінігін көрсетеді .	Бірнеше элементтерден тұратын сызықтық мәтінге бірнеше қысқа қарапайым сөйлемдерді байланыстыра алады.

A2	Қарапайым күнделікті жағдайларда шектеулі ақпаратты беру үшін зерттелген конструкциялары бар қарапайым синтаксистік құрылымдарды, сөз тіркестерін және стандартты айналымдарды қолданады.	Кейбір қарапайым құрылымдарды дұрыс қолданады,бірақ әлі де жүйелі түрде қарапайым қателер жасайды.	Өз ойын өте қысқа сөйлемдермен білдіруі мүмкін, бірақ үзіліс, өзін-өзі түзету және сөйлемді қайта қалыптастыру тікелей көзге түседі.	Сұрақтарға және қарапайым пікірлерге де жауап бере алады. Ол әңгімелесушінің ойына әлі де ілесіп келе жатқанын көрсете алады, бірақ оны өз бетінше жеткіліксіз түсінеді.	Ол «және», «бірақ», «себебі» сияқты қарапайым одақтардың көмегімен сөздер тобын байланыстыра алады.
Al	Өзі туралы мәліметтерді баяндау үшін және нақты жеке жағдайларды сипаттау үшін қызмет ететін сөздер мен сөз тіркестерінің өте шектеулі қорын меңгерген.	Жатталған бірнеше қарапайым грамматикалық және синтаксистік құрылымды пайдалануды шектеулі бақылайды.	Көбінесе үйреншікті бірліктерден құралған жекелеген сөздерді айту өте қысқа болуы мүмкін. Дұрыс сөйлемді іздеу, аздаған таныс сөздерді айту, қателерді түзету үшін көп үзіліс жасайды.	Жеке сипаттағы сұрақтар қойып, өзі туралы айта алады. Сұхбаттасушының сөздеріне қарапайым жауап бере алады, бірақ жалпы қарым-қатынас қателіктердің қайталануына, және түзетілуіне байланысты болады.	«Және», «содан кейін» сияқты біріздділікті білдіретін қарапайым шылаулардың көмегімен сөздер мен сөздер тобын байланыстыра алады.

Бұл дескрипторлар жиынтығы жан-жақты болмаса да, шкалалар тек екінші және үшінші тілдерді оқытумен байланысты болса да, жалпы ол мыналармен сипатталады:

• **икемді.** Дескрипторлардың бір жиынтығы ірі «шартты деңгейлер» түрінде, сондай-ақ ұсақ «педагогикалық деңгейлер» түрінде ұсынылуы мүмкін.
• мазмұны тұрғысынан **байланысты.** Әр түрлі дескрипторлардың құрамына кіретін ұқсас немесе элементтер маңыздылық дәрежесі бойынша (масштабтағы орналасуы бойынша) өте ұқсас болды.

8. «Коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру» және «коммуникативтік дағдыларды жетілдіру» екі мақсаттарды көздейтін **функционалдық-мағыналық кестелермен жұмыс істеу технологиясы.**

Функционалдық-мағыналық кестелерді екі сабақта қолдану мысалдарын келтіреміз , олар әрі қарай схемалық түрде берілген.

1-САБАҚ

Сабақ мұғалімнің кіріспе сөзінен басталады: *«Айтыңызшы, бос уақытыңыз бар ма? Сіз оны жақсы өткізесіз деп үміттенемін. Бос уақытты жақсы өткізу деген нені білдіреді? Өйткені әркім бұл мәселені әр түрлі жолмен шешеді. Өмірде бұл қалай болатынына қараңыз және бос уақытты қалай өткізетіндігіңіз туралы ойланыңыз»*.

Білім алушылар төрт минуттық «Сіздің бос уақытыңыз» сериясын тамашалайды. Бұл білім алушылардың уақытын қалай өткізуді, көшеде жүруді білмейтін, жолаушыларды аралап, соңында бұзақылық әрекеттерді жасайтын білім алушыларды (Виктор, Катя, Николий), және басқа да білім алушылар қалай бос уақытын қызықты өткізетінін, түрлі үйірмелерге баратынын, спортпен шұғылданатынын және т.б. (Наташа, Вадим).Фильмнен кейін FST-1 ұсынылады. Жұмыс қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыруға негізделген.

Қабылдау-имитация.

Мұғалім бірінші сұрақ қояды: "Вадим, Виктор, Наташа, Коли үшін бос уақыт дегеніміз не?"және осы мәселе бойынша олардың ойына сәйкес келетін бірінші топтағы сөздерді таңдауды ұсынады. Бір мезгілде бес секундқа дейінгі аралықпен кезектесіп, сөздердің магнитофондық жазбасы қосылады. Лексикалық бірліктер сұрақ, дәлірек айтқанда, болжамды түрде естіледі. Сол арқылы диктор дұрыс айтып қана қоймай, шартты қарым-қатынас жасайды. Соның арқасында білім алушылар сөздердің топтамасына қарап, диктордың соңынан лексикалық бірліктерді қайталайды және сол жерде соны айтқысы келді ме деп ойланады, мысалы: Диктор: ойын-сауық уақыты ма? Білім алушы: ойын-сауық уақыты ма? Жоқ, ойын-сауық уақыты емес. Менің ойымша, бұл уақыт ойын-сауық үшін емес.

Белгілеу.

Бұл кезең бағытты болжамдайды, бірақ шындық объектілердің тәуелсіз атауын қамтиды: білім алушылар қажетті таңдалған сөздерді қолдана отырып, проблема туралы өз пікірлерін ашық айтады. Ешқандай жағдайда оқырмандарға оқуға рұқсат берілмеуі керек, оның орнына оларды «Оқыңыз және айтыңыз» әдісіне дағдыландыру қажет.

Білім алушылар өз ойларын білдіргенде белгілі бір сөздерді таңдайды, бірақ олар тек осы сөздерді меңгеру қажет деп ойламау тиіс. Бірінші кезеңдегіндей әрбір оқушы сөйлегенде барлық сөздерді қолдануы тиіс. Сонымен қатар оларды қарым- қатынаста, басқа оқушылардың репликаларын бағалауға тарту керек, ол үшін кестенің бірінші бағанында бірнеше клише берілген (4-кесте ФМК-1).

.

4-кесте Функционалды- мағыналы кесте – 1(ФМК -1)

Сіздің ойыңыз?	**(ана тілінде гі сөздер)**	**Бос уақыт деген нені білдіреді ?**	**Сіздің хоббиіңіз ге не жатады?**	**Бос уақыт ы-ңызды қалай өткізе-сіз?**	**Бос уақыт-ты қалай өткізу керек?**	**Бұл неге байланы с-ты?**	**Кім бола-сың...?**
...айтты, не... Мен келісемін ...	……... ……... ……...	Ойын-сауық үшін уақыт Суреттер (театр, кино-театр)	Марқа-ларды жинау Сурет (марка-лар, открыт-калар, этикет-калар)	Орынды ы	Босқа өткізбеу	Сурет. *(ақша) Белгіге байланыс ты*	Сурет. (ғалым) Ғалым-дарға
... ойлайды, не... Мен келісе алмаймы н...	……... ……... ……...	Сабақтан бос уақыт	хобби емес	Уақыт-ты бөлу	сурет. (кітапхана да) Білімдерін тереңдету	Тәрбиеге байланыс ты	Бұзақы-ларға
... ойлайды, не... Менің ойымша...	……... ……... ……...	Көшеде теңселу	Бостан бос жүру-шілік	Уақытт ы жоғалт у	Не істегін келсе, соңы істеу	Көңілге байланыс ты	Сурет. (құрылысшы) Құрылысшы мен
... дұрыс. Мен осылай ойлай-мын, не...	……... ……... ……...	Өзін өзі жетілдір уге берілген уақыт	Фотогра-фиялау. *Сурет* (фотоап-парат)	Қызық	Тапсырма-ларды орындау	тәртіпсіз дік	Қоғамның пайдалы мүшесі
... қателеседі. Менің ойымша, не...	……... ……... ……...	Серуен-деу үшін уақыт	Телеарнан ы қарау Сурет. (бала теледидар ды қарайды)	Көңіл-сіз	Өзіңе пайдалы	Ынтасын а байланыс ты	Нағыз адам

- Менің досым: «Вадим үшін бос уақыт - бұл көшеде серуендеу» - деп айтты. Мен келіспеймін, менің ойымша, ол үшін бос уақыт - демалыс. Белгілеу сатысында сөздің ұсынылуымен, мақсатымен ассоциативтік қатынастар нығаяды, сөз шақыру әрекеті дамиды.

Құрамдастырылған.

Жұмыс ФМК 2-кесте бойынша жүреді (5-кесте). Біріншіден, бұл жерде кіріктірілген сөздер берілген. Екіншіден, олар бірнеше рет топтастырылған. Өзінің функционалдық бағыты бойынша жаңа сөздер топтары өзгермелі сөйлеу міндеттеріне сәйкес келеді. Оқушыларға сөйлеу міндеттері бойынша сөздердің орналасуымен танысуға бір минут беру керек: бағалау, дәлелдеу, теріске шығару және т. б.

Бұл кезеңде әр түрлі топтардан сөздерді біріктіруге мүмкіндік беретін жаттығулар қолданылады, мысалы:

а) " Бос уақытты Коля қалай өткізеді? Бағалаңыз".

Тірек ретінде үшінші бағанадан сөздерді, сондай-ақ тапсырмадан сөз бастауды қолдануға болады. "Түсіндіріңіз...»;

б) "Өз көзқарасыңызды негіздеңіз". - Болашақта Вадим кім бола алады?

-Менің ойымша, ол жатыпішер болуы мүмкін. Оны ештеңе қызықтырмайды. Ештеңемен айналыспайды. Оның тіпті хоббиі да жоқ. Ол үшін бос уақыт- көше бойы теңселу.

ФМК 2-кесте бір минуттық дайындықтан кейін өзгеше қолданылады, оқушы, әдетте, кестеге қарамайды.

5-кесте Функционалды- мағыналы кесте – 2 (ФМК -2)

Сіздің пікіріңіз?	**Бос уақыт білдіреді...**	**Оның хоббиі...**	**Ол (уақыт өткізеді...)**	**Қа-жет...**	**Бос уақытты ұйымдастыру мынаған... байланыс-ты**	**Ол болуы мүмкін...**
Хабарлаңыз Ол үшін... Ол... Сондықтан... Шыныңда, ... Оның барлығы... Ең дұрысы...	Әр түрлі сабаұтарға уақыт ... ойын-сауық үшін	*Сурет* (значоктар) *коллекци-ялау*	Мақсатты ұғынықты	Бәрін дұрыс бөлу... Уақытты бос өткізбеу…	Жағдайға байланысты Ата-анаға байланысты	*Сурет .(ғалым)* *Жалқау* *Сурет.жүргізуші)*

Мақылдау әрқашан... Ешқашан... Тіпті... Оның уақыты... Мүлтіксіз... Сондықтан...	Көшеде серуендеу ... Үй жұмысы-нан бос жүру	*Сурет* (қыз сурет салып жатыр) Хобби жоқ	Уақытты босқа жіберіп жатыр	Білімін жетілдіру... . Танымды арттыру...	Сурет (ақша) әдет	Суреттер (құрылысшы) бұзақы
Түсіндіріңіз Мен ойлаймын... Оның хоббиі... Ол жай ғана... Ол не ... Менің ойымша ... Ол және ...	Оқуға уақыт ...сабақтан бос уақыт	Сурет. (бала футбол ойнап жатыр) әрекет-сіздік	доминоны ойнау қызықсыз	Ата-анаға көмектесу Қоғамдыө тапсыр-маны орындау	Ниетіне байланысты	Сурет (суретші) бұзақыға

Айта кету керек, кезеңдегі бөлу өте шартты, өйткені кестемен жұмыстың сипаты барлық сатыларда жинақталады. Сөздерді қолдану үдерісі бар деп айта аламыз, өйткені білім алушылардың әрекеттері (сөзді қабылдау, оның мағынасын білу, еліктеу, тақырыпты сөзбен белгілеу, сөздердің тіркесімі және оларды қолдану) орын алады, бірақ олар бөлінбеген, бірақ сөздерді қолдану, пайдалану негізінде синтезделеді.Үйде білім алушыларға мәселе туралы бірқатар мәлімдемелерді оқып, олардың ішінен басқаларға қарағанда өзіне көбірек әсер ететінін таңдап, себебін түсіндіруге тапсырма беріледі. Біз үш мәлімдеме ұсынамыз.

1) «Менің ойымша, бос уақыт дегеніміз - адам ештеңе жасамайтын уақыт». Сіз ешнәрсеге асықпайсыз, сізді ештенеге итермелемейді, осыдан артық не болуы мүмкін ... Сіз боссыз. Барлық уайымнан, жұмыстан боссыз. Қаласаңыз - күні бойы жатыңыз, қаласаңыз - серуендеңіз ...
2) «Дені сау адам үшін ештеңе жасамау - демалу емес. Мысалы, менің бос уақытым жоқ: көп оқуым керек, мектепті жақсы аяқтағым келеді. Бірақ адам бос уақытын спортқа арнауы керек деп санаймын ».
3) 3)«Меніңше, бос уақытты және жұмыс уақытын нақты ажырату мүмкін емес сияқты. Адамның жұмысы оның хоббиі болуы да мүмкін. Менің әкем - ғалым. Сондықтан ол физикадан басқа ештемемен айналыспайды. Ол физика туралы әңгіме жүргізеді немесе кітап оқиды. Ол адам жасап жатқан жұмысынан бос бола алмайды дейді».

2- САБАҚ

Осы сабақта жұмыс істеу ерекшелігі ФС-1 және ФС-2 пайдаланылмайды және оқушылардың жеке тұлғасына талқыланатын мәселелер тасымалданады (транспортталады).

Сабақ мұғалімнің бос уақыт мәселесіне қалай қарайтындығы туралы әңгімесінен басталады. Әңгіме мақсаты- меңгерілетін лексикалық бірліктерді еске салу. Сондықтан әңгімеде олардың бәрін әртүрлі тіркестерде қолданып және үй тапсырмасында ұсынылған кейбір сөздер бойынша өз пікірін айту керек. Бұл бес минуттан аспайды. Барлық қалған уақыт - бұл репродукция, қолдану кезеңі.

Өз сөзінен кейін мұғалім әңгімеге көшеді. - Ал сіздің пікіріңіз: неге бізде бос уақыт жиі жетіспейді? - мұғалім тізімдегі бірінші сұрақты қоя отырып, алдымен осы сұраққа кім дайын екендерін айтуды сұрайды. Содан кейін әрбір пункт бойынша басқа да оқушылар тартылады. Мәселенің барлық аспектілері талқыланады.Талқылау кезінде иллюстрациялық материалды қолдануға болады.

Бірінші сабақта бұл фильм-эпизодтың жеке кадрлары болуы мүмкін, екіншісінде жаңа иллюстрациялар болуы тиіс. Бұл кезеңде пікір деңгейіне тым жоғары талаптар қоюға болмайды: «сөздерін тек циклдің соңына қарай ғана еркін меңгеруі тиіс» . Оқушылар үйге тапсырма алады: сұрақтар тізімінен (олардың барлығы 15) төртеуін таңдап, көтерілген мәселелер туралы өз пікірлерін жазу. Бұл сұрақтар талқыланған мәселелермен байланысты, бірақ мәселені тереңірек қарастырып, кеңейтуі керек.

Мысалы: «Бос уақыт неге жетіспейді? Бос уақытыңды мектепте өткізе аласың ба? Біз «уақытын текке өткізетін» адамдар туралы не ойлаймыз? Және т.б. Бұл ретте игерілетін сөздердің әртүрлі үйлесімі берілген қосымша схеманы пайдалану ұсынылады (16-сурет). Ол екі мақсатқа қызмет етеді : үйлесімділікті меңгеруге көмектеседі және игерілген сөздерді қайта пайдалануға көмектеседі. Ол екінші сабақтың соңында оқушыларға берілуі мүмкін.

Өз пікіріңізді білдіріңіз! **Менің ойымша, ...** **Менің пікірімше, ...** **Мен сенімдімін, ...** **Бұған рұқсат, ...** **Бұған күмәндімін, ...** **Әлбетте, бұл ...**	**жұмыс...** **жеке...** **жоғалған...** **жіберілген...** | **жұмсау...** **қорғау...** **тарату...** **бөлу...** **табу...** **жету...** **жұмсау...** **өлтіру...** | **қалауы**	өтеді... өтті... жақындайды... аяқталады... келді... | **уақыт** | **бос уақытта** | **жинау** |	түскі ас... ұйықтау... демалыс... ойын-сауық үшін... | қамқорлықтан бос сабақтан жаттығулардан үй жұмысынан сабақтан | **айналысу** | музыкамен...

	күшті... таңқаларлық... ақымақ... кез келген... жүзеге асыру... ұстану... ескеру...	маркалар коллекциясын... белгілер... суреттер... кітапхана... бала кезден... ертеден бері... өткен жылдан бері	орыс тілімен... спортпен... сабақты бастау тастау...

16 – сурет

Жұмыстың сипатталған нұсқасы жалғыз бұл ғана емес: сәл басқаша FST, басқа жаттығулар, жұппен жұмыс, сөз тіркестерімен жұмыс істеуге арналған басқа үлестіру материалдарын қолдануға болады, бірақ жұмыстың табиғаты, оның функционалды бағыты әрқашан болуы керек.

2. Білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігінің негізгі міндеттерінің бірі ретінде **лексикалық дағдыларды қалыптастыру үшін педагогикалық тәсілдер.**

- ❖ Көрнекілікті қолдану. Көрнекілік тілді оқытудың бастапқы кезеңінде кеңінен қолданылады. Көрнекіліктің жіктелуінің бірі 3 түрді қамтиды:
  - пәндік (затты көрсету және оны);
  - бейнелеу(семантиза циялық суретті, сызбаны көрсету);
  - моторлы (іс-әрекетті көрсету және оны атау).

Түсініктеме - бұл шағын түсіндірме мәтін, оның көмегімен сөздің елтану фонына қатысты белгілер келтіріледі.

- ❖ Аударылымды пайдалану. Бұл тәсіл семантизацияланатын сөзбен белгіленген сөздерді (мысалы, жиһаз - үстел, орындық, шкаф, диван, яғни бөліктер арқылы тұтас түсінік); немесе сөзбен белгіленген түрлерге қатысты түрлік ұғымдар (мысалы, су айдыны - өзен, көл, тоған, яғни түрлер арқылы рулық ұғымды түсіндіру) білдіреді.
- ❖ Синонимдерді қолдану. Оқушыға жаңаға жақын сөз белгілі болған кезде қолданылады.
- ❖ Антонимдерді қолдану. Мүмкін, антоним оқушыларға белгілі болған жағдайда. Антонимдерді қолданудың тиімділігі антонимикалық қатынастармен байланысты сөздердің ұқсас үйлесімдік қасиеттеріне ие (маған ӨКІНІШТІ - маған КӨҢІЛДІ).
- ❖ Контексті пайдалану. Жаңа сөз осы мағынада (сөз тіркесі, сөйлем) көрсетіледі, ол оқушылардың өзі оның мәнін болжауға мүмкіндік

береді. Контекст бойынша болжау сөзді дәл түсінуді әрдайым қамтамасыз етпейтінін есте сақтаған жөн.

- Презентация - бұл оқушыларға жаңа лексикалық бірліктерді ұсыну және оларды түсіндіруді қамтитын әдістемелік процесс. Жаңа сөзді тек сөйлем құрамында енгізу керек.
- Лексикалық дағдыларды автоматтандыру сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін кешенді оқыту процесінде жаттығулар жүйесінде жүзеге асырылады.

10. Әр түрлі сабақ түрлерін ұйымдастыру бойынша ұсыныстар

Құрылым бойынша сабақтар әртүрлі болуы мүмкін:

- **Сабақ түрі П-П-П (Презентация – Практика – Қолдану): бірінші кезеңде (презентация) мұғалім нақты өмірге жақын мәнмәтінді пайдалана отырып, мүмкіндігінше жаңа тілдік құрылымдарды енгізеді.** Бұл білім алушылардың қалай және қандай жағдайларда қолданылатынын көруі үшін маңызды. Әдетте, таныстыру кезеңі фокус нысанымен аяқталады. Содан кейін тәжірибе кезеңі басталады, сол кезде оқушыларға жаңа формалармен жұмыс істеуге мүмкіндік беріледі. Соңында, үшінші кезең-қолдану кезеңі кезінде оқушылар өз бетінше сөйлеуде жаңа модельдерді пайдаланады.
- **«Коммуникативтік міндетті шешеміз»** құрылымына негізделген сабақта оқушылар мұғалімнің бақылауымен атқаратын міндетке назар аударады. Жұмыстың барысын бақылау кезінде мұғалім оқушылардың қандай білім жетіспеушілігін байқап, оларды толтырады. Содан кейін оқушылар нысан мен мазмұнға ұқсас жаңа міндетті шешуге тапсырма алады, яғни оқушылардың алған білімдерін практикада пайдалануға мүмкіндігі пайда болады. Бірінші тапсырманы орындау кезіндегі қиындықтарға тап болған оқушылар білімді толықтыру қажеттілігін түсінеді және бұл оларды жаңа материалды неғұрлым күрделі зерттеуге итермелейді.

Сабақтың тағы бір жиі қолданылатын түрі **«Тест – үйрету – тест».** Сабақ жаттығудан (тест) басталады. Жаттығуды орындағаннан кейін мұғалім жаңа материалды енгізеді, содан кейін оқушылар жаңа материалды қолданады. Соңында оқушылар жұппен немесе топтармен (тест) тағы бір тапсырманы орындайды. Сабақтың соңғы екі түрі арасындағы ортақ жаңа материалды енгізу жаттығуды орындағаннан кейін жүзеге асырылады. Айырмашылығы, ең алдымен, коммуникативтік міндет негізінде құрылған сабақ алдын ала жоспарланбаған, яғни мұғалім қандай тілдік құрылымдарды немесе лексиканы енгізу керектігін білмейді. Шешім бірінші тапсырманы орындау сапасын бағалау кезінде қабылданады. «Тест – үйрету – тест» сабағының құрылымы сабақты жоспарлау кезеңінде жаңа материалды енгізу тәсілін қарастырады.

Бұл сабақтың негізгі құрылымдық түрлері, бірақ осы модельдер негізінде жоспарланған және өткізілген сабақтар бір-бірінен өзгеше болуы мүмкін (5- кесте). Мысалы, егер мұғалім күрделі тақырыпты немесе ақпараттың үлкен көлемін енгізу қажет болса, онда сабақ кезеңдері бірнеше сабаққа созылуы

мүмкін. Мысалы, презентация кезеңі бір сабақта, ал практика және қолдану кезеңдері – басқасында/басқаларында өткізілуі мүмкін. Сонымен қатар, оқушылардың қабілетіне және жаңа материалды қабылдауына байланысты сабақтың сол немесе басқа кезеңі қайталануы мүмкін. Мысалы, егер қолдану кезеңінде оқушыларда қиындықтар туындаса, мұғалім тәжірибе кезеңіне қайта оралып, оны қайтадан өткізе алады. Қалай болғанда да сабақтың құрылымы үш негізгі кезеңнен тұрады.

5- кесте ППҚ құрылымы бойынша сабақ үлгілері

	1- мысал	**2- мысал**
Сабақтың құрылымы	П-П-Қ	П-П-Қ
Тіл фокусы	Тұжырымдамалық сұрақтар Диаграмма	Білім алушылар контекст мәнін түсінеді
Оқыту фокусы	Білім алушылардың білгенін анықтау және оларды жаңа технологияларды меңгеруге бағыттау	Білім алушыларды грамматикалық құрылымның пайда болу түрін түсінуге итермелеу
Материалдар	Карточкалар «Зигзаг» жаттығуына арналған ұсыныстары бар карточкалар»	Жаттығулар үшін карточкалар «Кім, табыңыз…» Сауалнамалар
Грамматиканы енгізу тәсілі	Драма арқылы	Оқу арқылы
Практикаға арналған жаттығулар	Хормен қайталау Тап… Айт және іздеңіз	Өзіңіз туралы ұсыныстар жаз Сауалнама жасау
Қолдануға арналған жаттығу	Драма Ойын арқылы есте сақтау	Жаңа тілдік құрылымдар практикасына арналған сауалнамаларды қолдану
Қайталау/жалпылау	Көрініске пікір жазу	Құрастырылған сауалнаманы пайдалану

11. Сабақтың ұсынылатын кезеңдері:

- **Кіріспе.** Оқушылардың бірінен кабинеттен шығып кетуін өтініп, ол қайтып келгенде тосынсый күтетіндігін айтады.
- **Контекст жасау:** Сыныптан олардың бір үлкен отбасы екенін елестетуді сұраңыз. Олар сүйікті хомяктан айырылды (суретті осы сөзді енгізу үшін қолданыңыз) және қазір оны іздеумен айналысуда. Оларды бейнелеуді сұраңыз. Оқушының қайта оралуын сұраңыз. Сабақты бастаудың бұл жолы өте қызықты және барлық оқушыларды сабақ барысына тартуға

мүмкіндік береді . Сонымен қатар, жағдай бір іс- әрекеттің басқалармен үзілгендігін айқын көрсетеді .

Осындай әсерге жетуге мүмкіндік беретін жағдайлардың мысалдары:

✓ сауық кеші және Х мырза келеді,
✓ мистер Х келген сәтте үй жұмыстарын орындау кезеңі,
✓ қорқыныш фильмін көру кезінде электр жарығы өшеді.

- Қорытынды жаттығу оқушылардың өздері жаңа тілдік құрылымдарды қолдана алатындығын көрсетуі керек. Сабақтың бұл кезеңі **тілдік тәжірибе** деп аталады – тәжірибеде жаңа тілдік материалды қолдану. Сабақта оқушының мақсаты - бағыт туралы сұрап, түсіндіргенін түсінуді үйрну.

Төменде сабақ материалының қаншалықты игерілгендігін көрсететін жаттығудың мысалы келтірілген (17- сурет).

Мұғалім сыныпты екі топқа: А тобы және Б тобына бөледі. Екі топ бір қаланың картасын алады, бірақ олардың карталарында әртүрлі орындар бар. А тобы кітапхана, мұражай және бассейн орналасқан жерден сұрауға және оларды картада табуға тиіс, ал Б тобы спорт орталығын, саябақ пен сурет галереясын табуға тиіс. Оқушылардың жұппен орындайтын жаттығулары оларда бар ақпаратпен бөлісе отырып, бос орындарды толтыруға арналған жаттығулар деп аталады. Бұл жаттығулар өте пайдалы, өйткені оқушылардың тілін үйреніп қана қоймай, қарым-қатынас жасау үшін тілді пайдаланудың нақты қажеттілігі де пайда болады.

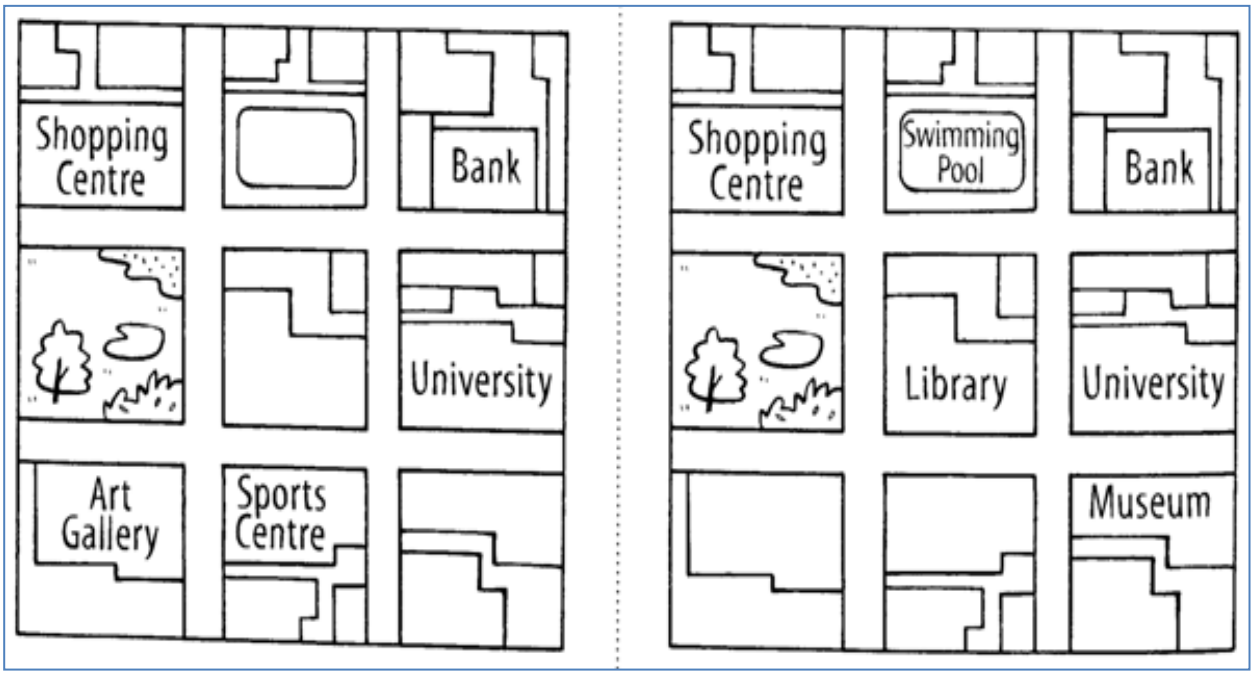

17 - сурет

Сыныпты екі топқа бөлу. Білім алушыларға ғарыш кемесі қонып жатқан кезде және екі өзге ғаламшарлықтардың көрінуі кезінде көшеде болғандығын

елестетуді айтыңыз. Көшедегі адамдар әр түрлі іспен сауда жасау, кофе ішу, автобус күту және т. б. шұғылданып, бос болмайды. Оқушыларға басқа топқа сценарий дайындауға уақыт беріңіз. Көрініс көрсету кезінде басқа топ әрбір көріністің қатысушысы не істеп жатқанын болжап, осы әрекеттерді есте сақтауы керек. Көріністен кейін, топта жұмыс істей отырып, олар көргені туралы ұсыныстар жасайды. Мұғалімнің іс-әрекеті: Оқушылардың не айтқанын бақылаңыз. Жаттығу соңында жіберілген қателіктермен жұмыс жасау үшін олар жасаған барлық қателіктерді жазып алыңыз.

- **Қорытындылау**

Жоғарыда сипатталған сабақтағы барлық жаттығулар ауызша орындалды. Оқушыларға жаттығуды жазбаша немесе сынып түрінде немесе үй тапсырмасы ретінде орындауға мүмкіндік беру ұсынылады. Жазбаша жаттығулар әдетте көп уақытты қажет етеді, бірақ сонымен бірге оқушыларға рефлексияға уақыт бар. Жазбаша жаттығулар өткен материалды жақсы есте сақтауға көмектеседі және бекіту жаттығулары деп аталады. Өткен материалды бекіту үшін мысал ретінде келесі жазбаша жаттығуларды ұсынуға болады: *«Сіз біреуді үйіңізге шақырдыңыз делік. Бұл адам ешқашан сіздің үйіңізде болмаған. Оған үйіңізге қалай жетуге болатындығы туралы ескертпе немесе электронды хат жазыңыз».* Оқушылардан көргендері туралы қысқаша есеп жазуын сұраңыз: Мысалы, күн сенбі еді. Көшеде адам көп. Екі қыз дүкеннің витринасын қарап тұрды және т. б. Оқушылар бұл тарихтың аяқталуын ойлап табуы мүмкін. Бұл жаттығу оларға жаңа модель мен алдыңғы фондық білімді біріктіре отырып, құрылымдық модельді еркін пайдалануға мүмкіндік береді . Сонымен қатар, осы жаттығуды орындай отырып, оқушылар ауызша және жазбаша жұмыс істейді. Біріншіден, олар көргендерді еске алып, ауызша ұсыныстар жасауы тиіс, екіншіден, олар көргендерді жазбаша түрде сипаттауы тиіс. Тарихты жазу кезінде оқушыларда құрылымдық модель туралы ойлануға және алған білімдерін жинақтауға тағы бір мүмкіндік пайда болады.

12. Пайдалы сілтемелер

Педагогтарға әдістемелік ұсыныстар ретінде оқу үдерісін тиімді ұйымдастыру үшін қажетті және пайдалы электрондық сілтемелер берілді (6-кесте)

6- кесте. Сілтемелер тізімі

http://www.edu-resource.net/	Көптілді және көпмәдени білім беру бойынша ақпараттық-әдістемелік ресурс
http://jazyki.ru/lingvodidaktika.html	Портал JAZYKI.ru -100 Тіл: оқу, оқулықтар, сөздіктер, форумдар.
http://inofon.spb.ru/	Орыс тілі, екінші тіл ретінде: әдістеме мен ресурстар Орыс тілін екінші тіл ретінде оқытуға арналған орыс тілі мұғалімдері мен мұғалімдеріне арналған портал.
http://www.russisch-fuer-kinder.de/	Орыс тілі, екінші тіл ретінде Сайтта орыс шетел педагогтарының тәжірибелік әзірлемелері жинақталған. Ойындар мен тапсырмалар жинағы, түрлі-түсті кітаптар мен сценарийлер - барлығы пайдаланушыларға тегін

	беріледі .
http://iyazyki.prosv.ru/2011/12/trudnee-legche/	«ПРОСВЕЩЕНИЕ. ИНОСТРАННЫЕ ЯЗЫКИ» «БІЛІМ. ШЕТ ТІЛДЕР» Мұғалімдерге арналған интернеттегі басылым: оқулықтар, әдістемелік әзірлемелер және басқалар.

13. Бастауыш мектеп үшін Интернет-ресурстар

Қазіргі уақытта Интернет-ресурстарды пайдалану өте өзекті. Әдістемелік ұсынымдар ретінде келесі Интернет-ресурстар берілді:http://lukoshko.net/

- ✓ http://ladushki.ru/
- ✓ http://www.nachalka.com/
- ✓ http://teremoc.ru/
- ✓ http://www.solnet.ee/
- ✓ http://samouchka.com.ua/_pismo_i_chtenie/22/
- ✓ http://100-000-pochemu.info/id/category/русский-язык
- ✓ http://speak-russian.cie.ru/time_new/rus/grammar/
- ✓ http://www.russisch-fuer-kinder.de/de_start/schule/index.php
- ✓ http://www.toys-house.ru/node/32746
- ✓ http://www.myltik.ru/
- ✓ http://1001skazka.com/

ҚОРЫТЫНДЫ

Адам өмір бойы коммуникативтік дағдыларды дамытады және жетілдіреді және тұлғаның қалыптасуына, ерік-жігеріне, мінез-құлқына, көзқарастар мен наным-сенімдеріне әсер етеді, бірақ сонымен қатар қарым-қатынас дағдыларын дамыту тәрбиенің ерекшеліктеріне, отбасындағы микроклимат, өмір салты және бала өсіп, өмір сүретін әлеуметтік орта сияқты көптеген факторларға байланысты. Адам белгілі бір коммуникативтік тәжірибе алмаған жағдайда, бұл оның әлеуметтік және рухани-адамгершілік жағынан одан әрі дамуына әсер етуі мүмкін.

Осыған байланысты қазіргі әлемдік білім беру кеңістігінде білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру мәселесі өзекті болып отыр.

Әлемдік және Қазақстандағы қазіргі білім беруінде үш мақсатты тілді оқытуда басты назар коммуникативті тәсілге жасалады. Бұл мақсатты тілдерді оқитын білім алушыларға әлемдік және Интернет-кеңістікте еркін кіруге, сондай-ақ оқытылатын тілдің тілдік және мәдени ортасында толыққанды өмір сүруге мүмкіндік береді

Осы нұсқаулықта білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру үшін мұғалімдерге лингвистикалық және тілдік емес пәндерді оқыту үдерісінде қолдануға болатын әртүрлі тиімді әдістер мен тәсілдер ұсынылады. Тілдік пәндерді оқытуда білім алушыларға оқытылатын тілдің сөйлеу нормаларын толық меңгеруге мүмкіндік беретін белсенді және интерактивті әдістер мен тәсілдерді қолдану ұсынылады.

Оқыту үдерісінде тиімді әдістерді қолдану білім алушыларға коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыруда қосымша практикалық дағдылар мен іскерлікті меңгеруге мүмкіндік береді:

* дау-дамайға түсу, өз пікірін білдіру және қорғау немесе барлық тараптардың өзара іс-қимылының конструктивті желісін табу қабілеті;

* командада жұмыс істей отырып, қажетті ақпаратты алу;

* көшбасшылық қасиеттерді диалог басында және оны жүргізу барысында бастаманы өз мойнына алу, оның барысын басқару және қажетті сәтте оны аяқтау;

• әңгімелесу барысында - әңгімелесушінің айтқан сөздерінің ішіндегі ең маңыздысын таңдау, бөлектеу;

• диалогтың жоспарланған мақсатына, әңгімелесушінің әңгімелесуді әрі қарай жалғастыруды қалайтындығына қол жеткізу.

Білім алушылардың қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырудың тиімді әдіс-тәсілдерін қолдану барысында педагог осы нұсқаулықтармен танысқаннан кейін:

- білім алушылардың жас ерекшеліктері мен деңгейлеріне сәйкес келетін қарым-қатынас дағдыларын дамыту мен қалыптастыру бойынша оқыту әдістерін анықтау;

- білім алушыларды екінші және / немесе шет тілдерін үйренудің әртүрлі деңгейлерінде коммуникативті құзыреттіліктерді игеруге ынталандыру;

- білім алушылардың дүниетанымын, қызығушылығын кеңейту үшін, ең алдымен, білім алушылардың қарым-қатынас дағдыларын жоғарылату үшін белсенді, интерактивті және басқа әдістерді қолдану.

Осы ұсыныстарға сүйене отырып, педагогтер өз жұмыстарында білім алушылардың ана тілімен қатар екінші және шет тілдерінде сәтті сөйлесе алатындай етіп ұйымдастыра алады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. 2020 – 2025 жылдарға арналған білім беруді және ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасы
2. Общеевропейские компетенции владения иностранным языком: Изучение, обучение, оценка. Департамент по языковой политике, Страсбург, 2003.(Московский государственный лингвистический университет (русская версия)).
3. Hadfield, J & C. Introduction to Teaching English. − Oxford University Press, 2012. URL: http://www.twirpx.com/file/445560/
4. Азарина Л.Е. Игры на уроках РКИ. Вестник ЦМО МГУ, 2009, №3. Практикум.
5. Азимов Э.Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). – М.: Издательство ИКАР, 2009.
6. Акишина А.А., Каган О. Е. Учимся учить. Для преподавателей РКИ. - 6-е изд., стереотипное. – М.: Рус.яз. Курсы, 2008. URL: http://www.ruski-ekspres.com/uploads/products/315_nau_imo_se_u_iti_ru_ina_za_u_itelje.pdf
7. Анспока З. и др. Справочник по методике преподавания второго языка. – LVAVP,2005.
8. Методическое мастерство учителя: учебное пособие / Под ред. Е.И. Пассова, Е.С. Кузнецовой. – Воронеж: НОУ «Интерлингва», 2002. (Серия «Методика обучения иностранным языкам, № 18). Составители: Е.И. Пассов, Е.А. Морозова, Н.Е. Кузовлева.
9. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. − М.: Рус. яз., 1989. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики. – М.: Русский язык, 1989.
10. Формирование грамматических навыков: учебное пособие / Под ред. Е.И. Пассова, Е.С. Кузнецовой. – Воронеж: НОУ «Интерлингва», 2002. (Серия «Методика обучения иностранным языкам, № 9). Составители: Е.И. Пассов, Е.Г. Завесова.
11. Формирование лексических навыков: учебное пособие / Под ред. Е.И. Пассова, Е.С. Кузнецовой. – Воронеж: НОУ «Интерлингва», 2002. (Серия «Методика обучения иностранным языкам, № 8). Составители: Е.И. Пассов, Н.Е. Кузовлева, Д.А. Литвиненко, Л.С. Медведева, С.Н. Пшеничнова, В.Б. Царькова.
12. Щукин А.Н. Методы и технологии обучения иностранным языкам / Щукин А.Н. – М.: Издательство ИКАР, 2014. – 240 с.
13. Charles M. Reigeluth & Julie Moore. Cognitive education and the cognitive domain. // Instructional-
14. Design Theories and Models: A New Paradigm of Instructional Theory, 1999.
15. Anderson, J.R. Cognitive Skills and Their Acquisition: John Robert

Anderson, 1989. – P. 387.
16. Thornbury, S. *How to Teach Grammar*. Pearson, 1999.
17. Celce-Murcia, M. & Hilles, S. Techniques and resources in teaching grammar . Oxford: Oxford, 1988.
18. University Press. Dictionary of Contemporary English, 2001.
19. Harlow: Longman. Halliiwell, S., 1992.
20. Teaching and learning grammar . London: Longman. Harmer, J., 1998.
21. Roku rokā 3. Komunikatīvi valodas vingrinājumi
22. Scrivener, J. 2003. Teaching grammar . Oxford: Oxford University Press.
23. Руденский Е.В. Социальная психология: Курс лекций. - М.: ИНФА-М; Новосибирск: ИГАЭиУ, 1997.-224с.
24. Петровская Л.А. Компетентность в общении. – М.: Изд-во МГУ,1989.-216с.
25. Бодалева А.А. Психологическое общение. – М.: Изд-во “Институт практической психологии”, Воронеж: Н.П.О, “Модек”, 1996.- 256с.
26. Жуков Ю.М., Петровская Л.А., Соловьёва О.В. Введение в практическую и социальную психологию. М.: Смысл, 1996.-373с.
27. Андреева Г.М. Социальная психология. - М.: Аспект Пресс, 1996. – 376с.
28. Общение и оптимизация совместной деятельности. Под редакцией Андреевой Г.М.- М.: 1987.- 297с.
29. Емельянов Ю.Н. Активное социально – психологическое обучение.- Издат Лен. Гос. Ун., 1985.-162с
30. Жуков Ю.М. Коммуникативный тренинг. - М., Гардарики, 2004.
31. Давыдов В.В. О перспективах теории деятельности. // Вестник МГУ. 1993. № 2.
32. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. - М., 1994.
33. Шатова Е.Г.Урок русского языка в современной школе. - М., 2007. Новосибирск: ИГАЭиУ, 1997.-224с.
34. Загрекова, Л. В. Теория и технология обучения: деятельностный подход / Л. В. Загрекова, В. В. Николина. – М.: Высшая школа, 2004.
35. Смольская, В. Ю. Применение дискуссионных методов обучения в вузе. – Режим доступа: www.sgu.- ru/files/nodes/63395/Smolskaia
36. 14. Виноградова, О. С. Проблемные методы в обучении иностранным языкам/О.С.Виноградова.–Режимдоступа: http://distant.ioso.ru/library/publication/vinogradova1.htm
37. Скалкин, В. Л. Коммуникативные упражнения на английском языке: пособие для учителя / В. Л. Скалкин. – М.: Просвещение, 1983. – Режим доступа: http://libc.omgpu.ru
38. Быков, А. К. Методы активного социально-психологического обучения: учебное пособие / А. К. Быков. – М.: Сфера, 2005.
39. Асеев, В.Г. Возрастная психология / В.Г. Асеев. – Иркутск: Издательство ИГПИ, 1989. – 194 с.

40. Казарцева О.М. Культура речевого общения: теория и практика обучения: Учебное пособие / – М., 1998. –с. 10. см. Lado R. Language Testing. – London, 1973.
41. Гольдштейн Я.В. Групповое взаимодействие как фактор успешности овладения иностранным языком. //Психолого-педагогические аспекты интенсификации учебной деятельности. /Под ред. А.В. Петровского и Г.А. Китайгородской. – М., 1983.

1-ҚОСЫМША

Білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту бойынша мұғалімдерге арналған тренинг, коучинг және дөңгелек үстелдер өткізу

Тақырыбы: *Develop speaking skills with effective methods*

Авторы: *Гульжан Мусабековна Жаналиева, Алматы облысы Іле ауданының «№40 орта мектебі» КММ ағылшын тілі мұғалімі*

Өткізу формас: *шебер-сабақ*

Мақсаты мен міндеті: develop students' speaking skills with effective methods of teaching. Use appropriate subject-specific vocabulary and syntax to talk about a range of general topics, and some curricular topics.

Күтілетін нәтиже:

- English lessons are interesting, and proper learning and visualization are enough to make the learning effective;

- With interactive complex is to make sure not only students understand the subject but also that they are the effective resources to help their students become a favorite subject.

Мақсатты аудитория: For English teachers

Әдіс және тәсілдері: self - assessment with accomplishment of group work, using success criteria.

•Formation of favorable psychological atmosphere in work on the topic;

• Expected outcomes from the master class;

• To comprehensively understand the methodology of using IT technologies in the English language, including the platform Wilimland.kz;

• Describe the impact of the resources of Wilimland.kz on the choice of physics, forms, methods and tools;

• Perform individual, couples, group work;

• Get feedback via the ClassDojo platform.

Құрал-жабдықтар: smartphone, tablet, interactive whiteboard, slides, audio device

ШЕБЕР-САБАҚТЫҢ БАРЫСЫ:

Жұмыс кезеңдері: кіріспе бөлімі	**Кезең мазмұны**	**Қатысушылардың іс-әрекеті**
1.Organization moment . **5 min**	Participants are welcomed and presented with 5 different colored paper clips. They are divided into 3 groups by visiting the "Red", "Blue", "Green" tables. Improvement of participants' confidence; To be able to actively interact with one another in the process of cognition; Separation of teamwork. Sign up for all attendees on the "ClassDojo"	The paper clippings are divided into 3 groups by color. All participants will be logged on to the ClassDojo platform for receiving and evaluating feedback.

To introduce teachers to the aim of the seminar and to establish a collaborative atmosphere. **Objectives:** To introduce colleagues to each other and to share them with each other. Expected result: An atmosphere of solidarity among the participants.	platform to receive and evaluate feedback. ClassDojo **ClassDojo<hello@classdojo.com>** **(G) Warm-up** Okey hello everybody I want to start my master class with well known dance and I want everybody join in my dance. It is a dance called hacka dance if you join me and please join and get comfortable place for yourself can you please stand up please. I want to make it so quick do what I do, say what I say. Ok here we go it is weird but fun I use it in my classes **Who iia** **a chicka chicka chimba** **I am wishin Musha Musha Musha** **Iya iya iya iya iya iya iya** You perfect take a clap yourself **(W) Introducing lesson objectives** This is a kind of energiser I use in my classes my name is Gulzhan and I am from № 40 school I have been teaching English for 10 years and today to develop speaking skills is more important. I would like to present the best activities for developing speaking skills	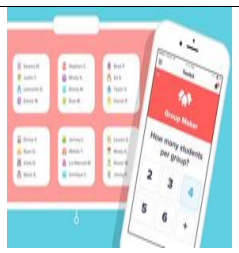
2. Introduction **25 min** **Theme: develop speaking skills with effective methods** Share your thoughts on how to use BilimLand.kz site in pairs **Activity: 2 Truth and lie**	Learners talk 2 truth and 1 lie things according to the topics: ✓ 1-group. Baby's health. ✓ 2-group. Teenager's health. ✓ 3-group. Adult's health **Worksheets for 1-group:** In the first year of life, a baby will triple in size. Breast milk is a highly nutritious source of energy, providing the high amounts of fat that are needed to help fuel this growth. By the time a baby has become a toddle, it's able to take energy from other sources, and so only a third of it's daily calories should be from fat. Vitamin D and calcuim found in milk are particulary important at this time to help build strong bones. **Worksheets for 2-group:** Adolescence requires more energy than any other life stage due to the many changes balanced place in the body. A high energy but providing diet is important nutrients needed	https://twig-bilim.kz/kz/film/life-cycle-nutrition Learners watch the

Activity: Role play **Activity: Bingo**	**Worksheets for 3-group:** Energy requirements decline with age, but the need for protein, vitamins, and minerals remains the same. One of the most common problems as we age is osteoporosis which particulary affects women. This is a condition where bone density reduces increasing the risk of fractures. High amounts of Vitamin D and calcuim throughout life can help protect against osteoporosis Learners have to make up dialogue. 1. Ordering a meal 2. Seeing a doctor 3. At the supermarket Learners watch the video and complete the gap • learners think in group • discuss about health problem • share with the whole class 1. Each component has a distinct impact on _____(functioning), _____(development), _____(mood) and _____(energy). 2. Of the fats of the brain, the _____(superstars) are omegas 3&6. 3. The essential fatty acids _____ (must) come from our diets. 4. What are the three kinds of food? _____ (nuts, seeds, fatty, fish) 5. Protein and amino acids manipulate how we____ (feel) and _____(behave) 6. Put the words in order (Assuming that we are getting glucose regularly, how does the specific type of carbohydrates we eat affect our brains?)	video and tell to each other 2 truth and 1 lie information according to the video. Learners make up situation according to the following topics https://en.islcollective.com/video-lessons/effect-food-our-brains learners play the bingo game and answer to the guestion
Conclusion **5 min**	The modern English language course is compatible with all operating systems and devices. Includes all stages of English language training. Become a Qualitative Learning Tool for Teachers and Students. English lessons are fun, and in order to be effective in learning, you have to choose the right program and visualization. This interactive complex helps pupils not only to understand the subject, but also to help students make it a favorite subject. The main thing is that the students have the ability to speak.	
Reflection of participants «Basket» **5 min**	Writing stickers on a general lesson is written down on the target.	**ClassDojo** hello@classdojo.com the teacher makes the feedback.

DEVELOP SPEAKING SKILLS WITH EFFECTIVE METHODS

Zhanalieva Gulzhan
№40 secondary school

1

WARM UP

- Who iia
- a chicka chicka chimba
- I am wishin Musha Musha Musha
- Iya iya iya iya iya iya iya

2

2 TRUTH AND LIE

- Criteria:

Give 1 false information

- Descriptor :

Watch the video

Make up 1 false sentences

3

VOICE ACTING

- Criteria :

Sound the film creatively

- Descriptor:

Watch the film

divide into roles and voice acting the film

4

Grandparents

parents

- Vova

Elder sister

Little sister

English teacher

5

BINGO

- Criteria

Answer questions correctly and quickly

- Descriptor

Answer to the question one by one

6

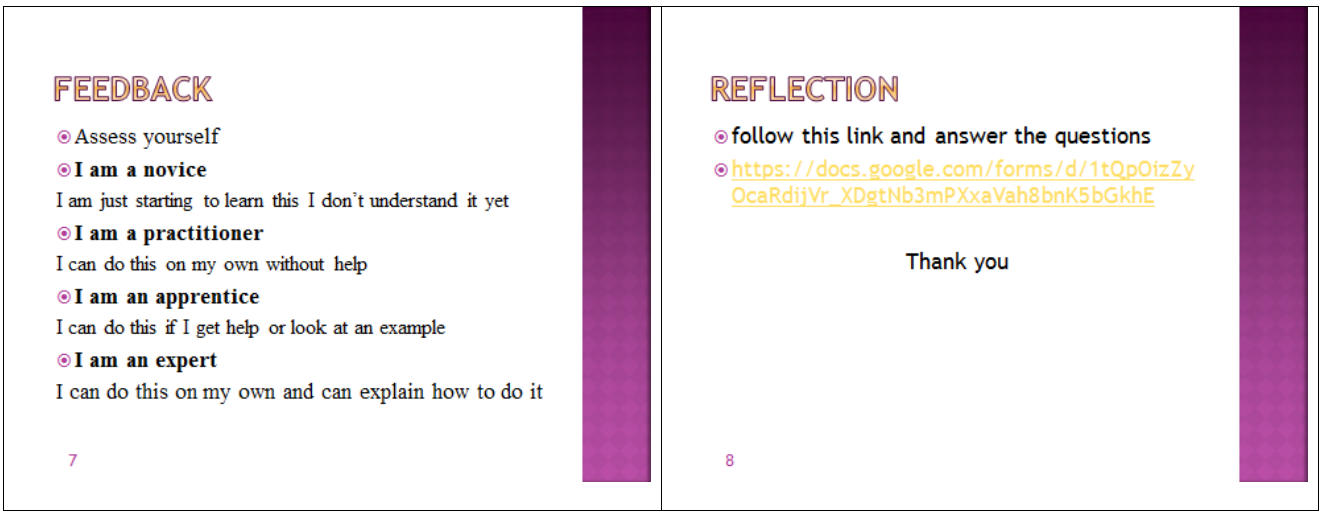

Тақырыбы: *«Жарқын болашақ иесі – бүгінгі жас маман»*

Авторы: *Серікбай Құралай Жайшылыққызы, Қызылорда облысы Қазалы ауданы Қ.Пірімов ауылы «Қ.Күлетов атындағы № 92 орта мектеп» КММ педагог-психологы*

Өткізу формасы: *тренинг*

Мақсаты: Педагогтардың «Мен педагог» позитивті концепциясын, коммуникативті дағдыларын қалыптастыруға, жаңа ортаға бейімделуіне, басқа адамдарды түсінуге психологиялық қолдау көрсетіп, дамыту.

Міндеті:

1. Бір – біріне деген сенімділік, адамгершілік қатынасын қалыптастыру.
2. Психологиялық қолдау көрсету.
3. Шығармашылыққа бағыт беру.

Қатысушылар: жас мұғалімдер

Жұмыс түрі: Топтық

Қажетті материалдар: А4 қағаз, қалам, маркер, флипчарт

Күтілетін нәтиже:

Жоспар:

1. Релаксация «Менің болашағым»
2. «Танысу» жаттығуы
3. «Ғажайып» жаттығуы
4. Жас мамандарға арналған сауалнама
5. Арт-терапия
6. «Жаңбыр» сергіту жаттығуы
7. Ситуациялық сұрақтар
8. Жас мамандарға психологиялық кеңес

Тренинг барысы:

Кіріспе сөз

Психолог: Құрметті жас маман ұстаздар! Бүгінгі *«Жарқын болашақ иесі – бүгінгі жас маман»* атты тренингімізге қош келдіңіздер. Нағыз мұғалім болып

қалыптасу жолы ұзақ та күрделі. Ол ең алдымен мұғалімге, оның кәсіби шеберлігіне және жеке басының жақсы қасиеттеріне, білімі мен жүрегінің кеңдігіне, ойлау қабілетінің жоғарылығына байланысты, яғни тиянақты оқыту мен тәрбиелеуді жан - жақты жетілдіруді қажет етеді. Жас ұстаз мектептің болашағы. Ал, болашақ әркез бүгіннен басталатыны сөзсіз. Олай болса, ұжымның шығармашылық өсуі оқу – тәрбие жұмысының нәтижесінде. Ал, нәтиже оқытып тәрбиелеп отырған балалардың тәрбиелілігі мен білімділігінде.

1. Релаксациялық жаттығу. Әуенді музыка ойнап тұрады. Қатысушылар көздерін жұмып, еркін, өзіне ыңғайлы отырады.

«Менің болашағым»

Сіз өзіңізді кішкентай жаңа туған сәби ретінде елестетіңіз. Сіз күн санап өсіп келесіз. Ақырын - ақырын еңбектеп, жүруге даярланып жүрсіз. Бірте - бірте былдырлап тіліңіз де шыға бастады. Сіз уақыт өте келе тіліңіз де айқындалып, жүрісіңіз де нығайды. Мектеп табалдырығын аттап, білім алудасыз. Күнделікті тіршілік арнасымен білінбей уақыт өтіп, міне мектеп бітірудесіз. Алдыңызда ұлы өмір басталды. Кім болам? Қандай мамандық иесі болам? – деген армандарыңыз бүгін міне орындалуда. Оқуды тәмамдап мектепке жұмысқа келдіңіз. Сізді жұмысқа қабылдады. Сіз өз жұмысыңызға тиянақты, қызығушылықпен кірісе бастадыңыз. Ортаңыз қолдау беріп, білмегендеріңізге көмек беруде. Арада бірнеше жыл уақыт өтті. Сіз беделді, жақсы атағыңыз шыға бастаған, тәжірибелі ұстаз болдыңыз. Сіз өзіңіз де енді жас мамандарға қолдау берудесіз. Сабағыңызды беріп болып, жайлап үйіңізге қайтып барасыз. Жолда осыншама атақ, нәтижеге қалай жеткеніңізді есіңізге түсіріп келесіз. Міне сол оймен үйге де жеттіңіз. Сіз қуанышты, әрі бақытты сезіммен үйге ендіңіз.

Талдау: Қандай күйде болдыңыз? Жемісті еңбекке қалай қол жеткіздіңіз?

2. «Танысу» жаттығуы.

Әркім өз есімін және есімдерінің бастапқы 3 әрпінен тұратын өз бойындағы үш қасиетін айту керек. Осылайша шеңбер бойымен жалғастырып әрқайсысы өздерін таныстырып шығады.

3. *«Ғажайып»жаттығуы.*

Біздің көбіміз, яғни барлығымыз биікте, ғажайып болғымыз келеді. Ал осы «ғажайып» дегеніміз не? Енді барлығымыз «ғажайып» сөзіне ұқсас бір - бір сөзден айтып көрейік. Қатысушылар келесі сөздерді айтуы мүмкін: идеал, үлгі, нәзік, бір бағыттағы, өте жақсы.

Сөздіктерде «ғажайып» сөзіне мынадай анықтама береді – бұл «барлық жақсы қасиеттер қамтылған, ең жоғарғы дәрежедегі қасиет»

4. Жас мамандарға арналған сауалнама

1) Сіз өз мамандығыңызды дұрыс таңдағаныңызға сенімдісіз бе?
2) Сіз өз пәніңізді ұнатасызба?
3) Оқыту процесінде қиындық кездессе кімге жолығасыз?
4) Сіз оқушыларыңызбен ортақ тіл табыстыңыз ба?
5) Тәлімгеріңізге көзқарасыңыз қалай?

6) Сіздің шығармашылық мүмкіндігіңіз? (оқушыларды немен қызықтыра аласыз?)

7) Қатты ренжіген сәтіңізде не істейсіз?

8) Ата - анаңызбен қарым - қатынасыңыз қалай?

9) Сіз жұмыстан кейін үйге асығасыз ба?

10) Сізге біздің ұжымда жақсы ма? (қосатын ойыңыз болса)

Талқылау.

5. Арт-терапия: изо-терапия. «Шеңбер бойымен сурет салу» және «Умаждау» техникалары.

Келесі жұмысымызға келетін болсақ, ол арт–терапияның бір түрі изотерапия – сурет арқылы адамның жан жарасын емдеу. Алдарыңызда берілген ақ парақ пен қарындашты алып сурет саласыздар, жаймен музыка ойнап тұрады, музыка тоқтаған кезде сіздер өздеріңіз салып жатқан суретіңізді келесі адамға жалғайсыз. Осылайша өз суреттеріңіз қайта оралғанша шеңбер бойымен жалғаса береді. Өзің бастаған сурет өзіңе келгенде, өз суреттеріңе қарай, тақырып беріп талдау жұмысы жүргізіледі. Жас мамандардың жалғастырма суреттері бірінің ойынан бірі шыққандай, бірлесіп (топтасып) жұмыс жасауға үйренгені байқалады. Келесі жаттығуда берілген қағазды умаждайсыздар. Күйзеліске түсірген бір жайтты еске ала отырып умаждап, артынан қағазды ашып, диаганальды түрде сол жақ бұрышына, ортасына, жоғарғы бұрышына мына сұрақтар бойынша сурет саласыздар.

1.Күйзеліске түскенде басқалар қандай күйде болды?

2.Күйзеліске түскенде өзің қандай күйде болдың?

3.Күйзелістен шыққанда қандай күйде боласың?

6. «Жаңбыр» сергіту жаттығуы.

Нұсқау. Барлық қатысушылар шеңбер құрып тұрады. Тренер шеңберде тұрғандарға жаттығу береді, қатысушылар қимылды кезекпен қайталау керек.

1 шеңбер – алақанды бір - біріне жеңіл ысқылайды (ұсақ жаңбыр)

2 шеңбер – саусақпен алақанды шерту (өткір жаңбыр соққысы)

3 шеңбер – алақанмен тізені шапалақтау (жеңіл отыра)

4 шеңбер – тізені алақанмен ұрғылау және жерді алақанмен тарсылдату (жаңбырдың өте қатты дыбысы)

5 шеңбер – алақанмен тізені шапалақтау (жаңбыр азаяды)

6 шеңбер – саусақпен шерту

7 шеңбер – алақанды ысқылау

8 шеңбер – қолды жай жіберу (жаңбыр тоқтайды)

Жаңбыр біздің ашуымыз сияқты жайлап басталып, арықарай құйынға айналып, соңынан басылады.

7. Ситуациялық сұрақтар

1) Ата - аналар жиналысында сіз баласы туралы нашар пікір айттыңыз. Ата - анасы баласын жақтап, мұғалімді кінәлады. «Білім, тәрбие бере алмайсыңдар», - деп ашуланды. Барлық ата - ана сізге қарап отыр. Қандай жауап қайтарасыз, қандай әдіс - тәсілдерді қолданасыз?

2) Оқушылар мұғалім орындығына бор жағып қойған. Сіз байқамай отырдыңыз да киіміңізді былғап алдыңыз. Оқушылар байқап сізге ескертті. Қандай амал қолданасыз? Жаппай ұрысасыз ба? Басқа да амал қолданасыз ба?

3) Оқушы сіздің сабағыңыздан үнемі қашып кетеді. Жетекшінің, мектеп директорының еш нәтиже шықпады. Мектеп әкімшілігі оқушыны қызықтыра алмадың деп сізді кінәлады. Басқа оқушылар сіздің с абағыңызды ұнатады. Әлгі оқушымен қандай жұмыс атқарасыз және қандай шара қолданасыз?

4) Сіз үйге тапсырма бердіңіз. Оқушы үй тапсырмасын реферат түрінде, оқулықтан тыс материалмен, ғылыми деректермен дәлелдеп жазып келген, сіз ол деректер жайында білмейсіз. Оқушы жұмысын қалай бағалайсыз? Білмейтініңізді білдірмей қалу керек пе?

5) Сабақ үстінде балалар бір келеңсіз іс істеді. Сіз бір оқушыны кінәлі деп тауып, оған ұрса бастадыңыз. Қатты - қатты сөз айттыңыз. Бір уақытта басқа оқушы ол істі өзінің ісчтегенін мойындады. Ал сіз ашуыңызды бірінші оқушыға көрсеттіңіз. Не істейсіз? Бірінші оқушыдан кешірім сұрайсыз ба?

6) Сіз бүгін қандай бір жағдаймен сабаққа дайын емессіз. Өзіңіз жас маман болғандықтан, жоспарсыз сабақ өткізу сіз үшін қиындық келтіреді. Сабаққа келсеңіз, сабағыңызға кісі қатысып отыр. Не істейсіз жағдаяттан қалай шығасыз?

8. Жас маманға жадынама

Жас маманға өзінің кәсіби қызметі саласындағы жобалау, болжам жасау, әрқайсысының даму деңгейін айқындай отырып әріптестерімен қарым - қатынас жасау, шығармашылық ізденіс топтарын ұйымдастыру сияқты жұмыстардың әдіс - тәсілдерін игеруге ықпал жасайтын ғылым зерттеу іс - әрекеттерінің жолдарын үйрету – тәлімгер ұстаздардың басты міндеті.

Сабақ өткізуде, жас мұғалімге арналған жаднама

1) Кабинетке қоңыраудан ерте келіп, сабаққа барлық нәрсе дайын екеніне, тақта таза екеніне, көрнекі құралдардың дайындығына көз жеткізіңіз.

2) Оқушылардың сізбен ұйымдасқан түрде сәлемдесуіне жол табыңыз.

3) Сыныптағы оқушыларды, әсіресе – ерекше назар аударатын оқушыларыңызды түгелдеңіз.

4) Ұйымдастыру кезеңіне аз уақыт жұмсауға тырысыңыз.

5) Журналдың бетін қоңыраудан бұрын ашып қойыңыз.

6) Кезекшілерден сабаққа келмеген оқушыларды сұрап белгілеңіз.

7) Сабақты ерекше жігермен бастаңыз.

8) Сабақты әрбір оқушы бос болмайтындай етіп жүргізіңіз.

9) Аз кідірістер, баяулық, жұмыссыздық сабақта тәртіпсіздік туғызады.

10) Оқушыларға матиериалды қызықты, мазмұнды өткізіп ойлауға еліктіріңіз.

11) Нашар оқитын оқушыларға өз күшіне сенуге көмектесіңіз.

12) Бүкіл сыныпты қадағалаңыз.

13) Жұмыс тәртібін бұзғысы келген әрекеттің алдын алыңыз.

14) Сабақ кезінде басқа істермен щұғылданғысы келген оқушыларды болдырмауға тырысыңыз.

15) Білім бағасын іскерлікпен дәлелдеу арқылы бағалаңыз.

16) Жоғары баға алу үшін не нәрсені көбірек білу керек екенін айтыңыз.

17) Сабақты қоңыраумен бірге бітіріңіз.

18) Кезекшілердің міндеттерін еске салыңыз.

19) Артық айтылатын ескертуден сақ болыңыз.

20) Оқушылардың тәртіпсіздігі кезінде басқалардың көмегін қажет етіңіз.

21) Есте сақтаңыз: Тәртіп сақтауда бөтен кісінің беделі сізге пайда келтірмейді, керісінше зиянын тигізеді. Ең жақсысы сыныптан қолдау күтіңіз.

Жас мамандардың алдына қойылатын көптеген тапсырмаларды өз бетінше орындауына үлкен ізденіс пен ойлау, жігер мен ынта, күш қажет. Жас мамандарды оқу орнын бітіре салысымен, барлық нәрсені біледі деуге болмайды, оның педагогика саласындағы алғашқы кезеңінде педагогикалық жүйе дамытылып отыру қажет. Осындай әдістемелік пәндік жүйеде жаңа жас маманға өз білімін жетілдіру үшін пәндік курстардың атқаратын рөлі өте маңызды. Жас мамандар ұстаздық қызметінің алғашқы жылдарында – ақ, бар күш - жігерін тек қана жұмысқа арнауы керек.

Жас маманға:

Әдістемелік жұмыстың ғылымилығы, жүйелілігі, кешенді сипаты, шығармашылық сипаты, нақтылығы қажет.

Әдістемелік жұмысты мұғалімдердің өз білімдерін жетілдірудің жалпы мектептік, топтық және ақылға қонымды, үйлесімді, кешенді түрде жүзеге асырылуы ақыры жоғары нәтижелікке жеткізеді. Жас мұғалімдерді кәсіби шеберлікке баулу керек. Атап айтсақ, жас мамандарға қойылатвн талаптар:

- Мұғалімнің жеке көзқарасы бар және соны қорғай білетін жігерлі тұлға және маман мұғалім болуы қажет;
- Мұғалімнің педагогикалық ойлау қабілеті ғылыми түрде қалыптасуы тиіс;
- Мұғалім – білім негіздерін өз бетінше оқып, үйренуге, оқушыны баулуға міндетті;
- Мұғалім педагткалық қарым – қатынаста қызмет ететін тұлға болуы керек.

Педагог әр уақытта өз білімін толықтырып, шығармашылығын арттырып отыруға міндетті. Тәлімгерлік жұмыста ең бастысы, жас мамандарды еліміздің мәртебесін асқақтататын білімді, парасатты, ақылды, мәдениетті, іскерлі, парасатты, ақылды, мәдениетті, іскерлі мұғалім болуға баулу.

Қорытынды:

«Бақыт деген не?» деген сауалдың «Бақыт деген – таңертең жұмысқа, кешкісін үйге асығу» деген жауабын сіз де естіген шығарсыз. Расында да, сүйікті жұмысымызға, туысымыздан артық болып кеткен қызметтестерімізге ақ көңілімізбен асығып жетсек, жұмыстан соңқұрқылтайдың ұясындай жылы

ұямыздың шуағына кенелу үшін асыққанымыз көңіліміздің тыныштығын білдірмей ме?

Педагогикалық әдеп бойынша әрекет жасайтын мықты мамандарымыздың, жаңа ғасырдың жаңашыл шәкірттерін тәрбиелейтін жаңа сипаттағы шебер ұстаздарымыздың саны жыл санап мектебімізде арта берсін, сіздерге тек жеміс пен жеңіс тілей отырып, бүгінгі тренингімізді аяқтаймын.

2- қосымша

Білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруға арналған қысқа мерзімді жоспарлардың үлгілері

Оқу пәні: *«Әдебиеттік оқу»*
Мұғалімнің аты-жөні: *Барақбаева Асыл*
Мектебі: *Қызылорда облысы Қазалы ауданы Қ. Пірімов ауылының «Қ.Күлетов атындағы №92 орта мектеп» КММ*

Ұзақ мерзімді жоспар бөлімі: **4-бөлім: «Дені саудың-жаны сау»** Күні: 31.01.2020	Сынып: 2 Қатысқандар саны: 22 Қатыспағандар саны:0
Сабақтың тақырыбы	***Көңіл сұрауды білемін*** *«*Жолбарыс пен түлкі» (ертегі) 24-25- бет
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	2.2.6.1 - кейіпкердің сыртқы келбетін сипаттау, мінез-құлқы мен іс-әрекетін бағалау
Сабақтың мақсаттары	Барлығы: мәтінді оқиды, түсінеді, бағалауға қатысады, кейіпкерлердің іс-әрекетіне баға береді, рөлге бөліп оқиды. Көпшілігі: тақырыпты болжайды, қажетті ақпаратты тауып оқиды, алған әсерімен бөліседі. Кейбірі: ой толғауын әсерлі, шынайы әңгімелеп жеткізе алады.
Бағалау критерийлері	-суретпен жұмыс жасайды; -диалог құра алады; -рөлге бөліп, мәнерлеп оқи алады; -қасқыр мен түлкінің іс-әрекетіне баға бере алады; -топтық жұмыс белсенді жүреді.
Құндылықтарды дарыту	Ынтымақтастық, құрмет
Тілдік құзіреттілік	Күжілдеп
Пәнаралық байланыс	Қазақ тілі, жаратылыстану
АКТ қолдану дағдылары	Интербелсенді тақта, таныстырылым.
Алдыңғы оқу	***Мен істейтін жұмыс бар***

Сабақ барысы

Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Сабақтағы жоспарланған іс-әрекет	Ресурстар
Сабақтың басы Ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру 5 минут	**1. Сыныпты қалыпқа келтіру.** - Балалар көңіл-күйлеріңіз қалай? - Тамаша! - Сабаққа дайындықтарыңыз қалай? - Керемет! - Ендеше сабағымызды бастайық! - Бастайық! **2. Үй жұмысын сұрау, өткенді пысықтау:** «Серпілген доп» әдісі 1. Жұмысқа дейінгі баланың сөзі. 2. Жұмысқа дейін бала қандай киім киді?	 Доп

	3. Жұмысқа дейін апасы баласына не деді? 4. Баланың жұмыс кезіндегі киімі қандай? 5. Жұмыс кезіндегі іс-әрекеті. 6. Жұмыстан кейінгі күйі қандай болды? 7. Апасының сөзі ... ***Бағалау: Қошеметтеу***	
Сабақтың ортасы 28минут	**Ой қозғау. Тақырыпты ашу.** «Әдеп әліппесі» бейнежазба көрсету. Көрсетілім арқылы оқушылар ойларын тыңдау. Сабақтың тақырыбын ашу. **(Ұ) 1-тапсырма.** Нақыл сөздің мағынасын ашу. Ауырып ем іздегенше, Ауырмайтын жол изде. ***Бағалау:*** *от шашу арқылы* ***Топқа бөліну.*** *Аң аттарына байланысты топқа бөліну.* ***Жолбарыс Түлкі Қасқыр*** ***Сабақтың мақсатымен таныстыру.*** *Кейіпкерлердің іс-әрекетін бағалауды үйренеміз.* ***(Ж) 2 – тапсырма. Ертегіні түсініп оқу.*** «Жолбарыс пен түлкі» ертегісі Өзбетінше түсініп оқу. Сөздік жұмысы : күжілдеп ***(ЖЖ) «Жұбымызды табайық» әдісі*** Мазмұны бойынша сұрақтадың жауабын тауып, түсініктерін толықтыру. 1. Ертегі кейіпкерлерін ата. - Жолбарыс, түлкі, қасқыр 2. Қай аң сырқаттанып қалды? - Жолбарыс 3. Барлық аңдар қай аңға барды? - Жолбарысқа 4. Барлық аңдар жолбарысқа не үшін барды? - Көңілін сұрау үшін. 5. Қай аң келмей қалды? - Түлкі. 6. Осы жерде қасқыр не істеді? - Өсек айтты. 7. Жолбарыс не істеді? - Ашуланды 8. Түлкі дереу жүгіріп келіп не деді? - Мені көргіңіз келген екен, міне, келіп тұрмын!- деді. 9. Жолбарыс ашуланып оған не деді? -Барлық аң келіп, менің көңілімді сұрады, ал сен неге келмейсің? 10. Түлкі қалай құтылып кетті? - Е, құдіреттім! Сіздің науқас екеніңізді мен бәрінен бұрын білдім. Содан сізге дәрі іздеп кеттім, - деді.	«Әдеп әліппесі» бейнежазба Ауырмаудың жолдарын іздеу, мысалдар келтіру. Қима қағаздар, суреттер Оқулық Өз жұбыңды тап: Сұрақтар мен жауаптар жазылған қима қағаздар.

	Бағалау: Мадақтау **(ТЖ) «Жолбарыс» тобы: Ертегіні сахналап көрсету** **«Қасқыр » тобы: Сурет бойынша диалог құрастыру** **«Түлкі» тобы: Кейіпкерлерді іс-әрекетін бағалау.** ***Бағалау: ЖК бойынша*** ЖК : - кейіпкерлердің іс-әрекетін сәйкес рөлде ойнай алады; - сурет арқылы диалог құра алады; - кейіпкерлердің іс-әрекетін бағалай алады; - топтық жұмысты белсенді жүргізеді. **ҚБ**:«Кейіпкерге хат» әдісі Әр топ оқушылары топ аттарына сәйкес берілген кейпкерге хат жазады. **Бағалау: «Бағдаршам» арқылы**	
Сергіту сәті 3 минут	**Ойын: « Бұл не?»** Шарты: Бір ойыншы шығады. Ойыншыға көрсетпей оқушыларға аңдар суретін көрсетемін. Оқушылар сипаттайды. Сипаттамасына сәйкес ойыншы жасырынған суретті табады.	
Сабақтың соңы 4 минут	Кері байланыс: «Ашық микрафон» әдісі арқылы сұақтарға жауап алу. Рефлексия. «Көңіл – күй райы» . Оқушылар стикерге аттарын жазып қалаған суретке жабыстырады.	Ашық күн – Тамаша Ала бұлт – Орташа Қою бұлт – Төмен

Қосымша ақпарат		
Саралау – Сіз қосымша көмек көрсетуді қалай жоспарлайсыз? Сіз қабілеті жоғары оқушыларға тапсырманы күрделендіруді қалай жопарлайсыз?	*Бағалау – оқушылардың үйренгенін тексеруді қалай жоспарлайсыз?*	*Пәнаралық байланыстар, қауіпсіздік және еңбекті қорғау ережелері, АКТ-мен байланыс. Құндылықтардағы байланыс*
А, А+ ой толғауын әсерлі, шынайы жеткізе алады.	Жетістік критерийлері арқылы, бағдаршам арқылы, мадақтау арқылы .	Құндылықтарды дарыту: ынтымақтастық, құрмет, әдептілік. Пәнаралық байланыс : қазақ тілі, жаратылыстану. АКТ- мен байланыс: тақырыпқа қатысты көрнекі құралдар слайдпен көрсетіледі және тәрбиелік мәні бар бейнежазба пайдаланылды.

Оқу пәні: *«Жаратылыстану»*

Мұғалімнің аты-жөні: *Жұбаныш Шара*

Мектебі: *Қызылорда облысы, Қазалы ауданы, Қ. Пірімов ауылының «Қ.Күлетов атындағы №92 орта мектеп» КММ*

Орта мерзімді жоспар бөлімі: Заттар және олардың қасиеттері **Күні: 27. 01 .2020** **Сынып: 4-сынып**	**Қатысқандар саны: 23** **Қатыспағандар саны: 0**
Сабақ тақырыбы	**Ауа қалай қозғалады?**
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	4.3.2.4.Ауаның табиғаттағы орын ауыстыру процесін түсіндіру.
Сабақ мақсаттары	**Барлық оқушылар:** ауаның табиғаттағы орын ауыстыру процесін түсінеді. **Көптеген оқушылар:** мұғалімнің көмегімен ауаның құрамын атай алады. **Кейбір оқушылар:** сызбалар бойынша берілген қосымша тапсырмаларды өз бетінше орындайды.
Бағалау критерийлері	Күн энергиясы ауа қозғалысына қалай әсер ететіндігін, мысал келтіре а түсіндіре алады. Табиғатта ауаның қозғалысы қалай пайда болатындығын зерттей алады.
Тілдік мақсаттар	***Пәнге тән лексика мен терминология: ауа , жел, күн сәулесі***
Құндылықтарды дарыту	Оқушыларды бір-біріне деген құрмет көрсетуіне тәрбиелеу.
Пәнаралық байланыстар	Ауа туралы дүниетану пәнінен алған білімдерін қолданады.
АКТ қолдану дағдылары	Интернет-ресурстар, дерекқордан және интернеттен сабаққа қатысты ақпаратты іздеу
Ресурстар	Топқа бөлуге арналған парақшалар, интерактивті тақта, жұмыс дәптері, қалам мен түрлі түсті қарындаш, стикер, видеоматериалдар, постер, кері байланыс парағы т.б.
Бастапқы білім	Заттардың қасиеті қалай өзгеретіндігі туралы түсініктері бар.

Сабақтың барысы

Сабақтың жоспарланған кезеңдері	**Сабақтағы жоспарланған іс-әрекет**	**Ресурстар**
Сабақтың басы	**Сергіту жаттығуы** «Мен ақылды баламын» әр бала өздерінің жақсы қасиеттерін атап, қалай өсіп келе жатқандарын айтады. Мысалы: Мен Маржан балдай тәтті үйдің еркесімін. Мен Серікболсын, барлығынан біліміммен барлығынан асып түссем деймін т.б. «Бір сөзбен» әдісі барысында оқушылар берілген сөздердің ішінен бүгінгі сабақтағы жағдайын сипаттайтын үш сөзді таңдайды (қуаныш, немқұрайлылық, шабыт, зерігу, сенімсіздік, сенімділік,	**«Мен ақылды баламын»** сергіту жаттығуы.

	рахаттану, алаңдау). **Жаңа топ Оқушылар 1,2,3 сандары бойынша 3** топқа бөлініп отырады. Мозайка құрастыру арқылы топ аттарын шығарады. **1-топ»Талдар,жер»** **2-топ «Қыран құс, аспан»** **3-топ «Тұлпар, жел»** **Жұмыс ережесін келісу** - Сабақта бір-бірімізді сыйлаймыз, тыңдаймыз! - Ауа дегеніміз не?Уақытты үнемдейміз! - Нақты,дәл жауап береміз! - Сабақта өзіміздің шапшаңдығымызды, тапқырлығымызды көрсетеміз! - Сабаққа белсене қатысып, жақсы баға аламыз! **Алдыңғы білімді еске түсіру (ұжымда) Кубик арқылы үй тапсырмасын сұрау. Балалар біз сүйюді, күлуді, қуануды білеміз. Біз кімдерміз? Дұрыс біз бақыттымыз! Адам болып туылғанымыз үшін.Адамдарға өмір сүру үшін не қажет? Онда жұмбақ шешейік.** **<u>Бар ма , жоқ па оны анық білмейсің, ол жоқ жерде өмір сүріп жүрмейсің. (ауа)</u>** **<u>Қызығушылық ояту. (мұғалімнің әңгімесі)</u>** **<u>ҚБ: Отшашу арқылы бір-бірін бағалау.</u>** **Оқу мақсатын таныстыру** **Күтілетін нәтижені анықтау**	**Оқушыларды топтарға бөлуге арналған суреттер.** Сұраққа жауап берген оқушыны мадақтау,толықтыру жасау, тиімді кері байланыс орнату. Алдыңғы білімді еске түсіруге арналған сұрақтар
Сабақтың ортасы	**Ширату тапсырмасы.** **Ауа дегеніміз не?** **Ауаның қандай қасиеттерін білесің?** **<u>ҚБ: Отшашу арқылы бір-бірін бағалау.</u>** **Белсенді оқу тапсырмалары(топта, ұжымда)** **Тәжірибе арқылы айналаның бәрінде ауа бар екенін дәлелдеу.** ***<u>1-топ Шарды үрлеп желін шығару.</u>*** ***<u>Сұрақ. Үрлегенде және желін шығарғанда шар қандай күйге түсті. Үрленген шарды қысамыз. Не байқадың?</u>*** ***<u>2-топ Екі ұртыңды ауамен толтыр, екі саусағыңмен ұртыңды бас. Не байқадың.</u>*** ***<u>3-топ Аузыңды бас , мұрныңды қыс, ішіңнен сана. Не байқадың.</u>*** ***<u>Допты еденге ұрамыз не байқадың?</u>*** ***<u>Дескриптор:</u>*** - Шардың қандай күйге түскенін айтып береді.. - *<u>Ауаның жетпегендігі туралы айта алады.</u>* - *<u>Ауаның қысылғандығы туралы айтады.</u>* - Зерттеу жұмысын топта талқылайды... **<u>Кітаптағы мәтінмен жұмыс.</u>** **<u>Кластер құрастыру. Ауа мен заттың қасиетін</u>**	Тапсырманы орындаған оқушыны мадақтау,толықтыру жасау, тиімді кері байланыс орнату. Белсенді оқу тапсырмалары.

	<u>салыстыру.</u> **<u>Қ</u>** **<u>Б:</u>** **<u>Бас бармақ арқылы бір-бірін бағалау.</u>** **Жұмыс дәптеріндегі жазылым тапсырмаларын орындау** Осы жерде ауаның құрамы қандай деген сөз туындайды. Ауа құрамы азот 78 пайыз, оттегі 21 пайыз, инертті газдар 1 пайыз. 78+21+1 -100. Сонымен ауа дегеніміз не? Ауа –газдардың қоспасы.	
Сергіту сәті «Жақсылық тамшысы»	Әр бала тамшыға өзі жасаған жақсы істерін немесе өзінің бойындағы жақсы қасиеттерін стикерге жазып жеткізеді. Іліп жатқанда әрқайсысы өзгелерге, айналасына өзі жасаған жақсылықтарын, қасиеттерін жария етеді.	Оқушылар сергіту сәтін жасайды.
Сабақтың соңы	**Жаңа білім мен тәжірибені қолдану** Мұғалімнің көмегімен үрленген шар мен су құйылған шарды балауызбен қыздырамыз Не байқадыңдар. Тәжірибе балауызбен жүргізілетіндіктен қауіпсіздік ережесін қатаң сақтаймыз.. 2-тәжірибе 3 балауыз 1-ші балауызды ашық қалдырамыз, 2-ші сін кішкентай банкамен жабамыз, 3-шісін үлкен банкамен жабамыз. Сұ рақ қай балауыз узақ жанады. **<u>ҚБ: Бағдаршам көздері арқылы бір-бірін бағалау.</u>** **«Ара ұясы» техникасы** Мұғалім жұптағы оқушыларға не білгендігі туралы пікір алмасуды және екі сұрақтан дайындауын тапсырады. Содан кейін әрбір жұп кезектесіп бүгінгі білім бойынша сұрақ қояды, ол сұраққа жауапты мұғалім немесе басқа оқушылар береді.Сонымен берілген осы техника негізінде мұғалімнің берген мәліметтері қорытындыланылады, өңделеді. **(ҚБ) “Екі жұлдыз, бір тілек” әдісі.** **Рефлексия (жеке,жұпта,топта, ұжымда)** *Кері байланыс Бағдаршам.* *Балалар Қ.Р.қоршаған ортанв қорғау заңы бар. Сол заңның 38-бабында табиғатты қорғау, оны таза ұстауәр адамның міндеті делінген Олай болса айналамызды, мектеп айналасын таза ұстауға атсалысайық.* *Табиғатым тамаша* *Көз тоймайды қараса* *Жаман бала болмаймыз* *Табиғатты қорғаймыз.*	Оқулықтағы қосымша тапсырмалар. Тапсырманы орындаған оқушыны мадақтау,толық тыру жасау, тиімді кері байланыс орнату. «Нысана» кері байланыс парағы

Саралау –оқушыларға қалай көбірек қолдау көрсетуді жоспарлайсыз? **Қабілеті жоғары оқушыларға қандай міндет қоюды жоспарлап**	**Бағалау – оқушылардың материалды меңгеру деңгейін қалай тексеруді**	**Денсаулық және қауіпсіздік техникасының сақталуы**

отырсыз?	**жоспарлайсыз?**	
Саралау іріктелген тапсырмалар, нақты бір оқушыдан күтілетін нәтижелер, оқушыға дербес қолдау көрсету, оқу материалдары мен ресурстарын оқушылардың жеке қабілеттерін есепке ала отырып іріктеу (Гарднердің жиындық зият теориясы) түрінде болуы мүмкін. Саралау уақытты ұтымды пайдалануды есепке ала отырып, сабақтың кез келген кезеңінде қолданыла алады.	Бұл бөлімде оқушылардың сабақ барысында үйренгенін бағалау үшін қолданатын әдіс-тәсілдеріңізді жазасыз	Денсаулық сақтау технологиял ары. Сергіту сәттері мен белсенді іс-әрекет түрлері. Осы сабақта қолданылат ын Қауіпсіздік техникасы ережелерінің тармақтары.
Сабақ бойынша рефлексия Сабақ мақсаттары /оқу мақсаттары дұрыс қойылған ба? Оқушылардың барлығы ОМ қол жеткізді ме? Жеткізбесе, неліктен? Сабақта саралау дұрыс жүргізілді ме? Сабақтың уақыттық кезеңдері сақталды ма? Сабақ жоспарынан қандай ауытқулар болды, неліктен?	Бұл бөлімді сабақ туралы өз пікіріңізді білдіру үшін пайдаланыңыз. Өз сабағыңыз туралы сол жақ бағанда берілген сұрақтарға жауап беріңіз.	

Оқу пәні: *«Қазақ әдебиеті»*

Мұғалімнің аты-жөні: *Канатбаева Жанат*

Мектебі: *Қызылорда облысы Қазалы ауданы Қ. Пірімов ауылының «Қ.Күлетов атындағы №92 орта мектеп» КММ*

Ұзақ мерзімді жоспардың тарауы: Адамгершілік - асыл қасиет	**Мектеп: Қ.Күлетов атындағы №92 орта мектеп**	
Күні:	Мұғалімнің аты-жөні: Канатбаева Жанат	
СЫНЫП: 5	Қатысқандар : 13	Қатыспағандар:0
Сабақтың тақырыбы:	**М. Қабанбай «Бауыр» әңгімесі**	
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	Т/Ж3.Көркем шығармадағы кейіпкерлер портреті мен іс-әрекеті арқылы образын ашу; Б/С2. Кейіпкерлерді шынайы өмірмен салыстырып бағалау.	

Сабақ мақсаттары	**Барлық оқушылар:**
	Кейіпкерлердің іс-әрекетін анықтайды, кейіпкердің образын ашады.
	Оқушылардың басым бөлігі:
	Әңгімедегі кейіпкерлерге мінездеме бере алады, өмірмен салыстырады.
	Кейбір оқушылар:
	Шығармадағы кейіпкерлердің іс-әрекетіне талдау жасайды, салыстыру арқылы сыни көзқарас тұрғысынан баға береді.
Ойлау дағдысы	Түсіну, қолдану, жинақтау
Бағалау критерийі	1. Шығармадағы кейіпкерлер портреті мен іс-әрекетіне талдау жасайды; 2. Кейіпкерлердің тағдырын шынайы өмірмен салыстыра бағалайды; 3. Кейіпкер образына қатысты өзіндік пікір танытады.
Тілдік мақсаттар	**Оқушылар орындай алады:** 1. Мәтінге қатысты тұрақты сөз тіркестері мен мақал-мәтелдерді ажыратады. 2. Сөз тіркестері арқылы мінездеме жазады.
	Негізгі сөздер мен тіркестер:
	Қой аузынан шөп алмас – момын**, сүт пісірім уақыт** – аз уақыт, **бағзы** – баяғы, **қанбазар** – жексенбі күнгі нағыз қызған базар, **кібіртік басу** – баяу жүру, **жатсыну** – бөтенсу, жатырқау, тосырқау
	Жазылым бойынша ұсыныстар: кейіпкер бейнесін шынайы өмірмен байланыстыра салыстыру.
Құндылықтарға баулу	**Құрметтеу:** оқушылардың топтық және өз бетімен жұмыс жасау дағдыларын жетілдіре отырып, бір-біріне құрметпен қарауға шақыру; **Тәрбие:** Отбасы мүшелерін құрметтеу, бауырдың орнын білу, отбасы қадірін түсіну, бауырмалдылық қасиетін дәріптеу.
Пәнаралық байланыс	қазақ тілі, өзін-өзі тану
Алдыңғы оқу	Оқушылар бұған дейін 1 – сабақта шығарманың сюжеттік дамуы, тақырыбы мен идеясы туралы түсінік алды. Шығарма фабуласын, ондағы әрекеттер жүйесін білу кейіпкер образын ашуға көмектесе алады.

Сабақ барысы

Сабақтың жоспарланған кезеңдері	**Сабақтағы жоспарланған жаттығу түрлері**	**Ресурстар**

Сабақтың басы	3 мин	**Ширату жаттығуы** 1.Психологиялық жағымды ахуал қалыптастыру **“Әр күнге рецепт” жаттығуы** Алдымен күнді алып, оны көре алмаушылықтан, өшпенділіктен, қайғыдан, қытымырлықтан, бірбеткейліктен, қара басының қамын ойлаушылықтан, бәрібірліктен, сен тимесең – мен тимеден тазалаймыз.Сосын оған барлығына қатысты үш толы ас қасық оптимизм, бір уыс сенімділік, бір қасық шыдамдылық, бірнеше тал төзімділік, бір уыстай сыпайылылық және тәртіп қосамыз. Дайын болған қоспаға МАХАББАТТЫ құямыз. Енді дайын болған асты әсемдеуіміз керек: оны мейірімділік пен ықыластың жапырақтарымен әрлеп, адамгершілік қасиетімен безендіреміз **2.Сынып оқушыларын 3 топқа біріктіру.** /екі буынды, екі буынды тасымалданбайтын, үш буынды туыстық атаулары арқылы / Мысалы: ***ата, апа, аға, абысын, бала, бөле, бажа, балдыз, жеңге, жезде, жиен, жиеншар, жекжат, құдаша, қарындас, құдағи, құда***	 Қима қағаздар
Сабақтың ортасы	5 мин Білу, Түсіну 14 мин	Сабақтың **оқу мақсаты мен бағалау критериі** таныстырылады. **Ой қозғау** **1-тапсырма. Ж** Әңгімені толық оқыған не оқымағанын тексеру мақсатында **«Дұрыс-бұрыс»** ойыны ойнатылады. Оқушылар қағаздың екі жағына **дұрыс/бұрыс** деп жазады. Мұғалім сұрақтарды рет-ретімен оқиды, қай сұрақтың жауабы дұрыс болса, оқушылар парақтың дұрыс деген жазуын, ал жауап қате болса, бұрыс деген жазуын көтереді. 1. Қалидың ағасы – Манап. - **дұрыс** 2. Директордың аты-жөні - Эльжбета Сергеевна. - **бұрыс** 3. Қалидың фамилиясы – Төрекелдиев. – **дұрыс** 4. Қали ән айтып, би билегенді ұнатады. – **бұрыс** 5.«Түу, Эльжбета Сергеевна, терді жаңа ғана үгіп, тырыс-бырысты жаза бастағанымыз сол еді. Басқа қолайлы уақыт табылмады ма?». Қалидың сөзі. – **дұрыс** 6. Қали жетінші сыныпта оқиды. – **бұрыс** 7. Балалар үйі Өскеменде орналасқан. – **дұрыс** 8. Әңгімеде «Жетім көрсең, жебей жүр» мақалы кездеседі. – **бұрыс** **Мағынаны тану** **Топтық жұмыс** **2-тапсырма. «Графикалық органайзер» (Ойлар мен бейнелерді сызба арқылы жеткізу)** **1.** Кейіпкерлерге портреттік мінездеме беру.	**Дұрыс** **Бұрыс** Интербелсенді тақта

		2..Берілген сызба негізінде әңгімеден мысалдар жинақтай отырып, негізгі кейіпкерлердің образын сипаттау. **ҚБ:** Топтар бір-бірінің жауабын **«Сэндвич»** әдісі бойынша бағалайды. **3-тапсырма** **Жұптық жұмыс: « Көкпар» ойыны** Кейіпкерлердің шығармадағы портреті мен іс-әрекетіне қатысты тұрақты сөз тіркестері немесе мақал-мәтелмен тұжырым жасаңыз. Бірінші жолды аяқтаған соң «салым» деген белгі беріңіз. Ең соңында бірінші жеңіске жеткен оқушы анықталады. **Кейіпкер** | **Ой-тұжырым** **Қали** | **Манап** | **«Бас бармақ»** әдісі арқылы бағалау **Сергіту жаттығуы «Крест-нөл»** Тігінен немесе көлденеңінен туыстық атауына қатысты бірдей дыбыстан басталатын сөздер жазу **ата** | | | **апа** | | | **абысын** **Сараланған жұмыс. ТЖ.** АКТ арқылы «Сәби бақыты» бейнеролигін көрсету **4-тапсырма: «Ромб»** әдісі арқылы **т**өмендегі сызбаға қарап сыни көзқарас тұрғысынан баға берейік. **Визуалды айғақтармен кейіпкер бейнесін дәлелдеу**	кесте Кесте Интербелсенді тақта Таратпа
	Қолдану 8 мин 2 мин		

<table>
<tr>
<td></td>
<td>10 мин</td>
<td>
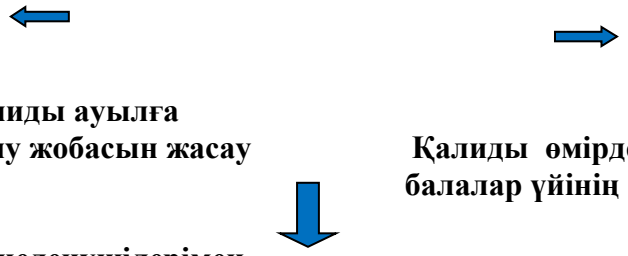

Сыни көзқарас

I топ - Қалиды ауылға әкелу жобасын жасау тапсырмасы беріледі.
II топ - Визуалды айғақтармен кейіпкер бейнесін дәлелдеу (боксер қолғабы, балалар үйінің суреті, костюм т.б. суреттер)
III топ - Қалиды өмірдегі балалар үйінің тәрбиеленушілерімен салыстырып баға береді.

<table>
<tr><th>Бағалау критерийі</th><th>Дескриптор</th><th>Ұпай</th></tr>
<tr><td rowspan="3">Кейіпкердің іс-әрекеті арқылы образдарын талдайды</td><td>Кейіпкердің бейнесі мен іс- әрекетіне талдау жасады</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Өз көзқарасын білдіре алады.</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Шынайы өмірмен салыстыра бағалайды.</td><td>1</td></tr>
</table>

ҮЙГЕ ТАПСЫРМА
Кейіпкерге хат жазу
</td>
<td>қағаздар

сызба</td>
</tr>
<tr>
<td>Сабақтың соңы</td>
<td>3 мин</td>
<td>***Кері байланыс*: «3 Қ» стратегиясы**

Бүгінгі сабақта не <u>қызық</u> болды?
Бүгінгі сабақта не <u>қиындық</u> келтірді?
Бүгінгі сабақта не <u>қажет</u> болды?
</td>
<td>Кері байланыс парағы</td>
</tr>
</table>

Қосымша ақпарат

Саралау – Сіз қосымша көмек көрсетуді қалай жоспарлайсыз? Сіз қабілеті жоғары оқушыларға тапсырманы күрделендіруді қалай жоспарлайсыз?	**Бағалау – Оқушылардың үйренгенін тексеруді қалай жоспарлайсыз?**	**Денсаулық және қауіпсіздік техникасын сақтау**
1.Топтық, жұптық жұмыстар арқылы оқушылар арасында өзара қолдау, көмек көрсету жүзеге асырылады. **Қолдауды аз қажет ететін оқушыларға** Қалиды ауылға әкелу жобасын жасау тапсырмасы беріледі.	**Кері байланыс** 1.Топтық жұмыс тапсырмасында нені саралап алу маңызды екендігін анықтау. 2. Жұптық жұмыста кедергіге қалай қарсы жүргені туралы сұралады.	**Сергіту жаттығуы Крест-нөл»** Оқушылардың ойлау деңгейін, шапшаңдығын айқындау. Қауіпсіздік техникасы ережелерін сақтау

Қолдауды көп қажет ететін оқушылар Визуалды айғақтармен кейіпкер бейнесін дәлелдейді (боксер қолғабы, балалар үйінің суреті, костюм т.б. суреттер) **Қолдауды мүлдем қажет етпейтін оқушылар** Қалиды өмірдегі балалар үйінің тәрбиеленушілерімен салыстырады	3. Әр оқушының оқу мақсатына жеткендігін анықтау үшін бағалау критерийлері мен дескрипторлар қолдану. 4. Рефлексия (жазбаша)	

Рефлексия Сабақ \оқу мақсаттары шынайы ма? Бүгін оқушылар не білді? Сыныптағы ахуал қандай болды? Мен жоспарлаған саралау шаралары тиімді болды ма? Мен берілген уақыт ішінде үлгердім бе? Мен өз жоспарыма қандай түзетулер енгіздім және неліктен?	**Төмендегі бос ұяшыққа сабақ туралы өз пікіріңізді жазыңыз. Сол ұяшықтағы Сіздің сабағыңыздың тақырыбына сәйкес келетін сұрақтарға жауап беріңіз.** Сабақта оқу бағдарламасындағы оқу мақсаттарынан қолжетімді бір мақсат таңдалынды. Оқушылардың жеке мүмкіндіктерін және жас ерекшеліктерін есепке ала отырып, сараланған тапсырмалар әзірленді. Жеке, жұптық, топтық және ұжымдық белсенді оқыту әдістері ұйымдастырылды. Сабақтың басынан бастап әрбір оқушының жеке пікірін тыңдау және алынған білімдер мен түсініктерді қолдану мен оларды дамыту маңыздылығына мән берілді. Сабақ барысында оқушылардың көркем шығармалардағы көтерілген мәселелерді жан-жақты талдау, бағалау, өзіндік ой айту дағдылары қалыптасады, бұл рефлексия дағдыларын дамытуға мүмкіндік туғызады деп есептеймін Сабақтың өн бойында мақсаттан нәтижеге жететін іс – әрекетті жоспарлауды жүзеге асырамын.Барлық іс-әрекетке белгіленген шектеулі уақыт берілген соң, уақыт есебінен ауытқу болмайды деген ойдамын.

Қорытынды бағамдау

Қандай екі нәрсе табысты болды (оқытуды да, оқуды да ескеріңіз)?

1.Оқу мақсатының қолжетімді болуы;

2.Сабақты жаңа әдіс-тәсілдер арқылы өткізу кезінде оқушылар қызығушылығы жоғары болды

Қандай екі нәрсе сабақты жақсарта алады (оқытуды да, оқуды да ескеріңіз)?

1:

2:

Сабақ барысында мен сынып немесе жекелеген оқушылар туралы менің келесі сабағымды жетілдіруге не көмектесетін білдім

Қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырмалар

Тапсырма -4. «Ромб» әдісі арқылы төмендегі сызбаға қарап сыни көзқарас тұрғысынан баға берейік.

Бағалау критерийі	Дескриптор	Ұпай
Кейіпкердің іс-әрекеті арқылы образдарын талдайды	Кейіпкердің бейнесі мен іс- әрекетіне талдау жасады	1
	Өз көзқарасын білдіре алады.	1
	Шынайы өмірмен салыстыра бағалайды.	1

Оқу пәні: *«Биология»*

Мұғалімнің аты-жөні: *Курпебаева Ажаркул Ахметовна*

Мектебі: *Қызылорда облысы Қазалы ауданы Қ. Пірімов ауылының «Қ.Күлетов атындағы №92 орта мектеп» КММ*

Ұзақ мерзімді жоспардың тарауы: 7.3 Адам қызметінің қоршаған ортаға әсері **Мектеп:** Қ.Күлетов атындағы №92 орта мектеп **Күні:** 21.01.2020ж **Мұғалімнің аты-жөні:** Курпебаева Ажаркул Ахметовна **Сынып: 7** **Қатысқандар: 13** **Қатыспағандар:0**	
Сабақтың тақырыбы	Адам-экожүйенің бір бөлігі. Антропогендік факторлар
Осы сабақта қолжеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасынасілтеме)	7.3.2.1 адам мен экожүйе арасындағы қарым-қатынастарды сипаттау
Сабақтың мақсаты	1. Адамның экожүйеге әсерін анықтау. 2. Адамның экожүйеге әсерін топтастыру. 3. Адам іс-әрекетінің қоршаған ортаға әсерін анықтау.
Бағалау критерийі (Ойлау дағдылары: білу, түсіну, қолдану)	Адамның экожүйеге әсерін анықтайды. Адамның экожүйеге әсерін топтастырады. Адамның іс-әрекетінің қоршаған ортаға әсерін анықтайды.
Тілдік мақсаттар	**Пәндік терминология мен лексика:** экожүйе, инсектицид, агроценоз, ластану, өнеркәсіп, фабрика **Оқытудың тілдік мақсаты:** Берілген тапсырмалар барысында сөз тіркестерін пайдаланып,кестеге толтыруда-жазылым дағдысы,мәтінді пайдаланып,ұғымдарды сипаттауда-оқылым дағдысы,қабырға газеттерін жасап,ауыл шаруашылығы мен өндірісті дамытудың экожүйеге әсерін сурет арқылы бейнелеу,оны талдау,қорғау арқылы оқылым-жазылым-айтылым дағдылары дамиды **Диалог құруға / жазылымға қажетті сөздер топтамасы:** 1.Адамның экожүйеге пайдалы әсері ..... 2.Адамның экожүйеге зиянды әсері..... 3.Адам іс-әрекетінің қоршаған ортаға әсері .....деп аталады.
Құндылықтарға баулу	«Мәңгілік ел» жалпыұлттық идеясының «Зайырлы қоғам және жоғарғы руханият» құндылығына сәйкес елімізде экономикадағы өрлеу, білім беру,денсаулық сақтау,мәдениетті дамытудың маңызды шарты екендігіне тоқтала келе адам мен экожүйе арасындағы байланыстарды тұжырымдау арқылы табиғатты қорғау мәдениетін дамытамын.
Пәнаралық байланыс	География. «Қазақстандағы экологиялық проблемалар (ғаламдық, ұлттық, жергілікті)» География. 8.5.1.1- табиғи ресурстарды экономикалық және экологиялық тұрғыдан бағалайды.
Алдыңғы білім	5.6.1.4 табиғи және жасанды экожүйелерді салыстыру. 6.6.1.2 экожүйе ауысымдарының себептерін түсіндіру.

Сабақ барысы

Сабақтың жоспарланған кезеңдері	**Сабақтағы жоспарланған жаттығу түрлері**	**Ресурстар**

Сабақтың басы 5 мин 3 мин 5 мин	1. Класта жағымды ахуал туғызу «Молекула» әдісі Тақырыпты ашу үшін **«Сұрақты қағып ал» әдісі** бойынша оқушыларға бірнеше сұрақтар қоямын 1. «Адам-экожүйенің бір бөлігі» тұжырымын қалай түсінесің? 2. Адамзат дамыған сайын адамның табиғатқа әсері қалай өзгерді? **«Мозайка» әдісі** Оқушыларды адамның экожүйемен қарым қатынасы бейнеленген суреттердің қиындылары арқылы топтастырамын 1-топ.Экожүйе 2-топ.Агроценоздар 3-топ.Антропогендік фактор **«Кинометафора» әдісі** бойынша«Экожүйе. Антропогендік факторлар» - бейнефильмін көру **1-тапсырма.** **«Сөзді тап» әдісі (Жж)** Қағаз қиындыларында тақырыпқа қатысты берілген бірнеше түйінді сөздерді сипаттап, түсіндіріңдер: 1.Адам тіршілігін жалғастыру үшін қоршаған ортадан ....алады (қоректік заттар мен энергия). 2. ....адамның экожүйеге әсерінің күшеюіне түрткі болды (өркениеттің дамуы). 3.Адамның экожүйеге әсері ....деп аталады(антропогендік фактор). **Дескриптор:** 1.Адам тіршілігіне қажетті қажетті заттарды табады. 2.Адамның экожүйеге әсерінің күшеюіне әсер еткен факторды анықтайды. 3.Адамның экожүйеге әсерін атайды. **ҚБ«Конверттегі сұрақ» әдісі** **Кері байланыс:ауызша**	Биология оқулығы,7-класс, «Атамұра» баспасы Суреттер бейнеленген А-4 форматындағы қима қағаздар https://www.youtube.com/watch?v=58rctRL_2g0 Тапсырма жазылған А-4 форматындағы қағаз
Сабақтың ортасы 7 мин	**2-тапсырма.(ж)«Кластер» әдісі.** Оқулықтағы мәтінді пайдалана отырып, берілген сөз тіркестерін парақшалардағы кестенің мағынасынасәйкес орналастырыңдар 1.Мұнайды игеру 2.Инсектицидтерді пайдалану 3. «Қызыл Кітапқа енгізу 4.Ағаштар отырғызу 5.Баламалы энергия көздеріне қарай бетбұрыс 6.Дәрілік өсімдіктерді заңдылығына сәйкес жинау 7.Жайылымдарды қарқынды пайдалану Адамның экожүйеге әсері Пайдалы әсері | Зиянды әсері | Жақсарту шаралары [ ] | [ ] | [ ]	Сөз тіркестері жазылған А4 форматындағы қағаздар

15 мин	**Дескриптор:** -адамның экожүйеге пайдалы әсерін анықтайды -адамның экожүйеге зиянды әсерін таба алады -экожүйені жақсарту шараларын бағамдайды **ҚБ.** «Конверттегі сұрақ» әдісі арқылы. **3-тапсырма.(ТЖ) «Галереяға саяхат»** Оқулықтағы мәтінді оқып, бейнефильмді пайдалана отырып, қабырға газеттерін жасаңдар 1-қадам: Мәтінмен танысу. 2-қадам: Оқулық мәтінін оқып және бейнефильмді пайдалана отырып. 1-топ: ауыл шаруашылығының табиғатқа әсері; 2-топ: өндірістердің қоршаған ортаға әсері; 3-топ: қоршаған ортаны жақсарту шаралары туралы тауып, топ ішінде талдау, қабырға газетін жасау. 3-қадам Қабырға газеттері бөлме қабырғаларына ілінеді. 4-қадам: Әр 2 минут сайын топтар кабинет ішінде қозғалысқа түседі, талдайды, сараптайды, жапсырма қағазы арқылы пікірін не сұрағын жапсырады. 5-қадам: Галереяға саяхат аяқталған соң өз газеттерін алып пікірлерді оқып, сұрақтарға жауап береді. Қорытынды жасайды. **Дескриптор:** ❖ ауыл шаруашылығының табиғатқа әсері туралы баяндайды; ❖ өндірістердің қоршаған ортамен байланысын анықтайды; ❖ қоршаған ортаны жақсарту шараларын қарастырады; **ҚБ «Конверттегі сұрақ»**	Плакаттар, маркерлер, жапсырмалар
Сабақтың соңы 5 мин	Оқушының рефлексиясын **«Мұғалімге жеделхат»** әдісі арқылы жүргіземін.Оқушыларға «Маған ерекше ұнағаны...», «Сабақтан соң маған... келді», «Менің түсінгенім...» деген сөздер жазылған А-4 форматындағы қағаз таратамын. Оқушылар бұл қағазға қалдырып кеткен орынға тиісті сөздерді жазып,мұғалім тақташасына іледі. Түсінбеген және толық түсінбеген жерлері болса үй тапсырмасы ретінде беремін.	

Саралау – Сіз қандай тәсілменкөбірек қолдау көрсетпексіз? **Сіз басқаларға қарағанда қабілетті оқушыларға қандай тапсырмалар бересіз?**	**Бағалау – Сізоқушылардыңматериалды игеру деңгейін қалай тексерудіжоспарлап отырсыз?**	**Денсаулық және қауіпсіздік техникасын сақтау**

1. «Жіктеу» арқылы саралау тәсілі. Оқушыларды шағын топтарға біріктіруде саралаудың жіктеу тәсілін пайдаланамын. Оқушылар адамның экожүйеге қарым қатынасы бейнеленген суреттер арқылы топтасады. 2.«Дереккөздер» саралау тәсілі. Сабақтың басында саралаудың «Дереккөздер» тәсілін пайдаланып, «Экожүйе» тақырыбында бейнежазба көрсетемін. Оқушылар үшін: Бейнежазба оқушыларға оқу қажеттіліктерін дамыту үшін көмектеседі. Бүгінгі тақырыпты ашу үшін ой қозғайды. Мұғалім үшін: Оқушыларға мәтінмен жұмыс жасауға қарағанда, бейнежазба көрген тақырыпты, көру, есту арқылы есте тез сақталады деп ойлаймын. 3.«Тапсырма» саралау тәсілі. Мұның құрамына білім деңгейі әртүрлі оқушыларға арналған тапсырмалар кіреді. Оқушыларға үш әдіс арқылы орындалатын 3 тапсырма беріледі. Тапсырмаларды орындау барысында оқушылар экожүйе мен адам арасындағы байланысты ұғынуларына мүмкіндік береді. 4. «Диалог және қолдау көрсету» тәсілін қолданамын. Оқушылар бейнежазбаны пайдалана отырып, «Кластер» әдісі бойынша, сұрақтарға жұп болып жауап береді. Бұл әдіс оқушылардың бейнежазбадан және оқулықты пайдаланып, алған білімдері жауаптардың реттік нөмірін орналастыру арқылы анықталады. Бұл жерде жұмыс түрі жұптық болғаннан кейін, оқушылар арасында диалог және қолдау жүреді.	Қалыптастырушы бағалауды «Конверттегі сұрақ» тәсілімен жүргіземін.1-тапсырмада (ж) конвертке салынған А-4 қағазында тақырыпқа сәйкес сұрақтар дайындап әр топтағы оқушылар сұрақтарға жауап береді. Сұрақтарға берген оқушылардың жауаптары арқылы осы тапсырманы қаншалықты меңгергенін анықтаймын. 2-тапсырма «Конверттегі сұрақ» тәсілі арқылы қалыптастырушы бағалау тапсырмалары ретінде бірнеше түйінді сөздерді дайындап, оқушылар сол сөздер арқылы адамның экожүйеге қарым қатынасының пайдалы және зиянды жақтарын талдайды Бұл әдіс арқылы бірнеше оқушының тапсырманы түсіну дәрежесін білуге және сөйлеу дағдысын дамытуға болады. 3-тапсырмадан кейін «Конверттегі сұрақ» тәсілі арқылы конверттен табиғи және жасанды биогеоценоздардың суреттерін алып әр топ екі экожүйені салыстырады, басты ерекшеліктерін анықтайды.Жауабын конвертке салады басқа топтармен бөліседі. Бұл әдіс арқылы оқушының күрделі тапсырманы түсінуін бөлінген аз уақытта тексеруге болады.	Оқушыларды топтастыру кезінде, сабақ барысында партада отыруда денсаулық ерекшеліктеріне айрықша көңіл бөле отырып, бөлме ауасының тазалығы гигиеналық талаптарға сай болуына назар аударамын.

Оқу пәні: *«Биология»*

Мұғалімнің аты-жөні: *Есбосынова Гүлсара Серикмуратовна*

Мектебі: *Қызылорда облысы, Қазалы ауданы, Қ. Пірімов ауылының «Қ.Күлетов атындағы №92 орта мектеп» КММ*

Ұзақ мерзімді жоспар бөлімі: **Тарау 9.3 С Жасушалық цикл**	**Мектеп:** **Қ.Күлетов атындағы №92 орта мектеп**	
Күні:23.01.2020	**Мұғалімнің аты-жөні**: Есбосынова Гүлсара Серикмуратовна	
Сынып: 9	**Қатысушылардың саны:**	**Қатыспағандардың саны:**
Сабақтың тақырыбы	Жасушалық цикл. Митоз	
Осы сабақтың көмегімен қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	9.2.2.2 - митоздың кезеңдерін сипаттау	
Сабақ мақсаты	**Барлық оқушылар орындай алады:** Жасушалық циклдің түрлерін ажыратып, салыстыра алады. **Оқушылардың көпшілігі орындай алады:** Митоз үдерісінің негізі ерекшеліктерін ажыратады. **Кейбір оқушылар орындай алады:** Митоздың әр берілген сегмент өлшемдерімен шеңбер диаграммаларын дұрыс құрастырып, сатыларының кезеңдерін зерттеп модельдей алады.	
Ойлау деңгейі	**Білу, түсіну, қолдану**	
Бағалау критерийі	➢ Жасушаның тіршілік циклінің кезеңдерін сипаттайды. ➢ Митоздың кезеңдерін біледі, берілген сегмент өлшемдерімен шеңбер диаграммаларын дұрыс құрастыра алады. ➢ Жасуша айналымының ерекшеліктерін ажыратады. ➢ Жасуша бөлінуінің қажеттілігін түсіндіреді(кем дегенде екі мысал келтіреді).	
Тілдік мақсаттар	***Оқушылар орындай алады:*** Митоз фазаларын сипаттау (оқу және жазу дағдылары) ***Пәндік лексика және терминология:*** митоз, мейоз, интерфаза, синтез, профаза, метафаза, анафаза, телефаза, Оқушылар: митоз ерекшеліктерін ауызша сипаттай алады, оның өсу мен дамудағы маңыздылығын суреттен анықтап көрсетеді, жасуша құрылысындағы өзгерістерді жазбаша, ауызша түрдеде атай алады. ***Диалог құруға/жазылымға қажетті пайдалы сөздер топтамасы:*** Жасушалық циклдің кезеңдері…….....……. Интерфаза кезеңдерін жіктеңіздер…….....….. G_1 , S, G_2 кезеңдері нені білдіреді …….....……..	

	Митоздың ағза үшін маңызы …….....…….. Барлық ағзалардың .... митоз арқылы көбейе алады.
Құндылықтарды дарыту	*Сыйластық*: оқушылар сабақ барысында өзіне және өзгелерге кедергі келтірмейді, өзгенің ойын соңына дейін тыңдайды. Мұғалім әркімнің пікірін тыңдап, өз ойын білдіреді. *Академиялық шыншылдық*: өзара бағалау мен өзіндік бағалауда шыншылдық таныту. *Өмір бойы оқу*: оқушы деңгейіне сәйкес өз бетімен тапсырмаларды орындау үшін тапсырманы орындау стратегиясын жоспарлайды. Орындаған тапсырмаға өзіндік рефлексия жасайды. *Ынтымақтастық*: әркімнің ойы құнды қағидасын ұстану; өзара оқыту ортасын құру. *Патриоттық және азаматтық позиция* айналадағы жануарлар әлеміне қамқорлық танытуға, қорғауға алынған жануарларды танып білуге тәрбиелеу
Пәнаралық байланыстар	Жасуша органоидының суреттері көмегімен сызықтық ұлғаюды формула көмегімен есептеу арқылы физика, математика пәндерімен байланыстыру
АКТ қолданудағдылары	Интернет-көзімен жұмыс, интерактивті тақта, презентация
Алдыңғы білім	Жасуша 8 класс Бір жасушалы және көп жасушалы ағзалардың сыртқы құрылымының сипаты, белгілері және оларды ағзаларды анықтау мен дихотомикалық кілттерді жасау үшін пайдалану (8.1 А бөлімі).

Сабақ барысы

5 мин	1 **Ұйымдастыру.** Сыныпта жағымды психологиялық ахуал орнату **«Стоп кадр»** әдісі 1. «ДНҚ»видиоролик 2. ДНҚ дегеніміз не? 3. Оның құрылымын кім ашты? 4. ДНҚ-ның атқаратын қызметі қандай? ***Қ.Б Мадақтау***	⇨ қосымша Оқулық
10 мин	**Топқа бөлу.** Сынып оқушыларына терминдер жазылған қиынды қағаздар беріледі, терминдерге байланысты оқушылар топқа бөлінеді 1- топ –Митоз 2- топ- Мейоз ***Үй тапсырмасын сұрау*** 1- топ –Митоз ДНҚ моделін құрастыру 2- топ- Мейоз ДНҚ есептерін шығару ***ҚБ Төс белгімен марапаттау***	Дәптер Қалам ⇨ қосымша қосымша Таратпа қағаздар қосымша ⇨ қосымша
5 мин	**Ой қозғау. «Кинометафра» әдісі арқылы**	

	«Бейнежазба» көрсету. «Бейнежазбадан не байқадыңдар? Проблемалық сұрақ және түрткі сұрақтар арқылы мақсатты айқындау.Оқушылардың пікірін қорытындылай келе,жаңа сабақтың оқу мақсаты мен бағалау критерийі таныстырылады. **(М)**Оқушыларға бейнероликті немесе митоз суреттерінің кезектілігін көруді ұсыныңыз және хромосомалармен не болғанын талқылаңыз.	⇨ қосымша
5 мин	**ТЖ. «Топтық зерттеу» әдісі.** Оқушыларға митоздың әрбір кезеңінде болатын оқиғаларды бейнелейтін үлгілердің бірізділігін үлгілеу үшін ермексаз,шар немесе басқа қолда бар материалдарды пайдаланып митозды үлгілеу. анафазада және телофазада орналасу ретінің суреттерін салуы тиіс. Оқушылар өз суреттерінде әр кезеңде болып жатқан оқиғаларды толық сипаттаулары керек. **Бағалау критерийлері:** ➢ митоз сатыларын атайды; ➢ әртүрлі сатылардағы хромосомаларды сипаттайды	
5 мин	***ҚБ Дескриптормен бағалау*** **(Жж) «Жұбымызды табайық» әдісі** Қима қағаздармен сұрақтар жауаптарымен беріледі,бір оқушы сұрағын оқыса екінші оқушы соның дұрыс жауабын тауып жұптасады. 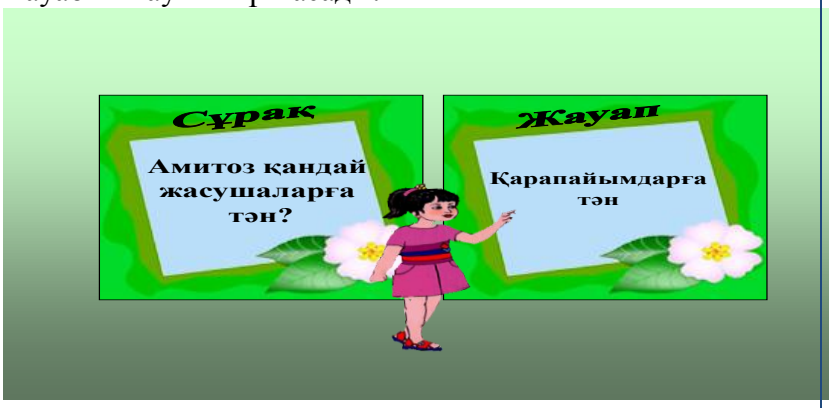 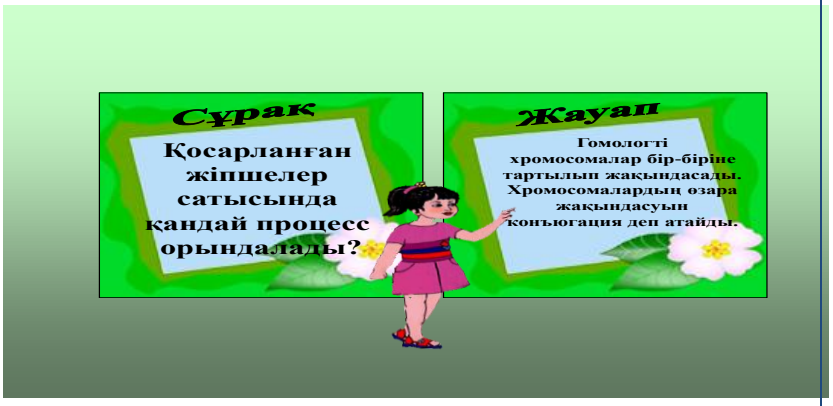 	 Кеспе қағаз ⇨ қосымша

5мин 5 мин	***ҚБ Смайлигтер арқылы бағалау*** **Ж. «Көпірдегі із» әдісі. Терминдермен жұмыс. Бағалау: Мадақтау** **Кері байланыс.** «Kahoot» программасы Әр топ көрсетілген сұрақтарға телефон арқылы жауап қайтарады.	 ⇨ қосымша ⇨ қосымша
5 мин	**Рефлексия.** *Күн сәулесі шуақтарына (қима қағаздарына) оқушы «Сабақта не ұнады, не ұнамады, ұсыныс» жазып, айтып, тақтадағы күнге іледі.* **Үйге тапсырма** Тақырып соңындағы кестені толтыру.Митоз фазаларын моделдеу	

Дифференциалды оқыту – Көбірек қолдау көрсету үшін не істейсіз? Қабілеті жоғары оқушыларға қандай міндеттер қоюды жоспарлайсыз?	**Бағалау – оқушылардың берілген материалды меңгеру деңгейін қалай тексересіз?**	**Денсаулықты сақтау және қауіпсіздік ережелері**
Қабілеті жоғары оқушылар: ➢ Жасуша бөлінуінің кезеңдерін көрсету үшін градустық өлшемдерді қолданады. ➢ **Қабілеті орта оқушылар:** Жасуша бөлінуі кезіндегі кезеңдерді сипаттайды. Интерфаза мен митоз кезеңдерін тірек сызбадан белгілейді. **Қабілеті төмен оқушылар:** Суретті сызбаларды топта оқушылармен бірге жасайды. Жасуша айналымының кезеңдерін мұғалімнің көмегімен орындайды. Қызығушылығы төмен оқушыларға анықтайтын ағзалардың негізгі сипаттамалары қосымша беріліп, соларға сүйне отырып, тапсырмаларды орындау ұсынылады.	Тақырып бойынша топпен жұмыс істеуде бірлескен топтық, жұптық, жеке жұмыстарын Көпірдегі із» әдісі. «Жұбымызды табайық» әдісі. «Топтық зерттеу» әдісі. «Кинометафра» әдісі арқылы. «Стоп кадр» әдісі, бағалауда «Мадақтау», «Марапаттау» «Көңіл- күйді білдіретін смайликтер», *Дескриптормен бағалау. Төс белгімен марапаттау* рефлексия алуда ««Күн көзі» кері байланыста «Kahoot». Әр оқушының оқу мақсатына жеткендігін анықтау үшін бағалау критерийлері мен мен дескрипторлар қолданылады.	Сабақ барысында биология кабинетіндегі қауіпсіздік ережелерін сақтау. Партада дұрыс отыруына назар аудару. Ылғал препараттар мен жинақтар, тұлыптармен жұмыс кезінде қауіпсіздікті сақтау ескертіледі. Оқушылар зертханалық жұмыс кезінде белсенді қимыл жасайды.

Оқу пәні: *«Қазақ тілі»*

Мұғалімнің аты-жөні: *Айша Қараман Төлеуқызы*

Мектебі: *Қызылорда облысы, Қазалы ауданы, Қ. Пірімов ауылының «Қ.Күлетов атындағы №92 орта мектеп» КММ*

ҰМЖ тарауы: **Әлем жаңалықтары: өнер және мәдениет** **2-тарау**		**Мектеп: Қ.Күлетов атындағы № 92 орта мектебі** **Пән мұғалімі: Айша Қараман Төлеуқызы**	
Сынып: 10	**Пәні: қазақ тілі**	**Қатысқандар саны: 15**	**Қатыспағандар саны: 0**
Сабақтың тақырыбы	Мұхит асқан туынды. Біріккен сөздер емлесі 1-сағат		
Осы сабақтақол жеткізілетін оқу мақсаттары	10.3.5.1 - оқылым және тыңдалым материалдары бойынша негізгі ақпаратты іріктей отырып, түртіп жазу (конспектілеу); 10.4.1.1 – мәнмәтін бойынша тілдік бірліктерді орфографиялық нормаға сай жазу		
Сабақтың мақсаттары	**Барлық оқушылар орындай алады:**		
	«Өркениеттің тал бесігі-қазақ даласы» тақырыбына конспект жазады. Орфографиялық норма туралы біледі.		
	Оқушылардың көпшілігі орындай алады:		
	«Мұхит асқан туынды» тақырыбына ақпаратты іріктей отыра жинақы мәтін жазады.Сөйлемдегі іріктелген ақпараттарды сөз құрамына талдайды.		
	Кейбір оқушылар орындай алады:Аударма жайында өзіндік сыни ойларымен ақпараттық хабарлама жазады. Тыңдалған өлең жолдарын талдап, орфоэпиялық нормаға сай мәтін жазады.		
Ойлау деңгейі	**Білу, түсіну, қолдану**		
Бағалау критерийі	Мәтіндегі негізгі ақпараттары іріктейді. Тілдік бірліктерді орфоэпиялық заңдылыққа сай жазады.		
Құндылықтарға баулу	Қазақстандық патриотизмді және азаматтық жауапкершілікті сезінеді, сын тұрғысынан ойлау дағдысы қалыптасады, ынтымақтастық, ашықтық, бір-бірінің пікіріне құрметпен қарауға үйренеді, елжандылық қасиеттері қалыптасады.		
Пәнаралық байланыс	Орыс тілі мен әдебиеті 6-сынып С.Сейфуллин «Аққудың айырылуы», 8-сынып Абайдың «Он төртінші қара сөзі», 9-сынып М.Шаханов «Төрт ана», тарих 8-сынып «А.Құнанбайұлы»		
Тілдік мақсат	**Оқушылар орындай алады:** Халқымыздың бай әдебиетінен әлемдік деңгейге көтерілген туындылар туралы білетін болады **Негізгі сөздер мен тіркестер:** **Метафора** – сыртқы және ішкі белгілеріндегі (тұлғасындағы, кимылындағы не атқаратын қызметіндегі т.б.) ұқсастыққа қарап, бір зат атауының басқа бір затқа атау болуына байланысты сөз мағынасының ауысуы болып табылады. **Түпнұсқа**- әдеби шығарманың автор өзі жазған төлтума қолжазбасы, яғни автордың өз қолынан шыққан нұсқасы. , **Аударма** - бір тілде бейнеленген мазмұнды екінші бір тілге әрі дәл әрі толық қайталай бейнелейтін тілдік қимыл. Метафора-метафора-metarhor Түпнұсқа-оригинал-original Аударма-перевод-transcribe		

	Сыныптағы диалог/ жазылым үшін пайдалы тілдік бірліктер: қазақ даласы, даңғыл жол, әлем кеңістігі, ақиық ақын, ағылшын тілі, төл шығарма, көркем аударма.		
	Талқылауға арналған сұрақтар: 1.Қазақтың бай әдебиеті кімдердің шығармаларынан көрініс табады? 2.Әдебиетті әлем кеңістігіне танымал ететін даңғыл жол туралы әңгімелеңдер. 3. Әлем тілдеріне аударылған қандай шығармаларды білесіңдер? ***Сіз неліктен ... екенін айта аласыз ба?*** «Прозаны аударған адам – құл, өлеңді аударған адам – бақталас» деген пікірмен келісесіңдер ме?		
Алдыңғы оқу	Әлем халқы тілдеріне аударылған шығармалар туралы біледі. Біріккен сөздер емлесін еске түсіреді.		
		Сабақ барысы	
Сабақ кезеңдері		**Жоспарланған жаттығу түрлері**	**Ресурстар**
Сабақтың басы **6 мин**	**1 мин** **2 мин** **2 мин** **1 мин**	**Ұйымдастыру кезеңі.** Сыныпта жағымды психологиялық ахуал қалыптасады. **Ширату жаттығуы:** Мен бақыттымын! Бақытты болуға лайықтымын! Бәрі өз қолымда! ***ҚБ Мадақтау*** **Топқа біріктіру. «Мозайка» әдісі** бойынша оқушылар топтарға бірігеді. 1-топ «Ұлы есімдер» 2-топ «Зерттеушілер» 3-топ «Аудармашылар» **Ой қозғау. «Миға шабуыл» әдісі** 1.Қазақтың бай әдебиеті кімдердің шығармаларынан көрініс табады? 2.Әдебиетті әлем кеңістігіне танымал ететін даңғыл жол туралы әңгімелеңдер. 3.Әлем тілдеріне аударылған қандай шығармаларды білесіңдер? ***ҚБ Өзін-өзі және өзара бағалау*** Оқушылардың пікірін қорытындылай келе, сабақтың оқу мақсаты мен бағалау критерийі таныстырылады.	 Қазақ тілі 10-сынып «Мектеп баспасы» Алматы баспасы 2019жыл Авторы: Б.Қапалбек Г.Закиряева С.Жантасова
Сабақтың ортасы **28 мин**	**10 мин** **5 мин**	**ТЖ « Әдеби үйірме» әдісі. «Мұхит асқан туынды» мәтінін оқиды. Рөлдік талдау жасайды. 1-тапсырма** **Баяндап беруші:** мәтінді оқып,өз көзқарасы тұрғысынан баяндау мақсатында конспектіге тезис жазады. Тезис бойынша сөйлейді. **Сұрақ құрастырушы**: мәтін мазмұны бойынша бірнеше сұрақтар дайындайды **Сілтеме табушы:**мәтіннен негізгі ақпараттарды іріктеп, жинақы мәтін жазады. **Бейнелеуші-суретші**: мәтін мазмұнын ауызша суреттейді. **Дәнекер:**әдебиет пен мәдениетті әлем кеңістігіне шығаратындаңғыл жол-аударма екенін зерделей келе,өмірмен байланыстырады. ***ҚБ. От шашу*** **Ж. 2-тапсырма** **Кестедегі сәйкестікті табыңдар**	Мәтін Кесте

Шығарманың атауы	Төл шығарма	Көркем аударма
А. Байтұрсынов «Өгіз бен бақа» өлеңі		
С. Торайғыров «Тұрмысқа»		
М. Жұмабаев «Айырылдым сенен, жан сәулем»		
М. Дулатұлы «Тағдырдан сұра, қаскүнем»		
Ж. Аймауытов «Шернияз»		

ҚБ «Жағымды сөздер»

Тілдік бағдар. Біріккен сөздердің емлесі

Мұғалім түсіндірмесі:

5 мин

Оқушылар біріккен сөздердің емлесі туралы ережемен танысады.

Оқулық

Біріккен сөздердің жазылуы	**Мысалдары**
Құрамындағы түбір сөздер бастапқы қалпын өзгеріссіз сақтап, бірігіп жазылады.	Көк+жиек көкжиек
Кейбір біріккен сөздер дыбыст қ өзгеріске ұшырап, айтылуы бойынша жазылады.	Бота+көз Ботагөз
Жер-су атауларының түбір тұлғасы сақталып, бірігіп жазылады.	Жез+қазған Жезқазған
Біріккен сөзден жасалған кісі есімінде екі дауысты қатар келсе, бірі (алдыңғысы) түсіп қалады.	Торы+айғыр Торайғыр
Әр, еш, кей, әлде, бір сөздері есімдіктермен бірігіп жазылады.	Әр + кім, еш +қайда, кей+біреу,бір+не ше, әлде+қашан

Кесте

6 мин

Ж. Саралау тапсырмасы 3-тапсырма

«Кім көп табады?» Берілген сөздерден басқа сөздерді тауып, кестеге орналастырыңдар.

-нама	**-хана**	**-жай**	**әсіре-**	**көп-**	**бей-**

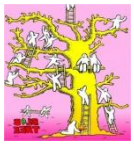

2 мин

ҚБ «Екі жұлдыз,бір тілек» әдісі

ЖЖ .«Биопоэма» әдісі. Аудиотаспа тыңдау. Абайдың «Қараша, желтоқсан мен сол бір екі ай» өлеңі тыңдалады. Тыңдалған өлең жолдарын талдап, орфоэпиялық нормаға сай жазады.

	1минут	**Бағыттаушы сұрақтар: 1.Ақын өлеңіндегі негізгі идея неде? 2.Өлеңде қандай әлеуметтік мәселелер көтерілген?** ***ҚБ: дескриптормен*** ***ҚБ.»Блоб ағашы» әдісі*** **ЖЖ.«Семантикалық карта» әдісі. Кестедегі сәйкестікті табыңдар. 4-тапсырма**	

	Туынды сөз	Қос сөз	Біріккен сөз	Қысқаған сөз	Тіркесті сөз
әуежай					
жағалау					
торы ала					
ҚР					
шала-шарпы					
УДЗ					
Зиялы					
екен-саяқ					
Қонаққәде					

ҚБ « Қошемет»

Кері байланыс «Шағын шолу» әдісі
Бүгінгі сабактан не үйрендің?
Қандай жаңа ақпараттар алдың?
Кімнің пікірі ұнады?

Сабақтың соңы 5 мин	**3 мин**	**Рефлексия»Шульманның үш көмекшісі» әдісі** Бүгінгі сабақтан миыма тоқып алдым. Жүрегіме жақын болды. Қолыммен жасай аламын.	
	2 мин	**Үйге тапсырма:** «Кім көп табады?» Туынды сөздер, қос сөздер,біріккен сөздер,тіркесті сөздер және қысқарған сөздерге мысал келтіріп жазыңдар. Морфологиялық талдау жасаңдар.	

Қосымша ақпарат

Саралау –	**Бағалау –**	**Денсаулық – ҚТС**
Оқу мақсатына негізделіп жасалған сабақ мақсаты SMART өлшеміне сай жоспарланды. Оқушылар бүгінгі сабақты талдау барысында әлем тілдеріне аударылған көркем шығармалардың қатарының толыға түскенін біледі. Әдебиет пен мәдениетті әлем кеңістігіне танытудың жолы аударма екенін ұғынады.Мәтіннің жанрлық ерекшелігін ажыратады. Мәтін мазмұны бойынша конспект жазады. «Әдеби үйірме» әдісін арқылы оқушылардық танымдық ойлау дағдысын жетілдіру және қолдау мақсатында қолданамын.	Сабақ барысында оқушылардың бірлескен жұмыстарын бағамдау үшін «Жағымды сөздер», «Екі жұлдыз, бір тілек», «Блоб ағашы», «Шағын шолу» әдістері арқылы бағаланады. Әр	Сабақ барысында Оқушылардың қауіпсіздік ережелерінің сақталуын қадағалаймын. АКТ мүмкіндіктерін пайдаланамын.

Мәтін бойынша семантикалық карта толтырып, жинақы мәтін құрастырады. Сыныпта оқушылар ынтымақтаса, жауапкершілікпен жұмыс жасайды Кейбір оқушылар тыңдалған өлең тармақтарын айтылымы бойынша жазады. «Шағын шолу» әдісі арқылы кері байланыс жасалады.	оқушыныңоқужеткендігін анықтау мақсатында бағалау критерийлері мен дескрипторлары қолданылады.	
Ықшам сабақ ықпалы: СМАРТ өлшеміне сай жоспарланған жоспарымды жетілдіруде әріпстестерім мен тренердің ақыл-кеңесіне сүйенедім. Сабақ мақсатын ашуда әдістемелік құралдарды басшылыққа алдым. Ресурстарды тиімді қолдана бастадым. Тілдік дағдылардың негізгі функцияларына сай әдістерді таңдау шеберлікті қажет ететіні маған да, әріптестеріме де ой салды. Бір-бірімізбен ой алмаса отырып, тәжірибе жинақтауымызға мүмкіндік туды. Өмір бойы білім алуға деген құлшыныстың маңызы зор деп білемін.		

Қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырма

Абайдың «Қараша, желтоқсан мен сол бір екі ай» өлеңі тыңдалады. Тыңдалған өлең жолдарын талдап, орфоэпиялық нормаға сай мәтін жазады.

Бағыттаушы сұрақтар: 1. Ақын өлеңіндегі негізгі идея қандай?
2.Өлеңде қандай әлеуметтік мәселелер көтерілген?

Бағалау критерийі	**Дескриптор**
Мәтіндегі негізгі ақпараттары іріктейді.	Мәтін мазмұнын түсінеді Жинақы мәтін жазады.
	Ақпараттық хабарлама жазады.
Тілдік бірліктерді орфоэпиялық заңдылыққа сай жазады.	Сөз құрамына талдайды. Өлең жолдарын талдайды.
	Орфоэпиялық нормаға сай мәтін жазады.

МАЗМҰНЫ

	Кіріспе	3
1	Білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру әдістері .....…	6
2	Оқытудың тиімді әдістері: тәжірибе және практикада қолдану.....	27
3	Білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру үшін оқытудың тиімді әдістерін қолдану бойынша әдістемелік ұсынымдар.....	71
	Қорытынды …….....…….	96
	Пайдаланылған әдебиеттер тізімі …….....…….	98
	Қосымша…….....……..……..	101

ВВЕДЕНИЕ

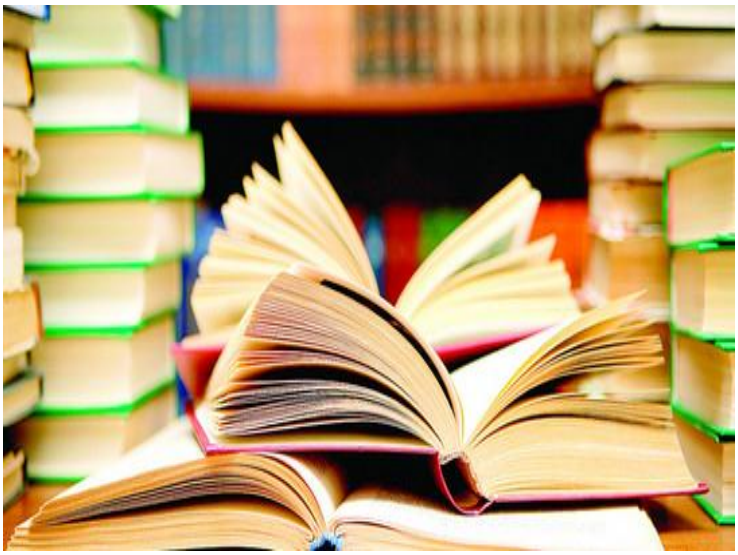

Формирование коммуникативных навыков и умений обучающегося является актуальной проблемой современного образовательного процесса, решение которой имеет большое значение, как для каждого конкретного человека, так и для общества в целом.

Человеческое общество немыслимо вне общения. Общение выступает необходимым условием бытия людей, без которого невозможно полноценное формирование не только отдельных психических функций, процессов и свойств человека, но и личности в целом. Реальность и необходимость общения определена совместной деятельностью: чтобы жить люди вынуждены взаимодействовать. Общается всегда деятельный человек, деятельность которого пересекается с деятельностью других людей. Общение позволяет организовывать общественную деятельность и обогатить её новыми связями и отношениями между людьми.

Человек с момента рождения общается с другими людьми, но порой люди, отличающиеся высокими достижениями в изучении явлений материального мира, оказываются беспомощными в области межличностных отношений, поэтому человек должен изучать правила взаимодействия с людьми, чтобы стать социально полноправным членом общества. Другими словами, общение будет эффективно лишь тогда, когда люди, взаимодействующие друг с другом, компетентны в данной ситуации.

В своем выступлении на августовской конференции «Bilim jáne Ǵylym!» глава государства Касым-Жомарт Токаев отметил, что «главная надежда возлагается на учителей, способных воспитать поколение, открытое всему новому и прогрессивному. Задача педагогов и, конечно, родителей – воспитание достойных граждан нашей страны».

Актуальность работы подтверждается тем, что в государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы также отмечается, что в качестве ключевой компетенции будут развиваться коммуникативные навыки обучающихся на трех языках.

При обучении первым (Т1, Я1), вторым (Т2, Я2) и/или иностранным языкам (L3), коммуникативный подход фокусируется на развитии коммуникативных навыков и компетенций, а также на использовании языка в реальном общении. Коммуникативная компетенция включает в себя умения употреблять язык для различных целей и функций, создавать, читать и

понимать тексты различного типа и характера, поддерживать разговор даже при ограниченной лексической и грамматической базе.

Многолетние педагогические опыты показывают, что широкие возможности для активизации и повышения коммуникативных навыков в учебном процессе дает использование дискуссионных методов проведения занятий, индивидуальных, состязательных тестовых заданий и различных видов игр. Но нужно отметить, что эффективность данных методов будет зависеть от возрастных особенностей и языкового уровня обучающихся.

Развитие навыков общения у обучающихся начального уровня образования лучше всего выстраивать в игровой форме, о чем также было сказано в выступлении Президента страны «педагоги меняют методики обучения в сторону игровых форматов, находятся в постоянном поиске обучения новым профессиям и навыкам».

Игровая форма является лучшей формой обучения чему-либо, и формирование коммуникативных навыков тоже подчиняется этому правилу. Для подробного изучения особенностей развития навыков общения у детей, лучше обратиться к работам признанных специалистов, педагогов и психологов таких как Г.М.Андреева, М.Г.Елагина, И.И.Иванец, Л.А.Колунова, И.А.Кумова и другие. Дискуссионные и рефлексивные методы занятий больше всего подходят для обучающихся уровня основного и общего среднего образования.

Коммуникативные навыки составляют особый поведенческий комплекс, позволяющий устанавливать контакты, заинтересовывать собеседника, поддерживать общение, сохранять отношения, аргументировать свои мысли, отстаивать свои интересы, разрешать конфликты, пользоваться невербальными средствами общения, понимать окружающих, мотивы их действий и реакции.

Изменения материальных условий жизни, условий образования, быстрое распространение компьютерной сети во всех сферах и других средств массовой коммуникации (Internet, сотовая связь, телевидение и т.д.) - все это способствует изменению форм общения, их глубины и диапазона, ставят вопрос о необходимости целенаправленного воспитания коммуникативной культуры человека, культуры его речевого поведения.

Воспитание и развитие коммуникативного, конкуретноспособного гражданина – одна из приоритетных задач общества и государства 21 века,

поэтому проблема снижения уровня коммуникативной культуры выпускников школ волнует сегодня педагогов и психологов.

Целью данных методических рекомендации является – ознакомление педагогов начального, основного среднего и общего среднего уровня образования с эффективными методами формирования и развития коммуникативных навыков обучающихся.

Для достижения поставленной цели предусмотрено решение следующих задач:

- изучение эффективных методов, формирующих коммуникативные навыки обучающихся;
- сбор, анализ и систематизация опытов и успешных практик формирования коммуникативных навыков обучающихся учителей и педагогических коллективов школ, работающих в организациях среднего образования в Республике Казахстан;
- «пошаговые» рекомендации по использованию эффективных методов обучения для формирования коммуникативных навыком обучающихся, чтобы педагоги могли в ситуациях смены тематических блоков и перехода с одного языкового уровня на другой самостоятельно вносить корректировки и свободно пользоваться усвоенной методикой в любых обстоятельствах.

Методические рекомендации позволят педагогам более детально ознакомиться с эффективными методами формирования коммуникативных навыков обучающихся в условиях обновления содержания образования.

1 МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Необходимость изучения коммуникативной компетентности обусловлена происходящим в современном мире повышением требований к качествам, необходимых человеку во всех жизненных ситуациях, в том числе и профессиональных. В последние годы со стороны работодателей возросли требования к уровню развития умений и навыков коммуникации сотрудников. Изучение же теории коммуникации способствует развитию коммуникативной компетентности т.е.уровня опыта взаимодействия с окружающими людьми, необходимый для успешного функционирования в профессиональной среде и обществе.

Высокий уровень коммуникативной компетентности дает возможность:

- свободно передавать и воспринимать информацию;
- понимать невербальный язык общения;
- знать нормы и правила общения;
- вступать в контакт с людьми с учетом их возрастных, статусных и социально-культурных характеристик;
- умение вести себя адекватно ситуации и использовать это для достижения своих целей;
- умение воздействовать на собеседника таким образом, чтобы склонить его на свою сторону, убедить в силе своих аргументов;
- правильно оценить собеседника как личность, как потенциального конкурента или партнера и выбрать нужную коммуникативную стратегию;
- вызывать у собеседника положительное восприятие собственной личности

Коммуникативная компетентность рассматривается как система внутренних ресурсов, необходимых для построения эффективной коммуникации в определённом круге ситуаций личностного взаимодействия.

Коммуникативная компетентность складывается из способностей:

- давать социально-психологический прогноз коммуникативной ситуации, в которой предстоит общаться;
- социально-психологически программировать процесс общения, опираясь на своеобразие коммуникативной ситуации;

- осуществлять социально-психологическое управление процессами общения в коммуникативной ситуации.

Прогноз формируется в процессе анализа коммуникативной ситуации на уровне коммуникативных установок.

Коммуникативная установка партнёра – это своеобразная программа поведения личности в процессе общения. Уровень установки может прогнозироваться в ходе выявления: предметно-тематических интересов партнёра, отношение к форме общения, включенности партнёров в систему коммуникативного взаимодействия.

При таком подходе к характеристике коммуникативной компетентности целесообразно рассмотреть общение как системно-интегрирующий процесс, который имеет следующие составляющие:

Коммуникативно-диагностическую - диагностика социально-психологической ситуации в условии будущей коммуникативной деятельности, выявление возможных социальных, социально-психологических и других противоречий, с которыми возможно предстоит столкнуться личности в общении

Коммуникативно-программирующую - подготовка программы общения, разработка текстов для общения, выбор стиля, позиции и дистанции общения.

Коммуникативно-организационную - организация внимания партнёров по общению, стимулирование их коммуникативной активности и т.д.

Коммуникативно-исполнительскую – формирование коммуникативной ситуации, в которой разворачивается общение личности, прогноз развития этой ситуации, осуществляемый по заранее осмысленной индивидуальной программе общения.

Коммуникативная компетентность как знание норм и правил общения, владения его технологией, является составной частью более широкого понятия «коммуникативный потенциал личности».

В межличностной коммуникации переплетаются два вида общения: вербальное и невербальное.

Из двух видов межличностной коммуникации – вербальной (речь) и невербальной (мимика, жесты и т.п.) – невербальная коммуникация является наиболее информативной и достоверной, вербальная коммуникация – наиболее универсальной.

Невербальная коммуникация (невербальное поведение) осуществляется всегда при личном контакте. Эти средства, как известно, могут сопровождать речь, а могут и употребляться отдельно от вербальных средств. Невербальные знаки могут быть разделены на три основные группы: язык тела, паралингвистические средства, одежда и украшения.

Язык тела включает пять составляющих:

- жесты: способ знакового использования рук. Использование жестов для человека становится необходимым, когда другие средства недоступны или маловыразительны: тренеры во время гонок сообщают промежуточные результаты лыжнику или конькобежцу, слов было бы просто не слышно.

- мимика: способ использования выражения мышц лица, глаз, рта. Мы можем наблюдать тончайшие различия в улыбке и взгляде. Положение деталей лица выполняет знаковые функции: поднятые брови в удивлении, гневе, страхе или приветствии.

- положение тела: способ держать себя (наше тело). Считается, что расслабленное положение свидетельствует о доверии к собеседнику. Так, успешности и эффективности во время общения способствует прямая поза с легким наклоном в сторону, чтобы показать заинтересованность, взгляд в глаза собеседнику, но не очень настойчивый.

- проксемика: способ использования пространства. Расстояние между собеседниками зависит и от возраста, и от пола собеседников, и от степени знакомства между ними.

- тактильная коммуникация: ритуальные приветствия (рукопожатия) прикосновения, и т.п. Использование тактильных элементов коммуникации говорит о взаимных отношениях, статусе, степени дружбы между говорящими.

Паралингвистические элементы – в отличие от жестов – сопровождают речь, дополняют эмоциональную стороны коммуникации. К паралингвистическим моментам можно языковые средства: интонацию, тональный уровень голоса, громкость – выражающую, например, гнев и т.п. Паралингвистические средства многое могут сказать о сиюминутном состоянии собеседника (спокойствие, взволнованность, уверенность, усталость и т.п.).

Одежда и внешний вид (прическа, украшения, косметика и т.п.) говорит о более стабильных вещах, таких как личность собеседника, его или ее социальный статус, роль, работа.

Структура речевой коммуникации - вербальное общение. Вербальное общение является наиболее исследованной разновидностью человеческой коммуникации. Кроме этого, это наиболее универсальный способ передачи мысли.

С точки зрения теории коммуникации, речь включается в единый коммуникативный акт и проявляет следующие свойства:

- речь является частью коммуникативной культуры и культуры вообще,
- речь способствует формированию общественной роли собеседника,
- с помощью речи осуществляется взаимное общественное признание собеседников,

в речевой коммуникации создаются социальные значения.

В речевой коммуникации слова не являются просто знаками для обозначения предметов или классов предметов. Говоря, используя слова в коммуникации, мы создаем целые системы идей и понятий, свойственных определенному сообществу, определенной культуре.

Коммуникативная компетентность рассматривается как система внутренних ресурсов, необходимых для построения эффективного коммуникативного действия в определённом круге ситуаций межличностного взаимодействия.

Приобретение коммуникативного опыта происходит не только на основе непосредственного участия в коммуникативном взаимодействии с другими людьми. Существует множество путей получения сведений о характере коммуникативных ситуаций, проблемах межличностного взаимодействия и способах их решения.

Важным моментом процесса формирования коммуникативных навыков является мысленное проигрывание своего поведения в различных ситуациях. Планирование своих действий «в уме» является составной частью нормального протекающего коммуникативного действия. Способность человека действовать «в уме» может быть целенаправленно использована для обеспечения «контролируемой спонтанности», являющейся важной характеристикой компетентного коммуникативного поведения.

Активные групповые методы обучения компетентному коммуникативному поведению можно условно объединить в три основные блока:

- дискуссионные методы;
- игровые методы;
- поведенческий тренинг

Дискуссия даёт эмоциональный толчок к последующей поисковой активности участников, что в свою очередь реализуется в их конкретных действиях.

В качестве объекта дискуссионного обсуждения могут выступать не только специально сформулированные проблемы, но и случаи из профессиональной практики и межличностные отношения самих участников. Метод группового обсуждения способствует уяснению каждым участником своей собственной точки зрения, развитию инициативы, а также развивает коммуникативные качества и умения.

Говоря об игровых методах обучения, целесообразно подразделить их на операционные и ролевые. Операционные игры имеют сценарий, в который заложен более или менее жесткий алгоритм “правильности” и “неправильности” принимаемого решения, т.е. обучающийся видит то воздействие, которое оказали его решения на будущие события. Операционные игры применяются как средство обучения специалистов и формирование их личностных и деловых качеств, в частности профессиональной

компетентности.

Ещё больший интерес для совершенствования личности представляют ролевые игры. Именно этот вид игр лёг в основу метода, разработанного профессором М. Форвергом и названного им социально-психологическим тренингом.

В условиях ролевой игры обучающийся сталкивается с ситуациями, релевантными тем случаям, которые характерны для его реальной деятельности и ставят перед необходимостью изменить свои установки. Тогда создаются условия для формирования новых, более эффективных, коммуникативных навыков. На первый план выдвигаются активные действия как основные критерии успешности социально-психологического тренинга.

Особенностью этого метода является стремление к максимальной самостоятельности участников.

1.2. Методы выявления коммуникативной компетентности.

Коммуникативные навыки – это способность человека взаимодействовать с другими людьми, адекватно интерпретируя получаемую информацию, а также правильно ее передавая. Эти навыки очень важны в обществе, когда ежедневно необходимо взаимодействовать со многими людьми.

Существует синонимичное понятие коммуникативным навыкам в психологии – **коммуникативная компетентность**. Это совокупность таких умений человека, которые адекватны для определенной социальной среды и включают в себя:

- знание ограничений и культурных норм в общении;
- знание традиций и обычаев;
- владение этикетом;
- демонстрацию воспитанности;
- умелое применение коммуникативных средств.

Коммуникативная компетентность формируется вместе с социальным опытом человека. Некоторые навыки человек получает в детстве вместе с воспитанием, когда ему объясняют границы приличного поведения. Однако нередко этого бывает недостаточно, и для успешного налаживания коммуникативного канала нужно соответствовать определенным параметрам, которые ожидает собеседник. Например, иностранец, не знающий языка, не сможет полноценно общаться с говорящими на другом языке людьми до тех пор, пока не будет владеть их знаково-смысловой системой передачи информации.

Существует несколько правил, которые являются универсальными для любого типа и условий общения:

5. Сообщаемая мысль должна быть понятна в первую очередь тому, кто намеревается ее озвучить.

6. Понимание. Собеседники должны всегда быть готовы к взаимопониманию и стараться наиболее понятным способом сообщать свои позиции.

7. Конкретика. Озвученные фразы должны быть точными и не подразумевать несколько смыслов.

8. Невербальные знаки. Также следует уделять большое внимание собственной мимике, жестам и интонации, которые должны соответствовать сообщаемой информации.

При соблюдении этих правил, коммуникативные навыки будут совершенствоваться, а общение станет способом удаления психологических барьеров между людьми [https://fb.ru/article/37946].

В современном мире технических достижений, где любую информацию можно легко получить в интернете, умение общаться становится всё более ценным навыком**.** Сформированные коммуникативные навыки помогают успешно продавать товары, вести переговоры, выступать перед публикой, понимать собеседника и быть понятым им**.**

Коммуникативные навыки очень важны для личностного развития вообще, так как определяют успешность взаимодействия с миром, окружающими людьми, самим собой, а также позволяют самовыражаться через творчество[https://samopoznanie.ru].

Для формирования коммуникативных навыков можно использовать следующие **методы:**

1. **Тесты «на применение».** Используются при определении межпредметных компетентностей. Исследуются умения использовать изученный материал в конкретных условиях и новых ситуациях. Сюда входит применение правил, методов, понятий, законов, принципов, теорий. По этому принципу построены многие олимпиадные задания.

2. **Самооценка** - использование опросников для исследования самооценки подростком своих коммуникативных знаний, умений и навыков.

3. **Постоянная тренировка обучающегося в выполнении различных видов деятельности:** говорения, чтения, аудирования и письма, т.е. так называемые «деятельностные шаги», которые включают в себя следующую последовательность:

- Самоопределение к деятельности (орг. момент).
- Актуализация знаний и фиксация затруднения в деятельности.
- Постановка учебной задачи.
- Построение проекта выхода из затруднения детьми нового знания.
- Первичное закрепление во внешней речи.
- Самостоятельная работа с самопроверкой по эталону.
- Включение в систему знаний и повторение.
- Рефлексия деятельности (итог урока).

Чтобы реализовать «деятельностные шаги» в соответствии с современными тенденциями необходимо организовать коллективную деятельность на уроке.

Для включения ребёнка в активную познавательную коллективную деятельность необходимо:

- связывать изучаемый материал с повседневной жизнью и с интересами учащихся;

- планировать урок с использованием всего многообразия форм и методов учебной работы, и, прежде всего, всех видов самостоятельной работы, диалогических и проектно-исследовательских методов;

- привлекать для обсуждения прошлый опыт учащихся;

- оценивать достижения учащихся не только отметкой, но и содержательной характеристикой.

Эффективность развития коммуникативной компетенции в процессе обучения во многом зависит от правильно подобранных методов обучения, т.е. от способа воздействия педагога на учащегося для достижения поставленных целей обучения.

К методам обучения, которые целесообразно использовать для развития коммуникативной компетенции в образовательном процессе относят традиционные методы, методы активного обучения, тренинги, методы дистанционного обучения.

Традиционные методы обучения полезны при передаче информации о психологии людей, о методах и приемах, используемых в общении.

К традиционным методам относят лекции, семинары, просмотр учебных фильмов, самостоятельную работу с учебными текстами, письменные задания. Эти методы позволяют снизить затраты на обучение, дают возможность демонстрировать образец монологической и диалогической речи, позволяют развивать устную и письменную речь, языковую культуру слушателей. Однако для развития коммуникативной компетенции традиционные методы наименее эффективны.

Большие возможности в развития коммуникативной компетенции заложены в **методах активного обучения**. К таким методам относят семинар, дискуссии, диспуты, круглые столы, деловые и ролевые игры. Эти методы дают возможность моделировать реальные коммуникативные ситуации, находить решение конкретной коммуникативной задачи и ощутить последствия принятых решений. Методы активного обучения весьма эффективны, поскольку позволяют ученикам отработать навыки межличностного общения в типичных ситуациях, получить обратную связь, скорректировать свое поведение и находить альтернативные способы решения коммуникативных проблем.

Повсеместно внедряемое **дистанционное обучение** или, как его еще часто называют, электронное обучение отличается высокой степенью структурированности изучаемого материала и пошаговой оценкой его усвоения. Дистанционное обучение особенно важно для обучающихся с ограниченными возможностями, обучающихся на дому.

В зависимости от средств передачи информации при дистанционном обучении можно выделить:

• обучение через сеть Интернет (веб-курсы) в асинхронном режиме без непосредственного участия преподавателя;

• обучение посредством виртуального класса через сеть Интернет (веб-конференции), когда преподаватель и обучаемые одновременно находятся на одном и том же сайте в сети Интернет (синхронный режим).

Каждый из рассмотренных методов обучения имеет свои особенности, которые необходимо учитывать при их применении. Для развития коммуникативных навыков учащихся наиболее приемлемым и рациональным является интегрированный подход. Это **комбинация методов обучения.**

Каждый метод имеет свою область применения и ограничения. Если грамотно подбирать и комбинировать методы обучения, то можно более эффективно развивать коммуникативные умения. Традиционные методы и дистанционное обучение помогут обучающимся освоить необходимые знания и умения в области коммуникации. Активные методы и тренинги позволят овладеть навыками ситуативного общения, поработать над личными качествами, относящимися к коммуникативной компетенции.

Уровень коммуникативной культуры школьников повышает использование таких **методов организации урока**, как:

- решение коммуникативно-ситуативных задач, которые позволяют приблизить обучение к естественным условиям общения и повысить уровень культуры речевого общения, позволяют соблюдать нормы литературного языка, этические нормы и правила речевого поведения;

- участие в диалоге, дискуссиях, диспутах, выступлениях в роли докладчика, оппонента, выступающего при обсуждении вопроса, задающего вопрос или отвечающего на него;

- выполнение творческих работ на основе личных, читательских, жизненных, фантазийных и музыкальных впечатлений;

- использование разнообразных упражнений по интерпретации и созданию текстов (составление писем, объявлений, афиш, редактирование текста, различные виды перестройки текстов, создание текстов по опорным словам);

- создание лингвистических газет, проектов и мультимедийных презентаций.

Широко используются активные формы обучения для формирования коммуникативной компетентности личности:

- групповая работа,

- работа в парах,

- семинары,

- ролевые и деловые игры («Корректор», «Точка зрения», «Вертушка», «Компакт-опрос»),

- языковые игры («Перевёртыши», «Буриме»).

В педагогической практике «прижились» разновидности рефлексии, которые помогают учащимся высказаться:

• «Поговорки — зеркало настроения»,

• «Телеграмма»,

• «Давайте пошушукаемся»,

• «Точка зрения»,
• «Неоконченное предложение»,
• тестовые технологии Р. Амтхауэра и Л. Михельсона.

1.2 Речевая деятельность – условие развития коммуникативных умений и навыков

Современная педагогика подчеркивает важность формирования всех видов речевой деятельности учащихся, определяющих способность осознанно воспринимать звучащую речь (умение слушать) и печатное слово (умение читать); грамотно, точно, логически стройно, выразительно передавать в устной и письменной форме собственные мысли, учитывая условия речевого общения (умения говорить и писать).

Сегодня в методику преподавания введены понятия компетенций: языковой, коммуникативной, речевой, лингвострановедческой, правописной. Остановимся на коммуникативной компетенции как необходимом условии формирования разных видов речевой деятельности.

Коммуникативная компетенция - это способность человека решать языковыми средствами те или иные коммуникативные задачи в разных сферах и ситуациях общения.

Реализация коммуникативной цели обучения предполагает, что речевая деятельность формируется во всех ее видах: чтении, говорении, письме, аудировании. Коммуникативные умения и навыки связаны с организацией речевого общения в соответствии с его целями, мотивами, задачами, с одной стороны, а с другой,- в соответствии с социальными нормами речевого поведения. Практическая цель - формирование навыков общения - выдвигается при этом на первый план.

Важность этого отмечал психолог А.Н. Леонтьев: «Чтобы полноценно общаться, человек должен в принципе располагать целым рядом умений. Он должен, во-первых, уметь быстро и правильно ориентироваться в условиях общения, во-вторых, быстро и правильно спланировать свою речь, правильно выбрать содержание акта общения, в-третьих, найти адекватные средства для передачи этого содержания, в-четвертых, уметь обеспечить обратную связь. Если какое-либо из звеньев акта общения будет нарушено, то говорящему не удастся добиться ожидаемых результатов общения - оно будет неэффективным».

В основном требования коммуникативной направленности предъявляются к урокам языковых предметов, которые предоставляют широкие возможности для формирования и развития коммуникативных умений и навыков.

Изучение работ В.И.Капинос, Н.Н.Сергеевой, М.С.Соловейчик, Н.А.Пленкина позволило мне выделить общие коммуникативные умения, ведущие к выработке соответствующих навыков (рис.1).

Рисунок 1

Можно отметить некоторые виды работы по формированию и развитию коммуникативных умений и навыков, которые используются на уроках русского языка и литературы, казахского языка и литературы.

I. Формирование умения адекватно воспринимать устную и письменную речь начинается, прежде всего, с аудирования.

Психологи и лингвисты определили важные приемы работы по развитию умения слушать, воспринимать речь: запись фактов, составление плана и тезисов, конспектирование, кодирование информации и др. Важность данных приемов в том, что работа слуховых анализаторов подкрепляется моторным звеном: слушающий проговаривает про себя важнейшую информацию или фиксирует ее на письме.

Адекватно воспринимать устную и письменную речь помогает объяснение значения незнакомых слов. На уроке при изучении темы нужно объяснить значение простых на первый взгляд, но не всегда понятных обучающимся слов. Поскольку обучающиеся знакомы с основными приемами слушания, объяснение значения незнакомых слов способствует активизации мышления и более осмысленному слушанию лекции.

II. Умение раскрывать тему и основную мысль текста начинают формировать и развивать еще учителя начальной школы. С понятием темы и основной мысли текста учащиеся знакомятся на уроках языка, а на протяжении всех лет обучения в школе совершенствуют знания и умения на уроках языка и литературы.

III. Развитию **умения собирать и систематизировать материалы к устному и письменному высказыванию на определенную тему** способствуют уроки, посвященные собиранию и систематизации материалов к эссе.

В старших классах на уроках литературы наиболее эффективной представляется поэтапная подготовка к эссе, основанная на системе письменных работ (идея Г.А.Обернихиной) при изучении творчества определенного автора. Работая над системой письменных работ, надо ставить задачу так организовать деятельность учащихся на уроках литературы и дома, чтобы она была направлена на систематическое развитие у школьников умений и навыков, необходимых для создания текста.

Возможно использование следующих заданий: словарная работа, цитирование, составление характеристики персонажа, изложение с элементами анализа, изложение с элементами сочинения, составление плана критической статьи или произведения (его части), составление тезисов, сочинение-миниатюра, письменные ответы на вопросы, подбор (или анализ) эпиграфа, составление плана сочинения и другие.

IV. Умение пересказывать подробно, выборочно, сжато исходный текст формируется в начальной школе, но развивается и совершенствуется в среднем и старшем звене. Не случайно на письменном экзамене по языку наряду с умением создавать собственный текст на заданную тему проверяется сформированность и данного умения.

С точки зрения психологии речи изложение текста представляет собой сочетание двух типов речевой деятельности – восприятия чужого высказывания и его воспроизведения.

Эссе в свою очередь тоже предполагает владение умением пересказывать текст, особенно при анализе эпизода.

Поэтому при работе над развитием умения пересказывать текст важна преемственность с начальной школой, необходима система в работе.

V. Развитие умения создавать тексты разных типов и стилей речи подразумевает знакомство с теорией вопроса. Прежде всего, детей необходимо познакомить с понятием текста, т.к. важнейшей характеристикой коммуникативно-ориентированного обучения языку является использование текста в качестве дидактической единицы учебного материала.

VI. Учить **умению совершенствовать и редактировать написанное** очень важно, так как отсутствие правки, неумение исправлять написанное снижает качество эссе.

1.3 Дискуссия как метод формирования коммуникативных навыков

В последние десятилетия всё большее распространение получает ориентация на такой тип обучения, который стимулирует интеллектуальное и нравственное развитие личности обучаемого, активизирует его потенциальные возможности, формирует критическое мышление, умение вести дискуссию, аргументированно отстаивать свою точку зрения и уважительно относиться к другому мнению. Такому типу обучения соответствует личностно-деятельностный и коммуникативный подходы. При этом важной целью

является формирование способностей использовать язык как инструмент общения в рамках диалога культур и цивилизаций современного мира.

Данная цель предполагает владение коммуникативной и лингвосоциокультурной компетенциями – подготовку к межкультурному общению в социально значимых ситуациях, использование языка как средства самообразования и в качестве инструмента индивидуально-личностного проникновения в культуры других народов.

Обучение языку как средству межкультурной коммуникации приобретает особую актуальность в современной методике. Значительно возрос интерес к активным методам группового обучения. Это связано с тем, что групповое обучение или обучение в команде имеет ряд преимуществ перед индивидуальным:

- развивает культуру коллективного взаимодействия,
- учит грамотно формулировать мысли, не бояться задавать вопросы и отвечать на них, публично выступать,
- преодолевать стереотипы,
- уметь распределять обязанности в команде,
- принимать верное решение в ситуациях дефицита информации и времени,
- требуют непринужденной обстановки, которое снимает психологический страх и напряжение.

Дискуссионные методы широко используют для формирования и развития критического мышления детей, стимулирования активности, инициативности, творчества, самостоятельности. Научить четкому и логичному устному и письменному общению, умению убеждать, аргументированно доказывать свою позицию, терпеливо слушать и понимать речь и эмоциональное состояние собеседника – это трудная задача, осложненная еще и тем, что общение – не просто вербальный процесс. Его эффективность, помимо знания языка, зависит от множества факторов: условий, ситуаций и культуры общения, правил речевого этикета, речевого поведения, знания невербальных форм выражения (мимики, жестов), наличия глубоких фоновых знаний, реалий и многого другого.

Процесс формирования коммуникативной компетенции можно эффективно актуализировать путем проблематизации процесса обучения с использованием информационных источников, т.е. проблемных по своему характеру методов. К ним относятся исследовательские, поисковые, дискуссионные методы, метод ролевых игр, кейс-метод, метод проектов, который включает в себя все перечисленные выше методы. Среди проблемных по своему характеру методов подробнее остановимся на дискуссионном методе.

В ходе дискуссии наиболее эффективно формируется социолингвистическая и прагматическая компетенции. В процессе обсуждения выявляются противоречия социокультурного плана, выдвигаются аргументы и контраргументы, выстраивается логика доказательности позиции

выступающего. Вместе с тем, дети учатся рассматривать проблему со всех сторон, рассуждать, формулировать и отстаивать свою точку зрения. Причем дети должны четко представлять то, что от них требуется, а именно выводы по проблемам изучения, а не перечисление фактов, аргументированность и лаконичность ответов, а не размытые рассуждения, где не видно сути. Эти требования к ведению дискуссии позволяют сформировать определенную культуру речи и поведения, например, выслушивать собеседника до конца не перебивая, задавать вопросы, опровергать суждения или, напротив, соглашаться с ним, развивая мысль.

Дискуссионный метод позволяет также формировать сознательное отношение к рассмотрению выдвигаемых проблем, активность в их обсуждении, речевую культуру; выявлять причины возникающих разногласий и искать возможные пути их решения. При этом реализуется принцип формирования у обучающихся критического мышления. Язык, таким образом, является одновременно и целью и средством обучения.

Дискуссионный метод помогает обучающимся не только овладевать всеми четырьмя видами речевой деятельности, но посредством языковой ситуации на фоне проблемы в социокультурной сфере обнаружить причины возникших ситуаций и попробовать даже решить их. Интерес к самостоятельному решению проблемы является стимулом, движущей силой процесса познания.

Таким образом, применение метода дискуссии позволяет активизировать познавательную деятельность учащихся, их самостоятельность, формирует культуру творческого оперативного мышления, создает условия для использования личного жизненного опыта и полученных ранее знаний для усвоения новых.

Дискуссионные методы – вид методов активного обучения в команде, основанных на групповой коммуникации в процессе решения учебно-профессиональных задач, могут быть организованы в виде групповой дискуссии или «круглого стола», «мозгового штурма», анализа конкретной ситуации, инцидента и др. Согласно Дж. Дьюи, педагог не должен давать материал готовым, а в ходе педагогического взаимодействия подводить обучаемых к противоречию и предлагать им самим найти решение, создавая тем самым проблемные ситуации. Помимо этого, необходимо побуждать детей к изложению различных точек зрения на один и тот же вопрос, делать сравнения, обобщения, выводы. Эти методические приемы стали актуальными в связи с массовым развитием активных – проблемных и поисковых методов и форм обучения, рассчитанных на развитие творческих способностей обучающихся, формирования «критического мышления», которое способствует активному и сознательному усвоению учебного материала.

Основой учебного диалога является проблемный вопрос. Благодаря вопросам формируется альтернативное мышление учащихся, их познавательные интересы, выдвигаются и формируются различные дидактические и познавательные цели, происходит осмысление учебной

информации, выработка убеждений обучающихся, совершенствование организационных форм обучения.

В организации дискуссии можно выделить несколько этапов:

– подготовительный (мотивационный),

– содержательно-операционный,

– оценочно-рефлексивный.

Подготовительный этап представляется наиболее сложным. На этом этапе учитель формулирует дискуссионный вопрос, обозначает проблему, которая может заинтересовать обучающихся своим нетривиальным решением, предлагает список соответствующей литературы и Интернет-источников для подготовки к дискуссии. Если обучающийся не знаком с материалом, то дискутировать будет не о чем. Можно в качестве домашнего задания предложить им прочитать несколько статей по теме дискуссии и сопоставить оценки авторов по одному и тому же явлению; сравнить собственную точку зрения с точкой зрения автора статьи или определить свою позицию по спорному вопросу.

Групповая дискуссия на уроке предполагает столкновение мнений в процессе исследования, обсуждения проблемы. Чаще всего тематика дискуссии продумывается педагогом заранее, намечаются соответствующие вопросы, примеры, высказывания. Иногда дискуссия возникает непроизвольно, стихийно, в результате того, что выступающий ученик неточно или ошибочно сформулировал мысль, или у других обучающихся сложилась иная точка зрения на проблему.

Элементы дискуссии можно использовать, применяя метод «Если бы…»: учащимся предлагается составить рассказ или описание того, что произойдет, если в мире что-то изменится, например, отменят ЕНТ или в английской грамматике исчезнут определенные грамматические правила. Сначала в группах ученики обсуждают свое решение, потом отстаивают его перед аудиторией. Выполнение подобных заданий развивает воображение и позволяет лучше понять взаимосвязь событий в мире.

Метод эвристических вопросов разработан древнеримским педагогом и оратором Квинтилианом. Для отыскания сведений о каком-либо событии или объекте задаются семь ключевых вопросов: Кто? Что? Зачем? Где? Чем? Как? Когда? Можно предложить обучающимся в группах придумать по семь вопросов на изучаемую тему и затем дать возможность другим ответить на них. Ответы на данные вопросы часто порождают новые идеи и решения относительно исследуемого объекта или процесса.

Большой интерес для организации дискуссии представляет собой метод ситуационного анализа, который включает в себя ситуационные вопросы и упражнения, анализ конкретных ситуаций, метод инцидента и т. д. Диапазон способов предъявления ситуации достаточно широк: видеозапись реального события, эпизод художественного или документального фильма на изучаемую тему, запись интервью или беседы, фотодокументы.

Содержательно-операционный этап – это проведение дискуссии. Для педагога существует непреложное правило: как можно меньше говорить самому, как можно больше побуждать к этому ученика, поскольку на практических занятиях важно обеспечить высокий уровень коммуникативных навыков и создать увлекательную, творческую и доброжелательную атмосферу, чтобы каждый обучающийся стал активным участником учебного процесса.

Положительные эмоции могут улучшить работу памяти и способствовать долгосрочному пополнению иноязычного вокабуляра. Педагогу необходимо формировать культуру проведения дискуссий: уважительное и доброжелательное отношение друг к другу, толерантность к другой точке зрения. По своему характеру вопросы могут быть уточняющими, встречными, наводящими или казусными (содержащими кажущееся или явное противоречие). Другим способом активизации коммуникативной деятельности обучающихся является подбадривание, поощрение репликами: «интересная мысль», «оригинальный подход» и т. д. Авторитарная позиция педагога не будет способствовать развитию диалога.

Оценочно рефлексивный этап дискуссии состоит в подведении итогов, он включает анализ выводов дискуссии, аргументации, культурный уровень дискуссии, умение взаимодействовать друг с другом в командной работе.

Дискуссия может быть успешна только при условии владения педагогом методикой и тщательной подготовки её проведения: особенно важно определить способы, приемы, условия, обеспечивающие успех там, где высказывания обучающихся строятся на иностранном языке. Использование дискуссии как упражнения, наиболее ярко и полно отражающего психологические особенности коммуникативной речи на изучаемом языке, должно отвечать ряду методических требований.

Дискуссия будет проходить успешно, если:

– перед учениками ставить адекватные мыслительные задачи;

– обсуждение не выходит за пределы иноязычных понятий и представлений, известных ученику;

– выработана автоматизация речевых навыков владения языковым материалом;

– имеется опыт ведения дискуссионных бесед (также на родном языке).

В структуре учебной дискуссии В. Л. Скалкин выделяет:

- тему,
- экспозицию,
- речевой стимул,
- направляющие вопросы,
- ключевые слова,
- речевую реакцию коммуникантов.

Следует рассмотреть каждый из выделенных компонентов более подробно. *Тема дискуссии.* Тематика дискуссий чрезвычайно разнообразна. Для того чтобы побуждать обучающихся к речевой активности, следует выбирать наиболее интересные темы, касающиеся современных жизненных ситуаций

общения. Эти темы становятся коммуникативным ядром последующей совместной речемыслительной деятельности.

Коммуникативная методика практикует и дискуссионные игры. Суть этих игр состоит в том, чтобы обсуждать и анализировать актуальные темы, волнующие учащихся. Каждый ученик высказывает свою точку зрения относительно того или иного вопроса. Педагог направляет и развивает тему, задает наводящие вопросы, высказывает свое мнение. Темы дискуссий очень разнообразные, могут обсуждаться как любимые фильмы и музыкальные направления, так и проблемы экологии и безработицы среди молодёжи. Обучающимся интересно обсудить такие темы, как: «Школьная жизнь», «Основы тайм-менеджмента», «Образование, выбор профессии», «Роль иностранных языков в моей жизни», «Человек и его нравственные ценности», «Достоинства и недостатки глобальной сети Интернет», «Выдающиеся открытия XX века», «Искусство, новости культурной жизни нашего города» и др. Разбирая этапы ведения дискуссии, остановимся на теме «Школьная жизнь». Эта тема интересна, актуальна, многообразна, дает ученикам возможность высказать и аргументировать свою точку зрения, формирует критическое мышление.

А для того, чтобы обсуждение было естественным и более эффективным, можно предложить ученикам выбрать тематику обсуждения путём анкетирования, чтобы ученики охотнее участвовали в дискуссии, озвучивали, аргументировали и отстаивали свою точку зрения, опровергая или соглашаясь с мнениями собеседников по проблеме.

Экспозиция. Это тот фактический материал, та информация и связанная с ней проблематика, которые служат основой любого обсуждения. Основными составляющими экспозиции являются материал и формулировка проблемы. В зависимости от того, выражены ли в экспозиции указанные компоненты, выделяются следующие ее разновидности:

– экспозиция, являющаяся изложением как материала, так и проблематики обсуждения;

– экспозиция с невыраженной проблематикой;

– экспозиция с заданной проблематикой, но невыраженным материалом обсуждения.

Экспозиция с изложением и материала и проблемы обсуждения может быть предложена обучающимся в виде короткого сообщения, некоторого случая, эпизода, происшедшего с тем или иным лицом, афоризма, известного изречения, в связи с которыми ставится проблема.

Организуя дискуссию на уроке английского языка по теме «Мои друзья», можно предложить следующую экспозицию: “Nowadays having a close group of people to depend on seems more attractive and more secure than one exclusive relationship with one other person which can be devastating if it goes wrong. Do you have the same opinion or to have just one close friend is safer for you?”. Обсудив данную проблему, следует предложить еще несколько ситуаций для дискуссии, чтобы тема «Мои друзья» не получилась односторонней. Для этого можно

предложить учащимся экспозиции, содержащие следующие проблемы: «Возраст друзей», «Ссоры с друзьями», «Сильные и слабые качества друзей», «Каким должен быть настоящий друг?», «Какой я друг?», «Что значит дружить?», «Что дружба дает тебе?» и другие. Среди нескольких проблемных ситуаций каждый обязательно найдет для себя ту, которая больше волнует его, и с большим желанием будет вступать в дискуссию.

Когда педагог предлагает обсудить кинофильм, рассказ, театральную постановку, материалы прессы, случаи из жизни, речь идет об экспозиции с невыраженной проблематикой. Ученикам предлагается некоторый материал для обсуждения, причем само его содержание таково, что освобождает учителя от необходимости специальной постановки проблемы. Такая экспозиция, естественно, предъявляет большие требования к мышлению обучающихся, поскольку они сами должны извлекать из проблемы предмет обсуждения. Иногда ученики испытывают затруднение при ведении дискуссии и часто начинают обсуждение с общей оценки увиденного или прочитанного без какой-либо аргументации (например, «Фильм мне (не) понравился»). Если такое происходит, учитель может предложить ряд наводящих вопросов. Например, показав фильм о молодежной субкультуре, инициировать аргументированное высказывание и порождать дальнейшее обсуждение можно следующими вопросами: What are the main principles of this subculture? What can you say about their style of clothing? Does their music attract you? How can you characterize their behavior? What are your arguments for and against this subculture? Would you like to join this subculture? Why (not)? и другие. Экспозиция с заданной проблематикой, но невыраженным материалом обсуждения опирается на личностный жизненный опыт и знания учащихся, их способности к творческому воображению. Например, обсуждая проблему «What things are most highly valued by modern students?», ученики будут опираться на личный жизненный опыт. А обсуждение проблемы «What makes students try and get addicted to such evils as drugs, drinking alcohol, smoking or gambling?» будет базироваться на знании событий, происходящих в общественной и социальной сферах жизни.

Стимул. Речевой стимул в аудиторной дискуссии всегда носит естественный характер, который обеспечивает реальное иноязычное высказывание. Стимул вызывает коммуникативную реакцию и зависит от качества экспозиции: чем интереснее поставленный вопрос или проблема в экспозиции, тем легче происходит речепорождение, тем дольше удается его поддерживать. Неинтересная экспозиция не вызывает никакого стимула для беседы. Порой стимул может быть чрезмерно сильным и вызвать большой эмоциональный отклик. Это может привести к обратному эффекту – пытаясь выразить свое отношение к проблеме, ученики, несмотря на протесты учителя, порой переходят на родной язык.

Направляющие вопросы. Неудачно сформулированная экспозиция может не вызвать должного отклика у учащихся. Поэтому при подготовке учебной дискуссии педагогу следует тщательно продумать, наряду с экспозицией,

вопросы для инициирования дискуссии в нужном направлении, тем самым поддерживая речевой стимул обучающихся. Удачно поставленные направляющие вопросы, детализирующие проблематику дискуссии, могут оказаться плодотворными и вызвать живое обсуждение. Если экспозиция, сформулированная по теме «Границы личной свободы», не заинтересовала студентов, то можно предложить следующие направляющие вопросы: What does personal freedom mean to you? What and who can restrict your personal freedom? Do you have personal freedom at home? Can the Internet, if not restricted, be dangerous? What restrictions at your school can you name? What is your attitude to the school uniform? Do any restrictions make you angry, unhappy and prevent to express your individuality? Do you agree that sometimes it is necessary to restrict your personal freedom in order to live harmoniously and not to get into troubles?

Ключевые слова. Если дискуссия организована в менее подготовленной группе обучающихся, то умело составленный список ключевых слов может им помочь оформить адекватное высказывание на иностранном языке. Например, для обсуждения темы «Моя будущая профессия» можно предложить следующие лексические опоры: – to take up a job; – work experience; – to realize a value of work; – to help financially (a financial help); – to save money; – can (can't) concentrate on academic work; – to be helpful for future career; – a part- time job; – to teach self-discipline; – to work in a team; – to budget one's time; – to help to decide what to do in future; – to distract somebody from studies and work; – to make too tired to do something и др.

Речевая реакция в дискуссии имеет различные формы:

1) короткие реплики нескольких участников;

2) монологические высказывания различной длительности;

3) монолог одного ученика, прерываемый отдельными репликами и вопросами других.

Речевая реакция невозможна без сопровождения специальной разговорной лексики, которая придает дискуссии естественный характер. Поэтому, прежде чем приступить к дискуссии как совместному обсуждению проблемы в команде, педагогу следует удостовериться в том, что ученики владеют разговорной лексикой, клишированными словосочетаниями, владеют правилами ведения беседы и умеют прервать своего собеседника, поинтересоваться о его мнении и правильно высказать свою точку зрения. Вы выражаете мнение: I think (that)… I guess (that)… I suppose (that)… I feel (that)… As I see it… My view is that… My opinion is that… If you ask me… I'd say that… In my view… In my opinion… I'd rather not say anything about it… и др. Вы согласны: Just so… I quite agree here… Certainly. Sure. Exactly. I should think so. That's just what I was thinking… и др Вы не уверены: Yes, but… On the other hand… I'm afraid I don't agree. I don't think you are right. I can't agree with you here. I'm not so sure и др. Вы не согласны: On the contrary! Certainly not. Don't be so silly! Just the other way round и др.

Учитель инициирует дискуссию и направляет её в требуемое русло, резюмирует ход дискуссии, тактично комментирует те идеи, которые были недостаточно исследованы в выступлениях студентов.

Следует также отметить, что дискуссия возможна только при наличии определенного лексического и грамматического фона, наличия коммуникативной культуры. Чем богаче лексический запас, тем больше возможность обучающихся для самореализации, раскрытия творческого потенциала средствами иностранного языка.

Метод дискуссий предшествует методу проектов. Если ученики овладели умением высказывать критическое отношение, выбор метода зависит от содержания изучаемой темы, выдвигаемых проблем исследования и обсуждения. Главное в отборе этих методов – сосредоточить внимание на лингвистическом оформлении обсуждения. Совокупность методов отражает специфику формирования коммуникативной компетенции, межкультурного общения.

Таким образом, применение метода дискуссии позволяет формировать коммуникативную компетенцию, активизировать познавательную деятельность студентов, их самостоятельность, формирует культуру творческого оперативного мышления, создает условия для использования личного жизненного опыта и полученных ранее знаний для усвоения новых.

В связи с этим в процессе поэтапного формировании критического мышления у студентов необходимо учитывать современные требования к уровню подготовки: сначала формируются базовые умения вести дискуссию, аргументировать, отстаивать личную точку зрения; затем на их основе – умение развивать активную позицию в реализации социальных ролей через ролевые игры и проектную деятельность с целью достижения полной автономности обучающегося в организации своей будущей профессиональной деятельности.

1.4 Формирование коммуникативной компетенции посредством метода «ролевая игра»

Компетенция – (от лат. competentis – способный) как совокупность знаний, навыков, умений, формируемых в процессе обучения языку. Следовательно «язык» - является зеркалом культуры, в котором отражается не только окружающий человека мир, но и его менталитет, национальный характер, образ жизни, традиции и видение мира. Язык также является хранителем культурных ценностей - в лексике, грамматике, фольклоре, в формах письменной и устной речи.

Одной из целей обучения иностранному языку является развитие иноязычной коммуникативной компетенции, следовательно, основное назначение обучения иностранному языку состоит в формировании коммуникативной компетенции, т.е. способности и готовности осуществлять межличностное и межкультурное общение с носителями языка. Исследователи речеведческих проблем отмечают, что разными авторами понятие

«коммуникативная компетенция» толкуется не совсем однозначно. Например, «Коммуникативная компетенция» – это знания, умения и навыки, необходимые для понимания чужих и порождения собственных программ речевого поведения, адекватных целям, сферам, ситуациям общения.

Она включает в себя: знание основных понятий лингвистики речи (речеведческие знания) – стили, типы, способы связи предложений в тексте и т.д.; умения и навыки анализа текста, и, наконец, собственно коммуникативные умения – умения и навыки речевого общения применительно к различным сферам и ситуациям общения, с учетом адресата, цели».

При всем разнообразии подходов к изучению структуры коммуникативной компетенции, наиболее общими компонентами являются:

- лингвистический (лексика, грамматика, фонетика,орфография),
- дискурсивный (построение устных и письменных текстов),
- прагматический (успешное достижение коммуникативной цели),
- стратегический (преодоление трудностей коммуникации),
- социокультурный (соответствие социокультурным нормам).

Таким образом, если коммуникативная компетенция представляет собой область успешной коммуникативной деятельности, то коммуникативная компетентность представляет собой более глобальное образование, именуемое личностным ресурсом.

Одним из эффективных путей формирования коммуникативной компетенции посредством активизации обучения является метод ролевых и деловых игр, позволяющий непосредственно включить процесс обучения языку в модель будущей трудовой деятельности обучающихся. В зарубежной педагогике термин «ролевая игра» обозначает:

- вид упражнений, имитирующих ролевое общение;
- форму разыгрывания коротких сценок;
- устное учебное задание, обозначающее инсценировку ситуаций для решения определенной учебной проблемы;
- прием свободной импровизации ученика в рамках заданной ситуации;
- форму практического занятия, представляющую собой предвосхищение и имитацию реальных ситуаций;
- simulation (моделирование, воспроизведение), обязательным элементом которого является разрешение проблемы.

Сопоставляя ролевые игры с традиционными формами проведения занятий например, по иностранному языку, можно сделать вывод о том, что ролевые игры имеют ряд преимуществ:

1. В ролевой игре достигается более высокий уровень общения, чем при традиционном обучении, так как ролевая игра предполагает реализацию конкретной деятельности (обсуждение проекта, участие в конференции, беседа).

2. Ролевая игра представляет собой коллективную деятельность, предполагающую активное участие всей группы и каждого члена группы.

3. Выполнение разнообразных заданий приводит к конкретному результату, благодаря чему у обучающихся возникает чувство удовлетворения от совместных действий, желание ставить и решать новые задачи.

4. В ролевой игре формируются и вырабатываются навыки установления контакта; правильного восприятия и оценки партнера как личности; выработки стратегии и тактики общения; выбора при этом наиболее подходящих форм и средств.

Анализируя принципы разработки и применения деловых игр в учебно-воспитательном процессе школы, можно сделать вывод о том, что в них не только сохраняются, но и значительно дополняются и совершенствуются следующие характеристики ролевых игр: ситуативность; тематичность; моделирование естественного речевого общения; осуществление учебной деятельности посредством игровой; коллективная деятельность; реализация принципа воспитывающего обучения.

Успех проведения деловой игры зависит, в первую очередь, от четкого моделирования элементов, как плана содержания, так и плана выражения. На тренировочном этапе ученик должен овладеть навыками языкового оформления коммуникативных намерений, необходимых для реализации поставленных целей коммуникации. При непосредственной подготовке деловой игры педагог обрабатывает материал плана содержания, которым его снабжают сами обучающиеся, определяет тип игры, состав участников, цели каждого коммуниканта, планирует возможные пути их достижения, прогнозирует проблемные ситуации, которые могут возникнуть в процессе решения поставленных задач, конкретизирует место общения, готовит необходимый реквизит.

В процессе обучения языку методом деловой игры обеспечивается формирование коммуникативной компетенции обучающихся. Кроме знания языка, учащийся получает возможность развивать свою личность, формировать необходимые не только для профессиональной работы в будущем, но и для повседневной жизни навыки общения с другими людьми.

Из вышеизложенного следует, что деловая игра опирается, прежде всего, на взаимодействие педагога и группы обучающихся. А для создания атмосферы, необходимой для успешного обучения именно профессиональному общению на изучаемом языке, педагог должен не только хорошо знать свой предмет, но и не бояться прислушиваться к их мнению, стараться при помощи собранных сведений усовершенствовать процесс обучения профессиональному общению на изучаемом языке.

2 ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ: ОПЫТ И ПРАКТИКА

Эффективные методы обучения, прежде всего, лежат в основе формирования коммуникативного метода.

Почему мы называем коммуникативный метод продвинутым методом в обучении? К чему в обучении обязывает коммуникативность? Так как эти вопросы относятся к разряду наиболее широких, то «коммуникативность» рассматривается в ее отношении ко всем основным сторонам учебного процесса.

Для того, чтобы эффективно построить учебный процесс, необходимо сформулировать принципы коммуникативного метода. Только после определения понятия принципов, можно говорить о применении эффективных методов обучения:

1) Коммуникативный метод предполагает речевую направленность учебного процесса, которая заключается в наличии речемыслительной активности обучающихся, которая характеризует их деятельность. Речемыслительная активность - это сердцевина коммуникативного процесса обучения. Речевая направленность предполагает речевые упражнения. Это, прежде всего, касается упражнений для формирования навыков и означает использование в этих целях условно-речевых, а не языковых упражнений в процессе развития речевого умения. Иными словами, все упражнения должны быть ориентированы не на проговаривание, а на говорение, когда у говорящего есть определенная речевая задача и когда им осуществляется речевое воздействие на собеседника. Таким образом, учебный процесс сводится к организации речевого партнерства в учебном общении.

Речевое партнерство зависит в большей степени от коммуникативного поведения учителя. Следовательно, первый принцип обучения говорению как виду речевой деятельности является **принцип речемыслительной активности.**

2) Коммуникативный метод включает в себя **индивидуализацию** обучения речевой деятельности, когда учитываются все свойства ученика как индивидуальности: его способности, его умения осуществлять речевую и учебную деятельность и главным образом его личностные свойства.

Индивидуализация является главным средством создания мотивации и активности для коммуникативного метода.

Такой подход гарантирует истинную мотивацию, а также подлинную, внутреннюю активность обучающегося. Внешняя активность чаще всего возникает от активизации класса, привлечения учеников к участию в беседе. При наличии внутренней активности не требуется никаких дополнительных приемов активизации, так как ученик решает речемыслительную задачу, которая затрагивает его как личность и сам охотно вступает в контакт. Речь - явление настолько индивидуальное, что обучать речи вне индивидуализации не представляется возможным. Поэтому вторым принципом обучения говорению как виду речевой деятельности можно назвать **принцип индивидуализации.**

3) Коммуникативный метод связан с понятием **функциональности**. Это понятие означает, что любая речевая единица, любая языковая форма выполняет в процессе коммуникации какие-либо речевые функции. Функциональность - это существенная характерная черта любой речевой единицы, т. е. любой языковой формы, используемой в говорении. Формулировка третьего принципа коммуникативного метода обучения говорению звучит как **принцип функциональности.**

Принцип функциональности определяет отбор материала, т. е.:

а) отбор лексики не на основе глобальной частотности, а частотности для данной речевой задачи в данной ситуации;

б) отбор лексики, необходимой не для тем типа «Кино», «Магазин» и т. п., а для обсуждения проблем межчеловеческого общения;

в) отбор в плане обучения говорению в основном тех проблем, которые связаны со страной учащегося, а не изучаемого языка.

Функциональность предполагает также своевременную необходимость сообщаемых знаний и их соответствие задачам усвоения системы речевых средств. Как известно, часто рекомендуется сообщение всех возможных сведений об усваиваемом явлении без учета того, нужны ли они все и даны ли они в нужный момент. Когда целью обучения является усвоение системы речевых средств должны быть сообщены только те сведения, которые минимально необходимы для практического овладения тем или иным явлением, сообщены в тот момент, когда требуется предупреждать ошибку, и в той форме, которую обычно называют «правилом- инструкцией».

4) Коммуникативный метод предполагает **ситуативность обучения.** Сейчас уже все признают необходимость ситуативности. Ситуативность необходима как способ речевой стимуляции, и как условие развития речевого умения, в частности таких его качеств, как целенаправленность, продуктивность и др.

Ситуативность способна воссоздать коммуникативную реальность и тем самым пробудить интерес подлинностью говорения, что очень немаловажно. Но при этом требуется переосмысления понятия «ситуация» и, следовательно,

связанного с ним понятия «ситуативность». Под «ситуацией» необходимо понимать систему взаимоотношений собеседников, отраженную в их сознании; под «ситуативностью» - соотнесенность высказывания с этими взаимоотношениями. Такой подход предполагает весьма специфичную организацию учебного процесса. Четвертым принципом обучения говорению как виду речевой деятельности является **принцип ситуативности.**

5) Процесс общения характеризуется, как известно, постоянной сменой предмета разговора, обстоятельств, условий, задач и.т.д. Чтобы быть всегда в теме, говорящий не может не учитывать новизны всех компонентов общения. Не подлежит сомнению, что подготовить учащегося к общению, развить у него способность к адекватному реагированию можно только благодаря постоянной смене всех этих компонентов. Вот поэтому пятым принципом обучения говорению как средством общения является **принцип новизны.**

Что обеспечивает этот принцип в обучении? Прежде всего, это гибкость речевых навыков. Новизна обеспечивает необходимое развитие речевого умения, в частности его динамичности, способности перефразировать, механизма комбинирования, инициативности высказывания, темпа речи и особенно стратегии и тактики говорящего. Продуктом принципа новизны является и интерес к обучению, значимость которого трудно переоценить. Появлению интереса, его устойчивости способствует как раз новизна материала, как по форме, так и по содержанию. Новизна содержания предполагает использование только информативного материала (для конкретного возраста обучающихся); любые фразы, не представляющие коммуникативной ценности, не могут быть оправданы никакими благими соображениями, ибо новизна - это всегда информативность. Принцип новизны ставит весьма жесткие требования, связанные с исключением многократных повторений одного и того же материала в тех же формах и при тех же условиях, с исключением произвольного заучивания и его воспроизведения ради контроля.

6) Широко используется наряду с принципом новизны и **принцип креативности**, который обязан своим происхождением играм. Игра развивает воображение, раскрепощает мысль, заставляет посмотреть свежим взглядом и найти свое объяснение каким-либо событиям.

Принципы новизны и креативности предполагают нешаблонную организацию учебного процесса и разнообразие приемов работы.

Все вышеуказанные принципы должны быть ориентированы на задачу перехода от простого к сложному т.е. постепенное нарастание сложности коммуникативных задач является необходимым условием успешности уроков развития речи.

На основании вышеуказанных принципов строится учебный процесс т.е. правильное использование эффективных методов в обучении языку:

- *Коммуникативный метод*, суть которого заключается в следующем «сначала общение, потом правило» - ученики практикуют общение, а затем изучают грамматические правила.
- *Функциональный метод:* исходя из темы и необходимых функций - сначала выбирается коммуникативная ситуация и речевые интенции, затем определяются языковые модели, которые необходимо усвоить.
- *Дедуктивный и индуктивный:* в первом подходе учитель учит правила наряду с примерами. Учащиеся затем практикуются, используя язык. Во втором подходе учитель дает примеры и просит учащихся выработать правила самостоятельно.
- *Метод TTT: Test – teach – test «Проверить – учить – проверить»:*

TTT – традиционный подход в обучении языку: учитель сначала дает учащимся выполнить самостоятельную проверочную работу. Полученные результаты показывают, что учащиеся знают, и затем их учат тому, чего они не знают. Затем учащиеся делают еще одну проверочную работу, чтобы проверить, как они смогли использовать новые знания.

- *Метод ошибок:* ошибки помогают увидеть разрыв между живой речью и литературной нормой – сравнение речи учащихся с нормативными формами языка показывает учителям и ученикам, какие имеются отличия, и что учащимся необходимо изменить или улучшить.
- *Ситуативный метод* - создание речевых ситуаций для учащихся в контексте использования новых языковых знаний.
- *Метод прогнозирования* - обучающиеся используют контекст, чтобы выяснить значение новой языковой единицы. В качестве контекста выступают, например, ситуация, картина, сюжет, диалоги и т.д., содержащие новые элементы языка.
- *Прямой метод* - так же как учителя создают речевые ситуации и учат использовать язык в соответствии с ситуацией, они должны учить правилам грамматики.
- *Метод концептуальных вопросов* - постановка вопросов, показывающих, что учащиеся поняли. Например: «Он жил здесь три года». Вопросы: «Когда он начал жить здесь? Он до сих пор живет здесь?»
- *Метод PPP – Presentation, practice, production «Ознакомление – практика – употребление»* - учитель представляет схемы ученикам, они практикуют их в контролируемой форме, например, выполняя грамматические упражнения, а затем выполняют задачу, где они используют их для общения и имеют больше свободы, чем в контролируемой практике.
- *Метод самостоятельного изучения* помогает учащимся «обнаружить / раскрыть» правила путем постановки задач.

Эффективные методы предполагают использование на уроках активных форм обучения. Опыт педагогов страны показывает, что при обучении языковым предметам активно применяются на уроках различные эффективные методы для формирования коммуникативных навыков обучающихся.

Одной из методологических основ организации современного образовательного процесса и формирования коммуникативной компетенции является **проблемное обучение.** Выделяют четыре уровня проблемного обучения:

5. проблемы ставятся и решаются со значительной помощью учителя, самостоятельность обучающихся невысока;
6. проблемную ситуацию формулирует педагог, остальные этапы раскрытия и решения проблемы обучающиеся и преподаватель педагог совместно;
7. проблемные ситуации обучающиеся формулируют сами, решают их совместно с учителем;
8. все этапы постановки и разрешения проблемной ситуации осуществляют сами обучающиеся.

В педагогике существует более 50 образовательных технологий, но ключевой технологией XXI века **является применение информационно-коммуникативных технологий (ИКТ).**

ИКТ оказывают влияние на все сферы жизнедеятельности человека, особенно на информационную деятельность, к которой относится обучение. Использование ИКТ в учебно-воспитательном процессе можно рассматривать как рациональный способ повышения эффективности и интенсификации обучения и самообучения. Использование ИКТ на различных уроках в школе позволяет развивать умение учащихся ориентироваться в информационных потоках окружающего мира, овладевать практическими способами работы с информацией, развивать умения, позволяющие обмениваться информацией.

Использование ИКТ позволяет перейти от объяснительно-иллюстрированного способа обучения к деятельностному, при котором ребёнок становится активным субъектом учебной деятельности. Это способствует осознанному усвоению знаний учащимися. ИКТ позволяют автоматизировать информационные процессы: долговременно и компактно хранить, оперативно искать, быстро обрабатывать, передавать на любые расстояния и предъявлять в требуемом виде мультимедийную (текстовую, табличную, графическую, анимированную) информацию.

В последнее время все чаще наряду с традиционными средствами обучения используются презентации. С их помощью можно в сжатом виде представить большой объем информации, заинтересовать обучающихся той или иной темой, сделать урок интереснее. Понятие «презентация» имеет несколько определений, но на уроке она должна выполнять две основные функции: информационную и обучающую. Чтобы презентация максимально способствовала образовательному процессу, а значит, и формированию ключевых компетенций, необходимо соблюдать правила ее составления, способствующие особенностям восприятия любой информации: требования к выбору шаблона, цвета, размера шрифта, использованию графических изображений.

Как показывает практика, без новых информационных технологий уже невозможно представить себе современную школу. Очевидно, что в ближайшие десятилетия роль персональных компьютеров будет возрастать, и в соответствии с этим будут возрастать требования к компьютерной грамотности учащихся и самого учителя. Уроки с использованием ИКТ становятся привычными для учащихся школы, а для учителей становятся нормой работы – это, на наш взгляд, является одним из важных результатов инновационной работы в школе.

Использование технологий, совместимых в преподавании языка, может стать залогом достижения одной из ключевых целей образования – формирования коммуникативной компетенции. Сформированная речевая компетенция – ключ к успеху не только в процессе обучения, но и в дальнейшей взрослой жизни [https://nsportal.ru/shkola/].

В сборнике отражены **опыт и практика педагогов** страны в данном направлении. Можно выделить некоторые успешные практики педагогов.

Учитель русского языка и литературы Казахской школы-гимназии г. Петропавловска **Жакупова Умутай Акимбаевна** отмечает, что «проблема культурного общения школьников – одна из самых важных сегодня в организации социальной учебной среды. Ведь именно коммуникативная компетентность начнёт играть основополагающую роль, помогая в профессиональной подготовке и трудовой деятельности. В современном обществе особенно ощущается потребность во всесторонне грамотных людях, свободно владеющих навыками устной и письменной речи. Профессиональные, деловые контакты, межличностные взаимодействия требуют от современного человека универсальной способности к порождению множества разнообразных высказываний, как в устной, так и в письменной речи». В своей педагогической деятельности по развитию коммуникативных навыков обучающихся учитель использует методы и приемы, позволяющие активизировать работу с текстом на уроках русского языка и литературы. Она предлагает примеры некоторых упражнений и заданий из своей практики

1.Работа с заголовком**:** определить тематику текста; перечень поднимаемых в нем проблем; ключевые слова и выражения.

2.Использование ассоциаций, связанных с именем автора:

- К какому жанру можно отнести текст?
- Кто будет главным героем, его профессия, национальность?
- Где и в какое время может происходить действие?

3. Формулирование предположений о тематике текста на основе имеющихся иллюстраций.

4. Работа с новой лексикой и определение тематики/проблематики текста на основе языковой догадки.

5. Прочитать вопросы/утверждения по тексту и определить его тематику и проблематику.

6. Ответить на вопросы до чтения текста.

<u>Урок по казахской народной сказке «Мастер Али»</u>

Прием: «Анализ сюжетной картинки» (рис. 2):

Рисунок 2

На экран выведена картинка**. Задание**: спрогнозируйте содержание текста по картинке.

<u>Урок по разделу «Культура одежды»</u>

Метод «Алфавит за круглым столом» (рис. 3)

Цель: формирование установки на чтение.

Форма: групповая

Задание: определите, какие из этих слов связаны с данным словом и заполните ячейки словами.

- **1-группа: «Стиль»** (сочетаемость, привлекательность, гармония, совершенство, идеал, индивидуальность и т.д.);
- **2-группа: «Мода»** (имидж, вкус, элегантность, манера, дизайн, модель и т.д.);
- **3-группа: «Идеал»** (фанат, прекрасное, великолепие, пристрастие и т.д.)

аа	**ьб**	**вв**	**гг**	**дд**
ее	**жж**	**жз**	**зи**	**ик**
лл	**лм**	**мн**	**но**	**оп**
рр	**рс**	**ст**	**ту**	**уф**
хх	**хц**	**чч**	**шш**	**ээ**
юю	**эя**	**ю**	**я**	

Рисунок 3

Урок на основе притчи «Внешняя и внутренняя красота»

Метод «Модель Фрейера» (рис. 4)

Рисунок 4

Цель: Анализ лексического значения слов из произведения, работа с онлайн - словарями.

Форма работы: групповая.

Задание: Найдите лексическое значение посредством онлайн-словаря, переведите на казахский и английский языки, подберите к ним синонимы и антонимы, составьте с ними предложения.

- ✓ Невзрачный – көріксіз – nondescript;
- ✓ Гармония - жан жарасымы –harmony;
- ✓ Тщеславный -атаққұмар-vain;
- ✓ Обладать -ие болу, қабілетті болу-possess.

Метод «Плэйсмэт» (рис. 5)

Учащимся предлагается поработать в малых группах, в состав которых входит только 4 человека. Каждой группе выдается плакат и ставится проблемный вопрос. Например, в чем заключается сила батыра?

Рисунок 5

Задача каждого ученика – записать свой ответ в отведенный ему квадрат, затем учащиеся обмениваются идеями и приходят к консенсусу. Общее решение проблемного вопроса записывают в центральный квадрат. Для анализа и оценки выработанных решений одна из групп озвучивает всему классу свой ответ, другие же группы ее дополняют.

Метод «Иерархия бриллиантов» (рис. 6)

Данный прием используется в процессе работы малыми группами и направлен на определение приоритетов в выборе информации и идей, а также на формирование у учащихся навыков ранжирования определенных вопросов и его обоснования.

Планировка класса и принцип взаимодействия учеников. Ученики могут работать у доски, у стены, а также – группами, за столом.

Алгоритм реализации приема

1. Ученики разрабатывают или предварительно записывают на карточке или стикере девять идей в отношении определенного вопроса.

2.Ученики отбирают и располагают в верхнем поле одну наиболее приоритетную карточку, далее, на последующих местах располагают карточки в следующем порядке: на втором месте - две карточки, на третьем - три карточки, на четвертом - две и на пятом, внизу - одна карточка, представляющая наименьший приоритет. Карточки образуют форму бриллианта **.**

3 . Ученики должны стремиться к согласованности мнений, которая достигается совместным обсуждением порядка расположения карточек и его обоснования.

Читая «Четырнадцатое слово» А.Кунанбаева, учащиеся определяют, что для автора сила батыра заключается в его сердце, являющимся сосудом добра и

милосердия. Для более глубокого постижения идеи 14 слова Назидания учащиеся работают с графическим органайзером «Иерархии бриллиантов» и выявляют, что включает в себя сердце батыра, по мнению Абая. Составляющие располагают в иерархической последовательности. Обращается внимание, что составляющих должно быть 9, как граней бриллианта.

Задание: Определите, что включает в себя сердце батыра, по мнению Абая, и расположите его составляющие в иерархической последовательности.

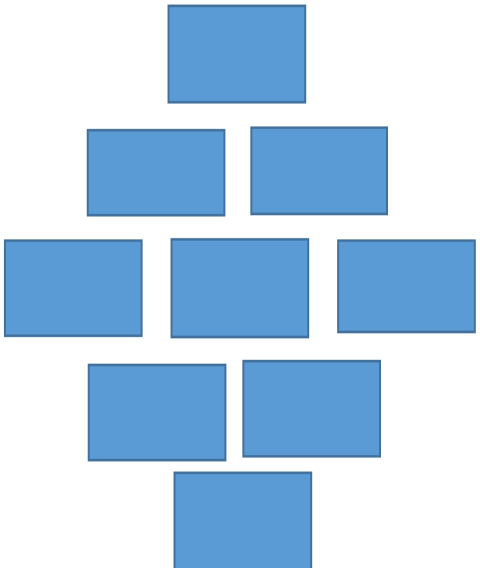

Рисунок 6

Метод «Кейс»

Краткая структура кейса:

Введение, которое включает в себя первые несколько абзацев: название кейса и авторство; название организации, имена и должности главных персонажей, которые в дальнейшем будут фигурировать на страницах кейса.

Проблема, описание которой дается в виде нескольких абзацев: краткое описание проблемы (как она видится разными участниками событий); описание структуры проблемной ситуации. Если это возможно.

Материалы для решения указанной проблемы, которые структурированы в форме вопросов и ответов или разбиты на темы и подтемы.

Поэтапная работа с кейсом:

- Озвучивание резолюции,
- Работа с дефинициями,
- Постановка основных вопросов,
- Анализ ситуации (индивидуально или в малых группах).
- Подготовка к презентации. Жесткое требование - укладываться в установленные сроки.
- Презентации решений по кейсам

Урок обучения написанию электронного письма

Метод «Воздушный шар» (рис. 7)

Метод используется в качестве инструмента в процессе планирования .Он позволяет формировать у слушателей навыки сопоставления проблем, прогнозирования всех возможных последствий и реализации структурированного подхода в вопросах организации и планирования каких-либо мероприятий.

Допускается работа у доски, у стены, либо за столом.

Рисунок 7

Цель: сопоставление проблемы содержательного и популярного поста как вида электронного письма, прогнозирования всех возможных последствий и организация планирования написания собственного поста для социальной сети.

Задание: определите, что необходимо для создания содержательного и популярного поста, спрогнозируйте последствия и планирование для собственного проекта электронного письма в виде поста.

Форма работы: групповая

Алгоритм работы (даётся каждой группе):

1. Картинка воздушного шара.

2. Кому должно быть посвящено электронное письмо? (запишите имена главных действующих лиц по вопросу: людей, чье присутствие на борту необходимо для того, чтобы шар взлетел и был управляем)

3. Что должно быть в наличии, чтобы он оказался успешным? (отметьте необходимые элементы для успешности проекта)

4. Что замедляет его? (запишите факторы, препятствующие успешному старту проекта)

5. Что помогает ему двигаться на большей скорости? (обозначьте факты, не имеющие непосредственного отношения к воздушному шару, но

способствующие успешности реализации проекта: работоспособность, мотивация, креативность и др.)

6. Что может сбить шар с намеченного курса? (с обеих сторон отметьте проблемы, которые могут возникнуть в ходе выполнения проекта).

Метод «Диктор телевидения»

Цель: предоставление возможности ученикам высказать свои мысли, идеи и мнения по данному вопросу.

Форма: индивидуальная

Задание: ответьте на вопрос: «Нужно ли гнаться за модой?», соблюдая правильную постановку ударений в речи.

Алгоритм реализации метода:

1. Учащиеся становятся в круг
2. Учитель дает любому из участников микрофон и задает вопрос.
3. Участнику необходимо ответить на вопрос, аргументируя свой ответ.
4. Ученики проводят дискуссию по предложенному им вопросу. Единственный, кто имеет право на высказывание - человек с микрофоном в руках.

Во время дискуссии, ребята должны прийти к единому мнению.

Урок по стихотворению М. Макатаева «Три счастья»

Метод «5 слайдов» (таблица1)

Цель: создавать высказывание (повествование) с опорой плана на тему: «Счастье великого казахского поэта»

Задание: используя современные инструменты для создания презентации, составьте свои 5 слайдов, в каждом из которых будет 5 утверждений из 5 слов. Проиллюстрируйте их картинками и представьте классу.

Форма: групповая

Таблица 1. Метод «5 слайдов»

Критерии	Дескрипторы
создаёт высказывание (повествование) с опорой план на тему: «Счастье великого казахского поэта»	-соблюдает структуру высказывания-повествования; -логично выстраивает систему слайдов; - раскрывает тему, опираясь на план; - приводит цитаты из стихотворения; - слайды отражают точку зрения автора.

Шамшиева Б.Х., учитель английского языка средней школы №9 г.Петропавловска Северо-Казахстанской области определила необходимость сохранения мотивации обучения у младших школьников для более качественного запоминания и сохранения лексических единиц в памяти и организации более интенсивной тренировки в их применении для создания учащимся самостоятельных речевых произведений. Поэтому использование приемов активного обучения для сохранения мотивации младших школьников к изучению английского языка на основе применении активных методов является ведущей идеей ее опыта. Из опыта педагога вытекает основная мысль, которая заключается в освоении новых форм и методов работы на уроках английского языка с использованием различных игровых моментов: «Целью своей работы я считаю использование приемов активного обучения для сохранения мотивации младших школьников к изучению английского языка на основе применении активных методов».

Использование игровых технологий способствует развитию личности школьника, способной и желающей участвовать в межкультурной коммуникации на изучаемом языке, самостоятельно совершенствоваться в овладении им иноязычной речевой деятельности и умеющей применить свои знания в нужный момент.

Педагог отмечает, что «повышать интерес к предмету посредством активных методов необходимо не только непосредственно на уроках английского языка, но и во внеурочной деятельности».

Опыт показывает, что одним из эффективных методов для внеклассных занятий является метод проектирования. В основе данного метода лежит развитие познавательных навыков и критического мышления учащихся, умений самостоятельно конструировать свои знания, выработке устойчивой мотивации и ощущения потребности в приобретении новых знаний, необходимых в работе над проектом и осознанию учениками себя творцами собственных знаний.

Опыт работы Шамшиевой Б.Х. с детьми младшего школьного возраста позволяет утверждать: главное не то, чтобы дети как можно раньше начали говорить на иностранном языке, а чтобы они захотели это делать. И самое необходимое условие – сохранить и развивать это желание.

Именно поэтому процесс обучения иностранному языку должен оставаться творческим с применением активных методик, которые создают ситуацию успеха каждому учащемуся и вызывают неподдельный и живой интерес к предмету.

Опыт показывает применение активных методов обучения в начальной школе, которые педагог раскрывает на примере урока английского языка:

«На примере применения активных методов обучения при изучении раздела «Travel» (6 часов) во 2 классе я хочу представить ведущую идею своего опыта, как я использую данные методы и их влиянии на создания интереса»:

- **Этап lead in — важнейшая ступень при построении уроков.** На данном этапе обучающиеся могут прослушать аудиозапись, просмотреть

видео, разгадать ребусы, шарады или загадки и определить тему урока. Данный прием, используемый в начале урока, позволяет подготовиться учащимся к обучению и получить идею того, что они будут изучать. Более того, он оказывает влияние на формирование хорошей атмосферы на занятии и стимулированию интереса к новой теме.

- С учётом возрастных особенностей, одним из эффективных путей воспитания у младших школьников интереса к предмету является **организация их игровой деятельности**. Во 2 классе игры больше направлены на развитие языковых способностей, которые позволяют употреблять изученную лексику в конкретной ситуации. Игра – соревнование между мальчиками и девочками в форме «Brainstorming» позволяет актуализировать прежние знания младших школьников и определить, каким лексическим запасом ученик уже владеет по теме, а чему еще нужно уделить внимание на начальном этапе изучении темы. Данная технология хорошо развивает творческое и ассоциативное мышление, благодаря чему, в памяти учащихся закрепятся новые слова, выражения и исчезнет языковой барьер.
- Хорошим стимулятором изучения новой лексики на уроках английского языка, особенно на уровне начального образования, являются не только различные виды игр, но также **использование ИКТ**. Например, просмотр дидактического мультфильма «What do you see?» позволяет реализовать разные виды предъявления учебной информации: визуальный, аудирование и анимация. В результате учащиеся без труда смогут воспроизвести все новые слова на тему «Types of vehicles».
- Для достижения максимального запоминания лексики организуется деятельность школьников по неоднократному воспроизведению изучаемых слов и выражений, например, с применением следующих приемов как «What sound is this?» “Show the vehicle” ит.д. Предложенные приемы способствуют развитию всех видов памяти: слуховой, зрительной, вербальной, моторной и формированию языковой компетенции в непринужденной обстановке, способствующей положительной внутренней мотививации детей к запоминанию лексики.
- Как на примере упражнения на навык говорения с применением дифференцированного подхода обучающимся предлагалось рассказать о своем путешествии по предлагаемому плану. Дифференциация осуществлялась в предоставлении более слабым ученикам поддержки с так называемым scaffolding learning tool. Это позволяет снять психологическое напряжение и создать для них ситуацию успеха.

Таким образом, изучение и применение нового грамматического правила, введение и закрепление новой лексики с использованием ИКТ, современных методов предъявления учебной информации позволяют развивать не только мыслительную и речевую деятельность младших школьников, но и повысить их мотивацию в изучении английского языка. В процессе обучения

обучающиеся вовлечены в активную мыслительную и практическую деятельность исследовательского характера посредством различных активных приемов, где детям надо не только использовать уже имеющиеся знания, но и найти новый способ выполнения уже известного им действия.

Большинство педагогов валеологической специализированной школы-комплекса для одарённых детей г. Усть-Каменогорск Восточно-Казахстанской области также используют в своей практике игровые технологии.

По мнению **Мацак Екатерины Сергеевны,** учителя английского языка игровая деятельность на уроке английского языка не только организует процесс общения на иностранном языке, но и максимально приближает его к естественной коммуникации: «благодаря играм активизируются все познавательные процессы учащихся: развиваются внимание, память, мышление, творческие способности.

Их использование всегда дает хорошие результаты, повышает интерес к предмету, позволяет сконцентрировать внимание на главном – овладении речевыми навыками в процессе естественной ситуации общения во время игры».

В зависимости от целей и задач урока могут быть использованы различные игры, приведены несколько примеров подобных игр, которые наиболее интересны моим ученикам и дают положительный результат в процессе обучения:

Лексические игры

Цели: тренировать учащихся в употреблении лексики в ситуациях, приближенных к естественной обстановке; активизировать речемыслительную деятельность учащихся; развивать речевую реакцию учащихся.

Игра «Word chain»

Цель: развитие памяти, внимания и умения слушать друг друга.

Один из учащихся называет какое-либо слово по-английски. Каждый последующий ученик называет слово, которое начинается на последнюю букву предыдущего слова. Если играющий не смог придумать слово, он выбывает из игры.

Игра «Colours»

Цель: развитие внимания, логического мышления.

Учитель поочерёдно задаёт вопросы обеим командам: «What is white?» Учащиеся отвечают: «The chalk is white», «The snow is white» и т.д. Выигрывает команда, которая придумала больше предложений.

Игра «Home, School, Zoo»

Цель: развитие памяти, внимания и умения слушать друг друга.

Учитель, обращаясь к какому-либо ученику, называет тему: «Home», «School» или «Zoo».Учащийся быстро называет слово, относящееся к теме. Каждый последующий ученик должен вспомнить слово, которое ещё не называли его одноклассники. Тот, кто не смог назвать слово по теме, выбывает из игры.

Игра «Snowball»

Цель: развитие памяти, внимания и умения слушать друг друга.

Учитель задает тему, например «Sport». Первый ученик называет слово, второй должен повторить его слово и сказать свое и т.д.

Игра «Rhymes»

Цель: активизация ранее изученной лексики по программе; развитие внимания, логического мышления.

Учитель называет слово, ученики должны подобрать рифму к этому слову, например: ten – pen, house – mouse, right – night.

Игра «Mime»

Цель: активизация ранее изученной лексики и глагола «to be»; развитие внимания, логического мышления.

Один учащийся выходит на середину класса и с помощью мимики и жестов изображает какое-либо животное. Остальные учащиеся угадывают, кого в данный момент изображают, используя структуру “Are you a monkey?” Угадавший сменяет первого играющего. Игра продолжается до тех пор, пока в ней не примут участие все учащиеся.

Игра «Commands»

Цель: активизация ранее изученной лексики и отработка предлогов.

Учитель называет команду, а учащиеся выполняют действие, например: «Put your book on the desk!», «Put your bag under the chair!» и т.д.

Фонетические игры

Цели: тренировать учащихся в произношении английских звуков; научить учащихся громко и отчётливо читать стихотворения; разучивать стихотворения с целью их воспроизведения по ролям.

Игра «Раздели на группы»

Цель: формирование навыков фонематического слуха.

Учащиеся получают карточки со словами, которые они должны разделить на две группы. Например: слова – cinema, circus, concert, cat, city, cosmonaut, crocodile, circle и звуки [k], [s].

Игра «Долгие и краткие гласные»

Цель: формирование навыков фонематического слуха.

Учитель называет слова, ученики поднимают руку, если звук произносится долго. Если гласный произносится кратко, руку поднимать нельзя.

Игра «Tongue twisters»

Цель: формирование навыка произношения связного высказывания или текста.

На доске записана скороговорка. Учитель читает и объясняет значение слов, обращает внимание на трудности произношения отдельных звуков. Текст несколько раз прочитывается учащимися. После этого даются несколько минут для заучивания наизусть. Текст на доске закрывается, а ученики должны прочитать его наизусть.

Игра «English sounds»

Цель: формирование навыков фонематического слуха.

Учитель произносит английские звуки, а учащиеся показывают карточки с соответствующими транскрипционными знаками.

Орфографические игры

Цель: упражняться в написании английских слов.

Часть игр рассчитана на тренировку памяти, другие основаны на некоторых закономерностях в правописании английских слов.

Игра «Add consonants»

Цель: формирование орфографических навыков у учащихся; развитие внимания, зрительной памяти.

Учитель пишет на доске гласную букву. Добавив согласные, ученики получают другие слова. Например, дается буква «*i*». *Возможные слова: big, sink, pig, swim.* Выигрывает ученик, который написал большее количество слов за определенное время.

Игра «Word composers»

Цель: формирование орфографических навыков у учащихся; развитие внимания, зрительной памяти.

Учитель пишет на доске слово, из букв которого слова дети должны составить новые слова и записать их. Например, слово *«representanive», возможные варианты: present, tea, test, nest, part, art.* Выигрывает тот, кто написал большее количество слов за определенное время.

Игра «Riddles»

Цель: формирование орфографических навыков у учащихся; развитие внимания, зрительной памяти, логики и гибкости мышления, языковой догадки.

Учитель загадывает загадку, учащиеся должны записать ответы.
Например:
- *over the head and under the hat (hair);*
- *it runs all day but never runs away (clock);*
- *it moves without legs and flies without wings (cloud);*
- *it lives in winter and dies in spring (snow).*

Игра «Кто больше?»

Цель: проверка усвоения орфографии изученного лексического материала.

Учащиеся должны записать как можно больше слов по заданным темам, например: а) названия спортивных игр; б) животные; в) фрукты и т.д.

Игра «Слово рассыпалось»

Цель: формирование орфографических навыков у учащихся; развитие внимания, воображения, языковой догадки.

Учитель раздает детям карточки с буквами и говорит: «Было у меня слово, но подул ветер, и оно рассыпалось на буквы, угадайте, что это за слово и попробуйте его собрать». Учащиеся записывают получившиеся слова.

Игра «Буквы потерялись»

Цель: формирование орфографических навыков у учащихся; развитие внимания, воображения, языковой догадки.

На доске слова с пропущенными буквами. Учащиеся должны записать слова, вставив пропущенные буквы.

Игра «Разгадай кроссворд»

Цель: развитие орфографических навыков.

Решение разнообразных кроссвордов помогает детям не только запомнить произношение слова, но и его правописание.

Грамматические игры

Цели: научить учащихся употреблению речевых образцов, содержащих определённые грамматические трудности; создать естественную ситуацию для употребления данного речевого образца; развить речевую творческую активность учащихся.

Игра «Detectives»

Цель: самостоятельное изучение правила по использованию артикля a/an.

На доске написаны в разброс знакомые слова: a banana, an apple, a monkey, an elephant, an egg, a tomato. Учащиеся, работая в парах, ищут правило в этом наборе слов. И первые «детективы» должны раскрыть правило перед классом: мы используем «a» перед словами, начинающимися с гласных, а «an»

перед согласными. Находя правило самостоятельно дети лучше запоминают его, чем если они просто прочитают его в тексте.

Игра «Hide-and-Seek in the picture»

Цель: тренировка употребления предлогов места.

Необходима большая картинка с изображением комнаты. Водящий (один из учеников) “прячется” где-нибудь на картинке, пишет на бумаге, куда он спрятался и отдаёт её учителю. Дети, задавая водящему общие вопросы, “ищут” его на картинке.

- Are you under the bed?
- Are you behind the door?
- Are you on the chair?
- Are you in the box?

Игра «Act as you say»

Цель: тренировка употребления Present Continuous.

Задание заключается в выполнении команд с комментариями. Играют по 3 ученика: 1 – отдаёт команду, 2 – выполняет и говорит, что он делает, 3 – описывает действия второго.

Daily life

1 – Play volleyball. 2 – I am playing volleyball. 3 – He/She is playing volleyball.

1 – Wash your face. 2 – I am washing my face. 3 – He/She is washing his/her face.

Игра «Magic Box»

Цель: закрепление употребления изученных временных форм.

В коробке у учителя лежат карточки. Учащиеся вытягивают по одной карточке. Им необходимо составить предложения, используя глагол, написанный на карточке, во всех известных временных формах. Учитель вытягивает карточку первым и выполняет задание в качестве примера.

Take a shower!

I take a shower every day. I am taking a shower now. But I didn’t take a shower yesterday because I went for a walk with my dog and came home late. Tomorrow I will take a shower because I will do exercises.

Игра «What do you like to do?»

Цель: активизация в речи общих вопросов.

Один из учащихся загадывает, что он любит делать, остальные задают ему вопросы: Do you like to swim? Do you like to play football? До тех пор, пока не отгадают. Отгадавший ученик становится водящим.

Игра: «We are nice»

Цель: закрепление употребления глагола «to be» в Present Simple.

Дети встают в две шеренги друг напротив друга. Учитель просит повторять за ним каждую строчку, сопровождая слова жестами:

- I am nice (указывают на себя)
- You are nice (указывают на стоящего напротив в другой шеренге)
- We are nice (дети, в каждой шеренге указывают на всех, стоящих рядом)
- And you (указывают на всех, стоящих напротив)
- He is nice (указывают на мальчиков)
- She is nice (указывают на девочек)
- They are nice, too (указывают на всех)

Игра «There is…»

Цель: тренировка употребления грамматической конструкции «There is/There are…»

Учащиеся делятся на две команды. Учитель складывает в коробку предметы, названия которых известны ученикам. После этого члены команд по очереди называют по-английски эти предметы: «There is a book in the box».

Это, конечно же, не полный перечень игровых заданий, используемых на уроках английского языка в начальной школе. Одна и та же игра может быть использована на различных этапах урока.

Игры на уроках английского языка нужно использовать регулярно. Только в этих условиях у обучающихся формируется активная учебно-познавательная деятельность, что приводит к качественно новому уровню овладения иностранным языком.

Игра открывает новые возможности в сфере интеллекта, познавательной деятельности, творчества, активности. Учитель, объединив игру и учебно-воспитательный процесс, создает на уроке доброжелательную творческую обстановку, которая способствует возникновению положительных эмоций от процесса обучения и увлеченности при изучении предмета.

Малютина Надежда Александровна, учитель начальных классов, применяет также различные игровые технологии и приёмы как способ обучения для формирования коммуникативных навыков:

- самый первый шаг внедрения полиязычия в учебно-воспитательный процесс это ежедневное приветствие друг друга на трех языках. Сказочный герой, здоровается и прощается с детьми на русском, казахском и английском языках, вызывает интерес;
- во время проведения словарной работы переводятся слова;
- в текстах выделяются интернациональные слова, не нуждающиеся в переводе. Например: автобус, трамвай, троллейбус, телефон – общие слова для русского и казахского языков;
- при раскрытии лексической темы любого раздела внедряются много новых слов на трех языках. Например при изучении раздела «Мой родной край» были изучены новые слова гора - тау - mountain, река - өзен - river , степь - дала - steppe , лес - орман – forest;

- на уроках литерного чтения выводится основная мысль в различных текстах и переводится еще на два языка. Обучающиеся работают с учебником, развивают речь, умеют определять тему и основную мысль текста;

- на уроках математики – это счет на трех языках до 20-ти в прямом и обратном порядке;

- на уроках естествознания и познания мира – различные термины. Например: космос – ғарыш - space.

Альварес Марианна Александровна, учитель английского языка**,** первой квалификационной категории считает эффективными и распространенными следующие методы:

- **Ассоциативный метод** запоминания слов. С психологической точки зрения ассоциации к словам педагог с детьми придумывают сами. Например:
  1) buy – покупать (скажи деньгам «бай-бай»);
  2) sleep – спать (когда хочется спать, то слипаются глаза);
  3) she – она (не шипи змея);
  4) cup – чашка (капля попала мне в чашку).
  Метод с готовыми ассоциациями:
  1) they – они (They чата (зайчата) они всегда пушистые!);
  2) must – должен (Этот Musttак мне должен!);
  3) he – он (Он НеНекает за спиной).
- Следующий метод для непринужденного запоминания слов - **это изучение английского языка по песням**. Слушая песни, обучающиеся способны запомнить определенные слова и понять построение предложения, так как в английском языке порядок слов в предложении устойчив.
- **Метод физического действия** удобен для запоминания глаголов. При выполнении какого-то действия озвучивается глагол на иностранном языке.
- **Метод «Бумажные четки» -** вырезаются 20-40 небольших бумажных прямоугольников. На одной стороне пишется иностранное слово, на другой – перевод. Нанизываем на нитку и в любой удобный моментобучающиеся повторяют слова.
- **Метод лейблов -** подписывается любой предмет, который находится в квартире, классе, в школе и при удобном случае читается вслух.
- Одним из эффективных приемов запоминания слов является **метод Дмитрия Петрова**, заключающийся в том, что все русские слова с однотипными окончаниями на -ция, -сия в английских словах меняются на –tion, -sion. Например: администрация – administration, ассимиляция – assimilation, акция – action.
- Следующий **метод «Отсечение одной или нескольких букв в слове»,** если в некоторых русских словах убрать или заменить одну или две

буквы, то получается английское слово. Например: лег-о-leg (нога), кук-ла-cook (готовить).

Педагог в ходе учебного процесса показывает, что использование этих методов и приемов позволяет запомнить наибольший объем лексики, мотивирует обучающихся к речевой деятельности.

Ермакова Анастасия Геннадьевна, педагог-исследователь, заместитель директора по учебной работе валеологической специализированной школы-комплекса для одарённых детей г.Усть-Каменогорска уверена, что проведение интегрированных уроков являются эффективной формой для развития у обучающихся коммуникативных навыков.

Успешная практика педагогов данной школы доказывает, что интегрированное обучение сохраняет интерес обучающихся к предмету и создает атмосферу поиска и творчества на уроках.

Педагог считает, что «нестандартность урока требует большой подготовительной работы». На этапе планирования учителя-партнеры по интегрированным урокам согласовывают и координируют тематику уроков. Позиция учителей на них сводится к роли своеобразных дирижеров оркестра, тогда как ученики ведут свои сольные партии.

Наиболее удачный вариант – совместное планирование этих уроков. Далее определяются близкие темы по литературному чтению, музыке, изобразительному искусству для их интеграции. Для этого на координационном совете анализируются рабочие программы этих предметов.

На этапе конструирования моделируется содержание урока в общих чертах, без конкретизации материала: разрабатывается композиция урока, определяются ее основные части. Работа начинается с определения ведущей цели, которая становится лейтмотивом занятия.

Согласно цели формируется содержание урока. Используя метод «брейнсторминга» с партнёрами, члены творческой группы предлагают различные варианты урока, методы и формы работы. Из всего многообразия идей и вариантов выбирается оптимальное решение, соответствующее поставленной цели.

Следующий этап работы над содержанием урока - этап самостоятельного творчества: каждый учитель самостоятельно подбирает материал по своему направлению. Для учителей интегрированный урок рассматривается, как своего рода проверка на умение работать в команде, прийти к общему результату разными путями и методами, мыслить нестандартно.

Затем творческая группа приступает к созданию плана-конспекта урока. Рассмотрев весь собранный материал, производится отбор лишь самого необходимого из всего массива информации, отказавшись от всего малосущественного. Главная задача этого этапа заключается в том, чтобы создать целостную ткань урока без четких границ между интегрированными частями.

Основными характеристиками созданного интегрированного урока являются:

- Многоголосье - возможность каждого участника педагогического процесса иметь свою индивидуальную точку зрения по любой рассматриваемой проблеме.
- Диалог - диалогичность общения педагогов и учащихся предполагает их умение слушать и слышать друг друга, внимательно относиться друг к другу, оказывать помощь в формировании своего видения проблемы, своего пути решения задачи.
- Мыследеятельность заключается в организации активной мыслительной деятельности педагога и учащихся. Не трансляция педагогами в сознание учащихся готовых знаний, а организация их самостоятельной познавательной деятельности.
- Создание ситуации успеха: ведущие условия для создания ситуации успеха – позитивное и оптимистичное оценивание учащихся.
- Рефлекия - самоанализ, самооценка участниками педагогического процесса своей деятельности, взаимодействия.

Первый этап – подготовительный. В ходе подготовки определяются «роли» учителей на уроке. Учителя должны работать в паре, если в определённый момент ведущую роль играет один педагог, второй не должен сидеть в тени: он либо готовится к следующему этапу, либо наблюдает за работой детей, помогает им. Во время подготовки проводится хронометраж урока, который поможет четко определить ход урока и уложиться во временные рамки. Можно привлекать и учащихся к подготовке интегрированного урока, заранее предлагая им подготовить некую часть нового материала. В результате урок становится ролевым.

Второй этап - исполнительный. Задачей первой стадии интегрированного занятия является пробуждение интереса к изучаемой теме, актуализация знаний по теме из различных курсов и определение направления дальнейшего изучения или целеполагания. Для этого используется целый ряд приёмов:

- «Мозговой штурм»;
- прогнозирование по схеме, ключевым словам;
- альтернативный тест (правильные или неправильные высказывания);
- формулировка вопросов, ответы на которые нужно найти на уроке;
- кластер;
- гирлянда ассоциаций;
- загадки; ребусы;
- слайды презентации;
- видеофрагменты.

Начало интегрированного урока представляет своего рода увертюру - торжественное приглашение к уроку как художественно-педагогическому произведению. Поэтому необходимо тщательно продумать режиссуру этого вступления. Способы вызова интереса учащихся различные. При проведении

урока предусматривается включение элементов новизны, необычности, противоречивости, личной значимости информации.

Важно на этом этапе организовать работу с новым материалом таким образом, чтобы ученики отслеживали собственное понимание новой информации.

Обязательным элементом урока является активный поиск и обсуждение учебной информации, задания, инициирующие развитие детской фантазии, творческого мышления, сообразительности.

На этапе закрепления в урок включаются упражнения, которые должны быть наиболее яркими, конкретными, подходящими для индивидуальной работы.

В заключительной части урока обобщается все сказанное на уроке, подводится итог рассуждениям учеников, формулируются выводы. Ученики должны самостоятельно обозначить те межпредметные связи, ради которых и планировалось занятие. Как и начало урока, концовка должна произвести на учащихся сильное эмоциональное воздействие.

В заключительной части урока используются упражнения-энергизаторы:

- Приём «Повтори моё и добавь своё» развивает кратковременную оперативную память, помогает выявить знания школьников по изучаемой теме. Приём может быть проведён в виде игры-эстафеты. Учитель (или ученик) называет тезис и передает эстафетную палочку соседу, тот приводит аргумент и передаёт следующему ученику, следующий ученик добавляет свое и т.д.
- Приём «Шкатулка» направлен на развитие мыслительных операций, умения обобщать и выделять главное, а также на развитие связной устной речи при доказывании правильности выбора предмета. Педагог предлагает заполнить шкатулку, положив в неё, например, свойства природного явления, качества изображаемого предмета, характера персонажа, пожелания герою, предметы, которые пригодятся при выполнении задания по технологии и т.д. Свой выбор обучающиеся обязательно объясняют.
- На этапе закрепления в качества взаимопроверки используем приём «Хочу спросить» или «Задай вопрос». Приём направлен на повышение интереса к учебному материалу и формирует умение содержательно формулировать вопросы. Педагог просит составить к изученному материалу как можно больше вопросов или показывает конкретное число вопросов. Ученик может начать со слов «Хочу спросить…» или сразу задавать интересующий вопрос. Для подготовки вопросов отводится некоторое количество времени, вопросы могут быть записаны на листочке. Могут быть оформлены в виде карточек с первыми словами-вопросами (как, почему, что, где и т.д.).
- На интегрированных уроках обязательно должен использоваться прием рефлексии, позволяющий педагогу увидеть динамику в развитии личности ребенка, умеющего мыслить, сопереживать, действовать. На этапе рефлексии эффективен прием «Свободный обмен мнениями». Задача реализации приема состоит в побуждении учащихся к оценке общего впечатления от урока.

▪Содержанием свободного общения является все, что происходило как на занятии, так и в процессе подготовки к нему. Содержание общения задается с помощью введения номинаций: за лучший доклад, за лучший вопрос, за лучший комментарий тезиса, за лучший анализ высказывания, за оригинальность, за глубину рассмотрения проблемы, за лучшее выступление от группы, экспертное мнение, за оценочные суждения. Формами выражения информации, мнений могут выступать:

- комплимент,
- «Я - сообщение» («Меня всегда удивляет, восхищает, поражает…»; «Мне всегда было интересно…» и т.д.),
- вопросы, заданные друг другу («Скажи, как это у тебя всегда получается?»; «Где это тебе удалось отыскать?» и др.).

Третий этап работы над интегрированным уроком – рефлексивный или оценочный. На этом этапе проводится анализ урока: без хорошего анализа не может быть развития и совершенствования профессиональной компетентности учителя. Поэтому творческая группа тщательно анализирует проведённый урок.

На интегрированных занятиях дети работают легко и с интересом усваивают обширный по объему материал.

Важно и то, что приобретаемые знания и навыки применяются младшими школьниками в их практической деятельности не только в стандартных учебных ситуациях, но и дают выход для проявления творческой самостоятельности.

В целом, опыт работы педагогов валеологической специализированной школы-комплекса для одарённых детей Восточно-Казахстанской области свидетельствует о том, что в условиях полиязычного образования развитие коммуникативных навыков наиболее эффективно и актуально. В данной школе-комплексе обучающиеся изучают несколько языков: казахский, русский, английский, французский. Поэтому эффективные методы обучения используются практически на всех уроках при обучении языковым предметам, а также при интегрированных уроках.

Директор школы **Ахаева Наталья Васильевна**, доктор педагогических наук, академик АПНК, Почетный работник РК, педагог-мастер отмечает, что «педагоги школы работают над реализацией комплексной программы по развитию полиязычия, где отражены основные воспитательные мероприятия, направленные на привлечение учащихся к изучению трех языков, развитию их коммуникативных навыков», к примеру:

- «День языков» и другие праздники, раскрывающие все многообразие языковой культуры Казахстана;
- ежегодные школьные олимпиады по языкам (казахский, английский);
- конкурс «Юный полиглот», отличная оценка по языковым предметам за полугодие и год предполагает выявление самых талантливых учащихся, изучающих иностранные языки;
- недели открытых уроков по языковым предметам;

- проведение пауз и утренних зарядок на английском и казахском языках;

- просмотр мультфильмов во второй половине дня и на уроках казахского и английского языков (с титрами);

- акция «Let's read English» (чтение детьми начальных классов сказок на английском языке);

- издание стенгазет на 3-х языках, которые не только развивают творческое мышление учащихся, но способствуют использованию иностранного языка в разных областях знаний;

- использование казахского и английского тематических словарей учащимися, педагогами и родителями не только на уроках, но и во внеклассных мероприятиях;

- создание информационной среды (оформление стендов и наглядного материала на трех языках).

В рамках договора о взаимном сотрудничестве школа активно сотрудничает с Казахстанско-Американским свободным университетом, данное сотрудничество предполагает создание языковой образовательной среды для воспитанников детского сада и учащихся начальной школы, что решает задачу преемственности в изучении английского языка.

Кроме этого, валеологическая специализированная школа-комплекс для одарённых детей является пилотной школой по изучению французского языка в Восточно-Казахстанской области. Педагогами школы разработана модель реализации образовательной программы «Язык и культура Франции» (рис. 8)**:**

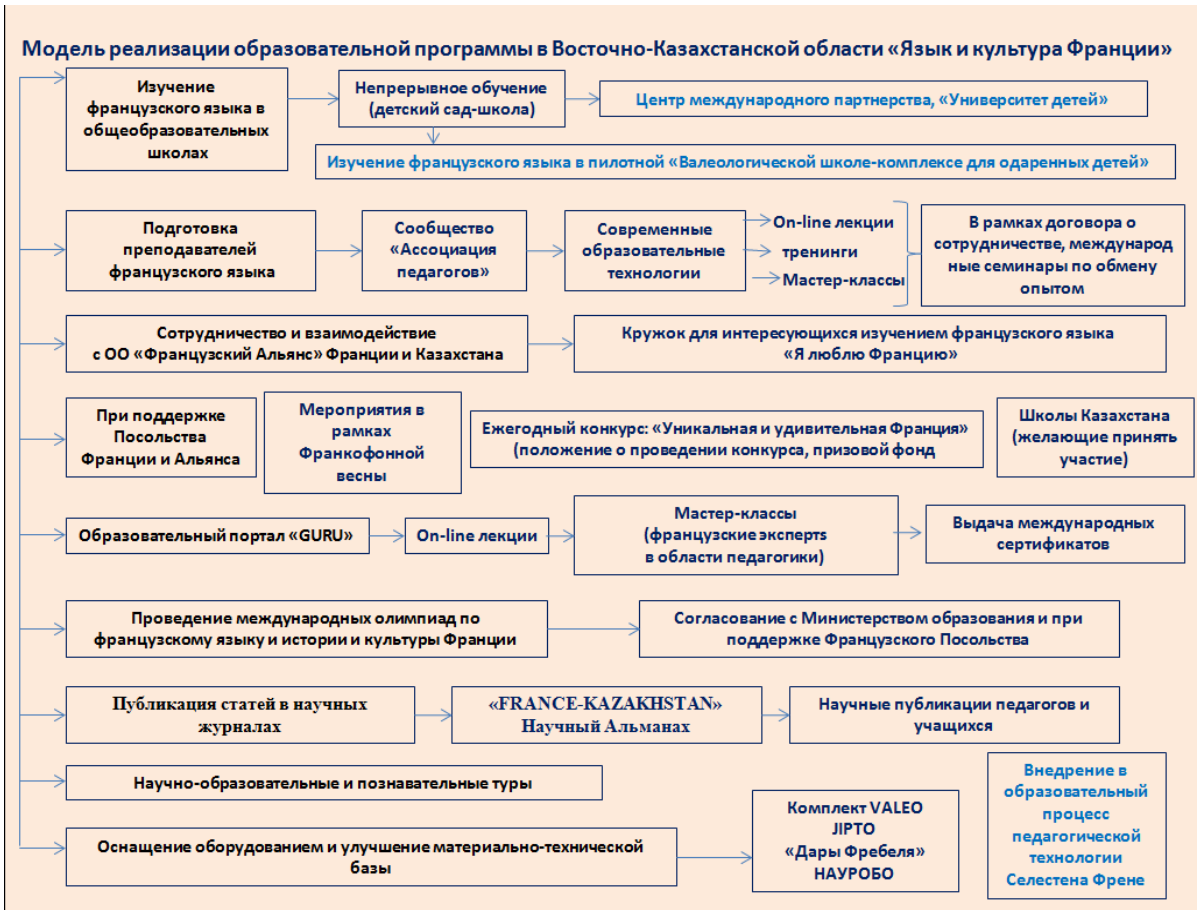

Рисунок 8

В рамках проекта заключен Меморандум о сотрудничестве с Международной образовательной ассоциацией «EUROPASIA» г. Париж, Франция с целью развития французского языка, культуры и образования по созданию современной системы профессионального и личностного развития учащихся, повышения квалификации педагогов.

Таким образом, как отмечает директор школы Ахаева Н.В., «обучение на трёх языках и, как следствие, владение ими практически в совершенстве, будут способствовать академической мобильности обучающихся, их умению свободно ориентироваться в международном пространстве, знанию культуры и традиций разных народов».

Учитель английского языка СШ №7 Илийского района Алматинской области **Мейрамбек Сеитович Қаржаубаев** использует метод коучинг.

Коучинг – (англ. coaching) метод, в процессе которого коуч помогает обучающемуся достичь некоей профессиональной цели. Коучинг направлен на достижение четко определенных целей и включает такие техники, как наводящее слушание, задавание вопросов, уточнения, перефразирование, которые помогают обучающемуся изменить перспективу и увидеть новые подходы к достижению желаемой цели.

Педагог предлагает коучинг на тему «Навыки говорения как важный способ коммуникации». Целью коучинга является помощь молодым педагогам в решении проблем обучения навыкам устной речи и обсуждение экспериментов, проведенных в этом направлении.

Для проведения коучинга необходимы интерактивная дока и подготовленные карточки. Продолжительность коучинга – 40 минут.

В начале коучинга дается краткая информация о навыках говорения. Коуч подчеркивает, что умение говорить – это умение говорить в любое время и в любой ситуации. При этом нужно уметь рассказывать о себе: кто вы, о своей работе, о круге общения и т.д. Для того, чтобы рассказать об этом, необходимы навыки говорения.

Далее коуч обращает внимание слушателей три основных момента как **беглость речи, точность речи и коммуникативную практику**.

Для развития **беглости речи** предлагается проведение работы в небольших группах, где выполняются устные и письменные групповые задания. Это такие виды заданий как чтение текстов с последующим обсуждением содержания, постановка открытых вопросов, на которые требуются развернутые ответы, подготовка презентаций, при этом устанавливается таймер.

Для достижения беглости речи коуч также рекомендует использование технологии развития критического мышления через чтение и письмо, что также способствует формированию коммуникативных навыков.

Рекомендуется вести видеозапись работы в группах. Работа в небольших группах и просмотр видеозаписи дает возможность обучающемуся на стадии рефлексии оценить свои сильные и слабые стороны, оценить других и

услышать оценку своей речи, это дает возможность правильного восприятия конструктивной критики.

Коуч трактует точность речи как способность делать что-то без ошибок. Для того, чтобы речь была точной, коуч предлагает дать полную информацию обучающимся о лексическом значении слова, об особенностях использования слова, об особенностях грамматических форм этого слова, об особенностях произношения. Коуч обращает внимание на то, что обучающийся может говорить бегло, передавая значение выражения, но при этом делать много ошибок (грамматических, стилистических, фонетических) и быть не точным. Как предупредительные меры предлагает выполнение упражнений направленных на правильное применение слов и выражений в определенном контексте, на применение и проверку знаний правил грамматики, которые помогают студентам заметить и исправить свои собственные ошибки.

«Коммуникация как практика» служит теории коммуникации, трансформируя наше понимание взаимосвязи теории и практики. Коуч считает, что общение между учителем и обучающимися в значительной степени должно строится по интерактивной/диалогической модели, которая создает атмосферу свободы и независимости и это также отражается на взаимодействии обучающихся с педагогом.

Коуч предлагает создавать условия для появления лучших ораторов и писателей завтрашнего дня, призывая своих учеников мыслить критически, прислушиваться к мнениям других и совместно работать.

Для достижения поставленной задачи коуч рекомендует **просмотр и обсуждение фильмов**, т.к. общение позволяет людям делиться мыслями, мнениями и идеями и получать их обратно. Хотя на первый взгляд это может показаться простым, эффективность беседы определяется обменом информацией. При общении необходимо учитывать также такие элементы обмена информацией, как язык тела, зрительный контакт, подведение итогов, перефразирование, ответная реакция.

Если поставить видео на паузу и задать такие вопросы, как: «Какое сообщение посылает слушатель, скрестив руки на груди? Что еще вы можете сказать, наблюдая за выражениями и языком тела участников разговора?», то обучающиеся смогут изучить основные элементы невербального общения. Если взять во внимание что невербальное общение – это важная и неотъемлемая часть процесса коммуникации, то мимика, жесты, движения, интонация и тон голоса, взгляд – все эти факторы влияют на эффективность процесса обмена информацией между адресантом и адресатом.

В заключение коуч рекомендует сократить время разговора педагога в классе (TTT - англ. Teacher Talking Time), давая простые и ясные инструкции, попросив одного или двух обучающихся показать (посредством речи), что они поняли инструкции по заданию, а также попросив других обучающихся ответить на его вопрос. Быть учителем языкового предмета - это совсем не то же самое, что быть лектором. Вместе с тем коуч предлагает увеличить время разговора обучающегося (STT - Student Talking Time), опять же, попросив

других обучающихся ответить на его вопрос, показывая фотографии, связанные с темой занятия и, не говоря ни единого слова, вызывая участие обучающихся. Коуч отмечает, что хорошие ораторы передают информацию доступно, даже если они допускают ошибки в речи.

Общение - это самая важная часть речи, и важно, чтобы идеи передавались как можно более естественно. Коуч дает несколько советов, которые помогут говорить более свободно: использовать любую возможность в классе, чтобы говорить на изучаемом языке, давать задания обучающимся поговорить со своими одноклассниками и педагогом на изучаемом языке, ведь, чем больше они будут говорить на изучаемом языке, тем легче они будут выражать свои мысли. Коуч призывает быть уверенней при говорении на изучаемом языке, предельно точны, относительно сообщения и убеждает, что нужно использовать язык и показать все свои знания, ведь это и есть конечная цель.

Бадыгулова Г.М. учитель немецкого языка школы-гимназии №68 г. Алматы разработала программу «Gelegenheiten mit Deutsch» по немецкому языку в 7-8 классах, в которой предлагает различные интерактивные формы обучения, способствующие формированию коммуникативных навыков обучающихся и способов их применения.

Цель программы – формирование коммуникативных навыков обучающихся в процессе обучения лингвострановедческому, культуроведческому и социокультурному компонентам обучения немецкому языку, развитие креативности мышления и памяти.

Указанная цель раскрывается в единстве её взаимосвязанных компонентов: воспитательного, развивающего, образовательного и практического:

- **Воспитательный компонент** выполняет задачи по формированию уважения и интереса к языку и культуре страны изучаемого языка, коммуникативно – речевого такта, приобщению к самостоятельному выполнению заданий, работе со справочной литературой, зарубежными источниками информации, воспитанию у обучающихся понимания необходимости изучения иностранного языка для подготовки к межкультурному общению в различных областях, к использованию иностранного языка как инструмента для образования и самообразования, обеспечение реализации общенациональной консолидирующей идеи народа Казахстана «Мәңгілік Ел» через ценности: казахстанский патриотизм и гражданская ответственность, уважение, сотрудничество, труд и творчество, открытость, образование в течение всей жизни.
- **Развивающий компонент** преследует задачи по развитию языковых, интеллектуальных и познавательных способностей личности; развитию потребности в самообразовании; развитию общеучебных умений, формированию умений анализировать и сравнивать сведения и факты

родной и иноязычной культуры, развитию творческого мышления, воображения, фантазии, самостоятельности.

- **Образовательный компонент** реализует задачи по развитию навыков и умений говорения, аудирования, чтения, письма; расширению эрудиции обучающихся, их лингвистического и общего кругозора.
- **Практический компонент** выполняет задачи формирования коммуникативных навыков обучающихся, которое обеспечивает их способность к культурному общению, умению вступать в равноправный диалог с носителями языка, формулировать и сообщать свои мысли на неродном языке в процессе коммуникации.

Главной содержательной частью является формирование и развитие коммуникативной компетенции в совокупности с речевой и языковой компетенцией. Уровень развития коммуникативной компетенции выявляет уровень овладения речевыми навыками и языковыми средствами иностранного языка на данном этапе обучения.

Предлагаемые в программе, на этом этапе обучения задания требуют от обучающихся аргументировано выражать свое мнение, находить для этого необходимые доказательства, связывать изолированную информацию в единое целое, анализировать и выявлять противоречия, обосновывать свою точку зрения и т.д. При этом устные и письменные высказывания обучающихся характеризуются большей степенью свободы, связанностью и логичностью, разнообразием речевых средств, используемых адекватно целям и ситуации общения.

Особое внимание уделяется работе с текстами, в рамках которой ставится задача развить у обучающихся умение анализировать как современные, так и классические тексты различных типов, стилей и жанров.

В 7-8 классах значительно увеличивается объем текстов, как для чтения, так и для аудирования. Обучающимся предлагаются разнообразные задания по переработке текста, написанию коротких эссе, комментированию и аргументированию графических текстов.

Увеличивается удельный вес проектной работы и проектных заданий. Следует стремиться к более широкому использованию в учебном процессе современных технических средств обучения (прежде всего компьютера), которые могут облегчить поиск необходимой информации и способствовать, тем самым, развитию познавательной и речемыслительной активности обучающихся.

На уроках немецкого языка педагог применяет различные интерактивные формы уроков как **урок-дискуссия, урок «Mind-maps», метод проектов** и другие.

Свидетельством освоения изучаемого языка является способность обучающихся вести беседу по конкретной теме, с этой целью педагогом часто проводятся **уроки-интервью.**

«Урок-интервью – это достаточно сложная форма организации учебного процесса, позволяющая реализовать коммуникативный подход к обучению иностранному языку». Однако это как раз та форма, которая дает возможность приблизить процесс обучения к условиям реального общения и, выражаясь словами Р. П. Мильруда, «подготовить обучающихся к практическому общению на иностранном языке».

Интервью «пресс-конференция» на уроках проводится в следующей форме: один - два обучающихся готовятся по заданной теме (н/р, они выступает в роли диетологов (тема «Здоровое питание») или приглашенного гостя). Остальные составляют вопросы и задают им вопросы, изображая репортеров на пресс-конференции. Также на уроках используется интервью мнений с элементами ролевого диалога. При этом один из партнеров продолжает оставаться казахстанским школьником, а второй должен сыграть роль его немецкого сверстника, где происходит своеобразный диалог по обмену информацией.

Такая форма урока, формирующая коммуникативные навыки обучающихся, требуют основательной подготовки. Обучающиеся самостоятельно работают над заданием по предложенной педагогом литературе по проходимой теме или веб-сайтам, готовят вопросы, на которые хотят получить ответы.

Кроме этого, педагог мастерски применяет приемы, используемые в технологии развития критического мышления как Mind-maps. Обучающийся не только овладевает информацией, но и учится критически ее оценить, осмыслить.

Прием Mind-maps изобретен в 60-70 годах XX века американским учёным Тони Бьюзеном, их еще называют мыслительные карты, карты ума, интеллект-карты, карты памяти, ментальные карты, умственные карты. Mind-maps -это схема, в центре которой находится ключевое слово/рисунок и от него в разные стороны отходят ветви (категории, основные понятия), разветвляющиеся на веточки (пункты,подпункты).

Использование этих ментальных карт на уроках в 7-8 классах дает значительные результаты, т.к. обучающиеся учатся не только выбирать, структурировать и запоминать необходимую информацию, но, а также воспроизводить её в последующем и далее применять на других уроках. Уроки можно организовать индивидуально, группой, а также всем классом. У обучающихся повышается мотивация к обучению немецкому языку как средством общения. Они с удовольствием используют словари, справочники и другие источники письменной и устной информации, рекомендованные педагогом, когда ищут нужное решение по заданной теме.

Особое внимание педагог обращает на такой способ создания естественных речевых ситуаций как **квиз - Quiz** (с англ. яз. «Quiz - короткий письменный или устный тест, предварительный экзамен, проверочный опрос; популярный способ досуга: радио - или TV игра в вопросы - ответы на разные темы; литературная, музыкальная викторина».

Для контроля понимания материала урока педагог применяет Quiz как тест, когда обучающийся выбирает правильный ответ из ряда предложенных вариантов с определением правильного порядка действий в правильной логической последовательности. Это занимает немного времени, но можно проверить одновременно всех обучающихся класса.

Например, Quiz «Umwelt und Naturschutz»: обычный урок превращается в серию интересных заданий на тему охрану окружающей среды и природы.

Один из эффективных методов интерактивного обучения, используемый педагогом - это метод проектов с целью формирования коммуникативных навыков обучающихся. Этот метод развивает познавательные навыки обучающихся, развивает критическое и творческое мышление. Уроки-проекты также можно проводить индивидуально, парно, в групповой и коллективной форме, что содействует формированию способностей к коммуникации.

Во время работы над проектом, обучающиеся расширяют свой словарный запас, знакомятся с традициями и обычаями, культурными особенностями в Германии, обогащающие страноведческие и социокультурные знания обучающихся.

Коммуникативная компетенция предполагает достижение определённого уровня языковых, коммуникативных умений и речевых навыков, которые осуществляют такое иноязычное общение.

Введение темы проекта, её обсуждение, комментирование также способствуют развитию коммуникативной компетенции обучающихся.

Педагог предлагает следующие темы в учебном процессе данного курса:

Тематика устно – речевого и письменного общения

7 класс

1. Mensch, Natur und Technik
2. Gesunde Ernährung
3. Wie Lernen funktioniert
4. Umweltaktionen
5. Nationalpark Wattenmeer
6. Medien
7. Berufswünsche

8 класс

1. Kleidung und Einkaufen
2. Umwelt und Verkehr
3. Miteinander lernen
4. Zusammenleben
5. Jugend-und Hilfsorganisationen
6. Sich begegnen und verstehen
7. Sprechtraining

В своей программе педагог определила основные требования и ожидаемые результаты к обучающимся:

Требования к владению языковыми средствами общения. Обучение на среднем этапе призвано обеспечить учащимся большую уверенность в использовании программного языкового материала и в сознательном применении его в различных ситуациях общения в учебном процессе и вне его. На данном этапе проводится целенаправленная и систематическая работа по расширению фонетических, грамматических и лексических знаний, совершенствуются соответствующие языковые навыки.

Целью этой работы является формирование способности учащихся использовать языковые средства в соответствии с ситуацией и речевым намерением. Необходимо также активизировать ранее изученные слова и грамматические явления, развивать умения систематизировать и обобщать языковой материал.

Произносительная сторона речи. На среднем этапе идет дальнейшая активизация фонетических навыков учащихся, навыки адекватного произношения и различения на слух всех звуков немецкого языка, соблюдение правильного ударения в словах и фразах, членение предложений на смысловые группы, соблюдение и усвоение правильной интонации в различных типах предложений. Дальнейшее совершенствование слухо-произносительных навыков, в том числе применительно к новому языковому материалу. Учащиеся знакомятся с транскрипционными знаками иностранных слов.

Лексическая сторона речи. В результате реализации данной программы учащиеся должны знать и понимать значения новых лексических единиц, связанных с тематикой данного этапа обучения и соответствующими ситуациями общения, в том числе оценочной лексики, реплики-клише речевого этикета, отражающих особенности культуры немецкоязычных стран.

Развитие навыков их распознавания и употребления в речи. Расширение словарного запаса учащихся происходит, как правило, за счет тематической лексики. В рамках, изучаемых тем учащиеся должны уметь высказываться в устной и письменной формах: использовать языковой материал, соответствующий ситуации речевого общения, для выражения своего мнения, отношения к чему-либо, т.е. для субъективных оттенков высказывания; применять устойчивые словосочетания.

Увеличивается удельный вес творческой работы над языком. При этом учащиеся должны научиться самостоятельно расширять свой словарный запас, образовывать новые слова и использовать их в своих устных и письменных высказываниях.

На среднем этапе учащиеся последовательно знакомятся с основными закономерностями словообразования. Совершенствуются их умения работать со справочниками, одно-и двуязычными словарями.

Грамматическая сторона речи. На среднем этапе расширяются знания, усвоенные учащимися в начальной школе, совершенствуются ранее приобретенные грамматические навыки, усваиваются более сложные

грамматические явления. Учащиеся должны знать и понимать значение изученных грамматических явлений в расширенном объёме.

Целью работы является развитие у учащихся умений корректно оформлять свои высказывания (например, правильно применять временные формы глаголов, местоимения, предлоги, прилагательные и т.д.), выражать грамотно с грамматической точки зрения временные, логические, причинно-следственные отношения (например, используя придаточные предложения причины или условные придаточные предложения). Учащиеся должны также уметь узнавать грамматические явления в тексте, владеть необходимой грамматической терминологией для работы с грамматическими справочниками.

Ожидаемые результаты. В результате обучения с использованием данной программы у учащихся формируется положительное отношение к немецкому языку, культуре народов, говорящих на нём; учащиеся понимают важность изучения немецкого языка в современном мире и осознают потребность пользоваться им, в том числе и как одним из способов самореализации и социальной адаптации.

По окончании данного курса обучения учащиеся **должны знать и понимать:**

- основные значения изученных лексических единиц (слов, словосочетании); основные способы словообразования;
- особенности структуры простых и сложных предложений изучаемого иностранного языка; интонацию различных коммуникативных типов предложений;
- признаки изученных грамматических явлений (управление глаголов, сложноподчиненных предложений, существительных, местоимений, склонение прилагательных, инфинитивных оборотов, двойных союзов, страдательного залога, наклонений, наречий, временных форм глаголов);
- основные нормы речевого этикета (реплики-клише, наиболее распространенная лексика), принятые в стране изучаемого языка;
- роль владения иностранными языками в современном мире, особенности образа жизни, быта, культуры стран изучаемого языка (всемирно известные достопримечательности, выдающиеся люди и их вклад в мировую культуру), сходство и различия в традициях своей страны и стран изучаемого языка.

Учащиеся должны уметь:

Говорение

- начинать, вести/поддерживать и заканчивать беседу в стандартных ситуациях общения, соблюдая нормы речевого этикета, при необходимости переспрашивая, уточняя;
- уметь задавать вопросы собеседнику и отвечать на его вопросы, высказывая своё мнение, просьбу, отвечать на предложение собеседника согласием/отказом, опираясь на изученную тематику и усвоенный лексико-грамматический материал;

• рассказывать о себе, своей семье, друзьях, своих интересах и планах на будущее, сообщать краткие сведения о своём городе, о своей стране и стране изучаемого языка;

• делать краткие сообщения, описывать события (в рамках пройденных тем), передавать основное содержание, главную мысль прочитанного или услышанного, выражать свою точку зрения к прочитанному/услышанному, давать краткую характеристику персонажей; оценивать поступки героев.

• комментировать, сопоставлять с чем-либо представленное графически или в рисунках содержание текста или обсуждаемую на уроке проблему;

• сообщать о своём мнении, позиции, личных проблемах, отношениях к чему-либо или кому-либо.

Аудирование

• понимать на слух речь собеседника;

• понимать основное содержание текста и выделять для себя значимую информацию, уметь определить тему текста, выделить главные факты в тексте;

• понимать содержание последовательного текста с кассеты звучанием до 4-х минут, построенном на пройденном лексико-грамматическом материале и содержащем не более 2% незнакомых слов;

• использовать переспрос, просьбу повторить.

Чтение

• читать вслух незнакомый текст, построенный на пройденном лексико-грамматическом материале со скоростью 400-450 (7 класс), 450-500 (8 класс) печатных знаков в минуту;

• определять тему, содержание текста по заголовку;

• понимать основное содержание аутентичных текстов разных жанров (определять тему, выделять главную мысль, выбирать основные факты, опуская второстепенные, устанавливать логическую последовательность основных фактов текста);

• полностью и точно понимать несложные аутентичные тексты разных жанров, используя различные приёмы смысловой переработки текста (языковую догадку, грамматический анализ, выборочный перевод), оценивать полученную информацию, выразить своё мнение;

• читать текст с выборочным пониманием нужной или интересующей информации.

Письмо

• писать письма (частное и деловое), употребляя формулы речевого этикета, принятые в странах изучаемого языка;

• писать приглашения, поздравления, биографии;

• писать сообщения, эссе, составлять план, описать статистику

Учитель школы-лицея им. Ю.А.Гагарина п.г.т. Агадырь, Карагандинской области **Нурхайдарова Г.А.** считает, что развитие коммуникативной

деятельности – кропотливый и продолжительный процесс. Здесь можно привести слова выдающегося педагога В.А. Сухомлинского: «Нужно приложить немало сил, чтобы сделать ребят думающими, чтобы обучить их логическому мышлению, выражать свои мысли».

Умения создаются в деятельности, а коммуникативные задачи формируются и совершенствуются в процессе общения обучающимися, как на уроках, так и во внеурочной деятельности. Педагог должен научить обучающихся активному общению на втором, неродном языке.

Качество и эффективность обучения второму языку, развития коммуникативных навыков в большей степени зависит от правильно выбранной и последовательно реализуемой системы работы. Методы и стратегии, используемые на уроке педагогом, обеспечивают формирование коммуникативных навыков обучающихся, помогают полному усвоению обучающимися темы. Большие возможности для развития коммуникативных навыков предоставляет организация групповой деятельности на уроках русского языка. Работа учеников в группе помогает созданию учебной мотивации, пробуждению в них познавательного интереса, стремление к успеху, формированию умения общаться и взаимодействовать с другими обучающимися.

В качестве примеров групповых игр, направленных на формирование коммуникативных способностей обучающихся, педагог использует различные методы и приемы. Например, **прием "Дерево предсказаний",** разработанный американским ученым Дж. Беллансом для работы с художественным текстом. Этот прием применяется для развития критического мышления через чтение и письмо, помогает развивать образное мышление, соотносить аргументы и факты, развивать фантазию и умение мыслить перспективно.

На примере урока по теме «На земле Абая» В.Гундарева на предтекстовом этапе при помощи стратегии «Установите связи» обучающиеся пытаются связать представленные портреты двух поэтов,

Рисунок 9

город, продемонстрированный на видеоролике и карту между собой и предсказать тему урока.

Рисунок 10

Стратегия «Расстановка карт» (рис. 11) обеспечивает наиболее полное усвоение обучающимися темы раздела «Культура народов мира», то есть отрабатывается на своем примере культура поведения в общественных местах путем самостоятельного составления правила посещения музея и инструкции по технике безопасности. Обучающиеся составляют как первая группа «Туристы»: правила поведения посетителей в музее Абая, как вторая группа «Гиды»: инструкцию по технике безопасности в музее Абая.

Задание № 2. Стратегия «Расстановка карт»

1-ая группа Вы - работник музея Абая, какие правила безопасности вы должны соблюдать как работник музея? Составьте инструкцию по технике безопасности.

2-ая группа Вы – посетитель музея Абая. Разработайте правила поведения посетителей в музее.

Рисунок 11

Педагог считает обязательным в процессе обучения самооценивание на примере указанной таблицы, а также **рефлексия как техника формативного оценивания** (рис. 12)

Я изменил свое отношение...
Я узнал больше о...
Я удивился тому, что...
Я почувствовал...
Я относился...

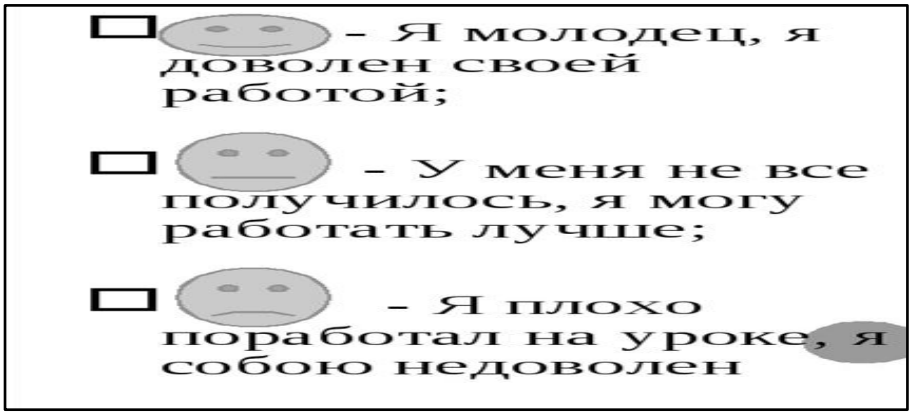

Рисунок 12

Чередования различных упражнений на уроке способствует развитию языкового мышления и коммуникативных умений. В формировании коммуникативной компетенции обучающихся принципиально изменяется и позиция педагога. Он перестает быть носителем "объективного знания", которое он пытается передать ученику. Его главной задачей становится мотивировать обучающихся на проявление инициативы и самостоятельности.

Педагогами страны применяются различные эффективные методы обучения для формирования коммуникативных навыков обучающихся не только на уроках по языковым предметам, но и при организации учебного процесса неязыковых предметах, а также при интегрированном обучении предметов. Эффективные методы обучения используются при работе над лексическим и грамматическим материалом в речевой деятельности для формирования коммуникативных навыков обучающихся.

Например, рассмотрим виды деятельности при обучении:

- **Фотографии и картинки:** обучающимся предлагается набор картинок, опираясь на них, они создают свою собственную историю, в которой предполагается использовать определенную грамматическую структуру.
- **Разрыв информации** (Information Gap): каждый ученик имеет различные части информации, необходимые для создания целого. В процессе работы они обмениваются информацией друг с другом для заполнения таблицы, диаграммы, графика или должны рассказать полную историю, или решить проблему.
- Логические головоломки (рис. 13):

Прочитайте головоломку! Какие грамматические модели можно использовать?

Фермер едет на рынок со своей собакой, кроликом и корзиной моркови. Он приходит к реке и ему надо пересечь реку в маленькой лодке. Место в лодке только для него и одно животного или корзины. Он не может оставить собаку с кроликом, потому что собака будет нападать на кролика или кролика в одиночку с морковью, потому что кролик будет есть морковь. Как все они могут пересечь через реку?

Ответ:

- **Письменные упражнения с образцом**: обучающиеся получают образец письменной формы (письмо, к примеру) с использованием конкретной грамматической структуры/модели. Они развивают свой собственный письменный отрывок с использованием тех же образцов.
- **Ролевые игры:** обучающиеся, принимая роль в моделировании ситуации реальной жизни, имеют возможность практиковать грамматические модели в коммуникативной обстановке, в которой социальные факторы могут влиять на ее использование.
- **Интервью:** обучающиеся получают задание опросить людей на различные темы. Задание может быть дано так, чтобы они использовали определенную грамматическую модель, чтобы поговорить с носителями языка.
- **Экскурсии:** обучающиеся могут быть отправлены в определенную среду с заданием, которое требует, чтобы они использовали определенные образцы на целевом языке.
- **Диалоги:** педагог представляет грамматическую форму через разговор двух персонажей.
- **Линии времени:** этот графический организатор удачно используется для обучения и сопоставления различных времён глагола.
- **Принцип «руки»** (рис. 14): пальцы могут быть использованы для выделения частей предложения. Каждый палец может означать отдельное слово в предложении. Указывая на соответствующий / определенный палец, учитель может показать ученикам, где найти основной грамматический элемент, как строится предложение.

Рисунок 14

- **Счётные палочки:** педагоги могут давать различные грамматические свойства палочкам в зависимости от цвета, длины, чтобы сделать грамматические формы более наглядными.
- **Метод полного физического ответа:** можно использовать упражнения, основанные на слушании (аудировании), чтобы помочь обучающимся соединить, сопоставить значение и форму в контексте.

обучающиеся могут либо отреагировать физически, либо в устной форме, либо слушать различные примеры, а затем выявить грамматические правила для себя, или учитель может объяснить правило.

- **Истории:** обучающиеся развивает короткую историю, основанную на теме, которая изучается. В этой истории неоднократно используется грамматический элемент, на который в этой теме необходимо уделять внимание.
- **Законченный отрывок:** после того, как история рассказана, педагог может написать ее. Обучающиеся должны заполнить пробелы соответствующими грамматическими элементами.
- **Реалии / предметы в кассе** могут быть использованы для сопоставления структуры со значением.
- **Диаграммы, таблицы, графики, схемы** используются для практики грамматических моделей.
- **Расщепленные фразы:** для практики правильного порядка слов, образования вопросов, отрицательных глаголов и т.д. пишется каждое слово в предложении на карточках, слова перемешиваются, необходимо поставить слова в предложении в правильный порядок.
- **Кроссворд:** педагог составляет перечень грамматических форм, которые обучающийся организовывает в кроссворд.
- **Игры:** постоянные усилия при изучении языка могут быть утомительными. Существуют несколько причин, по которым игры должны быть включены в работу в классе:

- забавные и стимулирующие игры являются высоко **мотивирующими**;

- игры дают возможность **осмысленного использования** языка в контексте.

- игры и задания на решение проблем, является примерами наиболее предпочтительных задач коммуникативной деятельности.

- **Песни** часто используются при повторении некоторых грамматических и лексических структур. Они являются великолепным ресурсом, чтобы развить способности аудирования, говорения, чтения и письма. Они также могут быть использованы для обучения различных аспектов языка, таких как речевые модели, словарный запас, произношение, ритм, прилагательные и наречия. Обучение через песни также обеспечивает безопасную атмосферу для учащихся.

В зависимости от способа действий учащихся различают **подготовительные и речевые упражнения.**

- Подготовительные упражнения направлены на отработку отдельных операций или речевых действий и готовят учащихся к естественной коммуникации. В процессе выполнения подготовительных упражнений формируется речевой навык.

Подготовительные упражнения по способу выполнения делятся на:

2. Имитативные упражнения используются с целью многократного прослушивания и проговаривания предъявляемых речевых образцов.

3. При выполнении упражнений учащиеся не должны ничего конструировать сами: они получают готовые формы и употребляют их в высказываниях.

4. подстановочные;
5. трансформационные;
6. репродуктивные.

К имитативным упражнениям относятся:

1. Краткие ответы на вопросы. Например: *Вы идёте* ***в библиотеку***? - *Да,* ***в библиотеку***.

2. Упражнения типа «Согласитесь». В таких упражнениях в ответ на реплику преподавателя учащийся должен сказать, что он находится в аналогичной ситуации. Например: Я сейчас иду *в библиотеку*. - И я иду *в библиотеку*.

Можно предложить учащимся начинать свою реплику каким-либо словом или выражением разговорного стиля (Да? Вот хорошо! Как интересно, я тоже... и т. д.)

4. Упражнения типа «Уточните». При их выполнении учащиеся должны повторить часть вопроса или реплики, как бы уточняя, правильно ли они поняли, о чём идёт речь. Например: - Я сейчас иду *в библиотеку*. - *В библиотеку*? - *Да, в библиотеку.* Правильно организованные имитативные упражнения очень эффективны, поскольку:

- они не вызывают трудностей у учащихся;
- создают иллюзию общения, «свободного» владения новой грамматической формой;
- создают атмосферу психологического комфорта для всех учащихся.

5. Подстановочные упражнения. Обучающиеся в подстановочных упражнениях должны дать другое лексическое наполнение грамматической конструкции. Например: - Сейчас я пойду *в библиотеку*. - *А в поликлинику*? - *В поликлинику* потом. Педагог даёт начальную и заключительную реплики. Это позволяет учащимся проверить правильность высказывания.

6. Трансформационные упражнения. При их выполнении учащиеся должны уже сами использовать лексическую единицу в нужной форме. Например: - Я не смогу позвонить Вам после обеда. - *А до обеда*?

7. Репродуктивные упражнения. Выполняя их, учащиеся сами выбирают, какую лексическую единицу они употребят в грамматической конструкции. К репродуктивным упражнениям относятся:

2. Свободные ответы на вопросы.

Когда вы едете на родину? Куда вы идёте на экскурсию?

3. Упражнения-игры типа «Угадайте».

Например, при тренировке формы типа В библиотеку преподаватель предлагает учащимся: «А теперь угадайте, куда я пойду в субботу». Учащиеся высказывают свои предположения. На уроке в быстром темпе ещё раз многократно проговариваются нужные формы:

- *А теперь угадайте, куда я пойду в субботу.*
- *В музей!*
- *В музей? Нет, не в музей!*
- *В театр!*
- *В театр? Нет, не в театр!*

Затем «ведущими» становятся ученики.

4. Упражнения с использованием предметной наглядности.

Например, при работе над конструкциями, выражающими местоположение предмета, на стол кладут книги, тетрадь, ручку, мел, ключи и др. Преподаватель предлагает запомнить, как расположены предметы, потом расположение предметов меняется. Учащиеся должны сказать: «ключи лежали под тетрадью, теперь они лежат на учебнике» и т. д.

Речевые упражнения - *это* упражнения в естественной коммуникации в различных видах речевой деятельности. *Речевые упражнения развивают речевые умения.* При выполнении упражнений языковой материал не даётся. Внимание говорящего направлено на содержание высказывания.

Речевые упражнения включают:

- упражнения в передаче содержания (пересказ, описание, выражение отношения, оценки события, факта);
- ситуативные (построение высказывания на основе учебно-речевых ситуаций);
- игровые (ролевые игры, интервью, викторины, конкурсы).

Каждая изучаемая грамматическая форма должна быть последовательно проведена через «ступеньки» подготовительных упражнений к упражнениям речевым - упражнениям в естественной коммуникации.

Анализируя успешные практики педагогов, можно сделать **вывод** того, что при изучении языковых предметов педагогами применяются различные виды деятельности, которые являются эффективными в процессе обучения для формирования коммуникативных навыков у обучающихся.

Для того, чтобы активные формы и методы обучения были эффективными, необходимо правильно применять их на определенных уроков, классификация которых подразделяет их на **три подхода.**

Уроки по языковым предметам основываются на некоторых особенностях. Рассмотрим наиболее распространенные из них, по которым ясно прослеживаются три подхода к классификации типов уроков языковым предметам.

Первый подход был отражен Е.Пассовым (1988 г.), когда главным критерием рассматривается направленность занятий по языку: или на формирование речевых навыков, или на развитие речевых умений. В этой связи выделяются 3 типа уроков:

1тип - уроки формирования речевых навыков.

2тип - уроки совершенствования речевых навыков.

3тип - уроки развития речевых умений.

В рамках каждого типа уроков выделяются разные виды уроков в зависимости от характера формируемого навыка (фонетического, лексического, грамматического), формы речи (монологическая/диалогическая), характера урока (урок-объяснение нового материала, урок-дискуссия и др.).

Второй подход (И.Л.Бим, 1988) базируется на видах речевой деятельности, формируемых средствами языка. Выделяются 2 типа уроков:

1 тип - уроки, направленные на овладение средствами и технологией общения и речью. Ученики овладевают единицами языка и способами их применения, как в учебных, так и в естественных условиях общения - аспектные уроки.

2 тип - уроки развития коммуникативной деятельности в разных видах и формах ее проявления. Данные уроки направлены преимущественно на применение речевых средств в разных видах деятельности. В этой связи выделяются уроки развития устной речи (аудирование, говорение) и письменной речи (чтение, письмо), которые сочетаются друг с другом в соответствии с принципом взаимосвязанного обучения видам речевой деятельности - речевые уроки.

Третий подход основывается на обобщении опыта преподавания речевых коммуникативных исследований (А.Н.Щукин, 2003) и подразделяется на 3 типа уроков:

- 1тип - уроки, направленные на овладение средствами языка: уроки по овладению элементами языка на фонетическом, лексическом, грамматическом уровнях, где результатом занятий является приобретение знаний о системе языка и уроки по овладению способами использования приобретенных знаний на уровне речи (формирование навыков).
- 2тип - уроки, направленные на овладение деятельностью общения, целью которых является развитие речевых умений в разных видах деятельности, уроки по овладению рецептивными видами речевой деятельности (уроки аудирования, уроки письма и письменной речи), а также уроки по овладению продуктивными видами речевой деятельности (уроки говорения, уроки чтения).
- 3тип – комбинированные уроки, направленные на взаимосвязанное овладение знаниями, навыками и умениями в рамках одного урока.

Педагогами страны активно применяется **технология «Развитие критического мышления через чтение и письмо»**, которая была разработана в 80-е годы XX века в Америке.

В основе данной технологии – идеи и положения теории Ж.Пиаже об этапах умственного развития ребенка; Л.С.Выготского о зоне ближайшего развития и о неразрывной связи обучения и общего развития ребенка; К.Поппера и Р.Пола об основах формирования и развития критического мышления.

Разработчики данной технологии Дженни Стилл, Куртис Меридит, Чарльз Темпл и Скотт Уолтер, они переложили положения вышеназванных теорий на язык практики, выделили этапы, методические приемы и критерии оценки результата, доведя до уровня педагогической технологии.

В технологии «Развитие критического мышления через чтение и письмо» акценты целей направлены на формирование нового стиля, для которого характерны открытость, гибкость, рефлексивность, осознание внутренней многозначности позиции и точек зрения, альтернативности принимаемых решений, и на развитие таких базовых качеств как коммуникативность, креативность, мобильность, толерантность, ответственность за собственный выбор и результаты своей деятельности.

Данная технология позволяет научить:

- выделять причинно-следственные связи;
- рассматривать новые идеи и знания в контексте уже имеющихся;
- отвергать ненужную или неверную информацию;
- понимать, как различные части информации связаны между собой;
- выделять ошибки в рассуждениях;
- делать вывод о том, чьи конкретно ценностные ориентации, интересы, идейные установки отражают текст или говорящий человек;
- избегать категоричности в утверждениях;
- быть честным в своих рассуждениях;

Использование этой технологии способствует развитию аналитического и критического мышления и позволяет обучающимся:

- определять ложные стереотипы, ведущие к неправильным выводам;
- выявлять предвзятые отношения, мнения, суждения;
- уметь отличать факт, который всегда можно проверить от предположения и личного мнения;
- подвергать сомнению логическую непоследовательность устной или письменной речи;
- стимулирование самостоятельной поисковой деятельности, запуск механизмов самообразования и самоорганизации.

Технология «Развитие критического мышления через чтение и письмо» развивает культуру чтения и формирует:

- умение ориентироваться в источниках информации;
- пользоваться разными стратегиями чтения;
- адекватно понимать прочитанное;
- сортировать информацию с точки зрения ее важности, «отсеивать» второстепенную;
- критически оценивать новые знания, делать выводы и обобщения.

Базовый дидактический цикл технологии «Развитие критического мышления через чтение и письмо»: вызов, осмысление, рефлексия.

На стадии вызова педагог презентует новую информацию, а обучающиеся слушают, записывают, обсуждают. Деятельность педагога направлена на вызов у обучающихся уже имеющихся знаний по изучаемому

вопросу, активизацию их деятельности, на мотивацию их к дальнейшей работе, а у обучающихся активизируются имеющиеся ранее знания, пробуждается интерес к теме, определяются цели изучения предстоящего учебного материала.

Стадия осмысления является содержательной стадией, в ходе которой деятельность педагога направлена на сохранение интереса к теме, постепенное продвижение от знания старого к новому. Обучающиеся на этом этапе получают новую информацию и направленно, осмысленно работают с текстом, слушают, делают пометки по мере осмысления новой информации. При этом понятие «текст» трактуется широко: это и письменный текст в его основном понимании, и речь педагога, и видеоматериал.

На стадии рефлексии осуществляется творческая переработка, анализ, интерпретация изученной информации. Педагог возвращает обучающихся к первоначальным записям для внесения изменения, дополнения, дает творческие, исследовательские или практические задания на основе новой информации. Обучающиеся соотносят новую информацию со старой, формируют личностное отношение к тексту и фиксирует его либо с помощью своего текста, либо в своей позиции в ходе дискуссии. Именно на стадии рефлексии происходит активное переосмысление собственных представлений с учетом вновь приобретенных знаний.

В целом, критическое мышление – это процесс соотнесения внешней информации с имеющимися у человека знаниями, выработка решений о том, что можно принять, что необходимо дополнить, а что отвергнуть.

Критическое мышление учит активно действовать и помогает понять, как надо поступать в соответствии с полученной информацией. Критическое мышление – основа для развития творческого мышления [http://zhiet.ru/uploads/docs/svedenija-o-poo/rukovodstvo/tehnolog].

В основе коммуникативного обучения - освоение языка, происходящее при эффективном использовании его в целях общения. У ситуации общения в учебной среде есть несколько предпосылок;

1) направленность на ситуацию конкретного общения;
2) порождение речевой интенции (намерения);
3) структурирование языкового материала, соответствующего ситуации общения;
4) стиль педагогического общения, создающий свободную, непринужденную психологическую атмосферу в классе;
5) приведение форм и методов организации учебы в соответствие коммуникативной задаче.

Коммуникативный подход влияет на работу учителя. Именно учитель создает в классе атмосферу свободного общения.

Почему следует использовать коммуникативный подход? Методическая направленность в обучении языку определяется целью освоения содержания обучения языку и вытекающими из нее задачами обучения.

Коммуникативный подход предполагает пользоваться языком в разнообразных ситуациях общения, принимая во внимание законы языка, требует активного взаимодействия между учителем и учениками, а также взаимодействия самих учеников.

Уроки следует организовывать таким образом, чтобы содержание обучения языку не только совершенствовало языковые умения, но и становилось средством развития мышления, чувственной сферы, а также социальных умений обучающихся.

3 МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ЭФФЕКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Коммуникативная ситуация — это комплекс обстоятельств, стимулирующих речевое действие. Такими факторами являются сами собеседники, их социальные роли, взаимоотношения, речевые намерения, а также обстоятельства, в которых развивается ситуация. Чем точнее определены компоненты ситуации, тем эффективнее будет выполнение упражнения.

Для эффективного формирования коммуникативных навыков обучающихся для педагогов в сборнике предлагаются **следующие методические рекомендации:**

1. Прежде всего, необходимо изменить **роль педагога в процессе обучения**. Отношение педагога к коммуникативной деятельности должно быть выражено в содействие сотрудничеству и самостоятельности обучающихся, когда они имеют возможность:

❖ самостоятельно выбрать содержание обучения (темы дискуссий, тексты),

❖ выражать идеи и защищать свое мнение;

❖ у обучающихся возникает необходимость и имеется возможность сотрудничать в группе, парах;

❖ учитель поддерживает высказывания, интерес учащихся.

Соответственно сотрудничество предполагает партнерские отношения педагога и обучающегося, когда обучающиеся свободно высказываются, не будучи уверены в содержательной и языковой правильности высказываний. Это меняет и роль учителя. Учитель уже не только передает и трансформирует информацию. Учитель направляет, мотивирует, инициирует, поддерживает, ободряет, помогает и вдохновляет. С изменением роли учителя меняется и учебная среда в классе. Монолог учителя сменяется диалогом. Обучение превращается в изучение. Доминирующими в учебе становятся учебные методы, способствующие изучению (ролевые игры, диалог, симуляция, поиск информации и др.).

Перемены, происходящие при активном сотрудничестве участников учебы:

- меняется отношение школьников к учебе;
- более разнообразным становится изучение и способ мышления;
- повышается внимание, способность концентрироваться, улучшается косвенное запоминание;
- повышается включенность, активность, собственная инициатива школьников;
- формируется чувство общности;
- формируется эмоциональная атмосфера, содействующая изучению;
- отсутствует «мнимое» участие;

• увеличивается непосредственная польза от изучения: обучающиеся могут воспринимать и осмыслять, могут интерпретировать и творчески использовать освоенное.

Педагоги отвечают за то, чтобы поддерживать и подбадривать детей в их робких попытках завоевать язык. В работе по формированию коммуникативных навыков рекомендуется пользоваться следующим положением, к которому пришли шведские педагоги:

- Стимулировать, а не требовать.
- Играть, а не упражнять.
- Говорить, а не инструктировать.
- Подбадривать, а не критиковать.
- Разговаривать, а не исправлять.

2. Необходима **обязательная обратная связь** в использовании языка, при которой обучающиеся поддерживают друг друга и помогают друг другу высказываться на осваиваемом языке. Педагогу необходимо указывать на ошибки и неточности только после речи обучающегося, выражать свою радость по поводу его достижений.

Следовательно, учитель является уже не просто тем, кто распространяет языковые знания, оценивает, направляет освоение языка, но и тем, кто способствует изучению языка, советчиком, исследователем, терпеливой личностью - участником освоения языка, мотивирующим и стимулирующим этот процесс, создавая положительный опыт освоения языка.

Во время и после выполнения упражнений на отработку нового языкового материала у учителя есть возможность предоставить учащимся обратную связь. Он может помочь учащимся с произношением или исправить ошибки. Если учитель заметит, что у учащихся возникли трудности с новыми конструкциями, он может вернуться на предыдущий этап и объяснить значение или структуру предложений снова.

Во время упражнений, которые выполняются в общей группе, учитель слышит все, что говорят учащиеся, и может исправлять ошибки и оказывать помощь незамедлительно. При выполнении упражнения учитель наблюдает за ходом выполнения упражнения и отмечает для себя трудности, с которыми сталкиваются учащиеся. Если несколько учащихся делают одну и ту же ошибку, учитель может принять решение и прервать ход выполнения упражнения и провести разъяснительную работу, после чего учащиеся могут продолжить выполнять упражнение. Если ошибки носят единичный характер, учитель может исправить ошибки по завершению упражнения.

Всегда лучше, если обучающимся предоставляется возможность самостоятельно найти и исправить ошибку. Существует множество способов сделать это.

Например, на уроке английского языка учитель может указать на ошибку, используя пальцы рук (рис. 15).

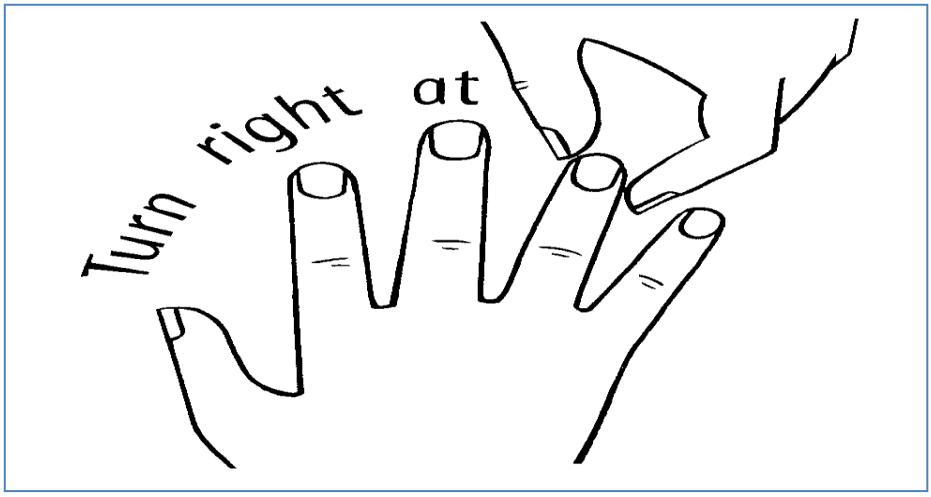

Рисунок 15

Если обучающиеся, скажем, сделали ошибку произнося фразу *Turn right at crossroads,* учитель может показать свои пять пальцев одной руки и произносить по одному слову, указывая на каждый палец. Большой палец – *take,* указательный палец – *right*, средний палец – *at*, дойдя до четвертого (безымянного пальца) учитель делает паузу, как бы приглашая учащихся назвать этот палец. Если учащиеся говорят слово crossroads, учитель указывает на пятый палец (мизинец).

Таким образом, учащиеся понимают, что в предложении *Turn right at … crossroads* пропущено слово, и оно должно стоять перед словом *crossroads*.

Учитель также может попросить учащихся исправить свои собственные ошибки, написав неправильное предложение на доске. В данном случае учителю необходимо помнить об анонимности и ни в коем случае не говорить, кто из учащихся сделал ту или иную ошибку. В противном случае учащиеся могут замкнуться в себе и перестать говорить на английском языке, боясь снова совершить ошибку и быть высмеянными перед всем классом.

3. **Интерактивная учебная среда.** Каждому учителю следует оценить свои педагогические средства, методы и формы организации обучения, чтобы в учебном сотрудничестве с обучающимися, а также обучающихся между собой способствовать их коммуникативным умениям.

4. **Использование интенций.**

Инте́нция (лат. *intentio* «намерение, стремление» - направленность сознания, мышления на какой-либо предмет, коммуникативное намерение в виде замысла строить высказывание в том или ином стиле речи, в монологической или диалогической форме. Интенции выдвинуты в качестве основной единицы обучения. В плане организации обучения - это инновационная методика, т. е. использование таких способов и дидактических средств, которые способны изменить технологию учебного процесса. В плане содержания - это путь от смысла к форме. Интенции в настоящее время активно используются в европейских странах и прибалтийских государствах.

Мы часто задаемся вопросами: не все ли равно, что должно быть раньше: выученные слова или умение составить из них предложение? А может быть, то и другое одновременно?

Если рассуждать, то в первую очередь, надо узнать, какая перед нами задача? Научить общению на изучаемом языке. А ведь цель любого речевого общения – это выражение определенного содержания, т. е. какой-то смысл. Это возможно лишь в том случае, если есть **что** сказать, если есть **мысль**, которую можно выразить в устной или письменной форме. Превратить свои мысли в речь (а также осмыслить речь собеседника), равно как и иметь эти мысли, можно лишь в том случае, если есть определенное намерение говорить и ты понимаешь, для чего будешь говорить.

Вот тут-то требуется интенция: коммуникативное намерение говорящего создает мотивацию для выражения определенной мысли хоть на родном, хоть на иностранном языке. И не только мотивацию. Интенция позволяет определить, **ЧТО** надо сказать, **КОМУ** и **ДЛЯ ЧЕГО**.

Возможно ли общение без интенции? Раньше в рамках традиционного урока мы нередко заставляли говорить учеников без всякого коммуникативного намерения, обучающиеся заучивали слова, переводили их, записывали в словари. И что из этого? Как только мы переставали требовать, ученик переставал говорить, потому что он выражал наши мысли нашими же словами.
А чтобы появились свои мысли, надо поставить его в такие условия, когда у ученика **возникает намерение** совершить какое-либо речевое действие. Вот тогда это будут его мысли и он сможет облечь их в свои слова. А наша задача – только помочь ему, подсказать, какие формы употребить, какие предложения использовать.

Интенция – это первооснова говорения: с одной стороны – предпосылка к высказыванию, с другой – та база, на которой это высказывание строится. Отсюда следует, что на всех этапах обучения интенция занимает ведущее место и постоянно находится в центре внимания учителя.

В тексте, в речевой ситуации ее легко определить с помощью вопросов, и пользоваться термином при этом нет никакой необходимости. Например: - *Для чего мы говорим комплименты?* (Хотим сделать приятное.) Задача таких вопросов – найти, увидеть интенцию, потому что, если понятна интенция, становится понятным, каким должно быть речевое действие.

Интенции реализуются в лексическом материале, расширено и их грамматическое оформление. Это интенции:
• как похвалить,
• как сказать, где, куда, откуда,
• как сказать, когда, сколько,
• как рассказать, что я делал.
• как задать вопрос,
• как сравнить и оценить,
• как посоветовать,
• как убедить собеседника,

• как вести беседу.

Эффективность использования интенции заключается в том, что:

- ✓ педагогу обязательно перед работой необходимо выяснить коммуникативное намерение:

- это может быть вопрос (*Для чего ты будешь говорить?*)
- указание (*Задай вопрос так, чтобы тактично напомнить собеседнику о его обещании*)
- совет (*Оценивай поступки других доброжелательно*)

т.е. любая форма, но обязательно в такой последовательности: сначала интенция, затем речевое произведение.

- ✓ умения выражать словами определенную интенцию т.е. постановка обучающимися самостоятельно вопросов и к тексту, и к иллюстрациям, и к ситуациям.
- ✓ интенция реализуется в самых разных ситуациях. При работе над упражнениями обращайте внимание учащихся на то, что в основе различного речевого поведения, будь то художественный текст или неподготовленный детский диалог, лежит одно и то же намерение. Другими словами, интенция универсальна и уникальна одновременно.

Если педагогу нужно придумать дополнительные задания, необходимо подобрать такие, которые предлагают разные речевые возможности, социальные роли, лексико-грамматическое оформление. Педагог должен стараться задавать такие вопросы, которые допускают не один, а несколько правильных ответов. Это поможет обучающимся понять главное: наше намерение – величина постоянная, а ее речевое выражение многообразно, как сама жизнь.

- ✓ каждая интенция имеет определенную особенность, которая выражается в главной мысли.

В качестве методических рекомендаций рассмотрим вышеуказанные интенции в отдельности:

В интенции «**Как задать вопрос»** важна мысль, для чего задается вопрос, и затем его сформулировать. Там, где ответ предполагается, содержание вопроса напрямую связано с его целью. Эти цели могут быть разными: мы хотим получить конкретную информацию, а может быть – узнать что-то новое, иногда – выяснить намерение собеседника, а иногда – что-то уточнить; нередко мы спрашиваем, чтобы сделать какой-либо вывод или утвердиться в своем мнении и т. д. Каждый раз это будет другой вопрос, хотя по структуре они только двух типов: с вопросительным словом или без него.

В интенции «**Как похвалить»** необходимо показать обучающимся разницу между просто похвалой и комплиментом, научить их замечать все хорошее, красивое, удачное не в себе, а вокруг себя, и искренне радоваться этому, т. е. уметь сказать об этом просто и точно. Ведь недаром говорится, что сказать комплимент – это просто подумать вслух.

При работе с интенцией «**Как посоветовать»** важно донести до учащихся мысль, что совет всегда должен быть реальным и доброжелательным.

Интенция «**Как сказать, где, куда, откуда»** выражает намерение говорящего выразить пространственные значения, которая необходима на любом этапе обучения общения. Умение строить высказывание на основе названной интенции востребовано постоянно: при работе с текстом, с иллюстрациями, в диалогах и других видах речевой деятельности. Это умение должно быть тщательно отработано.

Не менее значима в общении и интенция «**Как сказать, когда**», которая реализуется в конструкциях, обозначающих разные отрезки времени: часы и минуты, дни недели, времена года, целые эпохи, конкретные даты и неопределенные указания на время действия (давно, иногда, в мае). Временные значения необходимы обучающемуся при любых высказываниях, а потребность определить свое отношение к моменту речи, вернуться из настоящего в прошлое или перейти из прошлого в будущее помогает осознать время не только в житейском смысле этого слова, но и как философскую и грамматическую категорию.

Интенция «**Как рассказать, что я делал»** – базовая: она предопределяет общение на любую тему и в любой ситуации, тесно связана с двумя предыдущими интенциями: *когда и где?* **Летом** я отдыхал **в деревне.** Ведущая роль данной интенции в общении определяет и характер учебной работы. С помощью данной интенции обучающиеся постигают значения ведущих грамматических категорий, в первую очередь вида и времени глагола.

С интенцией «**Как сравнить и оценить»** выступают два намерения: с одной стороны, поиск сходства и различия предметов, а с другой – умение дать оценку этому предмету, выделить его из ряда других. Во-вторых, интонация требует сложных логических операций: прежде чем сравнивать, надо найти признаки предмета, определить среди них необходимые и достаточные, выстроить эти признаки в определенной системе, а затем уже определить ценность этого предмета, явления и т.д. К таким операционным действиям обучающихся надо готовить постепенно. Кроме того, нельзя не обратить их внимание на многозначность слова *оценить*: ведь это и *назначить цену* (*в магазине оценили вещь*), и *получить отметку* (*знания можно оценить на 10 баллов*), и *признать чьи-либо достоинства* (*я оценил твой поступок*), и, наконец, *понять, осознать, осмыслить* (*оценить произведение*).

Интенция «**Как убедить собеседника**» заключается в том, когда обучающиеся будут превращать это намерение в речь, важно, чтобы они четко осознавали разницу между спором и ссорой, научились убедительно отстаивать свою точку зрения и избегать бездоказательных эмоциональных утверждений, усваивают такие понятия, как предмет спора, точка зрения, аргументы, довод, суждение. Владение этими понятиями как раз и поможет отличить спор от ссоры, определить цель своего намерения. Цель ссоры – любыми средствами (даже криком или кулаками) доказать свою правоту, не слушая и не принимая никаких возражений. Цель спора - узнать мнение собеседника, попытаться убедить его в правильности своей точки зрения и в итоге найти приемлемое для всех решение проблемы.

Последняя интенция «**Как вести беседу»** обобщает все предыдущие. Для ее реализации надо и уметь задавать вопросы, и советовать, и хвалить, и оценивать, и рассказывать. Научить превращать эту достаточно сложную интенцию в конкретные речевые действия будет легче, если ученики четко представят себе цель беседы – посоветоваться, обменяться мыслями, чувствами, обсудить какой-либо вопрос. Это поможет им не путать беседу и диалог. Беседа – разговор неторопливый, для этого нужно время и место, а главное - общая, интересная для всех тема и определенная цель. В свою очередь диалог может состояться и на бегу, в нем не всегда прослеживается цель, есть только тема, да и вообще иногда он может быть просто ни о чем. Если обучающийся умеет вести беседу, значит, он понял главное: чтобы состоялось общение, надо уметь не только высказывать свои мысли, но и слушать, а особенно - понимать своего собеседника.

5. **Использование грамматической модели** поможет перевести свое коммуникативное намерение в конкретное речевое действие. Возможность модели передавать типовые значения предложений – это кратчайший путь обучения коммуникации **от смысла к форме.** Основу грамматических моделей составляют вопросительные предложения. Эти предложения помогают нам получить нужную информацию. Их синтаксическая структура различна.

- В вопросительных предложениях без вопросительных слов грамматические средства оформления те же, что и в повествовательных, но вопросительный знак в конце предложения определяет другую интонацию – повышение тона на слове, с которым связан смысл вопроса: Например: *Азамат ученик? Вы учитель? Мама едет в город? Ты прочитал текст?*
- Вопросительные предложения, построенные с частицами **ли** и **не**, которые выражают оттенок вежливости или смягчение вопроса: *Не хотите ли выпить чай? Читаешь ли газеты?*
- Предложения с вопросительным словом побуждают собеседника высказать мысль, интересующую говорящего.

Когда педагог учит строить предложения по конкретной модели, необходимо использовать вопрос от главного предложения к придаточному. Он всегда указывает, в каком направлении продолжается развитие мысли, и может служить "подсказкой" для создания собственного высказывания.

6. **Использование иллюстративных дескрипторов** как инструмента самооценки обучающихся, который составлен на основе шести языковых уровней (таблица 2). С помощью этой таблицы учащиеся могут выявить свои языковые умения. Дескрипторы типа «Я умею» используются для описания восприятия интерактивных видов деятельности и порождения речи и применяются для описания некоторых стратегий, используемых в процессе коммуникативной деятельности. Стратегии понимаются как связующее звено между ресурсами (компетенциями) учащегося и тем, что он/она могут с их помощью делать (коммуникативная деятельность).

Таблица 2. Дескрипторы как инструмент самооценки обучающегося

		AI	A2	B1	B2	Cl	C2
Понимание	**Аудирование**	Я понимаю отдельные знакомые слова и очень простые фразы в медленно и четко звучащей речи в ситуациях повседневного общения, когда говорят обо мне, моей семье и ближайшем окружении.	Я понимаю отдельные фразы и наиболее употребительные слова в высказываниях, касающихся важных для меня тем (например, основную информацию о себе и своей семье, о покупках, о месте, где живу, о работе). Я понимаю, о чем идет речь в простых, четко произнесенных и небольших по объему сообщениях, и объявлениях.	Я понимаю основные положения четко произнесенных высказываний в пределах литературной нормы на известные мне темы, с которыми мне приходится иметь дело на работе, в школе, на отдыхе и т.д. Я понимаю, о чем идет речь в большинстве радио- и телепрограмм о текущих событиях, а также передач, связанных с моими личными или профессиональными интересами. Речь говорящих должна быть при этом четкой и относительно медленной.	Я понимаю развернутые доклады и лекции и содержащуюся в них даже сложную аргументацию, если тематика этих выступлений мне достаточно знакома. Я понимаю почти все новости и репортажи о текущих событиях. Я понимаю содержание большинства фильмов, если их герои говорят на литературном языке.	Я понимаю развернутые сообщения, даже если они имеют нечеткую логическую структуру и недостаточно выраженные смысловые связи. Я почти свободно понимаю все телевизионные программы и фильмы.	Я свободно понимаю любую разговорную речь при непосредственно или опосредованном общении. Я свободно понимаю речь носителя языка, говорящего в быстром темпе, если у меня есть возможность привыкнуть к индивидуальным особенностям его произношения.

	Чтение	Я понимаю знакомые имена, слова, а также очень простые предложения в объявлениях, на плакатах или каталогах.	Я понимаю очень короткие простые тексты. Я могу найти конкретную, легко предсказуемую информацию в простых текстах повседневного общения: в рекламах, проспектах, меню, расписаниях. Я понимаю простые письма личного характера.	Я понимаю тексты, построенные на частотном языковом материале повседневного и профессионального общения. Я понимаю описания событий, чувств, намерений в письмах личного характера.	Я понимаю статьи и сообщения по современной проблематике, авторы которых занимают особую позицию или высказывают особую точку зрения. Я понимаю современную художественную прозу.	Я понимаю большие сложные нехудожественные и художественные тексты, их стилистические особенности. Я понимаю также специальные статьи и технические инструкции большого объема, даже если они не касаются сферы моей деятельности.	Я свободно понимаю все типы текстов, включая тексты абстрактного характера, сложные в композиционном или языковом отношении: инструкции, специальные статьи и художественные произведения.
Говорение	**Диалог**	Я могу принимать участие в диалоге, если мой собеседник повторяет по моей просьбе в замедленном темпе свое высказывание или перефразирует его, а также помогает сформулировать то, что я пытаюсь сказать. Я могу задавать простые вопросы и отвечать на них в рамках	Я умею общаться в простых типичных ситуациях, требующих непосредственного обмена информацией в рамках знакомых мне тем и видов деятельности. Я могу поддерживать предельно краткий разговор на бытовые темы, и все же понимаю недостаточно, чтобы самостоятельно вести беседу.	Я умею общаться в большинстве ситуаций, возникающих во время пребывания в стране изучаемого языка. Я могу без предварительной подготовки участвовать в диалогах на знакомую мне/интересующую меня тему.	Я умею без подготовки довольно свободно участвовать в диалогах с носителями изучаемого языка. Я умею принимать активное участие в дискуссии по знакомой мне проблеме, обосновывать и отстаивать свою точку зрения.	Я умею спонтанно и бегло, не испытывая трудностей в подборе слов, выражать свои мысли. Моя речь отличается разнообразием языковых средств и точностью их употребления в ситуациях профессионального и повседневного общения. Я умею точно формулировать свои	Я могу свободно участвовать в любом разговоре или дискуссии, владею разнообразными идиоматическими и разговорными выражениями. Я бегло высказываюсь и умею выражать любые оттенки значения. Если у меня возникают трудности в использовании языковых средств, я

		известных мне или интересующих меня тем.				мысли и выражать свое мнение, а также активно поддерживать любую беседу.	умею быстро и незаметно для окружающих перефразировать свое высказывание.
	Монолог	Я умею, используя простые фразы и предложения, рассказать о месте, где живу, и людях, которых я знаю.	Я могу, используя простые фразы и предложения, рассказать о своей семье и других людях, условиях жизни, учебе, настоящей или прежней работе.	Я умею строить простые связные высказывания о своих личных впечатлениях, событиях, рассказывать о своих мечтах, надеждах и желаниях. Я могу кратко обосновать и объяснить свои взгляды и намерения. Я могу рассказать историю или изложить сюжет книги или фильма и выразить к этому свое отношение.	Я могу понятно и обстоятельно высказываться по широкому кругу интересующих меня вопросов. Я могу объяснить свою точку зрения по актуальной проблеме, высказывая все аргументы «за» и «против».	Я умею понятно и обстоятельно излагать сложные темы, объединять в единое целое составные части, развивать отдельные положения и делать соответствующие выводы.	Я умею бегло свободно и аргументированно высказываться, используя соответствующие языковые средства в зависимости от ситуации. Я умею логически построить свое сообщение таким образом, чтобы привлечь внимание слушателей и помочь им отметить и запомнить наиболее важные положения.

Письмо	**Письмо**	Я умею писать простые открытки (например, поздравление с праздником), заполнять формуляры, вносить свою фамилию, национальность, адрес в регистрационный листок в гостинице.	Я умею писать простые короткие записки и сообщения. Я могу написать несложное письмо личного характера (например, выразить кому-либо свою благодарность за что-либо).	Я умею писать простые связные тексты на знакомые или интересующие меня темы. Я умею писать письма личного характера, сообщая в них о своих личных переживаниях и впечатлениях.	Я умею писать понятные подробные сообщения по широкому кругу интересующих меня вопросов. Я умею писать эссе или доклады, освещая вопросы или аргументируя точку зрения «за» или «против». Я умею писать письма, выделяя те события и впечатления, которые являются для меня особо важными.	Я умею четко и логично выражать свои мысли в письменной форме и подробно освещать свои взгляды. Я умею подробно излагать в письмах, сочинениях, докладах сложные проблемы, выделяя то, что мне представляется наиболее важным. Я умею использовать языковой стиль, соответствующий предполагаемому адресату.	Я умею логично и последовательно выражать свои мысли в письменной форме, используя при этом необходимые языковые средства. Я умею писать сложные письма, отчеты, доклады или статьи, которые имеют четкую логическую структуру, помогающую адресату отметить и запомнить наиболее важные моменты. Я умею писать резюме и рецензии.

7. Оценивание языкового поведения обучающихся на основе отдельных аспектов коммуникативной компетенции

Педагог определяет языковые компетенции обучающихся на основе отдельных критериев коммуникации, которые указаны в таблице 3.

Таблица 3. Оценка говорения

	Диапазон	Точность	Беглость	Взаимодействие	Связность
C2	Демонстрирует гибкость, формулируя мысли при помощи разнообразных языковых форм для точной передачи оттенков значения, смыслового выделения, устранения двусмысленности. Также отлично владеет идиоматичными и разговорными выражениями.	Осуществляет постоянный контроль за правильностью сложных грамматических конструкций даже в тех случаях, когда внимание направлено на планирование последующих высказываний, на реакцию собеседников.	Способен/способна к длительным спонтанным высказываниям в соответствии с принципами разговорной речи; избегает или обходит трудные места практически незаметно для собеседника.	Общается умело и с легкостью, практически без затруднений, понимая также невербальные и интонационные сигналы. Может принимать равноправное участие в беседе, без затруднений вступая в нужный момент, ссылаясь на ранее обсуждаемую информацию или на информацию, которая должна быть вообще известна другим участникам и т.д.	Умеет строить связную и организованную речь, правильно и полно используя большое количество разнообразных организа-ционных структур, служебных частей речи и других средств связи.
Cl	Владеет широким спектром языковых средств, позволяющим ясно, свободно и в рамках соответствующего стиля выражать любые свои мысли на большое количество тем (общих, профессиональны	Постоянно поддерживает высокий уровень грамматической правильности; ошибки редки, практически незаметны и при появлении немедленно исправляются.	Способен/способна к беглым спонтанным высказываниям практически без усилий. Гладкое, естественное течение речи может быть замедленно только в случае сложной малознакомой темы для беседы.	Может отобрать подходящее выражение из широкого арсенала средств ведения дискурса и использовать его вначале своего высказывания с тем, чтобы получить слово, сохранить позицию говорящего за собой или умело связать свою	Может строить ясное, не прерываемое паузами, правильно организованное высказывание, показывающее уверенное владение организационными структурами, служебными частями речи и другими

	х, повседневных), не ограничивая себя в выборе содержания высказывания.			реплику с реп-ликами собеседников, про-должив обсуждение темы.	средствами связности.
B2	Обладает достаточным словарным запасом, позволяющим описывать что-либо, выражать точку зрения по общим вопросам без явного поиска подходящего выражения. Умеет использовать некоторые сложные синтаксические конструкции.	Демонстрирует достаточно высокий уровень контроля грамматической правильности. Не делает ошибок, которые могут привести к непониманию, и может исправить большинство собственных ошибок.	Может порождать высказывания определенной продолжительнос ти с достаточно ровным темпом. Может демонстрировать колебания при отборе выражений или языковых конструкций, но заметно продолжительных пауз в речи немного.	Может начинать беседу, вступать в беседу в подходя-щий момент и заканчивать беседу, хотя иногда эти действия характеризуются определенной неуклюжестью. Может принимать участие в беседе на знакомую тему, подтверждая свое понимание обсуждаемого, приглашая других к участию и т.д.	Может использовать ограниченное количество средств связи для соединения отдельных высказываний в единый текст. Вместе с тем, в беседе в целом отмечаются отдельные «перескакивания » от темы к теме.
Bl	Обладает достаточными языковыми знаниями, чтобы принять участие в беседе; словарный запас позволяет объясниться с некоторым количеством пауз и описательных выражений по таким темам, как семья, хобби, увлечения, работа, путешествия и текущие события.	Достаточно аккуратно использует набор конструкций, ассоциируемых со знакомыми, регулярно происходящими ситуациями.	Может высказаться понятно, несмотря на то, что паузы для поиска грамматических и лексических средств заметны, особенно в высказываниях значительной протяженности.	Может начинать, поддерживать и завершать беседу один на один, если темы обсуждения знакомы или индивидуально значимы. Может повторить предыдущие реплики, демонстрируя тем самым свое понимание.	Может связать несколько достаточно коротких простых предложений в линейный текст, состоящий из нескольких пунктов.

A2	Использует элементарные синтаксические структуры с заученными конструкциями, словосочетания и стандартные обороты для того, чтобы передать ограниченную информацию в простых каждо-дневных ситуациях.	Правильно употребляет некоторые простые структуры, но по-прежнему систематически делает элементарные ошибки.	Может понятно выразить свою мысль очень короткими предложениями, хотя паузы, самоисправления и переформулирование предложения непосредственно бросаются в глаза.	Может отвечать на вопросы и реагировать на простые высказывания. Может показать, когда он/она еще следит за мыслью собеседника, но очень редко понимает достаточно, чтобы поддерживать беседу самостоятельно.	Может соединять группы слов при помощи таких простых союзов как «и», «но», «потому что».
Al	Обладает очень ограниченным запасом слов и словосочетаний, которые служат для изложения сведений о себе и для описания конкретных частных ситуаций.	Ограниченно контролирует употребление заученных наизусть нескольких простых грамматических и синтаксических конструкций.	Может очень коротко выска-заться, произнести отдельные высказывания, в основном составленные из заученных единиц. Делает много пауз для поиска подходящего выражения, выговаривания менее знакомых слов, исправления ошибок.	Может задавать вопросы личного характера и расска-зывать о себе. Может эле-ментарно реагировать на речь собеседника, но в целом общение зависит от повторе-ний, перефразирования и исправления ошибок.	Может соединять слова и группы слов с помощью таких простых союзов, выражающих линейную последовательно сть, как «и», «затем».

Хотя данный комплект дескрипторов не является всеобъемлющим, а шкалы относятся лишь к обучению вторым и третьим языкам, в целом он характеризуется:

- **гибкостью.** Один и тот же комплект дескрипторов может быть представлен в виде крупных «условных уровней», а также в форме более мелких «педагогических уровней».
- **связностью** с точки зрения содержания. Похожие или идентичные элементы, входящие в состав различных дескрипторов, оказались очень похожими и по степени значимости (по местоположению в шкалах).

8. Технология работы с функционально-смысловыми таблицами, которые преследуют две цели: «формирование коммуникативных навыков» и «совершенствование коммуникативных навыков».

Приведем примеры использования функционально-смысловых таблиц на двух уроках, которые представлены далее в схематическом виде:

УРОК 1

Урок начинается с вступления учителя, который вводит учащихся в проблему: *«Скажите, у вас бывает свободное время? Я надеюсь, что вы проводите его хорошо. А что значит – хорошо проводить свободное время? Ведь каждый решает эту проблему по-разному. Вот посмотрите, как это бывает в жизни, и подумайте, как вы относитесь к такому проведению свободного времени».*

Учащиеся смотрят четырехминутный фильм-эпизод «Твое свободное время». В нем показаны сверстники учащихся, которые не знают, чем занять свое время, ходят по улицам, пристают к прохожим и, в конце концов, совершают хулиганский поступок (Виктор, Катя, Николай), а также ребята, которые проводят свое свободное время интересно, посещают различные кружки, занимаются спортом и т. п. (Наташа, Вадим).

После фильма предъявляется ФСТ-1. Работа проходит на основе формирования коммуникативных навыков.

Восприятие-имитация. Учитель задает первый вопрос: *«Что значит свободное время для Вадима, Виктора, Наташи, Коли?»* и предлагает выбрать те слова из первой группы, которые соответствуют их мыслям на этот счет. Одновременно включается магнитофонная запись слов по очереди с интервалом в среднем до пяти секунд. Важно заметить, что лексические единицы звучат с вопросительной интонацией, точнее, в предположительном тоне. Тем самым диктор не только подсказывает правильное произношение, но и создает условное общение. Благодаря этому, просматривая группу слов, ученики как бы в раздумье повторяют лексические единицы за диктором и тут же отвечают, то ли они имели в виду:

например: Диктор: Время для развлечений? Ученик: Время для развлечений? Нет, не время для развлечений. Думаю, что это не время для развлечений.

Диктор: Шатание по улицам? Ученик: Шатание по улицам? Думаю, что да.

Обозначение. Эта стадия предполагает направляемое, но самостоятельное называние объектов действительности: ученики высказывают вслух свои суждения о затронутой проблеме, используя выбранные слова. Ни в коем случае нельзя допускать считывания, а следует приучать учащихся к приему *«Прочти и скажи»,* чтобы быстрее оторвать их от зрительного подкрепления.

Не нужно думать, что выражение своих мыслей, требующее выбора определенных слов, приведет к усвоению только данных слов. Как и на первой стадии, каждый ученик должен использовать в своих высказываниях все слова. Нужно привлекать его к высказыванию отношения, к оценке реплик других

учеников, для чего в первой колонке таблицы дано несколько клише (табл. 4.ФСТ-1)

Таблица 4 Функционально-смысловая таблица – 1(ФСТ -1)

Ваше мнение?	**(слова на родном языке)**	**Что значит свободное время?**	**Какое у вас хобби?**	**Как вы проводите свободное время?**	**Как надо проводить свободное время?**	**Отчего это зависит?**	**Кем может стать...?**
...сказал, что... Я согласен...	....	Время для развлечений Рис. (театр, кинотеатр)	Коллекционирование марок Рис. (марки, открытки, этикетки)	Разумно	Не тратить попусту	Рис. *(деньги)* От условий	Рис. (ученый) Ученым
... думает, что... Я не могу согласиться....	....	Время, свободное от занятий	Нет хобби	Распределяю время	Рис. (в библиотеке) Углублять знания	От воспитания	Хулиганом
... думает, что... По моему мнению...	....	Шатание по улицам	Бездельничание	Убиваю время	Делать, что хочешь	От настроения	Рис. (строитель) Строителем
...прав. Я тоже считаю, что...	....	Время для самосовершенствования	Фотографирование Рис. (фотоаппарат)	Интересно	Выполнять поручения	От дисциплинированности	Полезным членом общества
...ошибается. Мне кажется, что...	....	Время для прогулок	Смотреть телевизор Рис. (мальчик смотрит телевизор)	Скучно	С пользой для себя	От желания	Настоящим человеком

- Мой друг сказал, что для Вадима свободное время - это шатание по улицам. Я не согласен, по моему, для него свободное время - это отдых.

На стадии обозначения укрепляются ассоциативные связи слова с представлением, с его назначением, развивается операция вызова слова.

Комбинирование. Работа проходит уже по ФСТ-2 (таблица 5). Здесь, во-первых, даны уже только иноязычные слова, во-вторых, они несколько перегруппированы. Новые группы слов по своей функциональной направленности соответствуют видоизмененным речевым задачам. Следует

дать учащимся минуту на ознакомление с расположением слов по речевым задачам: оценить, доказать, опровергнуть и т. п.

На этой стадии используются упражнения, позволяющие комбинировать слова из разных групп, например:

а) «Как проводит Коля свободное время? Оцените».

В качестве опоры можно использовать слова из третьей колонки, а также начала фраз из задачи. «Объясните...»;

б) «Обоснуйте свою точку зрения». - Кем может стать Вадим в будущем?

-Я думаю, что он может стать тунеядцем. Он ничем не интересуется. Ничем не занимается. У него даже нет никакого хобби. Свободное время для него - это шатание по улицам.

ФСТ-2 используется по-иному: после минутной подготовки ученик, как правило, в таблицу не заглядывает.

Таблица 5 Функционально-смысловая таблица – 1 (ФСТ - 2)

Ваше мнение?	**Свободное время означает...**	**Его хобби...**	**Он (проводит время...)**	**Нужно...**	**Организация свободного времени зависит …**	**Он может стать...**
Сообщите Для него... Он... Так что... Правда, ... Все у него... Скорее всего...	время для любых занятий ...для раз влечений	Рис. (значки, марки) *коллекцио-нирование*	Целенапра-вленно разумно	Правильно распреде-лять... не тратить попусту…	от условий от родителей	*Рис.(ученый)* Лентяем *Рис.(шофер)*
Одобрите Все время... Никогда... Даже... Его время... Наверняка... Потому что...	шатание по улицам свободу от домашней работы	Рис. (девочка рисует) нет хобби	бездумно убивает время	углублять знания расширять кругозор	Рис.(деньги) *от привычки*	Рис. (строитель) хулиганом
Объясните Я думаю... Его хобби... Он попросту... Он не... По-моему, ... Вот он и ...	время для чтения ...свободное от уроков	Рис. (мальчик играет в футбол) безделье	неинтерес-но играет в домино	помогать родителям выполнять обществен-ные поручения	от желания	Рис. (художник) преступником

Опровергайте Вы сказали... Я... Можно иметь... и не... Сколько всяких... Ведь...	время, свободное от обязанно-стей …для само совершен-ствования	чтение Рис. (фотоап-парат)	планирует свое время участвует в обществен ной работе	делать что-то для удовольствия заняться чем хочешь	от интересов от настроения	полезным членом общества Рис.(учитель)
Убедите Нужно... Конечно... Но... Свободное время... Поэтому... В общем...	время для прогулок ...для посе-щения театров	Рис. (девочка читает) туризм	скучно весело	больше по-сещать... с пользой для себя	от организо-ванности	настоящим человеком

Следует заметить, что деление на стадии весьма условно, ибо характер работы с ФСТ таков, что все стадии как бы компрессируются. Можно сказать, что идет процесс использования слов, в котором все названные действия учащихся (восприятие слова, осознание его значения, имитация, обозначение словом предмета, комбинирование слов и их употребление) имеют место, но они не расчленены, а синтезированы на основе употребления, использования слов.

На дом ученики получают задание прочесть ряд высказываний по проблеме, выбрать, какое высказывание импонирует им более других и объяснить почему. Приведем три высказывания.

1) «По-моему, свободное время - это то время, когда человек ничего не делает. Что может быть приятнее того, когда ты никуда не спешишь, ничто тебя не подгоняет... Ты - свободен. Свободен от всех забот, от работы. Хочешь - лежи весь день, хочешь - гуляй...»

2) «Для здорового человека ничегонеделание - не отдых. У меня, например, не очень много свободного времени: много приходится заниматься, хочется получше окончить школу. Но я считаю, что свое свободное время человек должен посвятить спорту».

3) «Мне кажется, что нельзя строго разделить свободное и рабочее время. Бывает так, что работа человека является одновременно и его хобби. Вот у меня отец - ученый. Так он ничем, кроме своей физики, не занимается. Он либо читает, либо разговаривает о физике. Он говорит, что человек не может быть свободен от того дела, которым он занимается».

УРОК 2

Особенностью работы на данном уроке является то, что ФСТ-1 и ФСТ-2 уже не используются и происходит транспонировка обсуждаемых проблем на личность учащихся.

Урок начинается с рассказа учителя о том, как он сам относится к проблеме свободного времени. Одна из целей рассказа — напомнить усваиваемые лексические единицы. Поэтому в рассказе следует использовать их все в различных сочетаниях и высказать свое мнение по некоторым из тех высказываний, которые предлагались в домашнем задании. Это займет не более пяти минут. Все остальное время — это фактически стадия репродукции, употребления.

После своего высказывания учитель переходит к беседе. — А каково ваше мнение: почему у нас часто не хватает свободного времени? - учитель задает первый из списка вопрос и просит сначала высказаться того, кто готовился к этому вопросу. Затем привлекаются по каждому пункту и другие ученики. Так обсуждаются все аспекты проблемы. При обсуждении можно использовать иллюстративный материал.

На первом уроке это могут быть отдельные кадры из фильма-эпизода, на втором должны быть новые иллюстрации. К уровню высказывания на этом этапе нельзя предъявлять слишком высокие требования: истинно свободное владение словами «дозреет» лишь к концу цикла.

На дом ученики получают задание: выбрать из списка вопросов (их всего 15) четыре любых и написать свое мнение о затронутых аспектах проблемы. Вопросы эти связаны с уже обсуждавшимися вопросами, но углубляют и расширяют проблему.

Например: «Почему часто не хватает свободного времени? Можешь ли ты провести свое свободное время в школе? Что мы думаем о людях, которые «убивают время»? и т. п. При этом рекомендуется пользоваться дополнительной схемой, в которой даны различные сочетания усваиваемых слов (рис. 16). Она служит двум целям: помогает усвоению сочетаемости и помогает повторно использовать уже усвоенные слова. Она может быть дана учащимся и в конце второго урока.

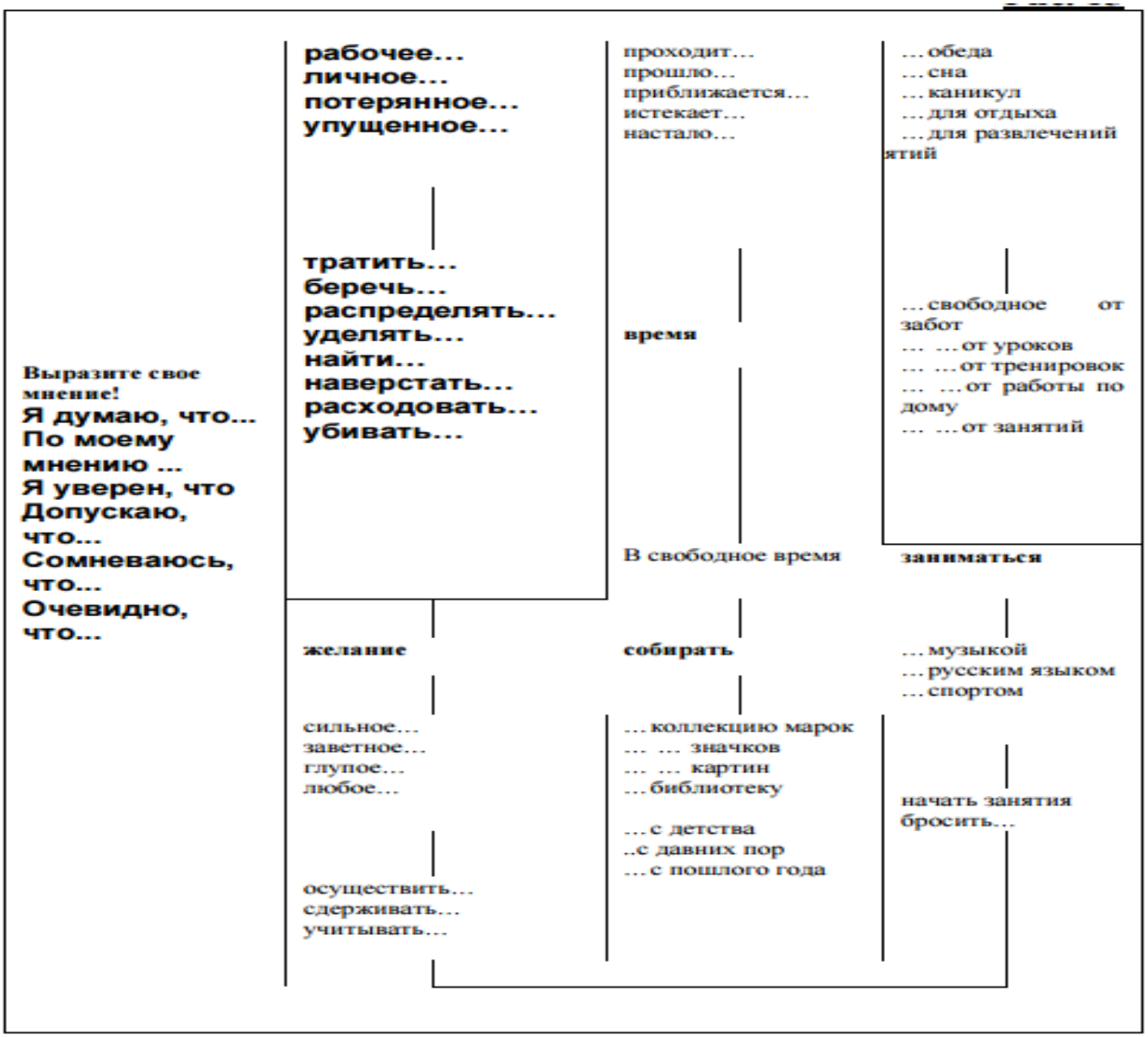

Рисунок 16

Описанный вариант работы не является единственно возможным: могут использоваться несколько иные ФСТ, иные упражнения, работа в парах, другой раздаточный материал для работы над словосочетаемостью слов и т.п., но характер работы, ее функциональная направленность должны присутствовать всегда.

9. **Педагогические приемы для формирования лексических навыков** как одна из основных задач коммуникативной компетенции обучающихся.

- Использование наглядности. Наглядность широко применяется на начальном этапе обучения языку. Одна из классификаций наглядности включает 3 вида:
  - предметную (демонстрация предмета и называние его);
  - изобразительную (предъявление семантизирующего рисунка, схемы);

- моторную (демонстрация действия и называние его). Комментарий - небольшой пояснительный текст, с помощью которого указываются признаки, относящиеся, как правило, к страноведческому фону слова.

- Использование перечисления. Этот приём состоит в перечислении слов, которые обозначают либо части того, что обозначено семантизируемым словом (например, МЕБЕЛЬ - это стол, стул, шкаф, диван, т. е. толкование целого через части); либо видовые понятия по отношению к тому, что обозначено словом (например, ВОДОЁМ - река, озеро, пруд, т. е. толкование родового понятия через видовые).
- Использование синонимов. Применяется, когда учащемуся уже известно слово, близкое по значению новому.
- Использование антонимов. Возможно в том случае, если антоним уже известен учащимся. Эффективность использования антонимов определяется и тем, что слова, связанные антонимическими отношениями, обладают сходными сочетательными свойствами (мне ГРУСТНО - мне ВЕСЕЛО).
- Использование контекста. Новое слово предъявляется в таком контексте (словосочетании, предложении), который позволит учащимся самим догадаться о его значении. Следует помнить, что догадка по контексту не всегда обеспечивает точное понимание слова.
- Презентация - это методический процесс, включающий предъявление учащимся новых лексических единиц и их интерпретацию. Вводить новое слово надо только в составе предложения.
- Автоматизация лексических навыков осуществляется в системе упражнений в процессе комплексного обучения всем видам речевой деятельности.

10. Рекомендации по организации различных типов уроков

По структуре уроки могут быть разными:

- **Тип урока П-П-П (Презентация – Практика – Применение)**: во время первого этапа (презентации) учитель вводит новые языковые конструкции, по возможности делая это, используя приближенный к реальной жизни контекст. Это важно для того, чтобы учащиеся увидели, как и в каких ситуациях, данная модель может быть использована. Как правило, этап презентации заканчивается фокусом на форму. Затем наступает этап практики, во время которого учащимся предоставляется возможность попробовать поработать с новыми формами. И, наконец, во время третьего этапа – этапа применения, учащиеся самостоятельно используют новые модели в речи.
- На уроке, который основан на структуре **«решаем коммуникативную задачу»** фокус на задаче, которую выполняют учащиеся под наблюдением учителя. Во время наблюдения за ходом выполнения работы учитель замечает, какие пробелы в знаниях есть у учащихся и восполняет их. Затем учащиеся получают задание решить новую задачу,

сходную по форме и содержанию с предыдущей, то есть у учащихся появляется возможность использовать полученные знания на практике. Предполагается, что, столкнувшись с трудностями при выполнении первого задания, учащиеся осознают необходимость пополнения знаний и это подтолкнет их к более серьезному изучению нового материала.

- Еще один часто используемый тип урока «**Протестируй – научи - протестируй**». Урок начинается с упражнения (тест). После выполнения упражнения учитель вводит новый материал, после чего учащиеся практикуют новый материал. В завершение, учащиеся выполняют еще одно задание в парах или группах (тест). Общим между двумя последними типами урока является то, что ввод нового материала осуществляется после выполнения упражнения. Отличие же состоит, прежде всего, в том, что урок, построенный на основе коммуникативной задачи, не спланирован заранее, то есть учитель не знает, какие языковые конструкции или лексику ему придется вводить. Решение принимается во время оценки качества выполнения первого задания. Структура урока «Протестируй – научи – протестируй» предусматривает способ введения нового материала на стадии планирования урока.

Это основные структурные типы уроков, но уроки, спланированные и проведенные на основе этих моделей, могут отличаться друг от друга (таблица 5). Например, если учителю необходимо ввести сложную тему или большой объем информации, то этапы урока могут растянуться на несколько занятий. Например, этап презентации может быть проведен на одном уроке, а этапы практики и применения – на другом/других. Кроме того, в зависимости от способностей и восприятия учащимися нового материала, тот или иной этап урока может быть повторен. Например, если на этапе применения у учащихся возникли трудности, учитель может вернуться на этап практики и провести его повторно. В любом случае, структура урока будет состоять из трех основных этапов.

Таблица 5 Примеры уроков по структуре ППП

	Пример 1	**Пример 2**
Структура урока	П-П-П	П-П-П
Фокус языка	Концептуальные вопросы Диаграмма	Студенты понимают значение из контекста
Фокус обучения	Выявление того что студенты уже знают и направление их к освоению нового	Подталкивание студентов к пониманию формы образования грамматической структуры
Материалы	Карточки Карточки с предложениями для упражнения «зигзаг»	Карточки для упражнения «Найдите кто…» Опросники

Способ введения грамматики	Через драму	Через чтение
Упражнения на практику	повторение хором Найди… Покажи и угадай	Напиши предложения о себе Составь опросник
Упражнение на применение	Драма Игра на запоминание	Использование анкет для практики новых языковых структур
Повторение/обобщение	Написать рецензию на сценку	Использование составленной анкеты

11. Рекомендуемые **этапы урока:**

- **Введение.** Попросить одного из учеников покинуть кабинет, сказав ему, что по возвращении его ждет сюрприз.
- **Создание контекста:** попросите класс представить, что все они – это одна большая семья. Они потеряли своего любимца – хомячка (используйте картинку для введения этого слова) и в данный момент заняты его поисками. Попросите их изобразить это. Попросите ученика вернуться. Данный способ начать урок довольно забавен и наверняка позволит вовлечь всех учащихся в ход урока. Кроме того, ситуация подобрана таким образом, что четко подчеркивает, что одно действие было прервано другим.

Примеры ситуаций, которые позволят достигнуть такого же эффекта:

✓ вечеринка и приходит мистер X,
✓ выполнение работы по дому в момент прихода мистера X,
✓ просмотр фильма ужасов в момент отключения электричества.

- Заключительное упражнение должно демонстрировать самим учащимся, могут ли они использовать новые языковые конструкции. Этот этап урока называется **речевая практика** – применение на практике нового языкового материала. Цель учащегося на уроке – научиться спрашивать о направлении и понимать объяснение.

Ниже приведен пример упражнения, выполнение которого покажет, насколько усвоен материал урока (рис 17).

Учитель делит класс на две группы - группу А и группу Б. Обе группы получают карты одного и того же города, но у них на картах отмечены разные места. Группа А должна спросить, где расположены библиотека, музей и бассейн и найти их на карте, а группа Б должна найти спортивный центр, парк и картинную галерею.

Упражнения, которые учащиеся выполняют в парах, делясь имеющейся у них информацией, называются упражнениями на восполнение пробелов. Такого рода упражнения очень полезны, так как у учащихся появляется возможность не только попрактиковать язык, но и реальная необходимость использовать язык для совершения коммуникации.

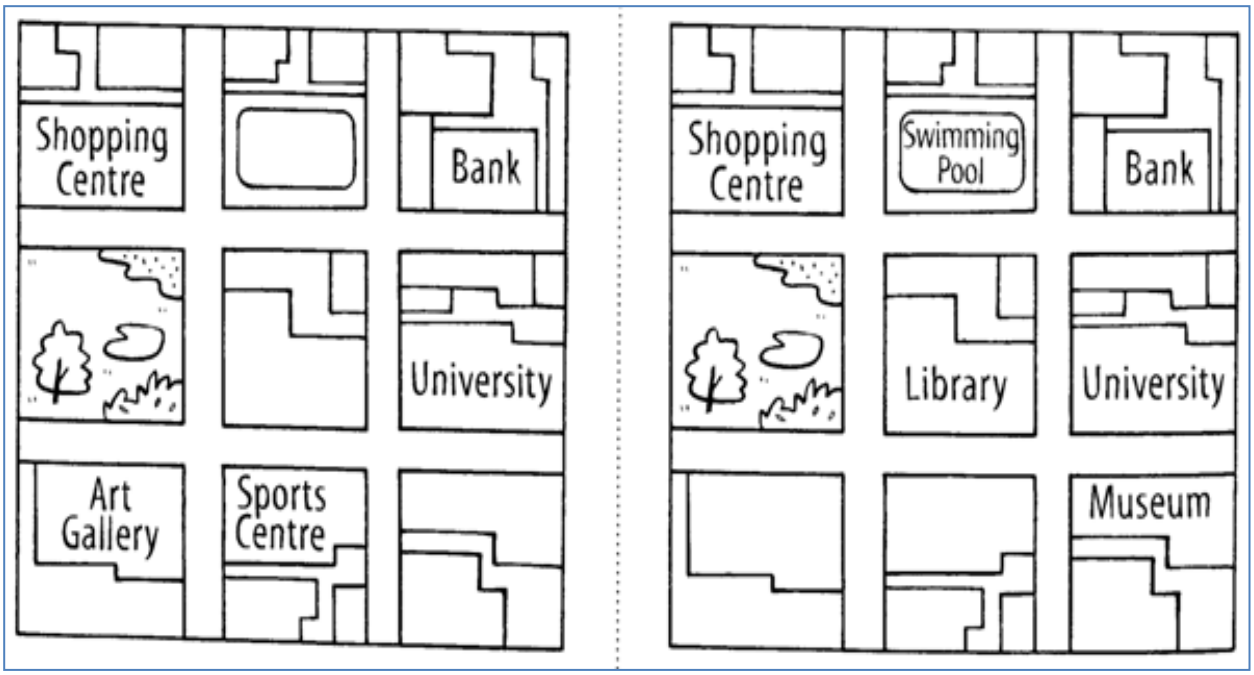

Рисунок 17

Разделите класс на две группы. Скажите обучающимся, чтобы они представили, что все они были на улице в момент приземления космического корабля и появления двух пришельцев. Люди на улице все были заняты различными делами – делали покупки, пили кофе, ждали автобус и т.д. Предоставьте ученикам время на подготовку сценки для другой группы. Во время показа сценки, другая группа должна догадаться, что делал каждый участник представления и запомнить эти действия. После представлений, работая в группе, они составляют предложения об увиденном.

Действия учителя: Наблюдайте за тем, что говорят ученики. Записывайте все ошибки, которые они делают с тем, чтобы провести работу над ошибками по окончании упражнения.

Подведение итогов

Все упражнения в описанном выше уроке выполнялись устно. Рекомендуется дать возможность учащимся выполнить упражнения письменно или на уроке, или в качестве домашнего задания. Письменные упражнения как правило требуют больших затрат времени, но в тоже время у учащихся появляется время на рефлексию.

Письменные упражнения способствуют лучшему запоминанию пройденного материала и называются упражнениями на **закрепление.** Примером письменного упражнения на закрепление пройденного материала может послужить следующее упражнение: «П*редставьте, что вы пригласили кого-то к себе домой. Это человек никогда не был у вас дома. Напишите ему записку или e-mail с описанием того, как добраться до вашего дома».*

Попросите обучающихся написать небольшой отчет по тому, что они видели:

Например, была солнечная суббота. На улице было многолюдно. Две

девочки разглядывали витрину магазина и т.д. Ученики могут придумать свое окончание этой истории. Это упражнение позволяет им использовать структурную модель, более свободно, соединяя новую модель и предыдущие фоновые знания. Кроме того, выполняя данное упражнение обучающиеся работают устно и письменно. Во-первых, они должны вспомнить увиденное и устно составить предложения, во-вторых, они должны описать увиденное в письменном виде. Во время написания истории, у учащихся появится еще одна возможность задуматься о структурной модели и обобщить полученные знания.

12. Полезные ссылки

Для педагогов в качестве методической рекомендации даны электронные ссылки, необходимые и полезные для эффективной организации учебного процесса (таблица 6)

Таблица 6. Перечень ссылок

http://www.edu-resource.net/	Информационно-методический ресурс по многоязычному и поликультурному образованию
http://jazyki.ru/lingvodidaktika.html	Портал JAZYKI.ru – 100 языков: изучение, учебники, словари, форумы.
http://inofon.spb.ru/	Русский язык как неродной: методика и ресурсы Портал для учителей и преподавателей русского языка по преподаванию русского языка как неродного.
http://www.russisch-fuer-kinder.de/	Русский как второй. На сайте собраны практические разработки педагогов русского зарубежья. Игры и сборники заданий, раскраски и сценарии - все предоставляется пользователям бесплатно.
http://iyazyki.prosv.ru/2011/12/trudnee-legche/	«ПРОСВЕЩЕНИЕ. ИНОСТРАННЫЕ ЯЗЫКИ» Интернет-издание для учителя: учебники, методические разработки и многое другое.

13. Интернет-ресурсы для начальной школы

Очень актуально в настоящее время пользоваться Интернет-ресурсами. В качестве методической рекомендации даны следующие Интернет-ресурсы:

- ✓ http://lukoshko.net/
- ✓ http://ladushki.ru/
- ✓ http://www.nachalka.com/
- ✓ http://teremoc.ru/
- ✓ http://www.solnet.ee/
- ✓ http://samouchka.com.ua/_pismo_i_chtenie/22/
- ✓ http://100-000-pochemu.info/id/category/русский-язык
- ✓ http://speak-russian.cie.ru/time_new/rus/grammar/

- ✓ http://www.russisch-fuer-kinder.de/de_start/schule/index.php
- ✓ http://www.toys-house.ru/node/32746
- ✓ http://www.myltik.ru/
- ✓ http://1001skazka.com/

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Развитие и совершенствование коммуникативных навыков происходит на протяжении всей жизни человека и оказывают влияние на формирование личности, волевые качества, характер, взгляды и убеждения, но в то же время, развитие навыков общения зависит от множество факторов, таких как особенности воспитания, микроклимат в семье, образ жизни и социальная среда в которой растет и живет ребенок. В случае, когда человек не получает определенного коммуникативного опыта, это может повлиять на его дальнейшее развитие, как социальном, так и в духовно-нравственном плане.

В связи с этим, в современном мировом образовательном пространстве вопрос формирования коммуникативных навыков обучающихся становиться все актуальнее.

Как и в мировом, так и в современном образовании Казахстана акцент в обучении трем целевым языкам делается на основе коммуникативного подхода. Это позволит обучающимся, изучающим целевые языки, свободно перемещаться в мировом и в Интернет-пространстве, а также полноценно существовать в языковой и культурной среде изучаемого языка.

Для формирования коммуникативных навыков обучающихся, в данных методических рекомендациях учителям предложены разные эффективные методы и подходы, которые можно использовать в процессе обучения как языковых, так и не языковых предметов. При обучении языковым предметам рекомендуется использовать активные и интерактивные методы и приемы, которые позволят обучающимся в полной мере овладеть разговорными нормами изучаемого языка.

Использование эффективных методов в процессе обучения позволят обучающимся приобрести дополнительные практические навыки и умения в сфере коммуникативной компетентности:

- способностей вступать в спор, выражать и отстаивать свое мнение или найти конструктивную линию взаимодействия всех сторон;
- получать необходимую информацию работая в команде;
- развивать лидерские качества как умение взять на себя инициативу в начале диалога и в процессе его ведения, управлять его ходом и закончить в нужный момент;
- в процессе беседы – отбирать, выделять наиболее существенное из всего сказанного собеседником;
- достигать запланированной цели диалога таким образом, чтобы у собеседника сохранялось желание продолжать беседу и т. д.

В процессе использования эффективных методов обучения для формирования коммуникативных навыков обучающихся, педагог после ознакомления с данными методическими рекомендациями сможет:

- определить методы обучения для развития и формирования коммуникативных навыков, которые будут соответствовать возрастным особенностям и уровням обучающихся в целом;

- мотивировать обучающихся на усвоение коммуникативных компетенции на разных уровнях изучения второго и/или иностранных языков;

- применять активные, интерактивные и другие методы обучения для расширения мировоззрения, кругозора, интересов и в первую очередь для поднятия уровня навыка общения обучающихся.

Опираясь на данные методические рекомендации, педагоги смогут выстроить свою работу таким образом, чтобы обучающиеся могли успешно общаться наряду с родным языком, на втором и на иностранных языках.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1- Государственная программа развития науки и образования на 2020-2025 годы
2- Общеевропейские компетенции владения иностранным языком: Изучение, обучение, оценка. Департамент по языковой политике, Страсбург, 2003.(Московский государственный лингвистический университет (русская версия)).
3- Hadfield, J & C. Introduction to Teaching English. − Oxford University Press, 2012. URL: http://www.twirpx.com/file/445560/
4- Азарина Л.Е. Игры на уроках РКИ. Вестник ЦМО МГУ, 2009, №3. Практикум.
5- Азимов Э.Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). – М.: Издательство ИКАР, 2009.
6- Акишина А.А., Каган О. Е. Учимся учить. Для преподавателей РКИ. - 6-е изд., стереотипное. – М.: Рус.яз. Курсы, 2008. URL: http://www.ruski-ekspres.com/uploads/products/315_nau_imo_se_u_iti_ru_ina_za_u_itelje.pdf
7- Анспока З. и др. Справочник по методике преподавания второго языка. – LVAVP,2005.
8- Методическое мастерство учителя: учебное пособие / Под ред. Е.И. Пассова, Е.С. Кузнецовой. – Воронеж: НОУ «Интерлингва», 2002. (Серия «Методика обучения иностранным языкам, № 18). Составители: Е.И. Пассов, Е.А. Морозова, Н.Е. Кузовлева.
9- Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. − М.: Рус. яз., 1989. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики. – М.: Русский язык, 1989.
10- Формирование грамматических навыков: учебное пособие / Под ред. Е.И. Пассова, Е.С. Кузнецовой. – Воронеж: НОУ «Интерлингва», 2002. (Серия «Методика обучения иностранным языкам, № 9). Составители: Е.И. Пассов, Е.Г. Завесова.
11- Формирование лексических навыков: учебное пособие / Под ред. Е.И. Пассова, Е.С. Кузнецовой. – Воронеж: НОУ «Интерлингва», 2002. (Серия «Методика обучения иностранным языкам, № 8). Составители: Е.И. Пассов, Н.Е. Кузовлева, Д.А. Литвиненко, Л.С. Медведева, С.Н. Пшеничнова, В.Б. Царькова.
12- Щукин А.Н. Методы и технологии обучения иностранным языкам / Щукин А.Н. – М.: Издательство ИКАР, 2014. – 240 с.
13- Charles M. Reigeluth & Julie Moore. Cognitive education and the cognitive domain. // Instructional-
14- Design Theories and Models: A New Paradigm of Instructional Theory, 1999.
15- Anderson, J.R. Cognitive Skills and Their Acquisition: John Robert Anderson, 1989. – P. 387.
16- Thornbury, S. *How to Teach Grammar*. Pearson, 1999.

17- Celce-Murcia, M. & Hilles, S. Techniques and resources in teaching grammar . Oxford: Oxford, 1988.
18- University Press. Dictionary of Contemporary English, 2001.
19- Harlow: Longman. Halliiwell, S., 1992.
20- Teaching and learning grammar . London: Longman. Harmer, J., 1998.
21- Roku rokā 3. Komunikatīvi valodas vingrinājumi
22- Scrivener, J. 2003. Teaching grammar . Oxford: Oxford University Press.
23- Руденский Е.В. Социальная психология: Курс лекций. - М.: ИНФА-М; Новосибирск: ИГАЭиУ, 1997.-224с.
24- Петровская Л.А. Компетентность в общении. – М.: Изд-во МГУ,1989.-216с.
25- Бодалева А.А. Психологическое общение. – М.: Изд-во "Институт практической психологии", Воронеж: Н.П.О, "Модек", 1996.- 256с.
26- Жуков Ю.М., Петровская Л.А., Соловьёва О.В. Введение в практическую и социальную психологию. М.: Смысл, 1996.-373с.
27- Андреева Г.М. Социальная психология. - М.: Аспект Пресс, 1996. – 376с.
28- Общение и оптимизация совместной деятельности. Под редакцией Андреевой Г.М.- М.: 1987.- 297с.
29- Емельянов Ю.Н. Активное социально – психологическое обучение.- Издат Лен. Гос. Ун., 1985.-162с
30- Жуков Ю.М. Коммуникативный тренинг. - М., Гардарики, 2004.
31- Давыдов В.В. О перспективах теории деятельности. // Вестник МГУ. 1993. № 2.
32- Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. - М., 1994.
33- Шатова Е.Г.Урок русского языка в современной школе. - М., 2007. Новосибирск: ИГАЭиУ, 1997.-224с.
34- Загрекова, Л. В. Теория и технология обучения: деятельностный подход / Л. В. Загрекова, В. В. Николина. – М.: Высшая школа, 2004.
35- Смольская, В. Ю. Применение дискуссионных методов обучения в вузе. – Режим доступа: www.sgu.- ru/files/nodes/63395/Smolskaia
36- Виноградова, О. С. Проблемные методы в обучении иностранным языкам/О.С.Виноградова.–Режимдоступа: http://distant.ioso.ru/library/publication/vinogradova1.htm
37- Скалкин, В. Л. Коммуникативные упражнения на английском языке: пособие для учителя / В. Л. Скалкин. – М.: Просвещение, 1983. – Режим доступа: http://libc.omgpu.ru
38- Быков, А. К. Методы активного социально-психологического обучения: учебное пособие / А. К. Быков. – М.: Сфера, 2005.
39- Асеев, В.Г. Возрастная психология / В.Г. Асеев. – Иркутск: Издательство ИГПИ, 1989. – 194 с.
40- Казарцева О.М. Культура речевого общения: теория и практика обучения: Учебное пособие / – М., 1998. –с. 10.
41- см. Lado R. Language Testing. – London, 1973.

42- Гольдштейн Я.В. Групповое взаимодействие как фактор успешности овладения иностранным языком. //Психолого-педагогические аспекты интенсификации учебной деятельности. /Под ред. А.В. Петровского и Г.А. Китайгородской. – М., 1983.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Проведение тренингов, коучингов и круглых столов для учителей по развитию коммуникативных навыков обучающихся

Тема: *Speaking skills are a vitally important method of communication*

Автор: *Каржаубаев Мейрамбек Сеитович, учитель английского языка КГУ «Средняя школа №7» Илийского района Алматинской области*
Форма проведения: *круглый стол*

The theme of round table discussion topic: Speaking skills are a vitally important method of communication

The aim of the coaching is to help the young teachers with the problems of teaching speaking skills and discuss experiments about it

Visual aids: interactive board, cards

Time duration: 40 minutes

Object: teachers

Good morning dear teachers. Welcome to our seminar. At the beginning in my coaching I'd like to give you some information speaking skills

Speaking skills is the ability to talk at any time and in any situation. When it comes to speaking skills –part from who are you? What is your job? With whom do you speak? And…- you need to use your language, you need speaking skills.

There are three main importance when we teach pupils in speaking skills:

1. Fluency practice
2. Focus on accuracy
3. Communicative practice

1. Fluency practice

Fluency in a language means speaking easily, reasonably quickly and without having to stop and pause a lot. Becoming fluent in a language can take many years.

From audiobooks to apps, there is a multitude of technological resources you can use for improving student communication skills. Students can listen to or read along with audiobooks to hear how the speaker pronounces and enunciates different words or phrases.

Communication isn't just about speaking; it's also about listening. Teachers can help their students develop listening skills by reading a selection of text aloud, and then having the class discuss and reflect on the content.

Offer group presentations and assignments. Team-building exercises can also help students sharpen both oral and written communication skills. Not only does it offer students the chance to work in small groups, thereby reducing some of the pressure, but it also gives them the opportunity to debate their opinions, take turns, and work together towards a common goal.

Ask open-ended questions. Because they require more than a one- or two-word response, open-ended questions are vital for inspiring discussion and demonstrating that there are multiple ways to perceive and answer a question. You might set a timer for short informal conversations and challenge students to use open-ended questions. For example, you might show children the difference in how much more information they can obtain by asking "what did you like best about the song?" rather than simply "did you like the song?"

Use tasks and activities that foster critical thinking. Another task-based method for improving student communication skills is through critical thinking exercises. These can be done verbally or through written assignments that give students the chance to answer questions creatively using their own words and expressions.

Offer reflective learning opportunities. Recording students reading selected text or videotaping group presentations is an excellent method for assessing their communication strengths and weaknesses. Students can reflect on their oral performance in small groups. Then, ask each student to critique the others so that they can get used to receiving constructive criticism.

2. Focus on accuracy

Accuracy is the fact of being exact or correct: We can predict changes with a surprising degree of accuracy.

Accuracy is the ability to do something without making mistakes

When we talk about accuracy, we're trying to raise our students' awareness of form and forms, to draw their attention to the details of how we use a new vocabulary item, construct a grammatical form, pronounce a word. We model, we repeat, we give feedback.

A learner might be fluent (make their meaning clear) but not accurate (make a lot of mistakes).

Language manipulation activities can help develop accuracy. These include controlled practice, drills, the study and application of grammar rules, and activities that help students to 'notice' their own mistakes.

3. Communicative practice

"Communication as a practice" serves communication theory by transforming our understanding of the theory-practice relationship

More particularly, in the first activity communication between the teacher and the pupils is largely composed according to the interactive / dialogic model. Thus, in this activity the pupils' participation is based on their free and spontaneous engagement in hands-on experimentations, which results in a variety of actions evolving simultaneously. This communication model establishes an environment of freedom and independence and this is also reflected on the children's interactions with the teacher.

Build better speakers and writers of tomorrow by challenging your students to think critically, listen actively, and work together.

1. Watch films that model conversation skills.

Conversation is one of the most basic and essential communication skills. It enables people to share thoughts, opinions, and ideas, and receive them in turn. Although it may appear simple on the surface, effective conversations include a give-and-take exchange that consists of elements such as:

- body language
- eye contact
- summarizing
- paraphrasing
- responding

Your students can learn the foundational elements of conversation by watching films or videos of these interactions taking place. Pause the video and ask questions such as, “What message is the listener sending by crossing his arms? What else can you tell by observing the expressions and body language of both people in the conversation?”

Conclusion

In conclusion we’d like to say teachers should: reduce TTT (Teacher Talking Time) in the classroom, by giving simple and clear instructions, by asking one or two students to show (by means of speaking) that they understood the task instructions, and also by asking other students to answer a student's question. Being a teacher of English is different from being a lecturer.

Increase STT (Student Talking Time), again, by asking other students to answer a student's question, by showing pictures related to the topic of the class and, without saying a single word, eliciting students' participation.

Good speakers communicate and get their message across smoothly, even though they may make mistakes. Communication is the most important part of speaking and it is important to communicate your ideas as naturally as possible. Here are some tips to help you speak more fluently.

Use every opportunity in class to speak English. Speak to your classmates and your teacher in English. The more English you speak, the easier you will find speaking.

Be confident about speaking in English. You do know a lot of English – use your English and show the examiner what you know!

Be very clear about the message you want to communicate. That is your goal.

Literature

1. Nazarbayev, N. (2007). New Kazakhstan in a new world: Address by the President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev to the People of Kazakhstan.

2. www.clilcompendium.com

3. www.europa.eu.int

Тема: *Forming Students' speaking skills through effective teaching methods using language pillars on English lessons*

Автор: *Естибаева Гульзира, учитель английского языка КГУ «Средняя школа имени Суюнбая с Ушбулакской начальной школой» Жамбылского района Алматинской области*

Форма проведения: *коучинг*

Coaching	Forming Students' speaking skills through effective teaching methods using language pillars on English lessons
Resources	Handbook for trainer, slides, teacher's book, resources
Overall Aims	To form and exchange of experience with the teachers in speaking skills through effective teaching methods using language pillars on English lessons
Expected Outcomes	Teachers can apply teaching and learning approaches to their own experiences.

Timing	**Coaching activities**	**Teachers activity**	**Feedback**
Forming Students' speaking skills through effective teaching methods using language pillars, to give information about speech skills 15 min.	Give slide information on theme Forming Students' speaking skills through effective teaching methods using language pillars	Teachers receive information about Forming Students' speaking skills through effective teaching methods using language pillars	The coach summarizes the information
Division into groups 2 min.	3 «C» letter . Creative Clever Collaborative	I group «Creative» II group «Clever» III group «Collaborative»	Coach observes a colleagues
Work in groups 15 мін.	**Task** **1st group**. **To text.** Sums up the information from the text and retells it using language pillars **IInd group** **Working directly with the test.** Sums up the information from the text and write their thoughts on the poster using the method «Mental card» **IIIrd group**	Participants sums up the information from the text and retells, discuss, make decisions, make posters, make up dialogues using language pillars. They work in groups, in pairs and share ideas with other groups	Coach observes a colleagues activities Coaching listens and provides feedback and evaluate the completion of the task, giving feedback to each other.

	After the text. Sums up the information from the text and make up a dialogue by using language pillars		
Feedback 5 min	Defining the level of execution of the assigned tasks	Evaluation «Two stars and one wish	Giving groups feedback to each other.
Reflection 3 min	«Free microphone»	Sharing ideas, impressions about coaching	

How to Stay Healthy

Life today is very stressful. If you go to school, you have the stress of exams and getting good grades. If you go to work, you have the stress of too much work, unpleasant colleagues or very long hours. Because of our way of life today, many people complain of feeling unwell. They feel tired all the time or they have headaches or backache. So what can we do to stay healthy? If you know you are feeling stressed or not very well, there are many things you can do to help yourself feel better.

First of all, you should try to take regular exercise – go swimming or jogging at least three times a week. You should have a balanced diet – eat lots of fresh fruit and vegetables and cut down on sugar and processed foods. Finally, you should try to sleep between seven and eight hours a night and you should have a relaxing bath before going to bed

Secondly, how often do you go to the doctor? Does your doctor just give you a prescription and send you away, or does he really listen to you and try to understand what is wrong?

A Finally, remember your health is very important. It is only when we do not feel well that we realize this, so make sure you look after yourself and keep fit!

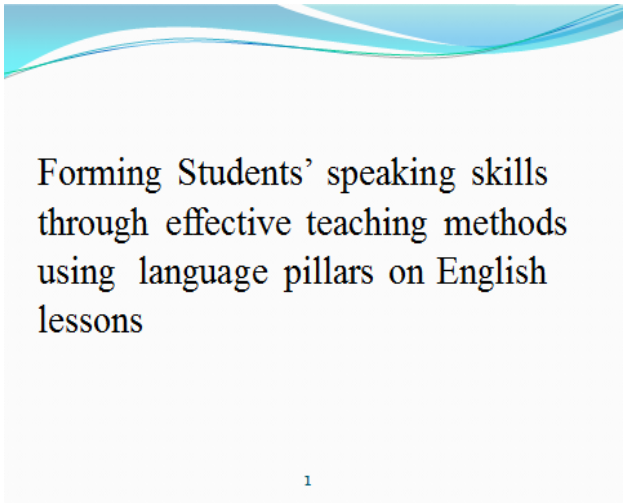

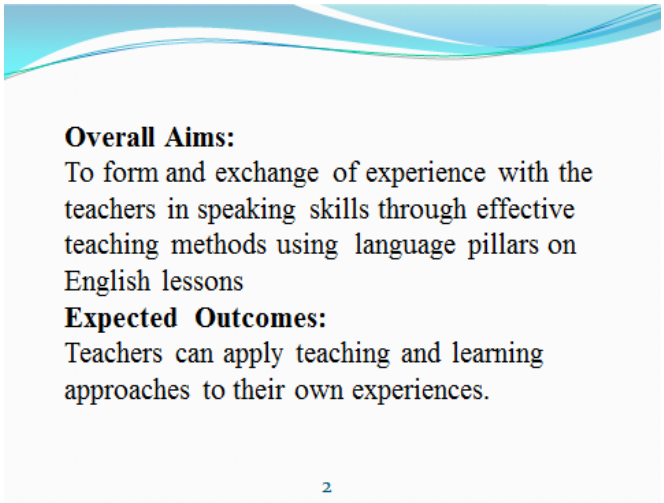

Importance of Speaking

- Despite its importance, for many years, teaching speaking has been undervalued and English language teachers have continued to teach speaking just as a repetition of drills or memorization of dialogues.
- However, today's world requires that the goal of teaching speaking should improve students' communicative skills, because, only in that way, students can express themselves and learn how to follow the social and cultural rules appropriate in each communicative circumstance.

4

How To Develop Speaking Skills?

To develop this skill, the students need intensive practice. Speaking practice is usually done in pair & group work.

5

Some Most Commonly Used Activities

- Short Speeches
- Gap Activities
- Role Play
- Discussions

6

Short Speeches

- students may be given some easy topics
- Prepare them in verbal or written form
- Come to stage or deliver a lecture or speech for given time frame before the class.

7

Gap Activity

It is a form of a Dialogue.

- One person has some information which the other person does not have.
- An interview or self introduction is an activity of this kind.

8

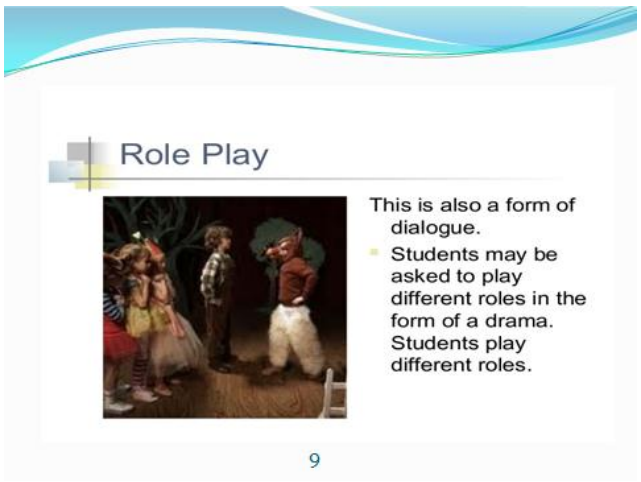

Тема: *Evaluate to motivate – why effective speech evaluation is so important*

Автор: *Естибаева Эльмира, учитель английского языка КГУ «Средняя школа имени Жансугурова» Аксуского района Алматинской области*

Форма проведения: *коучинг*

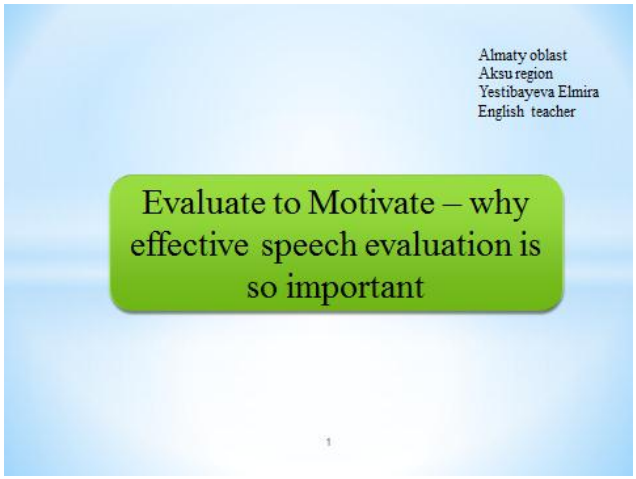

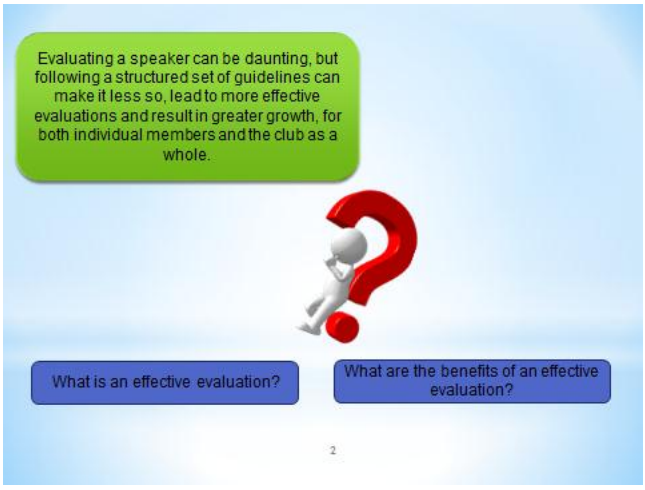

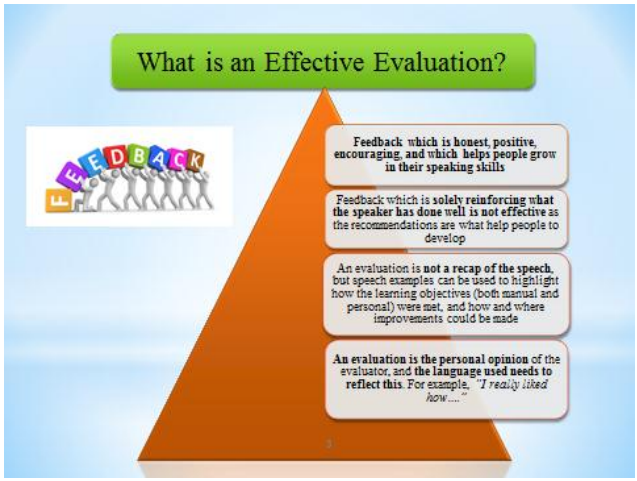

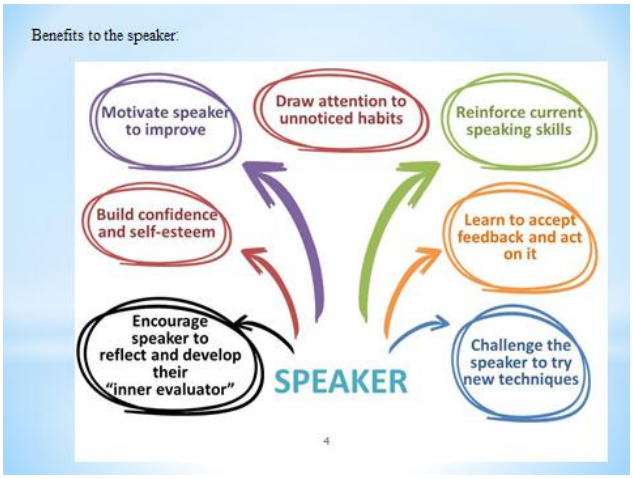

Benefits to the club:

5

Benefits to the evaluator:

6

Activities for speaking

Descriptive drawing activity:

Pair up the students and give each student a picture, placing it face down so partners cannot see each other's cards. They must describe the picture for their partner to draw.

7

Secret word:

Students are given a random topic and a random word that is unrelated to the topic. The students must hide the word in a speech about the topic—they're trying to make sure the other students can't guess the secret word. The other students listen carefully to the speech and attempt to guess the secret word.

8

Impromptu speaking:

Prepare a list of topics that students will be able to talk about. Split the class into two teams, and have each student choose a number—that's the order they will go in. Each student will respond to a statement without preparation. They must continue speaking for 45 seconds. As the student is speaking, the other team listens for moments of hesitation, grammatical mistakes, and vocabulary mistakes. If the other team can correctly identify an error, they get a point.

9

Two Truths, One Lie:

Each student should write three statements about themselves on a piece of paper. Two of them should be true, and one should be a lie. Students read their three statements, and their classmates question them to try to determine which statement is a lie.

10

I Have Never...:

All students in the class should start this activity holding five fingers in the air (you can use less fingers to do this more quickly). The student who goes first tells the class one thing that they have never done. The students who have done that activity should put a finger down, and tell the class a story about this activity. A student is out of the game when all of their fingers are down.

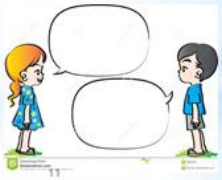

11

Practical Guidelines for Conducting Your Evaluation

Before the Speech

- Contact the speaker, confirm speech project, title, timings and personal objectives
- Read both the speakers guide and evaluator's guide in the educational materials prior to the start of the meeting
- Contact your mentor if necessary (e.g. for your first evaluation)

Ideally, you will not be asked to evaluate until you have completed 2-3 speeches yourself.

12

During the Speech

•Seat yourself so that you have a clear view of the speaker, or in a position that will assist with your evaluation. For example, if the speaker's personal objective is their volume being loud enough, a seat near the back will help you to be sure whether this objective is met

•Take your notes in such a way that you can easily relate them to the objectives, and clearly identify what are your commendations and recommendations. Some people may write straight into the manual or evaluation forms, but personally I find my notes are too messy for this!

13

After the Speech

•Review notes, and **decide on how to structure your verbal feedback** – CRC* perfect for Table Topics, CCRRC** is a good formula for longer, prepared speeches

•Have an opening, use the CRC formula in the body, then **deliver your summary at the end, finishing with your favourite commendation**

•Deliver no more than two recommendations verbally

*C=Commendation

**R=Recommendation!

14

Conclusion

•An effective evaluation is the personal opinion of the evaluator, and one that is delivered in a positive and encouraging way to promote the speaker's growth, and motivate them to progress

•Effective evaluations have many benefits for the speaker, the evaluator and the club

•Following guidelines, or a process, especially if you are a newer member, will help both the speaker and the evaluator get the most out of the experience

15

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

Примеры краткосрочных планов для развития коммуникативных навыком обучающихся

Учебный предмет: *«Обучение грамоте», «Английский язык» (интегрированный урок по обучению грамоте и английскому языку в 1 классе)*

Ф.И.О. учителя: *Витвицкая Евгения Павловна, Альварес Марианна Александровна*

Школа: *КГУ «Валеологическая специализированная школа-комплекс для одарённых детей» управления образования Восточно-Казахстанской области*

Сквозная тема:	**«Все обо мне»**
Школа: КГУ «ВСШКОД» УО ВКО	
Дата: «2 » сентября 2019 г.	ФИО учителя: Витвицкая Е.П. Альварес М.А.
Класс: 1 класс.	Количество присутствующих: 27 отсутствующих: нет
Тема урока:	**Давайте познакомимся!**
Цели обучения, которые достигаются на данном уроке (ссылка на учебную программу):	
1.1.3.1 Пересказывать прослушанный материал, сохраняя последовательность событий (с помощью учителя); 1.S1 Make basic personal statements about people, objects and classroom routines	
Цели урока:	Учить отвечать на вопросы учителя о школе, именах одноклассников, школьных предметах, назначении учебника и прописи. Оценивать результаты своей работы на уроке. Знакомство с правилами работы в прописях: понятие рабочей строки, междустрочного пространства (широкой нерабочей строки).

Критерии успеха	**Все учащиеся смогут:** Отвечать на вопросы учителя о школе, именах одноклассников, школьных предметов, о назначении учебника и прописи. Оценивать результаты своей работы на уроке. Talk about his or her name, answer the questions (Where are you from?) Follow teacher's instructions **Большинство учащихся смогут:** Называть и показывать элементы учебной книги и прописи (обложка, титульный лист, иллюстрации, форзац). Правильно располагать учебную тетрадь на рабочем месте, демонстрировать правильное положение ручки при письме. Воспроизводить с опорой на наглядный материал (иллюстрации в прописи, плакаты и др.) гигиенические правила письма. Name all school objects. **Некоторые учащиеся смогут:** Отвечать на вопросы учителя о правилах поведения на уроке и соблюдать эти правила в учебной работе (правильно сидеть, поднимать руку перед ответом, вставать при ответе, отвечать громко и четко, слушать учителя и выполнять его указания, слушать ответы товарищей). Say topic words with clear pronunciation, remember all school objects and use them in their speech.
Привитие ценностей	Ценности, основанные на национальной идее «Мәңгілік ел»: казахстанский патриотизм и гражданская ответственность; уважение; сотрудничество; труд и творчество; открытость; образование в течение всей жизни.
Межпредметные Связи	Взаимосвязь с предметами: самопознание, познание мира, естествознание, музыка, математика.
Интеграция	Английский язык
Навыки использования ИКТ	Усиливает положительную мотивацию обучения, активизирует познавательную деятельность учащихся.
Предварительные Знания	Учащиеся могут рассказать о гербе, флаге, гимне.

Ход урока

Этапы урока	**Запланированная деятельность на уроке**	**Ресурсы**

Начало урока	Урок начинается просмотром видео «День знаний. Пора в школу!» https://cloud.mail.ru/public/HCxv/xVXZkDm6M - Кто идёт в школу? *(Лисичка, Волк, Мышка и Котик)* - На какие вопросы они хотят найти ответы? *(Что? Как? Почему?)* *А вы хотите получить ответ на эти вопросы?* *Тогда мы с вами должны хорошо учиться в школе.* *Но для начала нам надо познакомиться.* - ***Игра «Давайте знакомиться!» К Г*** Дети встают в круг, по очереди говорят: «Меня зовут …». Следующий ученик называет всех предыдущих учеников и только потом себя. Пройдите на свои места, напечатайте свое имя на трафарете человечка, наклейте человечка на общий лист. - Как вы думаете, для чего нужно знакомиться, знать имена детей в классе?	«День знаний» 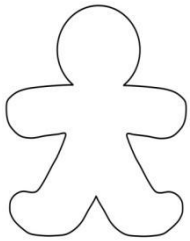
Критерии успеха	1. *Отвечают на вопросы учителя.* 2. *Называют свои имена, печатают имя.* 3. *Наклеивают человечка на лист А3.* *(Если дети не умеют читать, просто можно напечатать букву Я, или попросить соседа по парте о помощи)* *(На доске слова:* ***Ученики 1 класса)***	
Середина урока	***Работа с новой темой. К*** - Ребята, у меня в руках красивая коробочка. В ней лежит мой любимый предмет. Отгадайте, что это за предмет? (дети задают вопросы, учитель достаёт учебник) Наша учебная книга называется «Обучение грамоте». По этой книге вы будете учиться читать, узнаете о том, как дружно живут буквы и слова в этой книге и какие волшебные превращения могут происходить с ними. У вас на партах тоже лежат ваши учебные книги. Учитель акцентирует внимание детей на словах *переплет, страницы, иллюстрации,* соотнося их с элементами книги. - Как нужно обращаться с книгой? - А сейчас отгадайте загадку о предмете, который поможет нам содержать учебник аккуратным. Я нужна вам для порядка, Зря страницы не листай, Там, где я, вот там читай? *(Закладка)* - Вот в этом конверте лежат красивые закладки. Я хочу их вам подарить .- Кто из вас знает, как пользоваться закладкой? (учитель знакомит с первым правилом обращения с книгой - использование закладки.) - Теперь можем смело отправляться путешествовать вместе с нашим учебником в Страну Знаний.	Яркая коробка с книгой « Обучение грамоте» Конверт с закладками (закладки дарят всем ученикам)

	Развитие связной речи. -У нас в стране и в других странах живет много разных народов и каждый говорит на своем языке. Писать и читать учатся дети везде по специальному учебнику. Наша учебная книга называется «Обучение грамоте». С нее начинается овладение грамотой. **Чтение учителем вступительной статьи** «Дорогой друг!». **Работа по учебнику.** **Задание № 1 П** Учитель предлагает рассмотреть картинку в учебнике. Читающие дети читают, как знакомятся Дамир и Сауле. Учащимся предлагается тоже познакомиться, назвать свое имя, спросить имя своего соседа. **Раздается стук в дверь. В класс входит «Гость» (учитель английского языка в образе школьницы)** Good morning dear students. I am glad to see you. My name is Jane. I am from London. And what is your name? And where are you from? Let's introduce yourself. Come to the center and make a circle. Listen and repeat after me. 1. I am Gulnar. I am from Kazakhstan. This is Adelina. 2. I am Adelina. I am from Kazakhstan. This is Sati. Go on! (учащиеся встают в круг и по принципу игры «Летели гуси к бабе Маруси», представляются и называют рядом стоящего соседа). Thank you for your work, but you go on your work. **Работав прописи. К** **Знакомство с прописью №1.** Элементы прописи (обложка, титульный лист). Первые учебные принадлежности для письма. Знакомство с шариковой ручкой и правилами обращения с ней при письме. Правила посадки при письме для правшей и левшей. **Задание № 1.** **Заполнение анкет. Выбирают:** я - мальчик, ученик, закрашивает букву - слово Я синим цветом, я - девочка, ученица, закрашивает букву - слово Я красным цветом. Вписывают под руководством учителя свое имя, возраст, класс. **Пальчиковая гимнастика на английском языке, учащиеся повторяют движения под звуковое сопровождение.** **Работа по учебнику.** **Задание № 2. К** Дети под руководством учителя рассказывают, что происходит в классе, обращая внимание на иллюстрацию в учебнике. Рассказывают, какие имена детей запомнили. Сколько девочек и мальчиков в	

	классе? Вот вы и стали настоящими учениками. Отгадайте загадку, с чем ходят ученики в школу? Он не ранен, так чего На спине несут его? В нем тетрадки, ручки, книжки Носят девочки, мальчишки. Он, наверно, иностранец, Потому зовется…(ранец) Действительно, ребята, это слово пришло к нам из немецкого языка. **Задание № 3. П** **Игра** «Собери ранец» - на английском языке. **Английская школьница знакомит с названиями предметов на английском языке.** You are going to go to school and you need to prepare your bag. Let's do it together. I want to acquaint you with school objects. Repeat after me: a schoolbag, a book, a pen, a pencil, a pencil case, a rubber, a ruler. And now, let's play the game "Prepare your bag". You can see toys and school objects on your table. Choose right thing. Put it into the bag and say: I take a book. I don't take a car. Well done! **Задание № 4. П** Образовав пары, дети рассказывают гостье о своем первом дне в школе. **Работа в прописи.** **Задание № 2.** Учитель знакомит детей с видами штриховки и предлагает заштриховать девочку или мальчика цветными карандашами по своему желанию штриховкой в любом из данных направлений.	
Критерии успеха	Учитель подводит детей к мысли, что учеба - это труд, который требует собранности, ответственности и трудолюбия.	
Конец урока	***Развитие речи.*** – Ребята, я хочу, чтобы мы познакомили нашу гостью с нашей страной – Наша Родина – Республика Казахстан. И, как у каждого государства, у нее есть свои символы. Учитель предлагает детям обратить внимание на герб и флаг. Сообщает, что каждое государство имеет свой гимн, герб и флаг. Предлагает вспомнить, что такое гимн (это главная песня страны, ее исполняют и слушают стоя). Учитель обращает внимание учеников на герб РК. Герб и флаг есть у каждого государства. В флаге и гербе зашифрована очень полезная информация о нашей стране. В герб Казахстана включено изображение шанырака. У казахов есть высказывание «Пусть будет высоким твой шанырак, широкими твои стены и прочной основа твоего дома». Именно это мирное пожелание положено в основу	

	герба. У каждого человека есть своя путеводная звезда, такая звезда должна быть и у государства. Звезда на гербе Казахстана – путеводная для каждого ее гражданина. Еще на гербе изображены небесные кони – тулпары. У коней много заслуг перед человеком. Конь в степи – первый помощник и друг. Затем учащимся предлагается обратить внимание на флаг. – Какого цвета флаг нашего государства? Что изображено на нем? Как вы думаете, почему? Учитель предлагает информацию о флаге. По флагу, который держит человек, можно узнать, кто он и жителем какого государства является. Например, красный флаг – это знак отваги, черный – знак печали, а белый – знак смирения. Почему флаг нашего государства голубой, а не зеленый, или, например, желтый? Ведь Казахстан – это страна зеленых степей и желтых пустынь! Синий – это цвет воды. Без воды нет жизни на земле. А еще это цвет неба! Небо – как крыша дома, под которой живут миллионы людей. Оно одно на всех. Солнце – дает жизнь всему на земле. А его лучи похожи на капельки воды или зерна. Хлеб – это богатство. Есть хлеб – значит, будут сыты жители страны. А по национальному орнаменту «кошкармуйиз» («бараньи рога») сразу можно догадаться, что это флаг Казахстана. – А какая птица изображена на флаге? (Беркут) Как вы думаете, почему именно эту птицу поместили на флаге? Во-первых, степной орел – одна из самых больших птиц на свете. Размах ее крыльев достигает 3 метров. Во-вторых, эта птица очень сильная, мужественная и выносливая. В-третьих, беркут всегда защищает своих птенцов, и, в-четвертых, он считается очень мудрым: летает высоко и видит больше всех. **Итог урока. Рефлексия.** • Для чего люди знакомятся? • Как называется ваша первая учебная книга? (...) • Чему она будет вас учить? • Какие правила обращения с книгой вы сегодня узнали? (Использование закладки) Если ребенок понял тему и способен применить знания и умения, он дорисовывает смайлику в прописи улыбку, если цель достигнута частично - прямой ротик, если цель не достигнута - грустный ротик. На шкале трудности Дети закрашивают количество кружков, соответствующих сложности материала на уроке.	
Критерии успеха	*Учащиеся могут рассказать о флаге, гербе, могут исполнить гимн Казахстана.* *Students can name school objects, introduce yourself .*	

<u>Дифференциация</u> **Каким образом Вы планируете оказать больше поддержки? Какие задачи Вы планируете поставить перед более способными учащимися?**	**<u>Оценивание</u>** **Как Вы планируете проверить уровень усвоения материала учащимися?** *Используйте данный раздел для записи методов, которые Вы будете использовать для оценивания того, чему учащиеся научились во время урока.*	**<u>Здоровье и соблюдение техники безопасности</u>** *Здоровьесберегающие технологии.* *Используемые физминутки и активные виды деятельности.*
Вписывают под руководством учителя свое имя, возраст, класс.	Учитель наблюдает за работой учеников в течение урока. Задавая вопросы по ходу урока. Просматривая работы учащихся в тетради (задания). Анализируя результаты ученической рефлексии. На следующих уроках оценивание с помощью смайликов и шкалы трудности осуществляется регулярно. Учитель может использовать этот материал как самооценку ученика и как степень освоения материала.	**Динамическая пауза.** *(Под музыку дети повторяют слова и выполняют движения.)* Стали мы учениками, Соблюдаем режим сами: Утром мы, когда проснулись, Улыбнулись, потянулись. Для здоровья, настроенья Делаем мы упражненья: Руки вверх, руки вниз, На носочки поднялись. То присели, то нагнулись И, конечно, улыбнулись. А потом мы умывались. Аккуратно одевались. Завтракали не торопясь. В школу, к знаниям стремясь. **Пальчиковая гимнастика.** Пальцы делают зарядку, чтобы меньше уставать. А потом они в тетрадке будут буковки писать. (Дети вытягивают руки вперед, сжимают и разжимают кулачки. Повторяют упражнение несколько раз.)

Учебный предмет: *«Русский язык»*
Ф.И.О. учителя: *Сахимзадина Маржан Дайргалиевна*
Школа: *ГУ «Средняя общеобразовательная школа №37 города Павлодар»*

Русский язык **Тема:** Народные сказки	**СОШ № 37 г. Павлодара**
Дата:	**ФИО учителя:** Сахимзадина Маржан Дайргалиевна
Класс: 1	
Цели обучения, которым урок (ссылка на учебную программу)	1.1.4.1 Понимать о ком/о чём говорится в прослушанном тексте; 1.2.2.1 Создавать высказывание из 2-3 предложений по картинке; 1.2.4.1 Пересказывать простейшие истории; 1.2.5.1 Описывать увиденный сюжет своими словами; 1.3.3.1 Определять тексты разных жанров (стихотворение, сказка, загадка); 1.4.4.1 Писать прописные (заглавные) и строчные буквы и их соединения; писать разборчиво, в соответствии с гигиеническими.
Цели урока	Уметь использовать опорные слова русской народной сказки «Репка» при пересказе. Знать героев сказки. Воспитывать трудолюбие и чувство товарищества.
Предполагаемый результат	<u>Все учащиеся смогут:</u> использовать в речи ключевые слова по изученной теме; понимать значение выученных слов и словосочетаний; отвечать на вопросы одним словом и подбирать соответствующую иллюстрацию или схему. <u>Большинство учащихся смогут:</u> составлять простые предложения по заданной теме; понимать значение знакомых слов в тексте, произносить их правильно; демонстрировать понимание увиденного через комментирование. <u>Некоторые учащиеся смогут:</u> составлять связный рассказ (3-5 предложений), используя опорные картинки; описывать сюжеты своими словами.
Предварительные знания	Учащиеся знают ключевые слова (посадил, выросла репка, позвал, тянут-потянут, вытянуть не могут, вытянули репку) русской народной сказки «Репка», героев сказки при составлении вопросов, предложений и сказки по иллюстрациям.

ПЛАН

Запланированные этапы урока	**Запланированная деятельность на уроке**	**Ресурсы**
Начало урока 10 минут	**1.Приветствие.** На заре зайчишка встал. - С добрым утром,- всем сказал, Солнышку и кочкам, Маленьким цветочкам.	Картинки героев сказки «Репка» (собачки, кошки)

	-Поприветствуем наших гостей, скажем «Доброе утро!» гостям и одноклассникам. **2. Объединение в группы по стратегии «Мозаика»** -Из какой сказки эти герои? **3. Распределение ролей: капитан, 2 спикера, таймер, 3 художника-оформителя** **4.Формулирование темы, цели урока** -Сформулируйте тему и цель урока -Тема-народная сказка «Репка», цель урока – уметь пересказывать сказку с помощью опорных слов	
Середина урока 25 минут	**1.Стратегия «Графический органайзер»** -Вы правильно определили тему и цель урока. Скажите, а кто знает, что такое РЕПКА? -Давайте вместе попробуем вспомнить и узнать, что такое РЕПКА? **<u>Слова для справок:</u>** фрукт, <u>овощ</u>, <u>круглой формы</u>, красного цвета, <u>жёлтого цвета</u>, <u>полезен при простуде, варят кашу, едят с мёдом</u>, вреден для организма, <u>много витаминов.</u> -Прочитайте, что мы узнали о РЕПКЕ? **2. Совместное чтение** -Кто посадил репку? -Какая выросла репка? -Кто захотел вытянуть репку? -Кто ему помог? **3.Физминутка** Репку мы сажали, (наклоняются вперед) Репку поливали. (наклоняются в стороны) Вырастала репка (подтягиваются вверх, вытянув руки) Хороша и крепка! (показывают большой палец) Вытянуть не можем! (разводят руки в сторону) Кто же нам поможет! (пожимают плечами) **4. Стратегия «Карта истории»** **Задание 1.** Раздать картинки с эпизодами из сказки и готовые опорные предложения. -Расположите картинки последовательно по порядку, по цепочке, подберите нужные предложения. -Как вы думаете, что нам поможет правильно расположить картинки и предложения? /Герои, их последовательность/ -Ребята, помните: герои должны быть расположены в правильной последовательности. **Задание 2.** Рассказать сказку в паре **Задание 3.** Выступление группы, защита работы -Расскажите по порядку сказку от начала до конца. **<u>-Оцените работу группы №1, №2.</u>** -Давайте еще раз проговорим предложения. -Ребята, выберете и назовите главные слова в предложении. -Да, правильно. Главными словами являются ГЕРОИ сказки. Запишем их в тетради	ИД 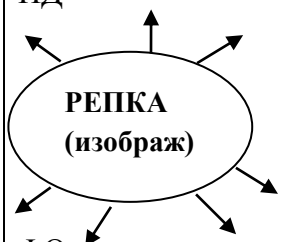 ФО: три хлопка Картинки с эпизодами из сказки, опорные предложения, клей, бумага ФО: «грустная», «весёлая» репка

	5.Совместное письмо (учитель показывает на доске). -Запишем первое слово дед -Второе слово бабка -Репка -Вытянуть -Внучка -Собака Жучка (клички животных пишутся с большой буквы). -Кошка -Мышка **6.Стратегия «Стоп-кадр»** -Покажите любимый кадр из сказки -Пока группа показывает, остальные должны угадать кадр из сказки **7. Формативное оценивание по <u>Ф Сборнику, с.55</u>** **<u>8. Стратегия «Аллея сознания»</u>** -Продавай репку, потому что… -Не продавай репку, потому что… -Дед должен сделать выбор	Подготовить маски ФО: «весёлая», «грустная» репка
Конец урока 10 минут	Рефлексия -Давайте на нашу полянку <u>каждая группа</u> «посадит» свою репку (дети выбирают «весёлую»-если поняли тему или «грустную»-если не поняли тему)	Смайлы репок+ Или поднимают
Дом. задание	Выполнить задание на стр.23 в Рабочей тетради №2	

Дифференциация – каким образом Вы планируете оказать больше поддержки? Какие задачи Вы планируете поставить перед более способными учащимися?	**Оценивание – как Вы планируете проверить -- уровень усвоения материала учащимися?**	**Здоровье и соблюдение техники безопасности**
Дифференциация по поддержке учителя: помощь менее способным ученикам при пересказе, более способные ученики отвечают на вопросы.	Учитель оценивает, могут ли учащиеся: • разговаривать/слушать/работать в группе; • пересказывать с помощью действий; разыгрывать сценку.	ИКТ, Искусство использованы Интернет-ресурсы • Здоровье и безопасность Кабинет оборудован для парной и групповой работы, в плане урока запланированы физминутки Ценности: • уважение к себе и окружающим, сотрудничество.

ПРИЛОЖЕНИЕ К КРАТКОСТРОЧНОМУ ПЛАНУ

Эпизоды сказки

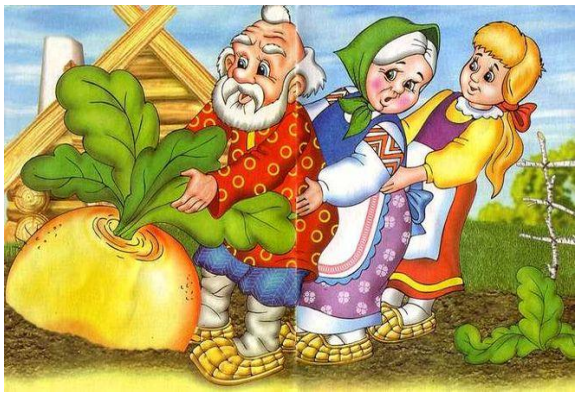

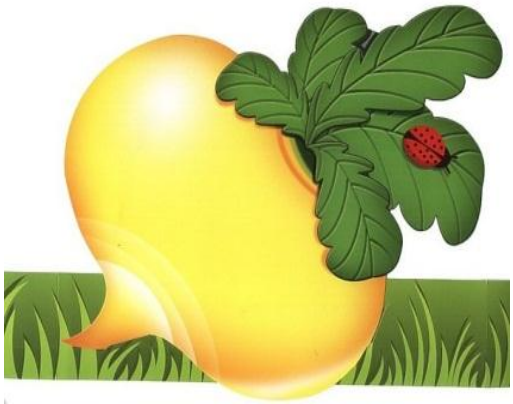

Маски для инсценировки

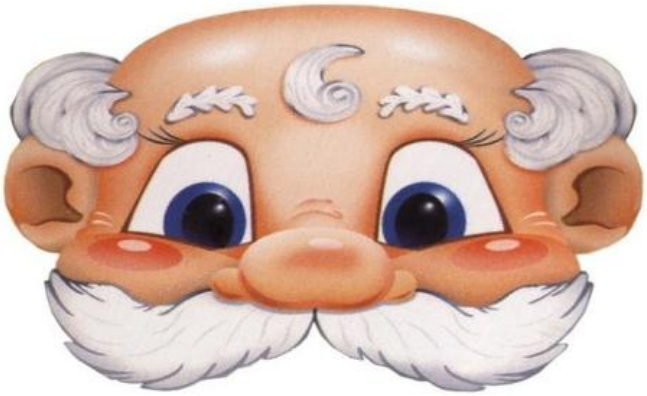

Учебный предмет: *«Английский язык» (интегрированный урок)*

Ф.И.О. учителя: *Альварес Марианна Александровна*

Школа: *КГУ «Валеологическая специализированная школа-комплекс для одарённых детей» управления образования Восточно-Казахстанской области*

LESSON: Module 6 Lesson 5	**School:**	
Date: 28.02.2018	**Teacher name: Alvares M.A.**	
CLASS: 2 "B"	**Number present: 12**	**absent: 0**
Learning objectives(s) that this lesson is contributing to	2.L9 recognise the spoken form of familiar words and expressions; 2.W3 write short phrases to identify people, places and objects; 2.R3 read and follow with considerable support simple, words, phrases and sentences on familiar topics; 2.W3 write short phrases to identify people, places and objects; 2.UE6 use demonstrative pronouns this, these, that, those to make and respond to requests for information; 2.UE13 use can to talk about ability and to make requests and offers; use can / can't to talk about permission	
Lesson objectives	**All learners will be able to:**	
	use some target language correctly when prompted and read and follow some of the written text	
	Most learners will be able to:	
	use target language correctly in their speech.	
	Some learners will be able to:	
	Do all task without mistakes and say new ideas, show good understanding in comprehension tasks.	
	Learners will practice speaking with tradition vocabulary. Learners will listen to the text and understand with the help of video. Learners look at the pictures and give simple description to each other Learners pronounce vocabulary words correctly	
Previous learning the name of the holidays, Unit revision		

Planned timings	**Planned activities**	**Teacher Notes**
Beginning the lesson	**Greeting, Warm Up** (дети заходят в зал с заранее выбранными асыками разных цветов, становятся полукругом) T- Good morning dear students, today we have unusual lesson; we have a lot of guests let's greet everybody in English, Kazakh and French. Ok, let's begin our lesson you have colorful asyks, you need to divide into groups according to your colour. Take away your asyks in the middle of the table, they needn't to you. Look at the pictures on your table. You need to complete the picture during 2 minutes. In group discuss and prepare the report about sights and choose one speaker who presents your work. All reports are right; we can see your sightseeing on the slides. Good job and today you will present England, Russia and Kazakhstan. But may be our guests don't know about your country and your need to introduce with your country. Your task: using constructions, which you can see on the slide, make up report about your country. All students should take part in making speech.	Pictures of sightseeings Slide 1 Slide 2 Slide 3 Slide4

	Make up a story about your country. 1. I am from …… 2. My favorite food is … 3. Our holidays are …. 4. I like playing the …. **F.A. with hand sign: all is right, have some mistakes, try again.**	
Middle Listening practice	**Students while** you are presenting your reports, we get video letters from Kazakhstan. Let's see it and try to guess the topic and aims of our lesson. What are we going to do during our lesson? What do you think the topic of our lesson is about? What should you know from our lesson? Students answers….. Yes you are right. **The aims:** - *To aquaint with customs and traditions in Kazakhstan,* - *To choose the main idea of the listened text,* - *To learn making up the text according to the scheme,* - *To learn giving the right answers* - *To pronounce words correctly* And now take the card, which you can find on the table. We do it individually. Please read the task. And pay attention on the criteria on the bottom left corner with pencils. **Step 3. Reading and writing task: look, choose, read and complete.** 1. **Choose right words** 2. **Write it in the right sentence.** **(Students fill the gaps with missing words.)** The time is over, change with card with your partner and check the task. Right variant you can see on the slide. Ok, raise green pencil who hasn't got any mistakes, and red pencil who has done some mistakes (where have you done the mistake? What is wrong?) Now in group choose traditions which you can celebrate in your country and in Kazakhstan. Choose one reader and read it for us. **Oral teacher's comment:** You've read without mistakes, good job. **Are you tired? Let do exercise.** **Stand up please and repeat after me.** А сейчас ребята, скажите с какими вы традициями познакомились в течение урока. О какой традиции узнали в первый раз? Хотите узнать ещё об одной традиции? Представители из Казахстана познакомят нас ещё с одной традицией, а вы постарайтесь узнать, как	Presentation about customs and traditions in Kazakhstan. Slides 5-14 Slide 16 Slide 17 Worksheet Физминутка performance

	называется эта традиция и в чем её смысл. **Students perform Kazakh traditions.** **(another students try to guess the tradition)** Спасибо большое. Как называется традиция? В чем заключается смысл этой традиции? Молодцы, ваши ответы верные. А сейчас давайте вернемся к нашим целям урока, достигли мы их. Students answers.		Slide 15
Ending the lesson	**Reflection.** **Picture with their hands +/- of the lesson.** And now take the picture of the hands. Find the side where you can see PLUS and write с чем вы справились на уроке, что у вас получилось, а на обратной стороне, где вы увидите МИНУС- над чем ещё нам следует поработать, исходя из целей урока.		Handouts

Additional information		
Differentiation – how do you plan to give more support? How do you plan to challenge the more able learners?	**Assessment – how are you planning to check learners' learning?**	**Cross-curricular links** **Health and safety check** **ICT links** **Values links**
• Support given in rehearsal in pairs for weaker learners in Reading aloud tasks. • Prompt stronger learners to produce more language in project task e.g. ask them to complete sentence beginnings in preparation for presentations.	• Monitor written work in presentation task for spelling, punctuation and use of capital letters. • Monitor and drill where not correct word stresses on polysyllabic food words.	• Cross-curricular science: parts of body, Kazakh language, science.

Учебный предмет: *«Английский язык», «Естествознание» (интегрированный урок естествознания и английского языка для 3 класса)*

Ф.И.О. учителя: *Альварес Марианна Александровна, Жаманбалинова Динара Ерлановна*

Школа: *КГУ «Валеологическая специализированная школа-комплекс для одарённых детей» управления образования Восточно-Казахстанской области*

LESSON: Module 6 Lesson 5	**School:**	
Date: 28.02.2018	**Teacher name: Alvares M.A., Zhamanbalinova D.E.**	
CLASS: 3 "B"	**Number present: 12**	**absent: 0**
Learning objectives(s) that this lesson is contributing to	3.1.1.1- understand short supported classroom instructions in an increasing range of classroom routines; 3.2.8.1- recount very short, basic stories and events on a limited range of general and some curricular topics; 3.1.2.1- understand a limited range of short supported questions which ask for personal information; 3.1.8.1- understand short, narratives on a limited range of general and some curricular topics; 3.2.2.1- ask questions to find out about present experiences on a limited range of general and some curricular topics; 3.4.1.1- plan, write and check short sentences with considerable support on a limited range of personal, general and some curricular topics; 3.2.4.1- respond to questions on a limited range of general and some curricular topics; 3.5.3.1- use adjectives, including possessive adjectives, on a limited range of general and some curricular topics to describe things; use simple one-syllable and some two-syllable adjectives [comparative form] to make comparisons; 3.2.6.1- take turns when speaking with others in a limited range of short, basic exchanges; 3.4.2.1- рассказывать о некоторых значимых событиях в освоении космоса; 3.1.2.3 - планировать и проводить эксперимент.	
Lesson objectives	**All learners will be able to:**	
	-use some target language correctly when prompted and read and follow some of the written text; -смогут построить ракету.	
	Most learners will be able to:	
	-use most target language correctly when prompted and read and follow most of the written text; - сможет отвечать на вопросы и рассказывать о космосе.	
	Some learners will be able to:	
	-use target language correctly when prompted and show good understanding in comprehension tasks; - смогут запустить ракету.	
Previous learning	Learners will need to be familiar with/reminded of subject, object and demonstrative pronouns, the use of adjectives in describing objects and feelings and the formation of present simple questions.	

Success criteria	-can answer the questions; - choose the main information from the text; - can pronounce words correctly; - can make difference between the planets; - can summarise all information; - know about cosmonaut and solar system	
Planned timings	**Planned activities**	**Teacher Notes**
Beginning the lesson	**Greeting, Warm Up** (дети заходят в зал, становятся полукругом) T- Good morning dear students, today we have unusual lesson, we have a lot of guests let's greet everybody in English, Kazakh and French. Ok, let's begin our lesson; take your seats how you want. Look at the table, please, and you can see different shapes of the figures. **What do you think you need to do?** (st. answers) Yes, you are right, you need to choose your favourite figure, take it and say me, **what picture can you see?** **St. answers** What is the main idea of these pictures? What topic does it combine? And now, try to show us you picture without words, use only gestures. Excellent, now divided into groups according to your picture.	Slide 1 Slide 2
Middle	**Let's think about the topic and aims of our lesson?** What are we going to speak today? What are we going to do, if we have mixed lesson of natural science and English? Are we going to read anything? Are we going to do summarizing? **Мозговой штурм.** Корзина идей. -Ребята, как вы уже сказали, сегодня мы с вами будем говорить о космосе. Сейчас мы с вами соберем корзину с знаниями о космосе. - Скажите а, что вы уже знаете о космосе? St. answers Good ideas! Your answers are right. You know a lot of information about space. Today, we get a message from space station. You need to listen to and answer the questions, which you can see on the card. Take please card, look through the questions, read and try to understand what information do you need to choose from the text. Are you ready? We'll listen two times.	Slide 3 Slide 4корзина Worksheets (карточки с заданием) Slide5

	Listening comprehension about Cosmodrome Baikonur and NASA. **Self-assessment:** (right answers they can see in the presentation). One of the students read right answers. Ok, it's high time to have a rest, stand up please and do some activities. And our guests can sing and dance too. -Ребята, мы с вами отдохнули, размялись, а кто может сказать, кем вы были во время физминутки? (планетами) -Верно, планетами, а как можно попасть на другие планеты? -Конечно, на ракете! Как все знают, многие ребята мечтают стать космонавтами и совершить незабываемый полет в космос. С помощью простого эксперимента мечта становится ближе. Сегодня вы будите настоящими изобретателями. Сейчас мы с вами сделаем ракету и запустим ее. **КОСМИЧЕСКАЯ РАКЕТА** Эксперимент «Реактивная тяга» 1. В трубочку проденьте леску. 2. Натяните леску параллельно полу. 3. Надуйте шарик, хвостик закрепите прищепкой. 4. С помощью скотча прикрепите его к трубочке. Ракета готова к старту! 5. Поставьте ракету-шарик на старт и резко снимите прищепку и отпусти шарик... 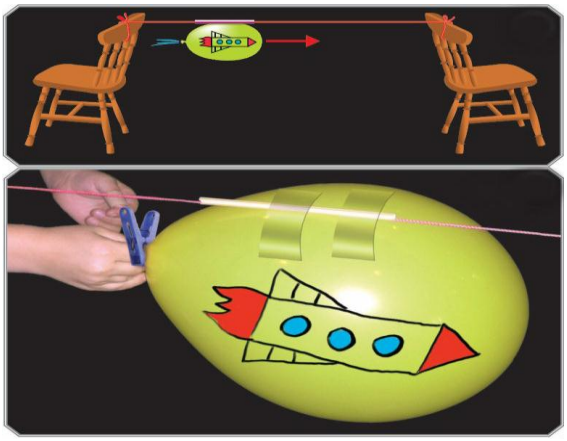	Slide 6 Criteria- Slide 7 Slide 8-физминутка Slide 9 Slide 10 Slide 11 Slide 12 Slide 13 Slide 14
Ending	Good job! Let's continue, you share with your knowledge about space, I'm sure you do next task without problem. Look at the slide and think what do you need to do? Right! Criteria -Ребята, давайте с вами вспомним цели урока. А теперь проанализируйте свою работу, все ли у вас получилось? Если нет, то над чем нам нужно еще поработать? -Представьте, что солнце – это наша основная цель	Slide 15

	урока. Я предлагаю вам взять ракеты со стола и разместить ее так, чтобы она показывала на сколько вы были близки к достижению цели урока. Reflection Let's return to our aims and summarize what we have done well, what aims you reach. And put your space ship on the planet how do you feel, understand our lesson, but remember that The Earth is the most comfortable planet for living.	

Additional information		
Differentiation – how do you plan to give more support? How do you plan to challenge the more able learners?	**Assessment – how are you planning to check learners' learning?**	**Cross-curricular links** **Health and safety check** **ICT links** **Values links**
• support given in rehearsal in pairs for weaker learners in Reading aloud tasks. • prompt stronger learners to produce more language in project task e.g. ask them to complete sentence beginnings in preparation for presentations.	• monitor written work in presentation task for spelling, punctuation and use of capital letters. • monitor and drill where not correct word stress on polysyllabic food words.	• cross-curricular science: space, health.

Учебный предмет: *«Русский язык и литература»*
Ф.И.О. учителя: *Кенжалина Лаура Елтайкызы*
Школа: *КГУ «Средняя школа №92 им.К.Кулетова» Казалинского района Кызылординской области*

Дата: 31.01.2020г	Ср. школа №92 им.К.Кулетова ФИО учителя: Кенжалина Лаура Елтайкызы
Класс: 5 «А» класс	Количество присутствующих:14 отсутствующих:
Тема урока:	**§ 57 «Промелькнувший метеор»** **Количественные числительные**
Цели обучения, которые достигаются на данном уроке (ссылка на учебную программу):	5.1.1.1- понимать общее содержание сообщения продолжительностью не более 2-3 минут, определяя тему текста; 5.3.1.1- понимать общее содержание текста, определяя ключевые слова и словосочетания. Правильно определить количественные и порядковые числительные; 5.3.6.1- участвовать в диалогах; находить в предложении числительные
Предполагаемый результат	**Все учащиеся смогут:** Понимают содержание текста; определяют тему текста; правильно употреблять числительные; передавать события, соблюдая последовательность; участвовать в диалогах; находить в предложении числительные; определить количественные и порядковые и записывать их; представляют информацию в виде рисунков.
	Большинство учащихся смогут: указать стили речи; определять тему, сформулировать основную мысль текста; составлять предложения, используя числительные; высказывать простые оценочные суждения;
	Некоторые учащиеся смогут: Сделать сообщение о творчестве Ч. Валиханова. Сделать вывод о правописании числительного; оценивать высказывание на основе своего согласия/несогласия.
Языковая цель	**Учащиеся могут:** Строить речь логично и последовательно, демонстрируя нормы устной и письменной речи. **Ключевые слова и словосочетания:** Метеор - аспан денесі, Потомок - ұрпақ, правнук - шөбере, кадетский корпус - среднее военно-учебное заведение, пророчить - алдын ала болжау, исследователь – зерттеуші. **Используемый язык для диалога/ письма на уроке:** русский **Вопросы для обсуждения:** Кто такой промелькнувший метеор? Кто сказал, что Чокан как блестящий метеор промелькнул над нивой востоковедения? Почему так сказал?
Цель урока:	Обеспечить формирование интереса к изучению жизни и творчества Ч. Валиханова и учить правописанию числительного.

Критерии успеха	Учащиеся прогнозируют содержание урока на основе иллюстраций и эпиграфа; составляют кластер; переводят ключевые слова урока с родного языка на русский; восстанавливают предложения и диалог.
Привитие ценностей	Ценности, основанные на любви и уважение к ученому-исследователю; формировании толерантного отношения к изучаемому русскому языку.
Межпредметные связи	Взаимосвязь с предметами: казахский язык, математика.
Навыки использования ИКТ	Презентация. Карточки.
Предварительные знания	Учащиеся имеют представление о существительном, прилагательном. Умеют определять по родам имена прилагательные. Умеют определять части речи. Формулируют простые вопросы по содержанию текста.

Ход урока

Этапы урока	Запланированная деятельность на уроке	Ресурсы
Начало урока 7мин	**Организационный момент.** Добрый день, ребята! Рада вас видеть! Для того, чтобы настроиться на наше занятие, давайте подарим друг другу и нашим гостям улыбки. Добрый день, хорошего дня, отличного настроения. А теперь, тихо присядем. **Проверка домашнего задания.** **Парная работа задавать друг другу вопросы и ответить:** Ответить на вопросы.	
Середина урока 6мин	Сколько тебе лет? В каком году ты родился? Когда у тебя день рождения? Какой сейчас год? А век? В каком классе ты учишься? Какие части речи использовали?	Учебник. Часть 2
7мин	**Оценивание «большой палец»** **II. Актуализация знаний.** **1.Учимся применять правило.** Ознакомление уч-ся с теоретическими сведениями из учебника. 2. Работа по опорной таблице **«Имя числительное» (показ слайда).**	Презентация «Имя числительное» Презентация «Ч. Валиханов»
9мин	**III.** Количественное числительное – обозначает количество предмета и отвечает на вопросы сколько? Презентация имя числительное. **Задания:** Определить количественные и порядковые числительные. Определить ь в конце и ь в середине.	Рисунки, стикеры, плакаты
3мин	**Оценивание «комплимент-похвала».** Самостоятельная работа упр. 368 выписать числительные вместе с существительными определить вид числительных.	

5мин	**Работа в парах** Составить диалог используя вопросы по выбору. **Оценивание сигналы рукой.** Деление класса на две группы с помощи цвета стикера. Показ видеоматериала Ч. Валиханов На доске портрет Ч. Валиханов **Мозговой штурм** Кто такой Ч. Валиханов? Кто он по национальности? Почему он знаменитый? **К (Деятельность учащихся)** Учащиеся отвечают на вопросы учителя. Рассказывают про известного ученого, историка, этнографа Ч. Валиханов. **А. Чтение текста стр. 31** 2.Прочитайте. О ком вы узнали? Составить: 1-группа карта истории, а 2-группа кластер по теме Ч. Валиханов. Оценивание: 2 звезды 1 пожелание **Б. Словарная работа.** Промелькнувший метеор Количественное числительное Потомок Правнук Пророчить Исследователь **Подготовьтесь писать данные числительные под диктовку** Тринадцать, девятнадцать, одиннадцать, девяносто, четыреста, Девятьсот, тысяча, миллион. **Оценивание по критериям** Без ошибок – 3 б. Красиво – 3 б.	
Конец урока 3мин	**Домашнее задание** Подготовить сообщение на тему «Детство Ч. Валиханова» +выучить правила на стр. 122 количественное числительное **Рефлексия. Дерево успеха** **Украсить дерево плодами:** **красное яблоко** - мне все понравилось; **зелёное яблоко** - мне понравился, но я совсем не справился; **жёлтое яблоко** - было скучно я ничего не выполнял. Учащиеся на стикерах записывают свое мнение по поводу урока.	Учебник. Часть 2

СОДЕРЖАНИЕ

	Введение	137
1	Методы формирования коммуникативных навыков обучающихся	140
2	Эффективные методы обучения: опыт и практика.....	162
3	Методические рекомендации по использованию эффективных методов обучения для формирования коммуникативных навыков обучающихся.....	208
	Заключение .. ……..…….	234
	Список использованной литературы	236
	Приложение…….....……..……..	239

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҮШІН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ЭФФЕКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Басуға 16.03.2020 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 17.

Подписано в печать 16.03.2020 г. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 17.